

T. C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
METİNLERLE DİL BİLGİSİ ETKİNLİKLERİNİN İLİŞKİSİ**

YAZAR
KADRIYE DOĞAN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÜZEYİR SÜĞÜMLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2022

ETİK BEYANI

Enstitü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada; bütün bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu çalışmanın herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir bilimsel çalışma olarak sunmadığımı beyan ederim.

Kadriye DOĞAN

TEŞEKKÜR

Araştırmanın konusunun belirlenmesinde, yönlendirilmesinde, tamamlanmasında, sonuçların değerlendirilmesinde ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarından dolayı tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Üzeyir SÜĞÜMLÜ' ye,

Tez yazım süresince yardımlarını benden hiç esirgemeyen değerli arkadaşlarım Büşra SANCAK, Seher KARADAĞ ve Melek AVCI' ya

Lisansüstü eğitim süreci boyunca her soruma bıkmadan, usanmadan cevap verip, elinden gelen yardımı yapan Semanur YÜCE ve Mevlüde YİĞİT' e

Lisansüstü eğitim sürecinin daha güzel ve keyifli geçmesini sağlayan değerli meslektaşlarıma,

Lisansüstü eğitime başlamama ve süreci başarılı bir şekilde tamamlama maddi ve manevi olarak hep destek çıkan abilerim Ramazan DOĞAN ve Mehmet Ali DOĞAN' a,

Eğitim sürecinde her zaman arkamda duran canım aileme,

Gönülden teşekkür ediyorum.

Kadriye DOĞAN

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLOLAR	viii
GÖRSELLER.....	x
I. BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problem Durumu	1
1. 2. Araştırmanın Problem Cümlesi ve Alt Problemleri	7
1. 3. Araştırmanın Amacı	8
1. 4. Araştırmanın Önemi.....	8
1. 5. Çalışmanın Sınırlılıkları	10
1. 6. Tanımlar	10
II. BÖLÜM.....	12
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2. 1. Dil.....	12
2. 2. Dil Bilgisi	12
2. 3. Dil Bilgisi Öğretimi.....	13
2. 4. Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi	21
2. 5. Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları.....	22
2. 6. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Dil Bilgisi	23
2. 6. 1. 1924 Eğitim Öğretim Yılı Lise Birinci Dönem Öğretim Programı....	24
2. 6. 2. 1929 Eğitim Öğretim Yılı Ortaokul Türkçe Programı	24
2. 6. 3. 1931-1932 Yılı Türkçe Öğretim Programı	25

2. 6. 4. 1938 Ortaokul Türkçe Programı.....	25
2. 6. 5. 1949 Ortaokul Türkçe Programı.....	25
2. 6. 6. 1962 Ortaokul Türkçe Programı.....	26
2. 6. 7. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı.....	26
2. 6. 8. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı	27
2. 6. 9. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı	28
2. 6. 10. 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı	29
2. 7. İlgili Araştırmalar	29
III. BÖLÜM	33
3. YÖNTEMİ	33
3. 1. Araştırmanın Modeli	33
3. 2. Çalışma Materyalleri	33
3. 3. Veri Toplama Aracı.....	34
3. 4. Verilerin Toplanması.....	35
3. 4. Verilerin Analizi.....	36
IV. BÖLÜM	38
4. BULGU VE YORUMLAR.....	38
4. 1. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Dil Bilgisi Kazanımları	38
4. 2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (Anittepe, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi	39
4. 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (Ekoyay, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi	60
4. 4. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (Özgün, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi	116
4. 5. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (MEB, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi	195

V. BÖLÜM	262
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	262
5. 1. Tartışma.....	262
5. 2. Sonuç ve Yorumlar.....	265
5. 2. 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Anıttepe, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar	265
5. 2. 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Ekoyay, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar	269
5. 2. 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Özgün, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar	272
5. 2. 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar	277
5. 3. Öneriler.....	280
KAYNAKÇA	281
ÖZ GEÇMİŞ	289

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİNLERLE DİL BİLGİSİ ETKİNLİKLERİNİN İLİŞKİSİ

Kadriye DOĞAN

Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Üzeyir SÜĞÜMLÜ

Eylül, 2022. xv + 189 sayfa

Türkçe öğretiminin amacı anlama ve anlatma becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmektir. Anlama ve anlatma becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek için dilin her yönüyle öğretilmesi gerekmektedir. Bir dilin tüm yönleriyle öğretilmesi dil bilgisi yoluyla gerçekleşmektedir. Dil bilgisi, bir dilin kullanımında ortaya çıkan kurallar bütünü olduğuna göre bu kuralları öğrencilere ezber yaparak ve kuru bilgilerle değil, dilin kullanım alanı olan yazılı ve sözlü metinlerden hareketle öğretilmelidir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilerini incelemektir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma materyallerini Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ve ortaokul Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini programda yer alan dil bilgisi kazanımları, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma ve dinleme/izleme metinleri ile dil bilgisi etkinlikleri oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracını, araştırmacı tarafından geliştirilen “Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu” oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmış ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucundan hareketle; 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Anıttepe, 2020) dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çok az ilişkili, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Ekoyay, 2020) dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çoğunlukla ilişkili, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Özgün, 2020) dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çok az ilişkili ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (MEB, 2020) dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çoğunlukla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Dil Bilgisi, Dil Bilgisi Öğretimi, Metin

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE TEXTS OF TURKISH TEXTBOOKS IN SECONDARY SCHOOL AND GRAMMAR ACTIVITIES

Kadriye DOĞAN

Ordu University, Graduate School of Social Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of
Turkish Education, Master's Thesis

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Üzeyir SÜĞÜMLÜ

September, 2022. xv + 189 pages

The aim of teaching Turkish language is to raise individuals who have advanced comprehension and expression skills. It is necessary to teach the language in all its aspects in order to raise individuals with advanced comprehension and expression skills. Teaching a language with all its aspects actualize through grammar. Since grammar is a set of rules that emerge in the use of a language, these rules should be taught to students not by rote memorization and plain knowledge, but based on written and oral texts, which are the field of use of the language. In this context, the aim of this research is to examine the relations of grammar activities with reading and listening/monitoring texts in secondary school Turkish textbooks. The research was carried out with basic qualitative research, which is one of the qualitative research methods. The study materials of the research consist of Turkish Language Curriculum (2019) and secondary school Turkish textbooks. The data of the research consist of grammar achievements in the curriculum, reading and listening/monitoring texts and grammar activities in secondary school Turkish textbooks. The data collection tool of the research is the "Relationship Table of Grammar Activities with Texts", which is developed by the researchers. The data of the research were collected through document analysis and analyzed by content analysis technique. Based on the results of the research, it has been concluded that the grammar activities in the 5th Grade Turkish Textbooks are partially related to the texts, the grammar activities in the 6th Grade Turkish Textbooks are mostly related to the texts, the grammar activities in the 7th Grade Turkish Textbook are partially related to the texts, and the grammar activities in the 8th Grade Turkish Textbook are mostly related to the texts.

Key Words: *Language, Grammar, Grammar Teaching, Text*

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt.	Aktaran
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa
S.	Sayı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
vd.	ve diğerleri
vb.	ve benzeri

TABLolar

Tablo 1. Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu	34
Tablo 2. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Dil Bilgisi Kazanımları..	38
Tablo 3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Programdaki Dil Bilgisi Kazanımlarına ve Kitaptaki Metinlere Dağılımı	39
Tablo 4. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	42
Tablo 5. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	49
Tablo 6. Sağlık ve Spor Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	51
Tablo 7. Erdemler Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi ...	56
Tablo 8. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	58
Tablo 9. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Programdaki Dil Bilgisi Kazanımlarına ve Kitaptaki Metinlere Dağılımı	60
Tablo 10. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	63
Tablo 11. Çocuk Dünyası Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	74
Tablo 12. Erdemler Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi..	84
Tablo 13. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	90
Tablo 14. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	97
Tablo 15. Sanat Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	106
Tablo 16. Vatandaşlık Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	113
Tablo 17. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Programdaki Dil Bilgisi Kazanımlarına ve Kitaptaki Metinlere Dağılımı	116
Tablo 18. Erdemler Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	120

Tablo 19. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	130
Tablo 20. Duygular Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinle İlişkisi ...	140
Tablo 21. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	150
Tablo 22. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	158
Tablo 23. Sanat Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	178
Tablo 24. Kişisel Gelişim Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	189
Tablo 25. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	190
Tablo 26. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Programdaki Dil Bilgisi Kazanımlarına ve Kitaptaki Metinlere Dağılımı	195
Tablo 27. Erdemler Temasında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	198
Tablo 28. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi	204
Tablo 29. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	211
Tablo 30. Birey ve Toplum Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	221
Tablo 31. Zaman ve Mekan Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	232
Tablo 32. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	245
Tablo 33. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi.....	256

GÖRSELLER

<i>Görsel 1.</i> Bu Nehir Bizim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	45
<i>Görsel 2.</i> Okland Adası Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	47
<i>Görsel 3.</i> Deprem Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	48
<i>Görsel 4.</i> Kilim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	50
<i>Görsel 5.</i> Karagöz Kibarlık Öğreniyor Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	52
<i>Görsel 6.</i> Çitlembik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	53
<i>Görsel 7.</i> Spor ve Bedenimiz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	54
<i>Görsel 8.</i> Tavşan ve Kablumbağa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	55
<i>Görsel 9.</i> İyiliğin Değerini Bilen Kim? Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	57
<i>Görsel 10.</i> Barkod Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	59
<i>Görsel 11.</i> Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	65
<i>Görsel 12.</i> Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	66
<i>Görsel 13.</i> Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	67
<i>Görsel 14.</i> Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	69
<i>Görsel 15.</i> Çanakkale Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	70
<i>Görsel 16.</i> Anadolu İmecesı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	73
<i>Görsel 17.</i> Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	76
<i>Görsel 18.</i> Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	76
<i>Görsel 19.</i> Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	77
<i>Görsel 20.</i> Oyun Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	78
<i>Görsel 21.</i> Kanatlanın Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	79
<i>Görsel 22.</i> Kanatlanın Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	80

<i>Görsel 23.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	80
<i>Görsel 24.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	81
<i>Görsel 25.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	81
<i>Görsel 26.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	82
<i>Görsel 27.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	83
<i>Görsel 28.</i> Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	84
<i>Görsel 29.</i> “İyilik Üzerine” Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	85
<i>Görsel 30.</i> İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	87
<i>Görsel 31.</i> İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	88
<i>Görsel 32.</i> İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	88
<i>Görsel 33.</i> İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	90
<i>Görsel 34.</i> Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	91
<i>Görsel 35.</i> Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	92
<i>Görsel 36.</i> Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	93
<i>Görsel 37.</i> Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	93
<i>Görsel 38.</i> Forsa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	95
<i>Görsel 39.</i> Forsa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	96
<i>Görsel 40.</i> Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	99
<i>Görsel 41.</i> Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	100
<i>Görsel 42.</i> Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	102
<i>Görsel 43.</i> Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	105
<i>Görsel 44.</i> Çocuk ve Resim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	107
<i>Görsel 45.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	108
<i>Görsel 46.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	109
<i>Görsel 47.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	109
<i>Görsel 48.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	110
<i>Görsel 49.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	111
<i>Görsel 50.</i> Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	112

<i>Görsel 51. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	112
<i>Görsel 52. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	112
<i>Görsel 53. Nazilli Destanı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	115
<i>Görsel 54. Karanfiller ve Domates Suyu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	122
<i>Görsel 55. Karanfiller ve Domates Suyu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	123
<i>Görsel 56. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	124
<i>Görsel 57. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	125
<i>Görsel 58. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	126
<i>Görsel 59. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	129
<i>Görsel 60. Atatürk ve Anıları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	133
<i>Görsel 61. Atatürk ve Anıları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	134
<i>Görsel 62. Koca Seyit Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	136
<i>Görsel 63 Bir Mustafa Kemal Vardı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	137
<i>Görsel 64. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	139
<i>Görsel 65. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	140
<i>Görsel 66. Meşe ile Saz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	143
<i>Görsel 67. Küçük Çocuk Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	144
<i>Görsel 68. Yıkmak Kolay Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	145
<i>Görsel 69. Sözcüklerin Gücü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	147
<i>Görsel 70. Sözcüklerin Gücü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	149
<i>Görsel 71. İstiklâl Marşı'nın Kabulü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	151
<i>Görsel 72. Büyük Mimar Koca Sinan Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	152
<i>Görsel 73. Büyük Mimar Koca Sinan Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	154
<i>Görsel 74. Yurt Türküsü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	155

<i>Görsel 75.</i> Yurt Türküsü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	155
<i>Görsel 76.</i> Anadolu Üstüne Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	156
<i>Görsel 77.</i> “Anadolu Üstüne” Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	157
<i>Görsel 78.</i> Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	161
<i>Görsel 79.</i> Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	162
<i>Görsel 80.</i> Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	165
<i>Görsel 81.</i> Son Leylek Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	165
<i>Görsel 82.</i> Son Leylek Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	166
<i>Görsel 83.</i> Güz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	170
<i>Görsel 84.</i> Güz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	170
<i>Görsel 85.</i> Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	173
<i>Görsel 86.</i> Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	176
<i>Görsel 87.</i> Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	177
<i>Görsel 88’</i> de “Anadolu Davulu” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.	181
<i>Görsel 88.</i> Anadolu Davulu” Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	181
<i>Görsel 89.</i> Anadolu Davulu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	181
<i>Görsel 90.</i> Sazıma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	183
<i>Görsel 91.</i> Sazıma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	183
<i>Görsel 92.</i> Karagöz ve Hacıvat Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	184
<i>Görsel 93.</i> Türkiye’de Geleneksel Sanatlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	186
<i>Görsel 94.</i> Türkiye’de Geleneksel Sanatlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	188
<i>Görsel 95.</i> Bazı İnsanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	190
<i>Görsel 96.</i> Ampulün İlk Yanışı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	191
<i>Görsel 97.</i> İbni Sina Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	193
<i>Görsel 98.</i> Işıklıla Haberleşenler Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği	194

<i>Görsel 99. İyimserlik ve Kötümselik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	199
<i>Görsel 100. İyimserlik ve Kötümselik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	202
<i>Görsel 101. İnsanla Güzel Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	203
<i>Görsel 102. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	206
<i>Görsel 103. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	208
<i>Görsel 104. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	209
<i>Görsel 105. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	210
<i>Görsel 106. Gündelik Hayatta E- Hastalıklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	213
<i>Görsel 107. Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	215
<i>Görsel 108. Parktaki Bilim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	218
<i>Görsel 109. Uzay Giysileri Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	220
<i>Görsel 110. Kaldırımlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	223
<i>Görsel 111. Portakal Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	225
<i>Görsel 112. Dilimiz Kuşatma Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	228
<i>Görsel 113. Karanlığın Rengi Beyaz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	232
<i>Görsel 114. Eşref Saat Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	234
<i>Görsel 115. Türkiye metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği</i>	236
<i>Görsel 116. Peri Bacaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	240
<i>Görsel 117. Peri Bacaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	241
<i>Görsel 118. Robinson Crusoe Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	245
<i>Görsel 119. Göç Destanı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	248
<i>Görsel 120. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	250
<i>Görsel 121. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	252
<i>Görsel 122. Kız Kulesi Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği</i>	255

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve sıkça kullanılan terimlerin tanımları ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Sosyal bir varlık olan insanın en önemli iletişim aracı dildir. Geçmişten günümüze araştırmacılar tarafından dilin birçok tanımı yapılmıştır. Bu araştırmacılardan Banguoğlu (2019, s. 9), dili bireylerin isteklerini, dertlerini ve amaçlarını anlatmak için kullandıkları bir iletişim aracı olarak görmektedir. Ergin (2009, s. 3) ise insanların birbirleriyle iletişimi sağlamak için kullandıkları doğal bir araç, kendine özgü yasaları olan, bu yasalar doğrultusunda gelişim gösteren dinamik ve gizli bir anlaşma aracı olarak tanımlamıştır. Dil; seslerden, kelimelerden, cümlelerden, işaretlerden oluşan bir sistemdir. Gizli bir anlaşma sistemi olan dil, aynı toplumdaki insanların bir araya gelerek oluşturdukları ortak bir iletişim aracıdır. Dil, hem en önemli iletişim unsuru hem de kültürün en önemli parçası, taşıyıcısı ve koruyucusudur. Kültürün ve iletişimin ana malzemesi dildir ve insanları birbirine bağlayarak ulus olma bilinci kazandırır (Akyol ve Şahin, 2019, s. 213). Dil ve kültür bir milleti birbirine bağlayan en önemli öğedir. Dil, millete ait olan hislerin, fikirlerin ve davranışlar birliğinin meydana getirdiği kültürü en etkili ileten bir sistemdir (Sağır ve Demir Atalay, 2016, s. 1). Dil, kültürü koruyup, saklayıp ve onu gelecek nesillere aktarırken aynı zamanda kültürden de beslenir.

İnsan anne karnında dinleme becerisi ile dil öğrenmeye başlar. Doğumdan sonra da konuşma, okuma ve yazma becerileriyle dili öğrenmeye devam eder. Bireyin doğduğunda edindiği ilk dil ana dildir. Birey, içinde doğduğu ana dille yoğurulup şekillenir, onunla düşünür, düşündüklerini onunla başkalarına aktarır. Dünyaya gözünü dille açan birey, çevreyi de dille algılar. Dil aynı zamanda milli kimliktir. İnsanın kişiliği ana dil etrafında şekillenir. İnsan konuşarak doğmaz, bir dilin içine doğar dolayısıyla içine doğduğu dil ile oluşturulmuş kabuller evrenine konumlanmış olur (Durmuş, 2017, s. 20). Burada milli kimliğini oluşturur.

Ana dili ile milli bir kimlik kazanılırken aynı zamanda dünya da ana dil ile algılanır. Mehmet Kaplan (Akt., Erenoğlu, 2008, s. 66), ana dil üzerine düşüncelerini şöyle belirtir: Bir anne çocuğunu sevgi ile besleyip büyütürken aynı zamanda ona hayatı boyunca kullanacağı, süt kadar besleyici olan ana dili kazandırır. Çocuk, bu ana dil etrafında şekillenir, her şeyin temeline ana dili koyar. Ana dil çocuğa bir yere ait olma bilinci kazandırır.

Bütün eğitim öğretim sisteminin temelinde ana dil yer almaktadır. Öğrendiğimiz her şey ana dil sayesinde gerçekleşmektedir. Kişinin öğrenmek istediği yabancı dil bile ana dil üzerinde temellendirilir. Küreselleşen dünyada dilin sınırı dünyanın sınırlarını geçmiştir. Ana dilini iyi öğrenemeyen insanların bir yanı hep eksik kalmaktadır. Bu eksiklikler insanı sanat ve bilim yolunda başarısız kılmaktadır (Çelebi, 2006, s. 300).

Dil bir anlama ve anlatma sistemidir. Dilin anlama yönünü okuma ve dinleme, anlatma yönünü ise yazma ve konuşma oluşturmaktadır. Düşünen, sorgulayan, öğrenen ve öğrendiğini, sorguladığını, düşündüğünü etkili bir şekilde aktarabilen ve bunları kendi içinde anlamlandırarak faydalanabileceği bir biçime sokabilen insanlar yetiştirmek için dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri önemli yer tutmaktadır (Kurudayıoğlu, 2014, s. 47). Dilin doğru bir şekilde edinilmesinde anneye, babaya yani çevreye de bağlıdır. Dil edinimi ve öğretimi üzerine Kaplan (Akt., Erenoğlu, Dilek, 2008, s. 66), düşüncelerini şu şekilde belirtir: Dil bilmek anlatıp yazılanı özümseyerek anlayıp, dilin söz varlığını etkili bir şekilde kullanarak karşdakine aktarabilmektir. Dili iyi bir şekilde bilmek için dildeki söz varlığı unsurlarını da iyi bilmek gerekir. Bu nedenle okullarda dilin zenginliğini, imkan ve sınırlılıklarının öğretilmesi için gerekli önemin verilmesi büyük önem arz eden bir konudur. Sadece okullarda değil, evde ailelerin de büyük çaba sarf etmesi gerekmektedir. Dil, insanı hayatın her aşamasında başarıya götüren etkili bir araçtır. Kişinin bildiği kelime, deyim, atasözü vb. sayısı ne kadar fazla olursa anlama ve anlatma kabiliyeti de o kadar güçlü olur.

Türkçe dersi, hem kültürün en etkili ögesi hem de kültürü geçmişten geleceğe aktararak, geçmiş ve gelecek arasında bağ inşa eden bir köprüdür. Türkçe dersi toplumun ortak paydası olan dil ve kültürün sevilmesi, korunması ve gelecek nesillere etkili bir şekilde aktarma şuurunu aşılıyarak milli bilincin ortaya çıkmasını sağlar (Kalaycı ve Yıldırım, 2020, s. 242).

Türkçe dersinde amaç öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirmektir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için öğrencilerin dil bilgisini iyi bir şekilde kavraması gerekmektedir. Dil bilgisi, geçmişten günümüze tartışılan ve birçok araştırmacı tarafından tanımlanan bir alandır. Korkmaz (1992, s. 44), dil bilgisini çeşitli seviyedeki öğretim kurumlarında Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlelerin öğeleri arasındaki anlam münasebetlerini öğreten bir bilgi dalı olarak tanımlamıştır. Vardar (1980, s. 59), dil bilgisini bir dilin işleyişini ve sunduğu kuralları, düzeni meydana çıkaran bir inceleme alanı olarak tanımlamaktadır. Göğüş' e (Akt., Kurudayıoğlu, 2014, s. 48) göre bir dilin sesleri, sözcük türleri, yapıları, cümle olarak sıralanmaları ve cümledeki işlevi ve çekimleriyle ilgili kuralları inceleyen bilim dalına dil bilgisi denir. Dil bilgisi, bir dilin iyi bilinmesi ve doğru kullanılmasına yardımcı olan yegâne bir araçtır. Dil becerilerini meydana getiren, dildeki koordinasyonu gerçekleştiren dil bilgisidir. Dil bilgisi olmadan dil becerilerinin öğretiminde hedeflenen başarıya varmak imkansızdır. Çünkü dilin içindeki yapısal ve anlamsal ilişkiler, dil bilgisi yoluyla gerçekleşmektedir (Erdem ve Başaran, 2010, s. 322).

Dil bilgisi öğretimi ile insanlar ana dillerini düzgün kullanma şuuruna sahip olurlar. Etkili iletişimin yolu dilin iyi bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Dil bilgisi, doğru düşünmeye, dinlediğini doğru anlamaya, hatasız konuşmaya, doğru okumaya ve doğru yazmaya yardımcı olur. Bu da etkili iletişimin gerçekleşmesini sağlar. “Dil bilgisi, diğer öğrenme alanlarını besleyen, dil bilinci farkındalığı ve sevgisini oluşturmayı hedefleyen etkinlikler toplamından oluşmaktadır.” (Temizkan, 2014, s. 129) Hayatın her alanında var olan dil ile ilgili bilgilerin öğretimin amacı dil bilgisi kurallarını ezberletmek değil, dil becerileriyle birlikte sezdirilerek ve dilin kullanım alanı olan metinlerle birlikte verilmelidir. Korkmaz (2019, s. 36), dil bilgisi konularının kurallarla ve kelime örneklerinden hareketle verilmesinin dil bilgisi konularının kısa zamanda unutulmasına neden olduğunu bu nedenle verilen bilgilerin ve kuralların edebi yapıtlardan ve yazılı eserlerden alınan zengin örneklerle birlikte verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Böylelikle dil bilgisi, kural ve tanımlardan oluşan bir öbek olmaktan çıkarak zihinde daha kolay yer edineceğinin altını çizmektedir. Ayrıca metinler aracılığı ile okuyucunun ve dinleyicinin edebi zevkini geliştirerek haz almasını sağlayacağını da vurgulamaktadır.

Geleneksel yöntemlerle dil bilgisi öğretiminde, öğretmenin bilgileri hazır hale getirip öğrenciye sunması ezbere yol açmaktadır. Bu durum öğrencilerin dil bilgisine karşı olumsuz bir tutum oluşturmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle dil bilgisi öğretimi öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda öğrencinin istek ve ihtiyaçları göz önünde tutularak yapılmalıdır. Dil bilgisi, dilin kullanımından ortaya çıkan kurallar bütünü olduğuna göre bu kuralları öğrencilere ezber yaptırılarak ve kuru bilgilerle değil; dilin kullanım sahası olan yazılı ve sözlü metinlerden hareketle günlük hayat esas alınarak öğretim yapılmalıdır.

“Metin, bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılardır.” (Güneş, 2013, s. 606) İletişim aracı olan metinler, sözlü ya da yazılı olabilirler. Dil bilgisi öğretiminin de bu sözlü ve yazılı metinler üzerinden yürütülmesi öğrencilerin örnekleri bağlam içinde görmelerini sağlamaktadır. Temizkan (2014, s. 134), öğrencilere dil bilgisi öğretiminin ezber yoluyla değil; metinler yoluyla bağlam içinde verilmesinin onların dil bilgisi kurallarının farkına varmalarını ve öğrendikleri konuları uygulamada kullanarak iletişim ihtiyaçlarına büyük ölçüde yardımcı olacağını vurgulamaktadır.

Metin, dilin somutlaştığı bir alandır. Dilin kurallarının, inceliklerinin öğretilmesi aşamasında metinlerden hareket edilmesi dilin işlevinin sezdirilmesi açısından önemli görülmektedir. Öğrencinin gözünde edebiyat ve günlük hayat ile harmanlanmış bir dil yapısı anlayışını kuvvetlendirmek için dil bilgisi kurallarının okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkili bir biçimde öğretimi yapılmalıdır (Göçer ve Sayın, 2014, s. 13). Metin, seslerden heceye, heceden kelimeye, kelimedenden cümleye, cümleden paragrafa ve paragrafların oluşturduğu anlam bütünlüğünden oluşan anlamsal bir sistemdir. Günümüzde anlatımın temeli cümle değil metin olmuştur. Nitekim dil, anlatım aracılığıyla anlatım da metin yoluyla yapıyorsa metne cümleye göre daha fazla rol düşmektedir. Metinlerden hareket ederek dil bilgisi konularını öğretmek de öğretimin daha etkili olmasını sağlayacaktır (Sağır vd., 2016, s. 15).

Türkçe dersleri büyük oranda ders kitapları üzerinden yürütülmektedir. Ders kitapları eğitim öğretim ortamında ders faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılan önemli ve çabuk ulaşılabilir bir araçtır (Demirel ve Kıroğlu, 2021, s. 4).

Ders kitaplarının ulaşamadığı neredeyse okul yoktur. Öğrencilerin ve öğretmenlerin en sık başvurduğu kaynaktır. Türkçe dersleri, bu kaynaklardaki okuma ve dinleme/izleme metinleri ve bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler üzerinden yürütülmektedir. Metinler, öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmek için yararlanılan bir araçtır. Ders kitabı, öğrencilere farklı etkinlik ve kavramlar göstererek öğrencilerin dört temel dil becerisini geliştir ve akademik başarılarını arttırır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinlerden hareketle mi hazırlandı yoksa metinlerden bağımsız olarak mı hazırlandığının belirlenmesi açısından önemli görülmektedir. Bu araştırma ile ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Alanyazın incelendiğinde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisini belirlemek amacıyla araştırmalar yapıldığı tespit edilmiştir (Karagöz, 2014; Göçer ve Sayın, 2014; Özdemir, 2019; Akın, 2015). Ancak bu çalışmalar 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını tamamını kapsamamakla birlikte ayrıntılı bir incelemeye de tabi tutulmamıştır. Karagöz (2014), 2013 yılında 6. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı'ndaki ve 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkilerini araştırmak için kaleme aldığı makalesinde; dil bilgisi etkinliklerinin ana metin bağlamından hareketle mi, ana metinden farklı bir metinden hareketle mi, sözcük düzeyinde mi, açık uçlu mu, karma etkinlikler ile mi oluşturulduğu araştırılmıştır. Araştırma sadece bir sınıf düzeyindeki ders ve öğretmen kılavuz kitabı üzerindeki dil bilgisi etkinliklerinin nasıl oluştuğu üzerine yoğunlaşmıştır. Göçer ve Sayın (2014) makalelerinde, Türkçe öğretiminde bir araç olan metinlerin işlenen dil bilgisi konularının öğretime aracılık etme durumunu ve dil bilgisi öğretiminin diğer beceri alanları ile birlikte öğretilip öğretilmediğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Etkinliklerin metinle ilişkisi “var, yok” bölümlerinin işaretlenmesi ile belirlenmiştir. Hangi yönlerden ilişkisinin olup olmadığı hakkında bir bilgi verilmemiştir. Özdemir (2019), “Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretimi” adlı çalışmasında 2018-2019 eğitim öğretim yılında 6. sınıflarda okutulan MEB Yayınları Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlara göre dağılımı ve dil bilgisi etkinliklerinin

okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Araştırmada, etkinliklerin metinle ilişkisi incelenirken etkinlikteki örnekler ilgili metinden alınmışsa ilişki “var”, metinden alınmamışsa metinle ilişkisi “yok” bölümü işaretlenmiştir. Ayrıca etkinlikte, dil bilgisi konusu ile ilgili ana metin dışında özel bir metin kullanıp kullanılmadığı da araştırılmıştır. Akın (2015), Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarını dil bilgisi etkinlikleri bakımından değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada, dil bilgisi etkinlikleri temadaki metinlerden hareketle hazırlanmış mı, etkinliklerde görsellik kullanılmış mı, kullanılmışsa hangi görsel türlerin kullanıldığı sorularına cevap aramıştır. Araştırmada etkinliklerin metinlerle ilişkileri belirlenirken tablonun “evet, hayır” bölümlerinden biri işaretlenerek yapılmış ve dil bilgisi konuları verilmeden her sınıf seviyesi tek tabloda verilmiştir.

Alanyazında gerçekleştirilen çalışmaları incelediğimizde sonuç bölümleri bu çalışma ile benzerlik gösterse de bulguların toplanması, çalışma materyalleri, veri toplama aracı, verilerin toplanması, bulgular ve sonuç bölümlerinde büyük farklılıklar bulunmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar Türkçe öğretmen kılavuz kitapları üzerinde ya da belirli bir sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitapları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Alanyazında Türkçe ders kitaplarını 5. sınıftan 8. sınıfa kadar sırayla inceleyen bir çalışma yoktur. Dil bilgisi etkinliklerinde yer alan örnek kelime, cümle veya paragrafın metin içerisinde geçtiği bağlamı veren, etkinliğin konusu olan dil bilgisi konusu ile ilgili metinde yer alan örneklerin bulunup sayısı ile birlikte verildiği bir çalışma yoktur. Ayrıca alanyazında dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi tespit edilirken beşli kategori (tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili, ilişkili değil) ile incelendiği başka bir araştırma mevcut değildir. Alanyazındaki çalışmalarda dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki yönü belirlenirken metinle ilişkisi “var, yok” ya da “evet, hayır” şeklinde yapılmıştır. Ayrıca dil bilgisi etkinliklerinin metinlerdeki etkinliklere dağılımı verilerek kitaptaki toplam etkinlik içinde dil bilgisi etkinliklerinin sayısı verilmiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin kitap içinde dengeli dağılıp dağılmadığı da incelenmiştir. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle en çok ve en az ilişkili olduğu kitap belirlenmiştir. Alanyazında Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerini bu denli kapsamlı inceleyen bir başka çalışma yoktur. Bu nedenle

ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 2. Araştırmanın Problem Cümlesi ve Alt Problemleri

Araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir:

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinlikleri okuma ve dinleme/ izleme metinleriyle ilişkili midir?

Yapılan bu araştırma ile belirlenen ana problem doğrultusunda aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmaktadır. Bu alt problemler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Türkçe Dersi Öğretim Programı' nda ortaokul düzeyinde hangi dil bilgisi kazanımları yer almaktadır?
2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı nasıldır?
3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinlikleri okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkili midir?
4. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı nasıldır?
5. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinlikleri okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkili midir?
6. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı nasıldır?
7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinlikleri okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkili midir?
8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı nasıldır?

9. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinlikleri okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkili midir?

1. 3. Araştırmanın Amacı

Dil bilgisi öğretiminin metne dayalı olarak yapıldığında dil bilgisi konularının daha iyi öğrenilmesini sağladığı birçok çalışmanın konusu olmuş ve dil bilgisi öğretiminin metin temelli yapılması önerilmiştir. Eğitim öğretim sistemimize yön veren yapılandırmacı yaklaşım da metin temelli ve sezdirilerek öğretim yapılmasını vurgulamaktadır. Bu nedenle ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişki durumunun saptanması, dil bilgisi etkinliklerinin metinlerden hareketle mi, yoksa metinlerden bağımsız bir şekilde mi oluşturulduğunun belirlenmesi açısından önemli görülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada; ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1. 4. Araştırmanın Önemi

İnsan çevresiyle sürekli iletişim halinde olan bir varlıktır. Bu iletişim dil ile gerçekleştirilir. Dil; insanların düşündüklerini, duyduklarını iletmek için faydalandıkları ses, kelime, cümle ve metinlerden meydana gelen bir iletişim aracıdır (Sağır vd., 2016, s. 11). Sosyal bir varlık olan insanın da dili iyi bir şekilde kullanması gerekmektedir (Dolunay, 2010, s. 274). Dilin iyi bir şekilde kullanılması için dil öğretimi gerekmektedir. Dil öğretimi okullarda Türkçe dersi ile sağlanmaktadır. Türkçe dersinde amaç öğrencilerin dinlediğini, izlediğini, okuduğunu anlama ve anladıklarını konuşarak veya yazarak ifade etme becerilerini geliştirmektir. Aynı zamanda Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına göre doğru ve dikkatli kullanmalarını sağlamaktır. Okuma- dil, dinleme- dil, konuşma- dil ve yazma- dil ilişkileri sezdirilip kavratılmadan etkili bir ana dil öğretimi olanaksızdır. Tüm bunlar Türkçe dersi ile gerçekleştirilmektedir (Sağır vd., 2016, s. 7). Türkçe dersleri ana dil eğitiminin gerçekleştirildiği bir alandır (Özdemir, 2019, s. 22).

Ergin, dilin önemi ve öğretimi ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır (Akt. Dolunay, 2010, s. 276): Hayatta başarılı olmanın en temel yollarından birisi

konuğuğun dile hakim olmak ve onu doğru bir biçimde kullanmaktır. Her lke okullarında kendi dilinin yapısını ve kurallarını öğretmek için dil bilgisi ğretimi gerçekleştirir. Bütün dersler dil üzerinden yürütülür. Bu nedenle ilk ve ortaöğretim derslerinin temelinde millî dil dersleri vardır.

Çocuklar ana dillerini doğal olarak yakın çevresinden öğrenmiş olarak okula başlarlar. ocuk, doğal olarak öğrendiği bu dili okullarda Türkçe dersleri ile sistemli bir hale getirerek, bir anlaşma vasıtası olarak doğru ve etkin bir şekilde kullanmayı öğrenir (Sağır vd., 2016, s. 7). Çocukların dili etkili ve doğru bir şekilde öğrenebilmeleri için dilin kaidelerini bilmeleri önem arz etmektedir. Bu kurallar dil bilgisi ğretimi ile gerçekleşmektedir. Korkmaz (1992; s. 44), dil bilgisini çeşitli seviyedeki ğretim kurumlarında, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cmlerin ögeleri arasındaki anlam münasebetlerini öğreten bir bilgi dalı olarak tanımlamaktadır. Dil bilgisi, bir dilin iyi bilinmesi ve doğru kullanılmasına yardımcı olan yegâne bir araçtır. “Dil bilgisi, anlamı oluşturmak için sözcükleri seçmeye ve bir araya getirmeye yardımcı olan kurallar dizisidir.” (Bayat, 2020, s. 171) Dilin kendisinden hareketle onun kanunlarını, kurallarını ve işleyiş düzenini belirlediği için dil bilgisi aynı zamanda dili koruyan bir sistemdir (Altas, 2009, s. 19). Her dil kendi kurallarını oluşturur. Bu kuralların öğrenilmesi ile öğrenciler ana dillerini doğru kullanma bilincine varırlar. Dil şuurunun geliştirilmesinde ve öğrencilerin dili mantığına göre uygun bir biçimde kullanma becerisine vkıf olunmasında ana dili etkinlikleriyle bütünleşmiş bir dil bilgisi öğretimine büyük bir görev düşmektedir (Erdem, 2008, s. 87). Dil bilgisi ğretimi ile öğrenciler ana dillerinin canlılığını, anlatım gücünü ve olanaklarını görerek açık, sağlam ve etkili bir iletişim gerçekleştirirler. Okuduğumuzu, dinlediğimizi doğru bir şekilde anlamak ve okuduğumuzu, dinlediğimizi doğru bir şekilde karşıya aktarabilmek için dil bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Dil becerilerini meydana getiren, dildeki koordinasyonu gerçekleştiren dil bilgisidir. Dil bilgisi olmadan dil becerilerinin öğretiminden hedeflenen başarıya varmak imkansızdır. Çünkü dilin içindeki yapısal ve anlamsal ilişkiler, dil bilgisi yoluyla gerçekleşmektedir (Erdem vd., 2010, s. 322). Bu noktada dil bilgisi dil becerilerini destekleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil bilgisi ğretimimin bu becerilerden ayrı olarak verilmesi dil bilgisi öğretimini ezbere dayanan soyut ve kuru bir bilgi alanına dönüştürür.

Türkçe öğretimi büyük oranda metinler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bir iletişim aracı olan metinler, sözlü ya da yazılı olabilirler. Dil bilgisi öğretimi de bu sözlü ve yazılı metinler üzerinden yürütülmesi öğrencilerin örnekleri bağlam içinde görmelerini sağlayacaktır. Temizkan (2014, s. 134), öğrencilere dil bilgisi öğretiminin ezber yoluyla değil, metinler yoluyla bağlam içinde verilmesinin onların dil bilgisi kurallarının farkına varmalarını sağlayarak öğrendikleri konuları uygulamada kullanarak iletişim ihtiyaçlarına büyük ölçüde yardımcı olacağını vurgulamaktadır. Güneş (2013), dilin edebi metinler üzerinden öğretilmesinin geleneksel yöntemlere göre daha başarılı olduğunu ve eğitim sürecinde öğrencilere özel bir öğrenme alanı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Aytaş ve Çeçen (2013), dilin kuralları kendi içinden çıktığı için dil bilgisi öğretiminin de dilin uygulama alanı metinlerden hareketle yapılması dilin kurallarının ortaya çıkış sistematığına uygun bir öğretim yapılmasını sağladığının altını çizmişlerdir. Metin, dilin gözle görülen unsurudur. Öğrenciler, dilin incelikleri bu metinler üzerinden görecektir. Öğrencinin gözünde edebiyat ve günlük hayat ile harmanlanmış bir dil yapısı anlayışını kuvvetlendirmek için dil bilgisi kurallarının okuma metinleri ile ilişkili bir biçimde öğretimi yapılmalıdır (Göçer vd., 2014, s. 13). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki durumunun belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, metin temelli dil bilgisi öğretimi için alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2020- 2021 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz dağıtımı yapılan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarıyla sınırlıdır. Araştırma, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/ izleme metinleri ile sınırlı tutulmuştur. Serbest okuma metinlerinde etkinlik yer almadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir.

1. 6. Tanımlar

Dil: İnsanların birbirleriyle iletişimi sağlamak için kullandıkları doğal bir araç, kendine özgü yasaları olan, bu yasalar doğrultusunda gelişim gösteren dinamik ve gizli bir anlaşma aracıdır (Ergin, 2013, s. 3).

Dil bilgisi: Çeşitli düzeylerdeki okullarda, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlelerin ögeleri arasında anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalı (Korkmaz, 1992, s. 44).

Dil bilgisi öğretimi: Dilin ses, biçim ve tümce yapılarını bazı metotlar aracılığı ile öğrencilere sezdirilerek dili aktif, doğru ve mantık çerçevesinde kullanmalarını sağlayan etkinlikler bütünü (Dolunay, 2010, s. 277).

Metin: Yazarın bilgi, fikir, duygu ve düşüncelerini çeşitli yöntemlerle şekil, ifade, dil bilgisi ve noktalama özelliklerine göre oluşturduğu bir bütündür (Güneş, 2013, s. 606).

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Dil

Bir toplum içinde yaşayan insanın diğer insanlarla iletişim kurmak için en sık başvurduğu araç dildir. Dil; seslerden, kelimelerden, cümlelerden, işaretlerden oluşan bir sistemdir. Dil ile ilgili yapılan tanımlarda vurgulanan özelliklerden hareketle dili, insanlar arasında iletişimi sağlayan; duyguların, düşüncelerin, hayallerin oluşmasına ve ifade edilmesine yardımcı olan, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış ve belli kuralları olan bir anlaşma aracı olarak tanımlayabiliriz.

Dil, bireyin yanı sıra milleti de ilgilendirir. Bir milletin duygularını, düşüncelerini, hayallerini, geçmişini ve geleceğini içine alan büyük bir yapıdır. Altas (2009, s. 10), dilin önemini; bir milletin var olmasında, sözlü ve sözsüz geleneklerinin aktarılmasında, insanları bir arada tutan, toplum olma bilinci aşıl原因an, millî bilinci besleyen, bağımsızlığın temeli ve millî bilincin en kuvvetli kaynağı olarak vurgulamıştır. Kültürün ve iletişimin ana malzemesi dildir ve daha önemlisi bir milletin var olmasını ve toplum olmasını sağlayan etkili bir ögedir (Akyol ve Şahin, 2020, s. 213). Dil her şeyden önce sosyal, kültürel ve millî bir varlıktır. Dil, yalnızca bugünle değil; aynı zamanda dünle olan bağımızı da belirleyen en önemli etmendir. Dil, kültürü koruyup, saklayıp onu gelecek nesillere aktarırken aynı zamanda kültürden de beslenir. Dil, nesilden nesile aktararak yaşamını sürdüren canlı bir varlıktır. Bu aktarım sırasında olumlu ve olumsuz birçok değişime de uğrayabilir.

2. 2. Dil Bilgisi

Her dilin kendine has bir kuralı, bir düzeni vardır. Bu kurallar dil bilgisinin inceleme alanına girer. Dil bilgisi, bir dilin işleyiş düzenini, kurallarını konu alan bir daldır. Dil bilgisi sesleri, kelimeleri, cümleleri, metinleri, cümle yapılarını ve sözcüklerin cümledeki işlevlerinin yanında okuma, yazma, dinleme ve konuşma esnasında kişilere yardım eder (Ünal ve Şahinci 2011, s. 1917). Dil bilgisi, dilin mantığının kavrandığı ve dilin doğru kullanılmasına yardımcı olan yegâne bir araçtır (Çolak, 2013, s. 2).

Türkçe dersinde amaç öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmektir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için de öğrencilerin dil bilgisini iyi bir şekilde kavraması gerekmektedir. Dil bilgisi öğretimi sayesinde öğrenciler konuştukları dili doğru kullanma şuuruna sahip olurlar. Bu şuura sahip olan kişiler de etkili bir iletişim gerçekleştirebilirler. Dil bilgisi, anlama ve anlatma alanlarını destekleyen, dil bilinci farkındalığı oluşturmayı ve dil sevgisini kazandırmayı amaçlayan etkinliklerden oluşmaktadır (Temizkan, 2014, s. 129).

2. 3. Dil Bilgisi Öğretimi

Dil bilgisi, dili bütün yönleriyle incelediği için dil bilgisi öğretimi de büyük önem gerektiren bir konudur. Dil öğretimiyle dil bilgisi öğretimi birbirinden ayrı düşünülemez, bunlar birbirini tamamlayan bir sarmal yapıdadır. Bu nedenle dilin mantığını ve doğru kullanımını gerçekleştirmek için dil öğretimi dil bilgisi öğretiminden bağımsız bir biçimde yapılamaz (Yeşilyurt, 2016, s. 10). Uzun bir süre dil bilgisi yalnızca kurallar yığını olarak ve öğretimde de bu kuralların öğretimi amacıyla yapıldığı düşünülmüştür. Bu süreç içerisinde büyük bir hata da bu olmuştur. Çünkü dil bilgisi öğretiminde amaç kural vermek değil; etkili iletişimin gerçekleştirilebilmesi adına bireyi donanımlı hale getirmektir (Çolak, 2013, s. 3). Erdem (2008, s. 86), yeni öğretimde dil bilgisi öğretiminin hedefi dille ilgili birtakım kurallar vermek değil; konuların beceri haline dönüştürülmesi olduğunu, beceri haline gelmeyen bu kurallar dizisinin ezberci sistemin bir parçası olduğunu ve öğrencileri ezber yapmaktan kurtarmanın en önemli hedefimiz olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca öğrencinin dil bilgisini neden öğrenme ihtiyacı duyduğunu bilmesi gerektiğini, bunu hayatına uygulayıp, öğrendiklerini diğer beceri alanları ile bütünleştirilmedikçe etkili bir öğretim yapılamayacağını da altını çizmiştir. Geleneksel yöntemlerle dil bilgisi öğretiminde, öğretmenin bilgileri hazır hale getirip öğrenciye sunması ezbere yol açmaktadır. Bu durum öğrencilerin dil bilgisine karşı olumsuz bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle dil bilgisi öğretimi öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda öğrencinin istek ve ihtiyaçları göz önünde tutularak yapılmalıdır.

Yeşilyurt (2016, s. 8), dil öğretiminin temelini dil bilgisi öğretimi olarak görmüş ve dili vücut olarak düşünerek dil bilgisini de vücudu ayakta tutan iskelete

benzetmiştir. Kişinin iskeleti ne kadar sağlamsa kişide o derece sağlam bir şekilde ayakta duracağını, dili canlı ve sağlam durmasını sağlayan da o dilin dil bilgisi olduğunu ve dilin iskeletini iyi kuran kişilerin temel beceri etkinliklerinde zorluk çekmeyeceğinin altını çizmiştir. Dil bilgisi bir dilin kullanımında ortaya çıkan bir kurallar bütünü olduğuna göre bu kuralları öğrencilere ezber yaparak ve kuru bilgilerle değil, dilin kullanım alanı olan dinleme, konuşma, yazma ve okuma becerileriyle birlikte verilmelidir. Dil bilgisi, dilin işlevsel olarak kullanılmasını sağlar (Göçer ve Arslan, 2019, s. 300). Bu nedenle dil bilgisi öğretimi, temel dil becerilerinden hareketle işlevsel bir şekilde yapılmalıdır. Dil şuurunun gelişmesinde ve öğrencilerin dilin kurallarını etkili bir biçimde kullanma duyarlılığına sahip olması için ana dili etkinlikleriyle bütünleşmiş bir dil bilgisi öğretimine büyük bir sorumluluk düşmektedir (Erdem, 2008, s. 87). Dil becerilerinin verimli ve etkin kullanılabilmesi için dilin kurallarının iyi bilinmesi gerekmektedir.

Dil bilgisi öğretimi öğrenci merkeze alınarak yapılmalıdır. Öğretmen bu aşamada rehber konumunda olmalıdır. Azizoğlu ve Okur (2020, s. 63), geleneksel yaklaşımla dil bilgisi konularının öğretim sürecinde öğretmenin aktif, öğrencinin de pasif bir dinleyici olduğunu bunun da dersi sıkıcı hale getirdiğini, dil bilgisi öğretiminde öğrencinin etkin olması, bilgiyi kendisinin keşfetmesinin daha faydalı olacağını altını çizmektedir. Dil bilgisi öğretim sürecinin daha verimli olabilmesi için farklı öğretim yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Temizkan (2014, s. 133), dil bilgisi uygun yöntemlerle öğretilmediğinde öğrencilerin sıkıldığını ve dil bilgisi konularını sevmeyişini bunun da öğrencilerin dil bilgisine karşı olumsuz bir tavır sergilemelerine neden olduğunu, bu nedenle dil bilgisi öğretiminde öğrencilerin sıkılmalarını engelleyecek, onlara dil sevgisi ve dil bilgisini açılacak yöntemlerin kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Dil bilgisi öğretimi, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa ve somuttan soyuta ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Böylelikle öğrencilerin, dil bilgisi konularını daha kolay anlamaları sağlanacaktır (Erdem, 2007, s. 24). Dil bilgisi öğretiminde ezbercilikten kaçınmalı; öğrencilerin yeteri kadar örnekle karşılaşmaları sağlanmalıdır. Derslerin işlevsel bir şekilde gerçekleşmesi için öğrencilerin yaşadığı dil hatalarından ve günlük hayattan hareket edilerek öğretim yapılmalıdır. Bu hatalar dil bilgisi öğretimini işlevsel hale getirebilir. Dil bilgisi,

Türkçenin temel becerilerini kazanılmasında destekleyici bir rol oynamalıdır. Bunu için de Türkçe dersleri içerisinde anlama ve anlatma becerilerinden bağımsız bir dil bilgisi öğretimi yapılmamalıdır. Dil bilgisi kavramları soyuttur. Bu nedenle konular somut hale getirip sezdirilerek verilmelidir. Dil bilgisi öğretimi, dilin uygulama sahası olan metinler üzerinden yürütülmelidir. Dilin uygulama sahası olan metinler üzerinden öğretim yapılırken iyi hazırlanmış dikkat çekici metinler kullanılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminde seçilen metinler üzerinde çok fazla kurallara değinilmemeli, ayrıntılı öğretimden kaçınılmalı ve öğrencilerin seviyesi göz önünde tutulmalıdır. Dil bilgisi konuları okuma, dinleme, konuşma ve yazma dil etkinlikleriyle birlikte yürütülmelidir. Bu etkinliklerle kurallar uygulamalı olarak pekiştirilmelidir. Bunun yanında günümüzde kullanılan görsel ve teknolojik araçlar da kullanılarak öğrencilerin dil bilgisine karşı ilgilerinin artması sağlanabilir. Neredeyse her okulda etkileşimli tahta oduğu için bu teknolojik araçların dil bilgisi öğretiminde aktif olarak kullanılması dil bilgisi öğretimini daha etkili kılacaktır.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile yapılandırmacı yaklaşıma geçilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım ile geleneksel yaklaşımın ezberci ve kuralcı anlayışı, davranışçı yaklaşımın uyarıcı-tepki anlayışı ve bilişsel yaklaşımın içsel meselelere odaklanan eğitim anlayışı bırakılarak öğrenci merkezli, sezdirme esaslı eğitim öğretime geçilmiştir.

2. 3. 1. Sezdirme Yöntemi İle Dil Bilgisi Öğretimi

Geleneksel eğitimin eksik kaldığı bilgi ve teknoloji çağında, yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli eğitim, beyin temelli öğrenme gibi yeni yaklaşımlar ön plana gelmektedir (MEB, 2009, s. 9). Yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesiyle birlikte eski anlayışın birçok uygulaması kaldırılarak eğitim öğretimde yeni bir sayfa açılmıştır. Bu sayfa ile eğitim öğretimin birçok alanında köklü değişikliklere gidilmiştir. Yeni yaklaşımla birlikte eğitim öğretim sürecinde amaç, öğrencinin davranışını değiştirmek değil; onun yerine dil ve zihinsel becerilerini geliştirmeye önem verilmiştir (MEB, 2009, s. 9). Yapılandırmacı yaklaşımla beraber eğitim bireylere bilgi aktarma, bilgiyi ezberletme değil; yaşayarak, deneyerek bilgiyi zihinde anlamlandırarak yapılandırma işi haline gelmiştir. Yapılandırmacı anlatımda ön bilgiler, yeni bilgilerin öğretiminde temel

oluşturur. Öğrenme sürecinde yeni öğrenilenler, önceden öğrenilenler ışığında incelenir, anlamlı hale getirilip, önceden öğrenilenlerle harmanlanır (Güneş, 2013, s. 176). Yapılandırıcı yaklaşımın temelinde öğrenci vardır. Her şey öğrencinin ihtiyaçları çerçevesinde şekillenir. Öğrenciyi merkeze alarak öğrenme gerçekleştiren yapılandırıcı yaklaşım anlayışında, öğrenme sürecinde öğrencinin aktif olarak, gözlemleyerek, deneyerek, araştırarak, sorgulayarak, iş birlikli öğrenme ile öğretmen rehberliğinde bir öğrenme gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Öğrenme sürecinde öğrenci, kendi öz denetimini ve öz değerlendirmesini yapar. Öğretmen bu süreçte bir rehber konumundadır. Öğretmen, öğrencinin gelişim düzeyini, anlama kabiliyetlerini, ihtiyaçlarını, özelliklerini, hedeflerini göz önüne alarak, uygun yöntem ve teknikler ile öğrenciyi eğitim öğretim sürecine dâhil eder. Yapılandırmacı yaklaşımda yaygın olarak kabul gören 5 aşaması vardır. Buna 5E modeli de denir. Bunlar; güdüleme, sezinleme, açıklama, anlamlandırma ve değerlendirme basamaklarıdır.

Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte eğitim öğretimin birçok alanında köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu değişimden Türkçe öğretimi de faydalanmıştır. Yeni sistemde ilk olarak 2004 yılında yapılandırıcı yaklaşım temel alınarak yeni Türkçe öğretim programı hazırlanmıştır. 2004 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşımdan hareketle çoklu zekâ, beyin temelli öğrenme, öğrenciyi merkeze alarak ve öğrencilerin bireysel farklılıklarına dikkat ederek sarmal ve beceri temelli bir anlayıştan faydalanılmıştır (MEB, 2009, s. 10).

Yapılandırmacı anlatımla beraber dil bilgisi öğretiminde de değişikliğe gidilmiştir. Geleneksel yaklaşımın dil bilgisi kurallarını ezberletmeye yönelik uygulamaları bırakılarak öğrencinin merkeze alındığı, çeşitli etkinliklerle, yöntemlerle ve tekniklerle kuralların sezdirildiği ve aktif olarak öğrenildiği yapılandırıcı yaklaşıma bırakılmıştır. Bu yaklaşımda dil bilgisi öğretimi bireyin dili doğru anlayıp, aktif olarak kullanarak bir iletişim unsuru haline getirmesi ve bireyin dil ve zihinsel gelişimine katkı sağlaması amaçlanmıştır (Güneş, 2013, s. 172). Yeni yaklaşımla dil bilgisi tek başına bir öğretim alanı olarak değil; dinleme, konuşma, okuma ve yazma beceri alanları ile birlikte bir bütün olarak verilmesi amaçlanmıştır. Dil bilgisi, dil becerileriyle birlikte zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerinin geliştirilmesini de amaçlanmış ve bu becerileri geliştirmek için ise çeşitli ödev ve etkinliklerle dil bilgisi kurallarının sezdirilerek öğretilmesi

hedeflemiştir (Güneş, 2013, s. 172). Sezdirme, “öğrencilerin çeşitli dil bilgisel kuralları; metnin bağlamından hareketle fark etmesi, kural haline getirmesi ve farklı durumlarda uygulaması esasına dayanmaktadır.” (Şahin, 2021, s. 61) Geleneksel dil bilgisi öğretiminde öğrenci pasif ve ezberci bir konumdadır. Öğretmen konuyu anlatır, öğrenci de bilgiyi ezber yapar. Ezber yapılan bilgi ise kısa bir süre içerisinde unutulur. Sezdirme yönteminde kalıcı bir öğrenme için öğrenci, aktif bir şekilde öğretim sürecine katılarak dil kurallarını keşfederek aktif bir biçimde öğrenir. Erdem ve Çelik' e (2011, s. 1061) göre dil bilgisi öğretiminde bazı aşamalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar; kuralların cümle ve metin yoluyla sezdirilmesi, kurallar sezdirildikten sonra kurallarla ilgili bilgilendirme yapılmalı ve kuralı öğrendikten sonra öğrenilenler beceriye dönüştürülmelidir. Geleneksel yöntemlerle dil bilgisi öğretiminde yalnızca kurallarla ilgili bilgilendirme yapıldığı için dil bilgisi konuları beceriye dönüşmemektedir.

Sezdirmede, dilin soyut kuralları ezberlenerek değil, anlama ve anlatma becerileri ile birlikte bir bütün olarak verilir. Sezdirmede önce açıklama yapılır, açıklamadan sonra dil gözlemlenerek bilgiler toplanır. Gözlemlerden hareketle kurallar meydana getirilir, grupta yapılır ve etkinliklerle zihinde yapılandırılarak uygulamaya dökülür (Güneş, 2013, s. 179). Sezdirme yönteminde dil bilgisi öğretimi dilin kullanım alanı olan metinlerden hareket edilerek yapılmalıdır. “Dil bilgisi, bir dilin kullanımını sırasında dikkat edilmesi gereken kurallar bütünüdür. Dilin kullanımının en güzel örneği metinlerde görülmektedir.” (Şahin, 2021, s. 61) Dil bilgisi çalışmalarında kullanılacak örneklerin nitelikli eserlerden alınmış ve cümle seviyesinde olması gerekmektedir. Böylelikle öğrenci ilişkiler bütünlüğünü kavrayacak ve bilinenden bilinmeyene ulaşarak onları sistemli bir hale getirerek kalıcı öğrenme gerçekleşecektir (Erdem vd., 2011, s. 1061). Sezdirme yönteminde dil bilgisi öğretimi yapılırken tümavırım yöntemi uygulanmalı, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkeler doğrultusunda hareket edilmelidir. Güneş'e (2013, s. 180) göre keşfetme işlemi, bu yöntemin yapı taşıdır. Keşfetme sürecinde kuralların net bir şekilde anlaşılması için bilgiyi genişletme, benzer ve farklılıklarını bulma, sınıflama, grupta ve karşılaştırma yapma gibi zihinsel öğeler bulunmaktadır.

Bilgileri ve aşamaları netleştirmek için sık ve kısa süreli alıştırmalar, etkinlikler ve çalışmalar yapılmaktadır. Böylelikle gramer kuralları ile edinilen bilgiler zihne

konumlandırılıp, zamanı geldiğinde tekrar kullanmak için zihinde yapılandırılmaktadır. Özetle bu yöntem gözlem yapma, kural belirleme, alıştırmaya yapma ve gözden geçirme süreçleriyle etkin bir şekilde yürütülmektedir. Başka bir deyişle sezdirme yöntemiyle dil bilgisi aktif bir şekilde öğrenilmekte ve zihinde yapılandırılmaktadır.

2. 3. 2. Etkinlik Temelli Dil Bilgisi Öğretimi

Etkinlik temelli öğretim yapılandırmacı yaklaşım ile ortaya çıkan bir anlayıştır. Bu yaklaşımdan önce davranışçı ve bilişsel yaklaşım bilgiyi nesnel olarak görmekteydi. Davranışçı yaklaşım, öğrenmeyi uyarıcı- tepki bağı ile meydana gelen bir davranış değişikliği; bilişsel yaklaşım ise öğrenmeyi zihinsel bir süreç olarak görmektedir. Bilişsel yaklaşımda öğrenme, yeni ve eski bilgilerle kurulan ilişkiler sonucunda zihindeki şemalara yerleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Davranışçı yaklaşımda öğrenme dış etkenlere bağlanırken; bilişsel yaklaşımda iç etkenlere bağlanmaktadır. Her ikisinin ortak noktası ise bilgiyi nesnel ve aktararak öğrenildiğini savunmalarıdır. Bu yaklaşımların öğrenme araçları alıştırmalardır. Alıştırma, “konuların sürekli tekrar edilerek pekiştirilmesini sağlamaktadır.” (Güneş, 2017, s. 50) Yapılandırıcı yaklaşımla beraber davranışçı ve bilişsel yaklaşımın değişmeyen bilgi ve bilginin aktarılması esasına dayanan uygulamaları bırakılarak, yerine bilginin yapılandırılmasına dayanan bir öğrenme süreci ortaya çıkmıştır. Yapılandırıcı yaklaşımla birlikte görerek, yaşayarak, yaparak ve uygulayarak kişinin öğrenme sürecine aktif olarak katıldığı öğrenme sürecine geçilmiştir. Yapılandırıcı yaklaşımla birlikte alıştırmaların yerini etkinlik almıştır. Etkinlik, 2004 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğretim sürecinde yer almaya başlamıştır (Özdemir, 2019, s. 160). 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda her beceri alanında “Amaç ve Kazanımlar, Etkinlik Örnekleri ve Açıklamalar” bölümleri yer almaktadır. “Amaç ve Kazanımlar” bölümünde verilen kazanımlar ile ilgili “Etkinlik Örnekleri” bölümünde örnek etkinlikler verilmiştir. Bu etkinlik örnekleri programın ilerleyen bölümlerinde her beceri için ayrı ayrı verilerek ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. “Etkinlik Örnekleri” bölümü 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer almamaktadır.

Türkçe dersleri, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ve bu metinlerden hareketle oluşturulan etkinlikler üzerinden yürütülmektedir. Etkinlikler, Türkçe dersinin amaçlarına ulaşılmasında ve dil becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işlev görmektedir. Dil becerileri etkinlikler aracılığıyla verilmektedir. Özdemir (2019, s. 159), etkinliği etkili iletişim kurmaya yardımcı, bilgiyi sadece alan değil nasıl edineceğini bilen, eleştirel, yaratıcı, problem çözen, sonraki öğrenimleri için öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirme aracı olarak tanımlamaktadır. Güneş (2017, s. 52), etkinliğin amacının öğrencilerin istekli ve aktif öğrenmelerini sağlamak olduğunu, bu amacı gerçekleştirirken de işbirlikli öğrenmeye katkı sağlayarak öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştirdiğini vurgulamaktadır. Etkinlik, öğrenciyi derste aktif kılmaktadır. Öğrencinin bilgiyi keşfetmesini, keşfettiği bilgiyi uygulama ve kullanma imkanı sağlayarak öğrencinin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmektedir. Etkinlikle öğrenme öğrenciye, bağımsız öğrenmeyi sağlarken aynı zamanda öğrencinin kendini güdülemesini de sağlamaktadır. Etkinlik, öğrenciye neyi yapıp, neyi yapamadığını, nelere ihtiyacı olduğunu, nerelerde eksikliğinin olduğunu farkına varmasını sağlamaktadır. Tüm bunları sağlarken öğrenciye kendi öz değerlendirmesini yapmasına da yardımcı olur. Böylelikle öğrenci kendi öğrenme sorumluluğunu kazanmaktadır. Öğrencilerin, öğrendiklerini zihninde yapılandırmasına katkı sağlayan etkinliklerin iyi hazırlanması gerekmektedir. Etkinlik, hem öğrencinin ilgisini çekmeli hem de öğretici olmalıdır. Etkinlikler, öğrencinin yaşadığı, düşündüğü, okuduğu, dinlediği ve izlediği yerlerden yani somut hayattan alınmış olmalıdır. Böylelikle öğrenciler etkinliklerde kendi yaşantılarından izler bularak etkinliklere daha aktif katılacak ve cesaretlenecektir. Etkinlik, öğrencinin tek başına kaldığında kendi kendine öğretim faaliyeti gerçekleştirmesini sağlayarak bağımsız öğrenmeye de katkı sağlamaktadır.

Etkinlik temelli bir öğretim için etkinlikler, dil becerileriyle ilişkili, farklı öğrenme yöntemlerine, farklı öğrenme düzeylerine ve öğrenci seviyesine uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. Diğer dikkat edilecek bir nokta ise öğretim programlarıdır. Öğretim programları öğrencilere kazandırılacak kazanımları içerdiği için bu kazanımlara uygun etkinlikler hazırlanmalıdır. Etkinlikler aynı zamanda öğrencinin okuduğu ve dinlediği/izlediği metinlerden hareketle

oluşturulmalıdır. Metinler, dilin uygulama sahası ve öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştirmek için yararlanılan bir araçtır. Konuşma, yazma, okuma ve dinleme/izleme ile ilgili kazanımlar nasıl etkinlikler üzerinden gerçekleştiriliyorsa dil bilgisi kazanımları da etkinlikler üzerinden verilmelidir. Aynı şekilde nasıl okuduğunu ve dinlediğini/izlediğini anlama soruları metinlerden hareketle hazırlanıyorsa dil bilgisi etkinlikleri de dilin kullanım alanı olan metinlerden hareketle oluşturulmalıdır. Dil bilgisi konuları öğretilirken ezbere dayanan kuralcı sistem yerine etkinlikler aracılığıyla dil bilgisi öğretimi yapılmalıdır. Böylelikle işlevsel ve kalıcı bir öğrenme gerçekleşecektir.

2. 3. 3. Dil Bilgisi Öğretimi İçin Seçilen Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler

Türkçe dersleri, Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinden gerçekleşmektedir. Metinler, dilin kullanım alanı olduğu için dil bilgisi öğretimi açısından da önemli bir işleve sahiptir. Dil bilgisi, dil becerilerinin öğretiminde hedeflenen başarıya varmak için yararlanılan bir araçtır. Dil bilgisi örnekleri bu metinler üzerinden verildiğinde öğrenciler dil bilgisi örneklerini bağlam içinde, işlevsel bir şekilde görebileceklerdir. Bu nedenle iyi seçilmiş ve iyi hazırlanmış kaliteli metinlere ihtiyaç vardır. Dil bilgisi öğretiminde seçilen metinlerde bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Dersin amaçlarını ve öğretim programında yer alan kazanımları gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
2. Öğrenciye görelilik ilkesinden hareketle öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlanmalıdır. Metinlerde kullanılan sözcükler, o metin ile karşılaşılacak tüm öğrenciler gözetilerek seçilmelidir.
3. Dil bilgisi öğretimi için seçilen metinler dil anlatım, noktalama ve yazım açısından doğru olmalıdır (Temizkan, 2014, s.145).
4. Türkçenin anlatım zenginliklerini, inceliklerini, güzelliklerini öğrencilere sezdirmek için metinler iyi eserlerden seçilmelidir. Aynı zamanda bu metinler içerik açısından da kaliteli eserlerden alınmalıdır.
5. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır (MEB, 2006).

6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır (Özdemir, 2019, s. 36).
7. Metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyallerle desteklenmelidir.
8. Dil bilgisi konularının öğretilmesi için seçilen metinler, öğretilen dil bilgisi konuları ile ilgili örnekler içermelidir. Öğrencilere nasıl okuduğu, dinlediği ve izlediği metinlerden hareketle anlama soruları soruluyorsa dil bilgisi konuları ile ilgili örnekler de o metinlerden hareketle oluşturulmalıdır.

2. 4. Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi

Dil bilgisi öğretimi, dil öğretiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için önemli bir yoldur. Dil bilgisi öğretimi süreci; milli şuurla dili tanıyabilme, özelliklerini kavrayabilme, sistematik olarak algılayabilme ve bunu davranışa dönüştürebilme sürecinden oluşmaktadır (Bulut, 2014, s. 44). Türkçe öğretiminde amaç öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında beceri ve alışkanlık edindirmektir. Dil bilgisi etkinlikleri bu alandaki becerileri destekleyen bir unsur durumundadır (Balcı, 2014). Dil bilgisi öğretimi, dil becerilerinden bağımsız olarak düşünülemez. Dil bilgisi öğretiminde temel amaç bireylerin iletişim aşamasında dili etkili bir biçimde kullanmalarına olanak sağlamaktır (Pehlivan vd., 2020, s. 62).

Dil bilgisi öğretimi ile öğrenciler ana dillerinin tüm olanaklarına ulaşır. Dil öğretiminde, hedeflere anlama ve anlatma becerileriyle varılırken; bu etkinlikler dil bilgisi ile beslenerek bir bütün oluşturur (Sağır vd., 2016, s. 6). Bu nedenle dil bilgisi öğretimi ulaşılması gereken bir hedef değil, hedefe ulaşmak için kullanılan araçtır. Altas' a (2009, s. 34) göre dil bilgisi ile öğrenciler, dilin anlatım kuvvetine ulaşır, kurallar yoluyla dilde hedeflediklerini gerçekleştirir. Dil bilgisiyle öğrenci, doğru anlatımın nasıl yapıldığını kontrol etme imkanına ulaşır. Anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olan dil bilgisi aynı zamanda sağlıklı ve doğru düşünüp mantıklı karar verme sürecine katkı sağlar (Erdem, 2008, s. 86). Anlama ve anlatma becerilerinden bağımsız yapılan dil bilgisi öğretimi öğrencilerin dil bilgisine karşı olumsuz bir tutum sergilemelerine

ve ezber yapmalarına neden olmaktadır. Yabancı bir dilin daha iyi öğrenilmesi için başarılı bir dil bilgisi öğretimine de büyük görev düşmektedir.

Dil, bir milleti bir arada tutan en önemli bağlardan birisidir ve iyi bir şekilde öğrenilip, kullanılması gerekmektedir. Ait olduğu milletin dilinin kurallarını iyi bilmeyen kişiler, o dili doğru konuşamaz, o dilde doğru cümleler kurarak düşüncelerini yazıya yansıtamaz, duygu ve düşüncelerini etkili bir şekilde karşısındakine iletmez, iş yaşamında iletişimle ilgili birçok zorluk çeker bu da hayatın pek çok alanında başarısız olmasına neden olur (Ünal, Emre, 2011). Bulut (2014, s. 48), dil bilgisi öğretimini; dilini tanıma, özelliklerini kavrayabilme süreci olduğunu aynı zamanda dilin belli başlı kuralları çerçevesinde bireyin kendisini ifade imkânı bulduğu bir alan olduğunu vurgulamaktadır. Dil bilgisi ana dilin korunmasında da etkin bir rol üstlenmektedir. Kaliteli bir ana dil eğitimi diğer derslerde de başarıyı artırır. Dili iyi kullanamayan kişinin eğitim öğretim hayatında başarılı olması imkansızdır.

Dilin, dil bilgisel kurallarının bilinmesi, inceliklerinin sezilmesi için dil bilgisel yeterlilik şarttır. Bu yeterliliği kazandırmak okul dışı ortamlarda pek uygun değildir. Bu yeterliliğe ulaşmanın yolu okullardaki eğitimlerden geçmektedir. Okullarda bu eğitim Türkçe dersleriyle gerçekleştirilmektedir. Türkçe dersleri program temel alınarak hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler üzerinden yürütülmektedir. Türkçe derslerinde dil bilgisi öğretiminin sağlıklı ve planlı yürütülebilmesi için iyi hazırlanmış öğretim programları, Türkçe ders kitapları, metinler, etkinlikler, yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır.

2. 5. Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları

Dil bilgisi öğretiminde görülen en önemli sorunlardan birisi terimler sorunudur. Dil bilgisi terimlerinin adlandırılmasında ortak bir uzlaşmaya varılamamıştır. Ders kitapları, eğitim kademeleri, öğretim elemanları aynı dil bilgisi konusu ile ilgili farklı adlandırmalar yapmaktadırlar. Okullarda farklı yayınevlerine ait ders kitaplarında dil bilgisi terimleri ile ilgili farklı adlandırmalar vardır. Öğretmen adaylarına üniversitelerde öğretilen dil bilgisi terimleri ile Türkçe öğretim programlarında ve Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi terimleri birbirinden farklı olabilmektedir. Dil bilimciler yazarlar, öğretmenler de bu hataya düşmektedirler. Kurdayıoğlu (2014, s. 57), öğretmenlerin, uzmanların

ve yazarların terimleri adlandırmada zaman zaman keyfi uygulamalara yer verdiğini ve farklı kaynaklarda aynı dil bilgisi kavramı ile ilgili çeşitli adlandırmalar kullanıldığını bunun da dilde kargaşaya neden olduğunu vurgulamaktadır. Söz gelişi, yüklem bildirdiği işi yer bakımından belirten “yer tamlayıcısı” bir başka adlandırma olarak “dolaylı tümleç” olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde haber kiplerinde “duyulan geçmiş zaman” “-miş’li geçmiş zaman” olarak, “ görülen geçmiş zaman” “öğrenilen” ya da “-di’li” geçmiş zaman olarak da adlandırılmaktadır. Bu farklı adlandırmalar öğrencilerin kafasını karıştırmakta ve dil bilgisi öğretimini zora sokmaktadır. Bu nedenle dil bilgisi terimler kargaşası bir an önce sonlandırılmalı ve ortak terimler üzerinde uzlaşılmalıdır.

Dil bilgisi öğretiminde görülen diğer bir sorun ise lisans eğitiminde verilen dil bilgisi ile ilgilidir. Dili bilgisi derslerini verecek Türkçe ya da edebiyat öğretmenleri üniversitelerde dil bilgisi konuları ile ilgili yeterli düzeyde eğitim alamamaktadırlar. Bu da öğretmen olduklarında öğrencilere yeterli katkı sağlayamamalarına neden olmaktadır. Dil bilgisi öğretiminin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için kaliteli lisans programlarına ve iyi yetiştirilmiş Türkçe öğretmenlerine ihtiyaç vardır.

Dil bilgisi öğretimin en önemli sorunlarından birisi de ezberci ve kuralcı eğitimidir. Dil bilgisi kuralları ezber yoluyla değil, sezdirilerek verilmelidir. “Dil bilgisi tanımları, kuralları öne çıkartılarak değil, bunların kullanımındaki yeri sezdirilip kavratılarak, öğrencilerin benzer beceri ve kazanım oluşturmaları sağlanmalıdır” (Demir Atalay, 2016, s. 32). Dil bilgisi konuları öğretilirken bazı öğretmenler hala geleneksel yaklaşımın yöntem ve tekniklerini kullanmaktadır. Bu da etkili bir dil bilgisi öğretimi sağlamamaktadır. Dil bilgisini ayrı bir dersmiş gibi görülmesi dil bilgisi öğretiminin önemli sorunlarından birisidir. Dil bilgisi ayrı bir ders olarak değil, konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerileri ile birlikte verilmelidir. Kurudayıoğlu (2014, s. 68), dil bilgisi öğretimi bir amaç değil amaca ulaşmak için yararlanılacak bir alan olduğunu, amaca ulaşırken de dört temel dil becerisinden hareket edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

2. 6. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Dil Bilgisi

Öğretim programı, eğitim öğretim sürecini planlı yürütülmesini sağlayan bir kılavuzdur. Türkçe Dersi Öğretim Programı yardımıyla kazanımlar ve etkinlikler aracılığıyla dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmek, dilin olanaklarını keşfetmek, dili doğru kullanmaları amaçlanmıştır (Sağır, 2016, s 58). Öğretim programları eğitim ve öğretimin planlı ve verimli olmasını sağlar. Türk eğitim sisteminde eğitim öğretimin planlı bir şekilde yürütmek amacıyla Cumhuriyet Dönemi'nde çeşitli öğretim programları hazırlanmıştır. Bu programlarda dil bilgisi öğretimine yönelik çeşitli unsurlar yer almaktadır.

2. 6. 1. 1924 Eğitim Öğretim Yılı Lise Birinci Dönem Öğretim Programı

Günümüz 6, 7 ve 8. sınıflar cumhuriyetin ilk dönemlerinde liselerle bir arada değerlendirildiği için “lise birinci devre” adıyla isimlendirilmiştir. Bu programda ders konuları “Kıraat, İnşad, Sarf ve Nahiv, İmla, Kitabet” bölümlerine ayrılmış ve her konu alanı için ayrı ayrı ders saatleri ayrılmıştır (Balıcı, 2014). Programda dil bilgisi konuları “sarf ve nahiv” başlıkları altında verilmektedir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde başlangıçtaki iki yıl dil bilgisi için ayrı ders saatleri verilirken, son sınıfa doğru ayrı ders saatlerine bölünmemiştir (Balıcı, 2014, s. 25). Bu programın yürürlükte olduğu dönemde Latin alfabesine geçilmediği için dil bilgisi konuları Arapça ve Farsça dil bilgisi konularıdır.

2. 6. 2. 1929 Eğitim Öğretim Yılı Ortaokul Türkçe Programı

Harf Devrimi'yle birlikte birçok yerde olduğu gibi eğitimde de değişiklikler yapılmıştır. Öğretim programlarında da bir değişikliğe gidilerek yeniden düzenlenmiştir. 1929 Öğretim Programı “Orta mekteplerde Türkçe Derslerinin Başlıca Gayelerini” ile birlikte “Gramer, Tahrir, Kıraat” bölümlerine ayrılmış ve dersler bu başlıklar adı altında yürütülmüştür (Ulusı ve Aytan, 2018, s. 54). Programda Türkçe dersinin bir bütün olarak öğretilmesi gerektiğini vurgulanmış ancak dersler tahrir, kıraat ve gramer olarak ayrı başlıklara ayrılmıştır. “Sarf ve Nahif” başlığı altında yer alan dil bilgisi dersi “gramer” olarak değiştirilmiştir. “Türkçe derslerinin işleme aşamalarında uygulanacak metotlar ve teknikler “Umumi Mülâhazalar” adı içinde değerlendirilmiş ve Türkçe derslerinin bilgidan çok yaparak ve yaşayarak öğrenmeye dayalı olduğu değerlendirilmiştir (Derman,

2008, s. 38). 1929 Müfredat Programı, ortaokul Türkçe ve lise edebiyat programları değerlendirildiğinde genel çerçevede benzer olduğu düşüncesinden yola çıkarak bütünlüğün göz önünde bulundurulmalıdır (Ulus ve Aytan, 2018, s. 54).

2. 6. 3. 1931-1932 Yılı Türkçe Öğretim Programı

“1931 yılındaki düzenleme ile yalnızca gramer müfredatında yenileme yapılmış, diğer derslerde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.” (Eyüp, 2008, s. 6) Daha önceki programlara göre oldukça geniş çaplıdır. “Türkçe dersinin amaçlarının belirlenmesinin ardından “Gramer, Tahrir, Kıraat” dersleri sınıf düzeylerine ayrılmıştır (Ulus vd., 2018, s. 55). 1929 programından farklı olarak gramer konuları genişletilmiş, ayrıca ders saatlerinde de değişiklikler yapılmıştır (Eyüp, 2008, s. 22).

2. 6. 4. 1938 Ortaokul Türkçe Programı

1935 yılında Atatürk’ün isteği üzerine Türk dilinin kökeni araştırılarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticelendirilinceye kadar dil bilgisi konuları çıkarılmıştır. Bu sebepten ötürü bu programda gramer konularına yer verilmemiştir. Göğüş’ün (Akt. İnnalı, 2020, s. 319) bildirdiğine göre “1940 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Prof. Dr. Tahsin Bagoğlu’ na “Ana Hatlarıyla Türk Grameri” yazdırıldı. Bu kitap bir soruşturma (anket) niteliğindedir. Dil bilginlerine, Türkçe ve edebiyat öğretmenlerine gönderilerek incelenip okutularak eksik ve yanlışlıklar bildirilecekti. Böylece, dil bilgisi okul programlarına yeniden girmiş oluyordu. 1941 yılında Ankara’ da bir dil bilgisi çalışmayı bir araya gelerek uygulama ve inceleme sonuçları değerlendirildi. 1942 yılında Necmettin Halil Onan’ a ortaokul 1. sınıf öğrencileri için “Dil Bilgisi” kitapları yazdırıldı.” Böylece dil bilgisi programa girmiş oldu. Milli Eğitim Bakanlığı Necmettin Halil Onan’ a yazdırdığı gramer kitabı için okullara ilettiği bildiride dil bilgisi öğretimi hedefinin birtakım kurallar dizisini ezberletmek değil, dilin canlı kullanımından hareketle kişinin istediklerini sözle veya yazıyla etkili anlatma yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek olduğunu vurgulamıştır (İnnalı, 2020, s. 320).

2. 6. 5. 1949 Ortaokul Türkçe Programı

Bu program amaçlar, açıklama, okuma, söz ve yazı, dil bilgisi, imlâ ve yazı bölümlerinden oluşmaktadır. 1938 Türkçe Öğretim Programı ile çıkarılan dil bilgisi konuları programa yeniden girdi. 1949 programı önceki programlara göre oldukça kapsamlıdır. Ders saatleri birbirlerinden bağımsız oluşturulmamış; okuma, inşat, dil bilgisi, imlâ gibi bölümlere ayrılmıştır. İlk kez ‘yazı’ bölümüne burada yer verilmiştir (Ulus vd., 2018, s. 15). Önceki programlardan farklı olarak yazı dersi dışında diğer dersler için bağımsız ders saati verilmemiştir. Dil bilgisi bölümünde amacın Türkçenin, konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirme, sezdirirken ana dilini uygulamada güven oluşturmak, özellikle uygulama çalışmalarına dikkat edilmesini, dil bilgisi öğretimin hareket noktası cümle olduğu ve konuların da bu yönde işlenmesi gerektiği üzerinde durulur (Özbay, 2009, s. 61). Programda, dil bilgisi öğretimimin diğer beceri alanları ile birlikte öğretilmesi ve uygulamaların günlük hayatın içinden seçilmesi gerektiği vurgulanır. İmla bölümü, yazma çalışmalarıyla ilişkilendirilerek hazırlanmış, uygulama çalışmalarına önem verilmesi hususunda yapılan uyarıların yine öne çıktığı bu bölüm, konu başlıklarının çok genel verilmesiyle eksikleri de bünyesinde barındırmaktadır (Özbay, 2009, s. 61). Okuma, yazma, gramer ve yazım noktalama gibi bölümlerin kolay öğretilmesi ve bölümlerin birbiri ile ilişki içinde olmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Özbay, 2009, s. 60). Bu anlayış daha önceki programlardaki gibi becerilerin bir arada, birbirini destekler nitelikte olması gerektiği görüşünü devam ettirmiştir. Programda, dil bilgisi öğreniminin soyut kurallar hâlinde öğretildiğinde faydasız olacağı için konuşma ve yazma ile birlikte verilmesinin yararlı olacağı, dil bilgisi alıştırmalarının birbiri ile tutarsız ve işlevsiz cümle ve kelimelerden daha çok öğrencilerin ilgilendiği konulardan, hatta öğrencilerin kendilerinin yazdıkları metinlerin cümleleriyle yapılmasının daha faydalı olacağını vurgulanmaktadır (Derman, 2008, s. 26).

2. 6. 6. 1962 Ortaokul Türkçe Programı

1962 yılında 1949 programı tekrar değerlendirilerek 1962 yılında bir kez daha yayınlanmış ve 1981 yılına kadar kullanımına devam edilmiştir.

2. 6. 7. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı

1979' da ilkokul ve ortaokulun birleştirilmesiyle ilköğretim okullarının oluşturulması kabul edilmiştir. Yeni eğitim sistemine uygun olarak Türkçe Eğitim Programı hazırlanmıştır. 1981' de kullanılan Türkçe eğitim müfredatı “Genel Amaçlar, Açıklamalar, İlk okuma Yazma, Anlama, Anlatım, Dil Bilgisi, Yazı, Yöntem, Araç ve Gereçler, Ölçme ve Değerlendirme başlıklarına ayrılmıştır (Eyüp, 2008, s. 8). Açıklama kısmında, anlama ve anlatma becerilerine önem verilmesi, dilin doğal ortamı içerisinde işlevsel olarak öğretilmesi, dilin gücünün ortaya çıkarılması, okuma alışkanlığının geliştirilmesi verilmiştir (Özbay, 2009, s. 62-63). Önceki programlardan daha kapsamlı hazırlanan 1981 programında okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisiyle öğrencilere verilmesi hedeflenen davranışlar her sınıf düzeyleri göre ayrı bir şekilde oluşturulmuştur. Dinleme alanı ilk kez bu programda yer almıştır (Eyüp, 2008, s. 9). Özbay (2009), 1981 programında, öğretim konularının kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru bir sıralama yapılmadığını, konuların sistemli bir şekilde ilerlemesi yerine her sınıfta benzer başlıklar tekrar verildiğini, özellikle dil bilgisinde konuların her sınıfta yeniden verildiğini bu durumda programın en önemli eksikliği olduğunu vurgulamaktadır. Programın genel yapısına uygun olarak anlama ve anlatma bölümlerinde her sınıfın öğrencilerinin kazanacakları davranışlar “Öğrencilerin Kazanacakları Davranışlar” başlığı altında verilmiştir (Balcı, 2014, s. 33). Aynı şekilde “Dil Bilgisi” başlığı altında “Özel Amaçlar” içerisinde dil bilgisi konuları ile ilgili bir çerçeve çizilmiştir. Programın yöntem bölümünün dil bilgisi kısmında dil bilgisi çalışmalarının nasıl yapılması gerektiğine dair şu açıklamalar vardır (Akt. Derman 2008, s. 29): Dil bilgisi, doğru anlamayı ve doğru anlatmayı yardımcı bir alandır. Türkçe dersinde söz varlığı, okunan metnin dili, anlatımı, yazılı ve sözlü etkinlikler ile öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek bu çalışmaları yaparken de dil bilgisi etkinliklerinin bunlarla birlikte kaynaştırılarak verilmesi hedeflenmiştir.

2. 6. 8. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı

Yaşamın her alanını etkileyen değişim ve gelişmeler eğitimi baştan sona etkilemektedir. Tüm bu değişimler ve gelişmeler ışığında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda çağın ihtiyaçlarından hareketle 2005 yılında yeni bir Türkçe Programı hazırlanmıştır.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 1. kademe (1–5) ve 2. kademe (6–8) olmak üzere ayrı ayrı hazırlanmıştır. Yeni program, “genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları ile dil bilgisi ve bu öğrenme alanlarına yönelik belirlenmiş kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar” bölümünden oluşmaktadır. Yeni program, dil öğretimi ile ilgili olarak; kazanımlar ve etkinlikler ile dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma alanlarını geliştirmek, Türkçe'nin olanaklarını ve zenginliklerini keşfederek dilin doğru bir biçimde kullanılması hedeflemiştir (MEB, 2006, s. 3). Program; “okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluşmaktadır. Programda yer alan her bir beceri kendi içinde ve diğer becerilerle bir bütün oluşturacak şekilde yapılandırılmıştır.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı, psikolojisi, teknolojisi, ölçme ve değerlendirme vb. alanlarındaki yenilikler doğrultusunda dil bilgisi kavramlarını kuru bilgilerle ve kurallarla ezberletmek yerine beceri alanları ile desteklenerek oluşturulmuştur (Yeşilyurt, 2016, s. 62). Yeni programla ders kitapları belirlenen temalara göre oluşturulmuştur. Dersler etkinlik temel alınarak işlenmektedir. Kitap içeriği de değiştirilmiştir. Ders kitabı ve çalışma kitabı hazırlanmış. Ayrıca öğretmenlere rehber olması ve eğitim öğretimde birlik sağlanması adına Öğretmen Kılavuz Kitabı yayımlanmıştır. Programın dil bilgisi bölümünde, Türkçenin işleyiş düzenini ortaya koyan dil bilgisi, dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma alanlarını destekleyen bir unsur olduğunu, dil bilgisi öğretimi bu beceri alanlarındaki etkinliklerle bütünleştirilerek verilmesini ve dil bilgisi öğretiminin tanımlarla değil, uygulama esas alınarak yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Programda dil bilgisi öğretimi kolaydan zora ilerleyen bir yol izlenerek, konuların bir bütün halinde sunulması ve konuların birer beceriye dönüşmesinin altı çizilmiştir.

2. 6. 9. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2012- 2013 öğretim yılında uygulamaya başlanan 4+4 eğitim öğretim sistemi ile 5. sınıf ortaokul bünyesine alınmıştır. Uygulamaya konulan yeni öğretim programı ile dil bilgisi konularının öğretimi ezber ve kurallarla değil; beceri alanları ile desteklenerek verilmesi vurgulanmıştır. 2015 programı düzenlenirken 2006 programına göre ciddi bir biçimde sadeleştirilmiş, özellikle de

kazanım sayılarının 2006 programına göre azaltılarak program daha anlaşılır ve uygulanabilir hale getirilmiştir (Pehlivan, 2020, s. 326). Program, dil bilgisi kazanımlarını öğrenme alanları içerisinde sınıf seviyesini dikkate alarak 1' den 8. sınıfa kadar kademeli bir şekilde dağıtmıştır. Dil bilgisi kavramlarının ezberlenmesi yerine sezdirme ve çeşitli etkinlikler yardımıyla öğretilmesini ve becerileri alanları ile birlikte ele alınmasını vurgulamıştır.

2. 6. 10. 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2017 yılında hazırlanan ilkokul (1-4) ve Ortaokul (5-8) Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerileri eğitim öğretimin merkezine almıştır. Farklı alanlarda bireysel, sosyal ve mesleki yeterlilik kazanmak için iyi bir dil öğretiminin gerekliliğine büyük bir görev düştüğünün altı çizilmiştir. Aşamalılığın ve metninle öğrenmenin ön planda tutulduğu programda öğrencilerin gelişim özelliklerine dikkat edilerek dil bilgisi ve yazım kurallarına ilişkin kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı bir şekilde yapılandırılmıştır. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki gibi dil bilgisi kazanımları öğrenme alanlarından bağımsız değil, diğer öğrenme alanlarıyla ilişkili bir biçimde bütünleştirilerek verilmiştir. Öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak dil bilgisi kural ve ilkelerinin sezdirilerek öğretiminin yapılması vurgulanmıştır (Pehlivan vd, 2020).

2018 yılında 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı son olarak 2019 yılında güncellenmiştir. 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programından itibaren “öğrenme alanları” beceri alanları olarak adlandırılmıştır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da bu adlandırma devam ettirilmiş ayrıca önceki programlarda olduğu gibi dil bilgisi kazanımları ayrı bir beceri alanı olarak değil, çoğunluğu okuma becerisinde olmak üzere diğer beceri alanlarına dağıtılmıştır.

2. 7. İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde konuyla ilgili alanyazında yer alan diğer çalışmalar ele alınmıştır.

Şahin (2021), “Sezdirme Yöntemi ve Düz Anlatım Yöntemi ile Yapılan Dil Bilgisi Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Erişisine Etkisinin

Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezinde sezdirme yönteminin, öğrenci başarısına etkisini belirlemek ve dil bilgisi konularının öğretiminde düz anlatım yöntemi ile sezdirme yönteminin öğrenci başarısına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada, dil bilgisi öğretiminin sezdirme yöntemiyle yapıldığı deney grubunun başarısı, dil bilgisi öğretiminin düz anlatım yöntemiyle yapıldığı kontrol grubunun başarısından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Arslan (2020), metin temelli işlevsel dil bilgisi öğretimine yönelik hazırlanan ders planlarının, dil bilgisi konularının anlaşılmasına etkisini ve dil becerilerinin gelişmesine etkisi üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Ay (2020), MEB 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bulunan dil bilgisi etkinliklerini, Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle yeterlilik durumu araştırmıştır.

Benzer (2019), öğretim programının ders kitaplarına ve liselere geçme sınavına yansımalarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada liselere geçiş sınavının program ve ders kitaplarıyla uyumlu olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kuşdoğan (2019), “İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Öğretmen Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde dil bilgisi öğretiminin işlevsel olarak gerçekleştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

İlhan ve Bahşi (2019), “8. Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Konularını Öğrenme Düzeyleri” adlı çalışmalarında dil bilgisi konularının öğretiminde en çok zorlanılan konuların bulunulması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Özdemir (2019), “Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretimi” adlı çalışmada, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (MEB, 2019) dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlara göre dağılımı ve dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Uzun, Atalay ve Çelikipazu (2019), dil bilgisi kavramlarının etkinliklerde ele alınış biçimini incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada etkinliklerin metinden bağımsız olarak hazırlandığı ve işlevsel olmadığı sonucuna varmışlardır.

Ayrancı (2017), “Sezdirme Yönteminin Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Etkisi” adlı çalışmada sezdirme yönteminin dil bilgisi öğretimine etkisini öğretmenlerin görüşlerine başvurarak saptamıştır.

Arslan (2017), “Ortaöğretim Türkçe Dersinde Dil Bilgisi Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi” adlı çalışmasında öğrencilerin dil bilgisi konularını öğrenememelerinin nedenlerini araştırmıştır.

Mete (2017), “Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmasında yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak dil bilgisi öğretimi üzerine öğretmen görüşlerine başvurmuştur.

Akın (2015), Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarını dil bilgisi etkinlikleri bakımından değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada, dil bilgisi etkinlikleri temadaki metinlerden hareketle hazırlanmış mı, etkinliklerde görsellik kullanılmış mı ve kullanılmışsa hangi görsel türlerin kullanıldığı sorularına cevap aramıştır.

Çelikpazu (2015), “Ortaokul 5-8. Sınıf Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında, Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle ortaokulda gerçekleştirilen dil bilgisi öğretimi ile ilgili çıkarımlarda bulunmuştur.

Karagöz (2014), 6. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki (MEB, 2013) ve 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkilerini incelemiştir. Araştırmadaki etkinlikler öğrenci çalışma kitabında ve öğretmen kılavuz kitabında yer alan etkinliklerdir.

Göçer ve Sayın (2014), 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kılavuz Kitapları’ndaki metinlerin dil bilgisi öğretimindeki yeterliliğini ve kullanımının incelenmesi yoluyla gerçekleşen çalışmada metinlerin, işlenen dil bilgisi konularının öğretimine aracılık etme durumları araştırılmıştır.

Epçaçan (2013), “Yapılandırmacı Anlayışa Göre Düzenlenmiş Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğrenme Alanındaki Konular ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışması ile öğrencilerin, yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanan ortaokul Türkçe dil bilgisi öğrenme alanındaki konuları kavrayıp kavramadıklarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmeyi amaçlamıştır.

Özbulur (2011), “İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinde 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin kazanımlara uygunluğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, farklı yayınevlerindeki çalışma kitaplarının dil bilgisi etkinlikleri açısından karşılaştırılması yapılmıştır.

Mete ve Çeçen (2011), “6-8. Sınıflarda Dil Bilgisi Etkinliklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmalarında, 20 Türkçe öğretmenin 6 ve 8. Sınıf Türkçe Çalışma Kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerine ilişkin görüşleri alınmıştır.

Ünal (2011), “İlköğretim İkinci Kademedeki Dil Bilgisi Konularının Öğretimine İlişkin Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi” adlı çalışmada ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin dil bilgisi konularını anlama düzeylerini araştırılmıştır.

Akgül (2010), “İlköğretim II. Kademedeki Yaşanan Dil Bilgisi Öğretimi Sorunları” üzerinde durduğu çalışmada, öğretmenlerin dil bilgisine bakışlarını, konuların islenişinde karşılaştıkları zorlukları, dil bilgisi öğretimindeki sorunları ve bu sorunlara çözüm önerilerini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Derman (2008), “Dil Bilgisi Öğretiminde Metinlerin Seçimi Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora tezinde, ilköğretimde dil bilgisi konularının öğretiminde kullanılan metinlerin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini araştırmıştır.

Çeçen ve Aytaş (2008), metne dayalı dil bilgisi öğretiminin 8. sınıf öğrencilerinin dil bilgisi başarısına etkisi olup olmadığını araştırmışlar ve metne dayalı dil bilgisi öğretiminin dil bilgisi öğretim başarısını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Altas (2009), Türkçe dil bilgisi öğretiminde tarihi ve içerik odaklı dil bilgisi öğretimi ile görev odaklı dil bilgisi öğretimini deney ve kontrol grupları ile uygulamalı karşılaştırılmasını yaparak hangi yöntemin dil bilgisi öğretiminde daha etkili olduğunu araştırmıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEMİ

Araştırmanın bu kısmında; araştırmanın modeli, çalışma materyalleri, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreçleri üzerinde durulmuştur.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisinin incelendiği bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama metotlarından hareketle, olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde meydana çıkarılma sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Tüm disiplin alanlarında, saha çalışmalarında ve eğitimde de kullanılabilen en yaygın nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan temel nitel araştırmada veriler; görüşmeler, gözlemler veya doküman analizi ile bir araya getirilir (Merriam, 2018, s. 23).

3. 2. Çalışma Materyalleri

Araştırmanın çalışma materyallerini; Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019), MEB tarafından okullarda okutulmasına karar verilen; 5. Sınıf Ders Kitabı (Anıttepe, 2020), 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Ekoyay, 2020), 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Özgün, 2020) ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB, 2020) oluşturmaktadır. 5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları özel yayınevi, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı MEB Yayınları'dır. Çalışma materyali olarak ortaokul Türkçe ders kitaplarının belirlenmesinde, okullarda aktif olarak kullanılmakta olan Türkçe ders kitapları tercih edilmiştir. Araştırmada, Türkçe ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/izleme metinleri ile bu metinlerde yer alan dil bilgisi etkinlikleri incelenmiştir. Araştırmanın konusu olan dil bilgisi konuları, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (MEB, 2019) ortaokul düzeyinde yer alan kazanımlardan belirlenmiştir.

3. 3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracını, Tablo 1’de verilen “Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu” oluşturmaktadır. “Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu” araştırmacılar tarafından Türkçe Dersi Öğretim Programı’ nda (MEB, 2019) yer alan dil bilgisi kazanımları ve ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/izleme metinlerinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinden hareketle geliştirilen özgün bir tablodur. “Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu” nda; tema, metin, dil bilgisi kazanımı ve metinle ilişki bölümü yer almaktadır. Metinle ilişki bölümü; “tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili ve ilişkili değil” bölümlerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi Tablosu

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil

3. 4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri, doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesi sürecinden oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Bu çalışmada veriler, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilerinin incelemesi ile toplanmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) ve ortaokul Türkçe ders kitapları, basılı olarak elde incelenmiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkileri incelenirken oluşturulan tablo doğrultusunda araştırmacı tarafından tespit edilen ilişkiler, eş zamanlı olarak not alınarak tablonun uygun kısmına işaretlenmiştir. Kitaplar, 5. sınıftan başlayarak 6, 7 ve 8. sınıfa kadar sırayla incelenmiştir. Çalışmanın verilerinin toplanması şu aşamalar üzerinden yürütülmüştür:

- Birinci basamakta, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı' da ortaokul düzeyinde yer alan dil bilgisi kazanımları 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı temel alınarak belirlenmiştir.
- İkinci basamakta, dinleme/izleme metinleri, yazılı olarak kitaplarda yer almadığı için yazılı hale getirilmiştir.
- Üçüncü basamakta, dil bilgisi etkinliğinde hangi dil bilgisi kazanımı doğrultusunda hangi dil bilgisi konusuna işlendiği ve etkinlikte neler yapılması istendiği verilmiştir.
- Dördüncü basamakta, dil bilgisi etkinliğinde verilen kelime, kelime grubunun, cümle veya paragrafın metinden alınıp alınmadığı kontrol edilmiştir.
- Beşinci basamakta, etkinlikte örnek olarak verilen kelimelerin, kelime gruplarının veya cümlelerin tamamı metinden alınmışsa tamamen ilişkili bölümüne, örneklerin yarısı metinden alınıp yarısı metinden alınmamış ise kısmen ilişkili bölümüne, etkinlikteki örnek sayısının yarısından azı metinden alınmış ise çok az ilişkili bölümüne, etkinlikteki örnek sayısının yarısından üstünde alınmış ise çoğunlukla ilişkili ve etkinlikteki örneklerin hiçbiri metinden alınmamış ise ilişkili değil bölümü işaretlenmiştir.

- Altıncı basamakta, etkinlikte verilen kelime, kelime grubu, cümle veya paragraf metinden alınmışsa metinde geçtiği bağlam içerisinde verilmiştir.
- Yedinci basamakta, etkinlikte işlenen dil bilgisi konusu ile ilgili metinde yer alan örnekler sayısı ile birlikte verilmiştir.
- Sekizinci basamakta, dil bilgisi etkinliğin ekran görüntüsü alınıp, bulgular kısmında her etkinliğin arkasından verilmiştir.

3. 4. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde, metinlerden oluşan bir bütünün içerisinde yer alan bazı kavramların varlığı belirlenerek, bu kavramların anlamları ve ilişkileri üzerinde çözümleme yapılır. Yapılan çözümlerden hareketle de metinlerden çıkarımlar yapılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s. 259).

Veri analiz sürecinde Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinlikleri incelenirken beşli kategori yapılmıştır. Bunlar tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili ve ilişkili değil olmak üzere beşe ayrılmıştır. Bu derecelendirme yapılırken etkinlikte örnek olarak verilen kelimelerin, kelime gruplarının veya cümlelerin tamamı metinden alınmış ise tamamen ilişkili bölümü, örnek sayısının yarısı metinden alınıp, yarısı metinden alınmamış ise kısmen ilişkili bölümü, etkinlikteki örnek sayısının yarısından az bir kısmı metinden alınmış ise çok az ilişkili bölümü, etkinlikteki örnek sayısının yarısından fazla bir kısmı metinden alınmış ise çoğunlukla ilişkili bölümü ve etkinlikteki örneklerin hiçbiri metinden alınmamış ise ilişkili değil olarak değerlendirilmiştir. Bu derecelendirme üzerinden etkinliklerin metinle ilişkili olup olmadığı değerlendirilerek bulgular yorumlanmıştır. Kitaplardaki dil bilgisi etkinlikleri incelenirken tema tema incelenmiş, her tema için ayrı tablo oluşturulmuştur.

Her bir sınıf seviyesindeki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle genel ilişkisine ulaşmak için ise etkinliklere verilen kategoriler (tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili, ilişkili değil) sayılmıştır. Etkinliklerin tamamı metinle ilişkili ise tamamen ilişkili, etkinliklerin yarısından fazla bir kısmı metinle ilişkili ise çoğunlukla ilişkili, etkinliklerin yarısından az bir

kısmı metinle ilişkiyse çok az ilişkili, etkinliklerin yarısı metinle ilişkili ise kısmen ilişkili, etkinliklerin hiçbiri metinle ilişkili değilse ilişkili değil olarak değerlendirilmiştir. Veri analizinin güvenilirliğini sağlamak için etkinliklerin metinle olan ilişki derecesine karar verilirlen 1 araştırmacının görüşü alınarak karar verilmiştir.

IV. BÖLÜM

4. BULGU VE YORUMLAR

4. 1. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Dil Bilgisi Kazanımları

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı temel alınarak hazırlanan 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın ortaokul düzeyinde yer alan dil bilgisi kazanımları Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Dil Bilgisi Kazanımları

5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder. T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar. T.5.4.11. Yazılarda ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. T.5.4.16. Yazılarda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. 3. T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar. T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder. T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. T.5.4.16. Yazılarda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. 2. T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder. T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. İş (kılış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur. T.7.4.13. Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. T.5.4.16. Yazılarda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. T.8.4.18. Cümlelerin öğelerini ayırt eder. T.8.4.19. Cümle türlerini tanımlar. T.8.4.20. Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. T.5.4.16. Yazılarda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.

4. 2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi

Tablo 3' te 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (Anıttepe, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı verilmiştir.

Tablo 3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Metin	Dil Bilgisi Kazanımı	Dil Bilgisi Etkinlik Sayısı	Toplam Etkinlik Sayısı
Memleket İsterim			11
Hoşça Kalın, Güle Güle			9
Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir			7
İlk Ders (Dinleme/İzleme)			13
Mustafa Kemal'in Kağnısı			11
Dumlupınar Savaşı			10
6 Mart 1915 Gecesi			13
Bir Temmuz Gecesi (Dinleme/İzleme)			8
Bu Nehir Bizim	Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1	12
	Kökleri ve ekleri ayırt eder.	1	
Okland Adası	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	1	10
	Kökleri ve ekleri ayırt eder.	1	

(Devam ediyor)

Tablo 3. (Devam)

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Deprem	Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	1	11
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	1	
Sakın Kesme (Dinleme/İzleme)			12
Kilim	Kökleri ve ekleri ayırt eder.	1	10
Vatan Yahut Silistre			9
Boğaç Han			8
Ali Kuşçu (Dinleme/İzleme)			9
Çocuk Bahçesindeki Bekçi			10
Bilinçli Tüketici			11
Özgürlük			10
Sokak (Dinleme / İzleme)			9
Karagöz Kibarlık Öğreniyor	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	2	11
Çitlembik	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	2	9
Spor ve Beden	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	2	10

(Devam ediyor)

Tablo 3 (Devam)

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Tavşan ile Kaplumbağa (Dinleme/İzleme)	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	2	12
İyiliğin Değerini Bilen Kim	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	2	12
Büyüklerle Saygı			11
Yaşama Sevinci	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	1	8
Paylaşım (Dinleme / İzleme)			9
Barkod	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	1	9
Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor			11
Akıllı Ulaşım Sistemleri			10
Aziz Sancar (Dinleme/İzleme)			8
32	5	19	323

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, 8 tema ve her temada 5 metin olmak üzere toplam 40 tane metin yer almaktadır Her temada bir tane dinleme/izleme metni ve bir tanesi serbest okuma metni olmak üzere 4 tane okuma metni yer almaktadır. Serbest okuma metinlerinin içerisinde etkinlik olmadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kitapta, “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı ile ilgili 3, “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımı

ile ilgili1, “Kökleri ve ekleri ayırt eder.” kazanımı ile ilgili 3, “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımı ile ilgili 1 ve “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı ile ilgili 11 tane olmak üzere toplam 19 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Kitapta, programın, 5. sınıf düzeyinde yer alan “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerinin kullanır.” kazanımı ile ilgili dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda 323 etkinlik yer almaktadır. Kitaptaki 323 etkinliğin 19 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Kitapta; “Doğa ve Evren, Milli Kültürümüz, Sağlık ve Spor, Erdemler ve Bilim ve Teknoloji” temalarında dil bilgisi etkinliği yer verilirken “Birey ve Toplum, Milli Mücadele ve Atatürk ve Vatandaşlık” temalarında dil bilgisi etkinliğine yer verilmemiştir.

“Doğa ve Evren” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Doğa ve Evren	Bu Nehir Bizim	Kökleri ve ekleri ayırt eder. (10. etkinlik)	X				
		Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. (3. etkinlik)				X	
	Okland Adası	Kökleri ve ekleri ayırt eder.n(8. etkinlik)	X				
		Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.(6. etkinlik)					X

(Devam ediyor)

Tablo 4. (Devam)

Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

	Deprem	Yapım eklerinin işlevlerini açıklar. (8. etkinlik)					X
		Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. (4. etkinlik)	X				
	Sakın Kesme (Dinleme/izleme)						

“Bu Nehir Bizim” metninin 10. etkinliğinde “Kökleri ve ekleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “ek ve kök” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin anlamlı en küçük parçası ile kelimenin tamamı arasındaki ilişkisi sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, söz konusu metinle tamamen ilişkilidir. Söz konusu etkinlikte yer verilen cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Galiba haklı çıkacak.

“...Fabrikadaki o adamın gülüşü geldi aklına. “Galiba haklı çıkacak. Yardım etmeyi bırak, imza bile vermiyorlar.” diye düşündü...”

- Onlar sadece bir gazeteci gelir diye düşünüyorlardı.

“...Dördüncü gün kaymakamlığa gittiklerinde televizyoncular da oradaydı. Onlar sadece bir gazeteci gelir diye düşünüyorlardı. Televizyoncuların bu kadar ilgileneceklerini tahmin etmemişlerdi...”

- Boruları fabrikaya kadar takip ettik, güvenlikle görüştük.

“...Furkan “Geçen gün arkadaşlarla nehrin yukarısınıv a yüzmek için gitmiştik. Orada kocaman borularla pis suyun nehre döküldüğünü gördük. Boruları

fabrikaya kadar takip ettik, güvenlikle görüştük. Bir şey bilmediğini söyledi, bizi içeri almadı...”

İlgili metinde 60 tane yapım eki almış kök tespit edilmiştir. Bunlar; “gülüşü, verimliliğinin, duyarsız, düşüncesi, karamsarlığa, görevlisine, ufaklık, sürücü, kocaman, bilgi, yorgunluğu, soluklandı, dökülen, inceletip, birlikte, dördüncü, çoğalttılar, basına, televizyoncular, takipçisi, pahalı, haberdar, atık, kirleten, şaşırdı, önemli, yaptıklarına, ilgileneceklerine, giderken...” sözcükleridir. İlgili metinde sadece çekim eki almış 100 tane kök tespit edilmiştir. Bunlar: “üzereydi, almıştı, dönme, gelmişti, yerden edecekti, arkadaşlarıyla, buluşacağı, yere, dikkatini, buradan, geçmişti, değildi, bahçenin, kapısında, vardı, eve gitse, alması, birisi, fabrikanın, aleyhine, ayakları, ağrımıştı, yürümekten, elindeki, kâğıda, baktı, anlamıyorlardı, yoksa kendisi, dinlenmek, apartmanın merdivenlerine, oturdu, fabrikadaki, adamın geldi aklına...” sözcükleridir. Söz konusu etkinlikte, yapım eki almış kelimelerin kökünün bulunulması istenmiştir. Metinde, çekim eki almış kökler olmasına rağmen etkinlikte çekim eki almış kelimelerin köküne yer verilmemiştir.

“Bu Nehir Bizim” metninin 3. etkinliğinde “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımı doğrultusunda “bağlaç” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, “çevre kirliliğini önlemek için neler yapmalıyız?” sorusu sorularak öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerinin açıklanması istenmiştir. Bu görüşler açıklanırken “yalnız, fakat, lakin, ancak ve ama” geçiş unsurlarını kullanmaları istenmiştir. Verilen 5 bağlaçtan iki tanesi (ama ve ancak) metinde doğrudan geçerken, 3 tanesine (fakat, lakin ve yalnız) metinde rastlanmamaktadır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikte, metinde doğrudan geçmeyen “fakat, lakin ve yalnız” unsurlarının kullanıldığı yerler ile ilgili bir bilgi ya da örnek cümle verilmemiştir. Öğrencilere direkt olarak bu unsurları konuşmalarında kullanmaları istenmiştir. Daha önceki etkinliklerde de öğrencilerin geçiş ve bağlantı unsurları ile ilgili bir ön öğrenme sağlayacak etkinlik yer almamaktadır. Öğrencilere bu unsurları, herhangi bir sezdirme işlemi yapılmadan direkt olarak kullanmalarının istenmesi öğrencilerin bu unsurlar ile ilgili ön öğrenmelerinin olup olmadığı sorununun ortaya çıkarmaktadır.

Türkçe Öğretim Programı'nın (MEB, 2019) 5. sınıf düzeyinde “ama, fakat, ancak, ve lakin” olmak üzere dört tane bağlaç geçmektedir. “Yalnız” bağlacı programın 5. sınıf düzeyinde yer almamasına rağmen etkinlikte kullanılmamıştır. Bu durum programla tutarlılık açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. İlgili metinde “ama” bağlacı 5 kez, “anca” bağlacı ise 1 kez geçmektedir. “Ama ve ancak” bağlaçlarının metinde içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- “...Büyüklerin kendi yanında olmayışı zoruna gidiyordu. Sadece kendisinin değil, herkesin nehriydi ama onlar önem vermiyorlardı...”
- “...Yarın kaldığı yerden devam edecekti. Arkadaşlarıyla buluşacağı yere ancak gidebilirdi...”

Görsel 1’ de “Bu Nehir Bizim” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

10. ETKİNLİK Aşağıdaki cümleleri altı çizili kelimelere dikkat ederek okuyunuz.

Galiba haklı çıkacak.
Boruları fabrikaya kadar takip ettik, güvenlikle görüştük.
Onlar sadece bir gazeteci gelir diye düşünüyorlardı.

a) Altı çizili kelimelerin anlamlı en küçük parçaları nelerdir? Yazınız.
.....
.....
.....

b) Bu anlamlı parçalarla kelimenin tamamı arasında anlamca bir ilişki var mıdır? Açıklayınız.

Görsel 1. Bu Nehir Bizim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Okland Adası” metninin 8. etkinliğinde “Ekleri ve kökleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “ek ve kök” konusu üzerinde durulmuştur. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelimelerin köklerinin bulunulması istenmiştir. Etkinlikteki örnek kelimeler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte yer alan kelimelerin, metinde içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- “...Ayrıca Okland, dünyanın en huzurlu kentlerinden biri olarak da biliniyor...”
- “...Okland kenti, sönmüş volkan tepelerinin üzerine kurulmuş...”
- “...Dükkanlarda satılan malların çeşitliliği, Okland halkının eski kıtalardaki alışveriş merkezlerine özlem duymalarını önleyecek zenginlikte...”
- “...Bitki saplarından yapılmış dokumalar, batıklar, toprak eşyalar, hem yerli halk hem de gezginler tarafından büyük ilgi görüyor...”

Söz konusu metinde 212 adet ek almış kök tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları “yelkenler, olarak, anılan, burada, başına, düşen, ortalamasının, üstünde, binaların, soğukluğu, kırmak, yapıları, süsleyen, ustalıkla, korumalar, parmaklıklar, korkulukları, pencerelerdeki, evin, pikniğe, yerlilerinden, yerlerinde, işleri, sergileniyor, bitki, saplarından, yapılmış, pazarlarından, dokumalar, batıklar, eşyalar, tarafından, görüyor...” sözcükleridir. İlgili metinde, 63 tane ek almamış kök tespit edilmiştir. Bunlar; “dünya, güzel, ada, tekne, para, dört, koyun, ticaret, doğa, küçük, an, az, kent, yeni, destan, eski, para, el, rahat, fazla, büyük, yurt, deniz, güney, toprak, yün, konser, adım, iş, ızgara, yer, sanat, beton, özlem, yeşim, kişi, değil, endüstri, park, para, ilgi, demir, ocak...” sözcükleridir. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelimelerin kökü sorulurken hepsinde yapım eki almış kelimelerin kökü bulunulması istenmiştir. Metinde çekim eki almış kelimeler olmasına rağmen etkinlikte çekim eki almış kelimelerin köküne yer verilmemiştir.

“Okland Adası” metninin 6. etkinliğinde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “ancak ve öyle ki” bağlaçları ele alınmıştır. Etkinlikte, metinden bağımsız “ancak ve öyle ki” bağlaçlarının olduğu kısa bir paragraf verilmiştir. Paragraftaki söz konusu bağlaçların, cümleler arası geçişte cümleye nasıl bir anlam kattığı sorulmuştur. Etkinlikte verilen paragraf metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte verilen “ancak ve öyle ki” bağlaçları ilgili metinde geçmemektedir. Türkçe Öğretim Programı’nın 5. sınıf düzeyinde” ama, fakat, ancak, ve lakin” olmak üzere dört tane bağlaç geçmektedir. “Öyle ki” bağlacı programın 5. sınıf düzeyinde yer almamasına rağmen etkinlikte kullanılmıştır. Metinde sadece “de, da, ve “ bağlaçları yer almaktadır.

Görsel 2’ de “Okland Adası” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK Aşağıdaki paragrafı koyu renkle yazılan kelimelere dikkat ederek okuyunuz.

*“Rehber, bu kadar derin bir koy görüp görmediğimizi soruyor. Ben hemen Haliç’i anımsıyorum. **Ancak** bu koyun karaya sokuluşu Haliç’ten çok farklı. Hem daha derin hem de kıyıları dantel gibi oyulmuş. **Öyle ki** kimi yerde şaşırtıcı kıvrımlar yaparak daralıyor.”*

Koyu renkle yazılan kelimeler, cümleler arası geçişte cümleye nasıl bir özellik katmıştır? Anlamda ne gibi farklılıklar oluşturmuştur? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Görsel 2. Okland Adası Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Deprem” metninin 8. etkinliğinde “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımı doğrultusunda “yapım ekleri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte; baş-lık, kitap-çı, kuş-lar, ev-im, gör-gü, ev-de, çiz-gi, tuz-suz ve Türk-çe kelimeleri verilerek ekleri ve kökleri birleştirip yeni kelime türeyip türemediği sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek kelimeler söz konusu metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde yapım eki almış 65 tane sözcük tespit edilmiştir. Metindeki yapım eki alan sözcüklere: “korkunç, sıkıcı, hatırladığım, yuvarlanmam, sallanmak, karanlıktı, sallantı, sabırlı, güvenli, göçük, yıkılmış, ortalık, sarsıntı, bakınan, seslendiği, dikkatli, karanlıktı, alıp, sallanmak, seslendiği, sarılmış, sıkıca, indirdi, kaldırımlarda, darmadağın, boyunca, gidebilmektir, önce, büyüklüğünü, edebilmek, üzülüyordum, başladı, sıkıca, görebiliyorduk, tepindiğini, artçı, olabileceğini, tutarak, okuldayken, tamamen, ortalık, olanlardan, çıkarken, bulunduğumuz, ağlaması, kesilmişti, derken, ayrıca, şanslı, gürültülü, olanlardandık, sarılmış, başladı, özellikle, hakkında, bulamadığı...” örnek verilebilir. Metinde, 80 tane sadece çekim eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki çekim eki alan sözcüklere “depremler, öğrendik, olduğunu, biliyordum, tatbikatları, yapardık, bunlar, gelirdi, hayatım, erkendi, yataktan, aşağıya, feneriyle, yapacağımı, ellerimizden, evleri, binaların, dersleri, gerçekten, babam, kardeşime, masanın, mutfaka...” örnek verilebilir. Söz konusu metinde “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımına yönelik örnek zenginliği göze çarpmaktadır. Metindeki örnek zenginliğine rağmen metinden herhangi bir örnek alınmamıştır. Etkinlik devamında “siz de metindeki yapım eki almış

sözcüklerin bulun” ile ilgili de bir yönergenin de olmaması kitaptaki bu örnek zenginliğini göz ardı etmektedir.

Görsel 3’ te “Deprem” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK Aşağıdaki köklere, verilen ekleri getiriniz. Oluşan kelimeyi tekrar yazınız ve bu ek sayesinde yeni kelime türeyip türemediğini işaretleyiniz.

Kök	Ek	Kelime	Yeni kelime türedi	Yeni kelime türemedi
baş	-lık	başlık	✓	
kitap	-cı			
kuş	-lar			
ev	-im			
gör	-gü			
ev	-de			
çiz	-gi			
tuz	-suz			
Türk	-çe			

Görsel 3. Deprem Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Deprem” metninin 4. etkinliğinde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “ama ve fakat” bağlacı ele alınmıştır. Etkinlikte altı çizili kelimelerin cümleye nasıl bir anlam kattığını ve cümlenin anlamında nasıl bir değişikliğe sebep olduğunu sorulmuştur. Ardından da metindeki yönlendirici ifadelerin olduğu cümlelerin bulunulması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek kelimelerin tamamı söz konusu metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Metinde; “ama, fakat, ve, de, da” bağlaçları yer almaktadır. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Alelacele evden çıkarken üzerimize bir şeyler almamıştık ama en azından güvende olduğumuz için mutluydum.

“...Üşüyordum. Çünkü alelacele evden çıkarken üzerimize bir şeyler almamıştık. Ama en azından güvende olduğumuz için mutluydum...”

- Hatta deprem diye bir şeyin olduğuna bile inanmıyordum fakat artık inanıyorum.

“...Hiçbir deprem görmedim. Hatta deprem diye bir şeyin olduğuna bile inanmıyordum fakat artık inanıyorum...”

“Milli Kültürümüz” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 5’ te verilmiştir.

Tablo 5. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Kültürümüz	Kilim	Kökleri ve ekleri ayırt eder. (5. etkinlik)	X				
	Vatan Yahut Silistre						
	Boğaç Han						
	Ali Kuşçu (Dinleme/İzleme)						

“Kilim” metninin 5. etkinliğinde “Kökleri ve ekleri ayırt eder.” ve “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımları doğrultusunda “kök ve yapım eki” ele alınmıştır. Etkinlikte; sırlarımı, sevgiliye, duygunun, özlemdir ve yoluna sözcükleri verilerek bu kelimelerin anlamlı en küçük parçaları sorulmuştur. Ardından da bu kelimelerin kökleri ile yeni kelimeler türetilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örneklerin tamamı söz konusu metinden doğrudan alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek sözcüklerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Sırlarımı, yoluna

Sevdiğine sözü olan bir kilim dokur.
Kilimin dilinden ancak anlayan okur.
Sırlarımı verdim sana sevgimi verdim,
Şu gönlümü kilim yaptım yoluna serdim.

- Duygunun, sevgiliye

Kilim kalbin aynasıdır, gönlün sesidir;
Her nakışı bir duygunun ifadesidir.
Kilim sevgiliye çağrı, aşka davettir;
Kimi renkler şikâyetir kimi hasrettir.

- Özlemdir

Ben şu gönül tezgâhında kilim dokudum,
Erenlerin dergâhında aşkı okudum.
Töremizde kilim demek ilim demektir;
Kilim sevdadır, özlemdir, derttir, istektir.

Fatih KISAPARMAK

Söz konusu metinde 11 tane yapım eki almış kök, 41 tane sadece çekim eki almış kök ve 15 tane de ek almamış kök tespit edilmiştir. Metindeki yapım eki almış sözcüklere; sevdiğine, sevgimi, olan, anlayan, sevgimi, yetinmedim, çağrı, erenlerin, sevdadır, istektir örnek verilebilir. Sadece çekim eki almış sözcüklere; sözü, dokur, kilimin, dilinden, okur, sırlarımı, verdim, gönlümü, yaptım, serdim, ayıptır, günahtır, vurdular, dilime, aşkı, dokudum, canımdan, bıktım, olacaktım, kalbin, aynasıdır, sesidir, duygunun, ifadesidir, tezgâhında dokudum, dergâhında, aşkı, okudum, töremizde, demektir, derttir, istektir, renkler, inaniyor musun, dinliyor musun, serdim örnek verilebilir. Ek almamış köklere; kilim, ancak, sana, şu, kilit, türkü, gayri, bu, hani, her, bir, ben, gönül, ilim, her, şu sözcükleri örnek verilebilir.

Görsel 4’ te “Kilim” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki kelimelerin anlamlı en küçük parçasını örnekteki gibi daire içine alınız.

(sırlarımı) sevgiliye duygunun özlemdir yoluna

b) Daire içine aldığımız bu kelimelere örnekteki gibi farklı ekler getiriniz. Yeni oluşturduğunuz bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.

sır	-daş	Sen benim hayattaki tek sırdaşımsın.

Görsel 4. Kilim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Sağlık ve Spor” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi yer almaktadır. Tablo 6’ da verilmiştir.

Tablo 6. Sağlık ve Spor Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Sağlık ve Spor	Karagöz Kibarlık Öğreniyor	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. (9 ve 10. etkinlik)					X
	Çitlembik	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. (7 ve 8. etkinlik)					X
	Spor ve Bedenimiz	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. (7 ve 8. etkinlik)					X
	Tavşan ile Kaplumbağa (Dinleme/ İzleme)	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. (9 ve 10. etkinlik)					X

“Karagöz Kibarlık Öğreniyor” metninin 9 ve 10. etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda “ünsüz benzeşmesi” konusu ele alınmıştır. Söz konusu etkinlikte; kitap (-da,-ta,), fıstık (-cı, -çı), küs (-gün,-kün), saf (-tı,- dı), gelmiş (-di,-ti), seç (-gi,- ki) kelimeleri verilerek kelimelerin hangi ünsüzle bittiğini ve kelimelerin aldığı ekler hangi ünsüzlerle başladığı sorulmuştur. Ardından da bu ünsüzlerin ortak özelliği sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek kelimeler söz konusu metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

“Karagöz Kibarlık Öğreniyor” metninin 10. etkinliğinde “ünsüz benzeşmesi” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki ünsüz benzeşmesinin olduğu kelimelerin altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik ve metin arasında bir ilişki yoktur. 10. etkinliğin devamında; öğrencilerden ünsüz benzeşmesine uğramış uygun örnekler istenmiştir. İlgili metinde ünsüz benzeşmesine uğramış sözcük olmasına rağmen örneklerin metinden bulunulması istenmemiştir.

İlgili metinde ünsüz benzeşmesine uğramış 5 tane sözcük tespit edilmiştir. Söz konusu metinde ünsüz benzeşmesi ile ilgili 3 etkinlik olmasına rağmen hiçbirinde metinle doğrudan bir bağlantı kurulmamıştır. Metinde; “diyecektim, münasıptır, dostça, gittiğin, karıştırma “olmak üzere 5 tane ünsüz benzeşmesi; “bardağı, gittiğin, yaşadığı, konağa, diyeceğim, ettiğin” olmak üzere 6 tane ünsüz yumuşamasına; diyeceksin, görüyorum, korkmuyorsun, dinlemiyorsun olmak üzere 5 tane ünlü daralmasına; “burnumu, buyrulur, öyleyse, neydi” olmak üzere 4 tane ünlü daralmasına uğramış sözcük tespit edilmiştir.

Görsel 5’ te “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK Aşağıdaki kelimeleri inceleyip ilgili soruları cevaplayınız.

kitap	↙ ta ↘ → kitapta	fıstık	↙ çı ↘ → fıstıkçı	küs	↙ gün ↘ → küskün
saf	↙ tı ↘ → saftı	gelmiş	↙ ti ↘ → gelmişti	seç	↙ ki ↘ → seçki

a) Yukarıdaki kelimeler hangi ünsüzlerle bitmiştir? Bu ünsüzlerin ortak özelliği nedir?
.....
.....

b) Yukarıdaki kelimelerin aldığı ekler hangi ünsüzlerle başlamıştır? Bu ünsüzlerin özelliği nedir?
.....
.....

Görsel 5. Karagöz Kibarlık Öğreniyor Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Çitlembik” metninin 7 ve 8. etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda ünsüz türemesi konusu ele alınmıştır. 7. etkinlikte örnek olarak verilen kelimelerin ünlü ile

başlayan bir ek aldığına ya da başka bir kelime ile birleştiğinde kelimelerde meydana gelen değişiklikler sorulmuştur. Etkinlikte verilen kelimeler ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Söz konusu metinde ünsüz türemesine uğramış kelime yoktur. İlgili metnin 8. etkinliğinde, örnek olarak verilen cümlelerdeki ünsüz türemesi olan kelimelerin altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler söz konusu metinden alınmamıştır. Bu nedenle metinle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Söz konusu metinde ünsüz türemesine uğramış kelime bulunmamaktadır. İlgili metinde “ağacının, kabuğunu, budandığı, unutmayacağım, bastığın, ağabeyciğim, ayağıyla, sağlamlığını, öleceğim, göstereceğim, budağa, olmadığını, bacağı, kemiği, gömleğin, parçaladığı, götüreceğim, bıçağı, çocuğum” olmak üzere 20 tane ünsüz yumuşamasına uğramış kelime vardır. Metinde; “oldukça, hafifçe, inatçı, Allah’tan, başlangıçta, yorgunluktan, yaklaştığımda, yavaşça, bıraktık, koşuşturuyor, çağırttı, birlikte” olmak üzere 20 tane ünsüz sertleşmesine; “yiyoruz, ediyor, seviyor, veriyor, geliyor, istiyorum, korkuyor, başlıyor, olmuyor, bağıyoruz, bilmiyor, deniyoruz, sinmiyor, durmuyor, ağlıyorum, yaşıyor, diyor, soruyorum, görüyorum, diyor, parçalıyorum, durmuyor, hatırlamıyorum, deniyoruz, parçalıyorum, söylemiyorum, umursamıyor ve gülümsüyor” olmak üzere 28 tane ünlü daralmasına; “neredeysen, aklımı, film” olmak üzere 3 tane de ünlü düşmesine ait örnek tespit edilmiştir.

Görsel 6’da “Çitlembik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki kelimeleri inceleyiniz.

his + etmek → hissetmek

af + etmek → affetmek

hak + ı → hakkı

b) Yukarıdaki kelimeler ünlü ile başlayan ek aldığına ya da başka bir kelime ile birleştiğinde kelimelerde nasıl bir değişiklik olmuştur?

.....
 .....

8. ETKİNLİK Aşağıdaki cümlelerde ünsüz türemesinin olduğu kelimelerin altını çiziniz.

- Davanın reddine karar verildi.
- Konuşmak benim en doğal hakkım.
- Alın teriyle kazanmanın hazzını anlatamam.
- Beni ikizin zannettiler.
- Bu hissi daha önce hiç yaşamamıştım.

Görsel 6. Çitlembik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Spor ve Bedenimiz” metninin 8 ve 9. Etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda ünsüz yumuşaması konusu ele alınmıştır. 8. etkinlikte, dolap +a = dolaba, ataç+ ı = atacı, et +ecek =edecek, bardak +ı = bardağı kelimelerinin hangi ünsüzlerle bittiğini, kelimelere getirilen ekler ünlü ile mi ünsüz ile mi başladığı ve bu kelimeler ek aldığında kelimenin sonundaki sesler nasıl bir değişime uğradığı sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek kelimeler ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

“Spor ve Bedenimiz” metninin 9. etkinliğinde örnek olarak verilen cümlelerdeki ünsüz yumuşamasına uğrayan kelimelerin işaretlemesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler söz konusu metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinliğin devamında öğrencilerden ünsüz yumuşamasına uygun örnekler istenmiştir. Bu aşamada da öğrencilere metinle bir bağlantı kurdurulamamıştır. Söz konusu metinde gücü, dayanıklılığı, sağlığı, hastalığı olmak üzere 4 tane ünsüz yumuşaması; gerçekleştirmek, yaptıkça, oluşturan olmak üzere 3 tane de ünsüz sertleşmesine uğramış sözcük tespit edilmiştir.

Görsel 7’ de “Çitlenbik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

---

8. ETKİNLİK Aşağıdaki kelimeleri inceleyiniz.

dolap +a → dolaba

ataç+ ı → atacı

et +ecek → edecek

bardak +ı → bardağı

a) Yukarıdaki kelimeler hangi ünsüzlerle bitmiştir?

.....

b) Bu kelimelere getirilen ekler ünlü ile mi ünsüz ile mi başlamıştır?

.....

c) Bu kelimeler ek aldığında kelimenin sonundaki sesler nasıl bir değişime uğramıştır?

.....

Görsel 7. Spor ve Bedenimiz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Tavşan ile Kaplumbağa” dinleme/izleme metninin 9 ve 10. etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda ünlü daralması konusu ele alınmıştır. 9. etkinlikte; bilme –yor, bekle –yor, söyle –yor, anlatma –yor kelimeleri verilerek bu kelimelerin, ek almadan önceki son harfi ne olduğunu, kelimelere hangi ek getirildiğini ve

kelimelere ek getirildiğinde kelimelerde nasıl bir değişiklik olduğu sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek kelimeler ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Söz konusu dinleme/izleme metninde ünlü daralmasına uğramış sözcük yoktur. İlgili metnin 10. etkinliğinde örnek olarak verilen cümlelerde ünlü daralmasının olduğu kelimelerin işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden yer alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Söz konusu metinde “yürüdüğünü, ağacın, açtığında, olduğunu, kaybettiğini, gördüğün, açtığında ” olmak üzere 6 tane ünsüz yumuşaması; “karşılaştı, sıçrayışta, baktı, uzaktaydı, elbette, denemekten, çıktı, açtığında, ulaşmakta, koştuyorsa, varamamıştı, kaybettiğini, esmişti, herkesten, baştan” olmak üzere 15 tane ünsüz benzeşmesi; “aklını, uzaktaydı, benimle, kaybettiğini, nasıl” olmak üzere 5 tane ünlü düşmesi örnekleri tespit edilmiştir. Metinde ünlü daralmasına uğramış sözcük bulunmamaktadır.

Görsel 8’ de “Tavşan ve Kablumbağa” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki kelimelere istenilen eki getiriniz ve kelimeyi tekrar yazınız.

KELİME		EK		KELİMENİN EK ALMIŞ HÂLİ
bilme	→	-yor	→	.....
bekle	→	-yor	→	.....
söyle	→	-yor	→	.....
anlatma	→	-yor	→	.....

b) Bu kelimelerin ek almadan önceki son harfi nedir?
.....

c) Bu kelimelere hangi ek getirilmiştir?

Görsel 8. Tavşan ve Kablumbağa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Erdemler” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi

Tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7. Erdemler Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Erdemler	İyiliğin Değerini Bilen Kim?	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.(10. etkinlik)				X	
		Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.(11. etkinlik)					X
	Büyüklere Saygı						
	Yaşama Sevinci	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlamaya olan katkısını değerlendirir. (8. etkinlik)	X				
	Paylaşım (Dinleme/ İzleme)						

“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” metninin 10 ve 11. etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımından hareketle ünlü düşmesi konusu ele alınmıştır. 10. etkinlikte şehir + e (şehre), karın +ı (karnı), ağız + ın (ağzın), resim + in (resmin) kelimeleri verilerek “şehir, karın, ağız, resim” kelimelerini hecelerine ayrılmasını, bu kelimelerin son hecelerindeki ünlülerin yuvarlak içine alınmasını, kelimelere gelen ekler hangi seslerle başladığını ve kelimelere ek getirilince kelimelerde meydana gelen değişikliğin açıklanması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek kelimelerin sadece bir tanesi ilgili metinde geçmektedir. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir.

“İyiliğin Değerini Bilen Kim?” metninin 11. etkinliğinde, örnek olarak verilen cümlelerde ünlü düşmesine uğrayan kelimelerin işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. 11. etkinliğin devamında ünlü düşmesine örnek olabilecek kelimelerin içinde geçtiği cümleler yazılması istenmiştir. Bu bölümde de metinle bir bağlantı kurulmamıştır. Söz konusu metinde “nasıl, heyecanla, afiyetle, kaybetmeden, ağzını, kaybolmuş” olmak üzere 6 tane ünlü düşmesine; “kurdun, tuzağa, edince, soluğa, istediğin, gideceğim, karşılığında, iyiliğin, kalmadığını, öğrenmediğini, söylediğinde, sokağa, sahibinin, dediği, kurnazlığını, cevabını, sırtladığı” olmak üzere 17 tane ünsüz yumuşamasına; “değiştirmiş, gitti, yapacaktın, birlikte, çalıştım” olmak üzere 5 tane ünsüz sertleşmesine ait örnek yer almaktadır.

Görsel 9’ da “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

11. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlelerde ünlü düşmesine uğrayan kelimeleri işaretleyiniz.

- Aklımdan geçen sorulara cevap bulabilecek miyim acaba?
- Oğlunu yanına çağırıp ona saygının önemiyle ilgili bir masal anlattı.
- Karnının ağrısı artık dayanılmaz bir hâl aldı.
- Göğsündeki sızı ne zaman dinecekti?
- Sarımsı saçları annesinin saçlarını hatırlatıyordu.

b) Ünlü düşmesine örnek olabilecek kelimelerin içinde geçtiği cümleler yazınız.

.....

Görsel 9. İyiliğin Değerini Bilen Kim? Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yaşama Sevinci” metninin 8. etkinliğinde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “ama” bağlacı ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki koyu yazılan kelimelerin düşüncenin akışını değiştirip değiştirmediği ve cümleye nasıl bir anlam kattığı sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Söz konusu metinde “de, da ve ama” bağlaçları yer almaktadır. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Kendisi de inanmamıştı belki ama Münevver teyzeye mektup vardı.

“...Postacı ilk kez homurdanmadı. Kendisi de inanmamıştı belki ama Münevver teyzeye mektup vardı...”

- Münevver teyzenin haberi yok ama birlikte bekliyoruz postacıyı.

“...Münevver teyzenin haberi yok ama birlikte bekliyoruz postacıyı. Sonunda sokağın başında göründü postacı. Münevver teyze her zamanki gibi çınladı...”

“Bilim ve Teknoloji” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bileşisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Bilim ve Teknoloji	Barkod	Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır. (8. etkinlik)	X				
	Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor						
	Akıllı Ulaşım Sistemleri						
	Aziz Sancar (Dinleme/ İzleme)						

“Barkod” metninin 8. Etkinliğinde “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda ünsüz yumuşaması, ünsüz sertleşmesi ve ünlü düşmesi konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerde hangi ses olaylarının olduğunun belirlenmesi istenmiştir. Söz konusu etkinlikteki örnek cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. İlgili metinde “aldığınız, yaradığını, sahibinin, sonucunda, kaydedecek, oluşturduğu, kaldığı, satıldığıyla, basamağa ve olmadığını” olmak üzere 10 tane ünsüz yumuşamasına; “kalınlıktaki, ettiniz, oluşturan, oluşturduğu, ve basamaktan” olmak üzere 5 tane ünsüz sertleşmesine; “kaydedecek, sayıyla, yediyle ve sayıysa” olmak üzere 4 tane ünlü düşmesine ait örnek yer almaktadır. Etkinlikte kullanılan örnek kelimelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

Barkodların ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi?
Satın aldığınız hemen hemen her üründe değişik kalınlıktaki çizgilerden oluşan bir sembol bulunur.
Barkod, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm ürünlerin bilgisini kaydedecek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış.
Bir ürünün adı, fiyatı, satış miktarı, üründen stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar.
Ürün kodu beş basamağa kadar çıkabilir.

Görsel 10’ da “Barkod” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK Altı çizili kelimelerdeki ses olaylarını (ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması, ünlü düşmesi) belirleyiniz.

Barkodların ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi?
Satın aldığınız hemen hemen her üründe değişik kalınlıktaki çizgilerden oluşan bir sembol bulunur.
Barkod, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm ürünlerin bilgisini kaydedecek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış.
Bir ürünün adı, fiyatı, satış miktarı, üründen stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar.
Ürün kodu beş basamağa kadar çıkabilir.

Görsel 10. Barkod Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde “aldığınız, yaradığını, sahibinin, sonucunda, kaydedecek, oluşturduğu, kaldığı, satıldığıyla, basamağa ve olmadığını” olmak üzere 10 tane ünsüz yumuşamasına; “kalınlıktaki, ettiniz, oluşturan, oluşturduğu ve basamaktan” olmak üzere 5 tane ünsüz sertleşmesine; “kaydedecek, sayıyla, yediyle ve sayıysa” olmak üzere 4 tane ünlü düşmesine ait örnek yer almaktadır.

4. 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (Ekoyay, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi

Tablo 9' da 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (Ekoyay, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı verilmiştir.

Tablo 9. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Metin	Dil Bilgisi Kazanımı	Dil Bilgisi Etkinlik Sayısı	Toplam Etkinlik Sayısı
Meşeler			6
Tartışarak... Gerçeğe Doğru			7
Elveda Ağustos Böceği			7
Deniz Hasreti (Dinleme/İzleme)			7
Kuşların Çektiği Kağı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	7
Çanakkale	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	8
Anadolu İmecesı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	8
Baba (Dinleme/İzleme)			9
Uçurtma	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır.	1	9

(Devam ediyor)

Tablo 9. (Devam)

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Oyun	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	9
Kanatların Çocuklar	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	2	8
Oyuncak (Dinleme/İzleme)			7
Sevgiyle			6
Azim			7
İyilik Üzerine	İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.	2	9
Ceylana Yardım Edenler (Dinleme/İzleme)			10
Gazlı Göl	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	4	10
Forsa	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	1	11
	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	1	
Nineme Ninni			8
Öğretmenimin Mektubu (Dinleme/İzleme)			6
Büyük Keşifler			6
Mavi Portakal			6
Buldum... Buldum	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	1	6

(Devam ediyor)

Tablo 9. (Devam)

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin temalara, metinlere ve toplam etkinlik içindeki dağılımı

İçimdeki Müzik (Dinleme/İzleme)			10
Çocuk ve Resim	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	1	7
Yaz Sinemaları	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	1	8
Yürekler			7
Mozart'ın Müziği (Dinleme/İzleme)			8
Kurtla Köpek			12
Nazilli Destanı	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar	1	6
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar			6
Seyfi Dede (Dinleme/İzleme)			10
32	6	19	251

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Ekoyay, 2020), Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Vatandaşlık, Sanat, Milli Kültürümüz, Doğa ve Evren, Erdemler ve Çocuk Dünyası olmak üzere 8 tane tema yer almaktadır. Her temada bir tanesi serbest okuma metni olmak üzere 4 tane okuma metni ve bir tane dinleme/izleme metni yer almaktadır. Serbest okuma metnlerinin içerisinde etkinlik olmadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kitapta, “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı ile ilgili 4, “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı ile ilgili 5, “İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı ile ilgili 4, “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.” kazanımı ile ilgili 2, “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı ile ilgili 2, “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır.” ve “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı ile ilgili 1 tane olmak

üzere olmak üzere toplam 19 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Kitapta, programın, 6. sınıf düzeyinde yer alan “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerinin kullanır.” kazanımı ile ilgili dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Ekoyay, 2020), 251 tane etkinlik yer almaktadır. Kitaptaki 251 etkinliğin, 19 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Kitapta; “Milli Mücadele ve Atatürk, Bilim ve Teknoloji, Vatandaşlık, Sanat, Milli Kültürümüz, Erdemler ve Çocuk Dünyası temalarında dil bilgisi etkinliğine yer verilirken, “Doğa ve Evren” temasında dil bilgisi etkinliğine yer verilmemiştir.

“Milli Mücadele ve Atatürk” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 10. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Mücadele ve Atatürk	Kuşların Çektiği Kağı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (5. etkinlik)				X	
	Çanakkale	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (6. etkinlik)	X				
	Anadolu İmecesesi	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (6. etkinlik)		X			
	Baba (Dinleme/ İzleme)						

“Kuşların Çektiği Kağı” metninin 5. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda bir etkinlikler dizisi oluşturulmuştur. 5. etkinliğin a bölümünde “isim çekim ekleri” ele alınmıştır.

Etkinlikte, örnek olarak verilen yan yana dizilmiş kelime ve kelime gruplarını cümle hâline getirip, ardından da cümlelerdeki ek almış isimleri ekleriyle birlikte yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen kelime ve kelime gruplarından 3 tanesi ilgili metinde doğrudan yer alırken, 23 tanesi ilgili metinde doğrudan yer almadığı için etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelime ve bu kelime gruplarının metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Ev

Tekin'e kuşsever derlerdi
Daha dört yaşından beri
Kuşlarla uyanırdı hep
Kuşlarla ekmeğini yedi kuşlarla dolaşırdı hep
Kuşlarla uyurdu hep
Evde değil kuşların yanındaydı yeri.

- Gör

Omuzlarına başına ellerine konarlardı gece gündüz
Ondan hiç ürkmezdi kuşlar.
Köyün görmüş geçirmişleri
Konuşurlardı kendi aralarında
Bakışları dalarken,
Bu çocuğun içinde bir kuş var.

- Doğru

Hayır sökölmedi bataktan, yürümedi kağrı,
Oldu cik cik ordusunun gönülcüğü dar.
Tekin'i sevenler indi üzerinden
Küçük küçük pençeleriyle tuttular ipleri,
Yüz bin yerinden, yüz bin bir yerinden tam,
Bütün güçleriyle uçtu İzmir'e doğru kuşlar.

İlgili metinde 99 tane isim soylu sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden bazıları şunlardır: top, mermi, ip, güneş, yollara, alınna, göklerin, ilk, mavi tepe, dağlar, birdenbire, iki, bıcılğan, öküz, çok, acı, yas, tez, çamura, şu, incecik, bacı, erken, güz, nereye, üzerinde, kuşlar, işte, yukarı, sarı, öküz, kara, göğüs, yüreğini, hayır, bataktan, kağrı, ordu, gönül, dar, küçük, pençe, ip, yüz, bin, yer, tam, güç, İzmir, doğru, ana, oğul, yüz, ak, yine, erken, cıvıl, annesi. İlgili metinde 37 tan fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller şu şekildedir: Der-, uyan-, ye-, dolaş-, uyu-, kon-, ürk-,

gör-, geçir- konuş-, dal-, doldur-, sar-, de-, doğ-, ağar- düş-, geçir-, git-, aş-
duruver-, yükle-, boğ-, gel-, git-, cıvıldaş-, daya-, it, sökül-, yürü-, ol-, sev-, in-,
tut-, ulaş-, ağla-, gül-.

Görsel 11’ de “Kuşların Çektiği Kağı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. Etkinlik

a. Aşağıda yan yana dizilmiş kelime ve kelime gruplarını örnekteki gibi cümle hâline getiriniz.

ked-i fare yakala-
Kedim fareyi yakaladı.

leylek her sene güney doğru göç et-
_____

ev çıkmak için anne izin iste-
_____

çocuk balon sen mi al-
_____ ?

kapı ön duran araba gör- mü
_____ ?

Yukarıdaki kelime ve kelime gruplarını birbirleriyle ilişkili hâle getirip cümle kurmanızı sağlayan ekler çekim ekleridir. Çekim ekleri hem isimlere hem de fiillere getirilir. İsimlere getirilen ekler isim çekim ekleridir. Kurduğunuz cümlelerdeki ek almış isimleri ekleriyle birlikte örnekteki gibi aşağıya yazınız.

Görsel 11. Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Kuşların Çektiği Kağı” metninin 5. etkinliğinin “b” bölümünde “isim çekim ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelime ve kelime gruplarındaki renkli yazılmış isim çekim eklerine dikkat edilmesini, ardından da bu kelimelerdeki belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma, aitlik, çokluk ve soru anlamı taşıyanların bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen 11 tane kelimedenden sadece iki tanesi ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelime, kelime grupları ve bu kelime, kelime gruplarının metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Tekin’i

Hayır sökölmedi bataktan, yürümedi kağını,
Oldu cik cik ordusunun gönölcüğü dar.
Tekin'i sevenler indi üzerinden
Küçücük pençeleriyle tuttular ipleri,
Yüz bin yerinden, yüz bin bir yerinden tam,
Bütün güçleriyle uçtu İzmir'e doğru kuşlar.

- Evde

Tekin'e kuşsever derlerdi
Daha dört yaşından beri
Kuşlarla uyanırdı hep
Kuşlarla ekmeğini yerdı kuşlarla dolaşırdı hep
Kuşlarla uyurdu hep
Evde değil kuşların yanındaydı yeri.

Metinden alınmayan etkinliklerdeki diğer kelime ve kelime grupları Şu Şekildedir:

- Mersin'e
- Köylerden
- Adamın elinde
- Az mıydı bunlar?
- Taşlar
- Evlerin bacasını
- Çok mu beklediniz?
- (onun)kuşlarına
- (onun) devesi

Görsel 12' de "Kuşların Çektiği Kağını" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

b. Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarındaki renkli yazılmış isim çekim eklerine dikkat ediniz. Soruların cevaplarını karşılarına yazınız.

Tekin'i	Mersin'e	evde	köylerden	taşlar
(onun) kuşlarına	(onun) devesi	evlerin bacasını		
adamın elinde	Çok mu beklediniz?	Az mıydı bunlar?		

Görsel 12. Kuşların Çektiği Kağını Metninde Yer Alan Dil Bılgisi Etkinlik

Örneği

“Kuşların Çektiği Kağı” metninin 5. etkinliğinin “b” bölümünde metindeki isim çekim eki almış kelime ve kelime gruplarını bulup, bunları eklerine ayırarak yazılması istenmiştir. Örneklerin doğrudan metinden hareketle bulunulmasını istendiği için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir.

Görsel 13’ te “Kuşların Çektiği Kağı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Şimdi, “Kuşların Çektiği Kağı” metnindeki isim çekim eki almış kelime ve kelime gruplarını bulunuz. Bunları eklerine ayırarak aşağıya yazınız.

Görsel 13. Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kuşların Çektiği Kağı” metninin 5. etkinliğinin “c” bölümünde “isim çekim ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde numaralandırılmış kelimeleri ve verilen tabloyu inceleyip, numaralı kelimelerde hangi eklerin kullanıldığına dikkat edip, bu kelimelerin numarasını tablodaki uygun bölüme yazılması istenmiştir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikteki örnek cümleler şu şekildedir:

- Sen de mi buradaydın İrem?
- Ağabeyinin arkadaşı da oradaydı.
- Şehri değişik yollardan terk ediyorlardı.
- Mektubu Hüseyin’e yolda vermiş.
- Aralık ayının ortasında çiçek açmıştı.
- Çiçekler tüm çarşığı güzelleştiriyordu.
- Haydi koş Şerif, görevinin başına!
- Onu mu görmek istiyormuş?

İlgili metinde; “(onun) kağnısı, (onun) ekmeği, (onun) ellerine, (onun) omuzlarına, (onun) bakışları, (onun) anası, (onun) kağnısını, (onun) alınına, (onun) ordusunun, (onun) annesi, (onun) mermilerini ve (onun) yüreğini” olmak üzere eklendikleri isimlerin karşıladığı nesnenin kişiye veya bir başka varlığa bağlı ve ait olduğunu gösteren 13 tane sözcük; dağlardan, yaşından, bataktan, üzerinden, yerinden, ondan, tepelerden ve açısından olmak üzere 8 tane ayrılma durum eki almış sözcük; yanındaydı, aralarında, ardında, evde, üzerinde, yukarıda ve içinde olmak üzere 7 tane bulunma durum eki almış sözcük; Tekin’e, omuzlarına, başına, ellerine, yollara, alınına ve çamura olmak üzere 7 tane yönelme durumu eki almış sözcük; kağnısını, mavisini, yüreğini, ipleri, mermilerini, yüzleri olmak üzere 6 tane belirtme durum eki almış sözcük; “kuşlarla, omuzlarına, ellerine, konarlardı, mermileriyle, yollara, göklerin, gittiler, tepelerden, dağlardan, civaldaşıyorlardı, sevenler, pençeleriyle, tuttular, ipleri, güçleriyle, ulaştılar, mermilerini, yüzleri, bakışları, derlerdi, konarlardı, geçirmişleri, konuşurlardı” olmak üzere 24 tane çokluk eki alan sözcük; “göklerin mavisini, çocuğun içi, ordusunun gönülcüğü, kuşların yanı” olmak üzere 4 tane belirtili isim tamlaması, “Daha çok mu yüklemişti.” cümesi de kendisinden önceki isimden ayrı yazılmış ve soru anlamı taşıyan metindeki tek cümledir.

Görsel 14’ te “Kuşların Çektiği Kağnı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

c. Aşağıdaki cümlelerde numaralandırılmış kelimeleri ve arka sayfadaki tabloyu inceleyiniz. Numaralı kelimelerde hangi eklerin kullanıldığına dikkat ediniz. Bu kelimelerin numarasını tabloda ilgili olduğu yere yazınız. Bir kelimenin birden fazla yere yazılabileceğini unutmayınız. Öğretmeninizden yardım alınız.

Sen de <u>mi</u> buradaydın İrem? 1	Aralık <u>ayının ortasında</u> <u>çiçek</u> açmıştı. 9 10 11 12
<u>Ağabeyinin arkadaşı</u> da oradaydı. 2 3	<u>Çiçekler</u> tüm <u>çarşığı</u> güzelleştiriyordu. 13 14
<u>Şehri</u> değişik <u>yollardan</u> terk ediyorlardı. 4 5	Haydi koş <u>Şerif</u> , <u>görevinin başına!</u> 15 16 17
<u>Mektubu Hüseyin’e</u> <u>yolda</u> vermiş. 6 7 8	Onu <u>mu</u> görmek istiyormuş? 18

Ekler		İşlevleri	Kullanıldıkları Kelimenin Numarası
Çoğul Eki	-lar -ler	İsmin karşıladığı nesnenin sayısının birden çok olduğunu belirtir. Eklendiği isme çokluk anlamı dışında abartma, yaklaşık, benzerlik, saygı, aile (grup) gibi anlamlar da katar.	
İyelik (Aitlik) Ekleri	1. tekil: -m, -im, -um, -üm 2. tekil: -n, -ın, -in, -un, -ün 3. tekil: -ı, -i, -u, -ü, -sı, -su, -sü 1. çoğul: -mız, -miz, -muz, -müz 2. çoğul: -nız, -niz, -nuz, -nüz 3. çoğul: -ları, -leri	İsmin karşıladığı nesnenin kişiye veya bir başka varlığa bağlı ve ait olduğunu gösterir.	
Soru Eki	mı, mi, mu, mü	Eklendiği isme soru anlamı katar. Kendinden önceki kelimeden her zaman ayrı yazılır. Kendinden sonraki eklerle birleşir.	
Yalın Hâl	Hâl eki almaz. Ancak çoğul eki, ve iyelik eki ya da yapım eklerinden birini almış sözcükler yalın hâldedir.	İsmin hiçbir varlık veya özellik ile ilişkilendirilmediği hâldir.	

Görsel 14. Kuşların Çektiği Kağı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Çanakkale” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “hâl (durum) ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen sözcüklerdeki hâl eklerinin bulunulmasını ve bu eklerin işlevlerinin yazılması istenmiştir. Etkinlikteki örnek kelimeler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte örnek olarak verilen; “yiğitler, sesini, düşmana, cenkte ve toprağından” kelimelerinin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Düşmana

(...)

Ömründe göstermedin bin düşmana bir düğün.

(...)

- Yiğitler

(...)

Nice tüysüz yiğitler yılmadı cenk devinden.

(...)

- Toprağından, Cenkte

(...)

Toprağından fazladır sende yatan adamlar,

O cenkte armağandır sana kızıl akşamlar,

(...)

- Sesini

(...)

Okurken duyuyorum sesini ihtilâlin.

(...)

Metinde; ömründe, sende, cenkte olmak üzere 3 tane bulunma durum eki, düşmana, destana, karşına, savaşa ve koynuna olmak üzere 6 tane yönelme durum eki, birden, çelikten, devinden, evinden, alevinden ve toprağından olmak üzere 6 tane ayrılma durum eki ve 1 tane de belirtme durum eki, sesini, tespit edilmiştir. Metinde 3 tane çoğul eki tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: onların, adamlar, akşamlar.

Görsel 15' te "Çanakkale" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. Etkinlik Okuduğunuz şiirden alınmış aşağıdaki kelimelerde hangi hâl eklerinin olduğunu ve bu eklerin işlevlerini yazınız.

Kelime	Aldığı Hâl Eki	Ekin İşlevi
yiğitler	_____	_____
düşmana	_____	_____
sesini	_____	_____
cenkte	_____	_____
toprağından	_____	_____

54

Görsel 15. Çanakkale Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Anadolu İmececi” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “yapım ve çekim ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelime ve kelime gruplarının aldıkları ekleri ve bu eklerin işlevlerinin yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen 6 tane kelime ve kelime grubundan 5 tanesi doğrudan ilgili metinden alınırken, 1 tanesi ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek kelime, kelime grupları ve bu kelime, kelime gruplarının metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Demirci

“...Demircisi kılıç dövdü asker için, marangozu dipçik yaptı, dökümcüsü kama döktü...”

- Ankara'nın sınırları

“...1921 yazında, Anadolu bozkırının ortasında, Ankara'nın sınırlarına düşman dayandığında, Mustafa Kemal Paşa, ulusal bir imece çağırdı...”

- Cephede

“...Bu kuş en güzel nerede ötüyordu? Halk türküsünde. Bebelere dökülen gözyaşları nereden? Halktan. Bu ana kimin anasıdır, yoksul ve kurban? Halkın. Öyleyse halk, kendi toprağı, buğdayı, çiçeğı, kirazı, türküsü, dili, bebesi, gözyaşı için çarpışmalıydı. Sadece cephede savaşmakla iş bitmiyordu...”

- Irmağın suyu

“... Bu ağacın çiçeğı kimeydi? Halka. Bu ırmağın suyu hangi değirmene? Halkın değirmenine. Bu kuş en güzel nerede ötüyordu? Halk türküsünde...”

- Kolay mı

“...Böyle söylemesinden belli ki aslında pek güç, pek belalı bir iş alıyordu üzerine. Kolay mı? Yunanlılar gelip Ankara topraklarına dayanmıştı...”

Metinde 19 tane bulunma durum eki tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Birlikte, yazında, Ankara'da, meclisinde, Agustos'unda, aslında, aramızda, köyde, evinde, tarlasında, karşısında, ortasında, yüzde, yerde, Anadolu'da, Sakarya'da, türküsünde, üzerinde, dayandığında.”

Metinde, 19 tane ayrılma durum eki tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Ucundan, halktan, kırından, evinden, dağlarından, fırınlarından, günden, efendiler, durumdan, topraklarımızdan, anadan, dostlarından, uluslarından, kaynağından, savaştan, halktan, söylemesinden, baştan, Kütahya’dan.”

Metinde, 35 tane tamlayan ve tamlanan eki alan kelime grubu tespit edilmiştir. Bu kelime grupları şu şekildedir: “Anadolu bozkırının ortasında, Ankara’nın sınırlarına, yarımın kırk yarımını, Anadolu’nun arabacı esnafı, Musrafa Kemal’in ordusu, Temmuzun yirmi beşi, askerlerimizin eksigi, askerlerimizin gediği, askerlerimizin çarığı, askerlerimizin çediği, Yunanlıların ordusu, Anadolunun ordusu, Anadolunun her biri, Sakarya ırmağının doğusuna, Sakarya doğusunun tepeleri, umudunun ince dalı, ulusun önüne, askerin unu, askerin bulguru, askerin giyeceği, ağacın çiçeği, ırmağın suyu, halkın değirmenine, kimin anasıdır, ulusun ordusu, savaşın adı, ulusun bütün insanları, dünyanın karşısına, ordunun silahı, ordunun gereci, ordunun yiyeceği, ordunun atı, ordunun arabası, Avrupa’nın zengin uluslarından”

Metinde, 20 tane çokluk eki tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Sözleri, düşmanları, destekçiler, askerler, olanlar, derler, hayvanlarını, dağlarından, fırınlarından, efendiler, topraklarımızdan, dostlarından, uluslarından, aldılar, Yunanlıların, insanları, kardeşler, sınırlarına, çarpışmalar, sipperlere.”

Metinde, kendisinden önceki isimden ayrı yazılmış ve soru anlamı oluşturan 3 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir: “Yoksa savaşı yitirdik mi, kolay mı, halkın değil miydi”

Metinde, isimden isim yapan yapım eki olan 22 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Köycek, umutsuz, birlik, arabacı, dermircisi, marangozcu, kanlı, tesviyecisi, tekerlekli, yaylı, ulusal, Avrupalı, karamsar, varlık, görevli, başkomutanlık, yürekli, salma, destekçiler, verici, yaşlı, Yunanlıların” Metinde, isimden fiil yapan yapım eki olan 5 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Ateşledi, yüklendi, toparlamamış, kararmamıştı, silahlandırmak” Metinde, fiilden fiil yapan yapım eki olan 11 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: Bitirmektir, dayandığında,

sarsılmamıştır, salladı, koyuldu, derlenmemiş, kurtulabilirdi, beslenecek, donatılacaksa, yitirdik, dikildi”

Metinde, fiilden isim yapan yapım eki olan 20 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler şu şekildedir: “Dökümcüsü, kurtuluş, çarpışmalar, tutsak, kurulunuza, buyruk, vergi, yiyeceği, giyeceği, savaşçı, vuruşan, bilerek, seçilen, isteyen, olan, dökülen, donatıp, söküp, yürüyüp, dövüşerek”.

Görsel 16’ da “Anadolu İmecesı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. Etkinlik Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının aldıkları ekleri ve bu eklerin işlevlerini bıraktıkları boşluklara yazınız.

Kelime ve Kelime Grupları	Ekler	Eklerin İşlevi
bahçelerden	<input type="text"/>	<input type="text"/>
demirci	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ankara'nın sınırları	<input type="text"/>	<input type="text"/>
kolay ımı	<input type="text"/>	<input type="text"/>
cephede	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Görsel 16. Anadolu İmecesı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Cocuk Dünyası” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 11’ de verilmiştir.

Tablo 11. Çocuk Dünyası Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Çocuk Dünyası	Uçurtma	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlamaya olan katkısını değerlendirir. (6. etkinlik a bölümü)					X
		Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır. (6. etkinlik b bölümü)					X
		Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlamaya olan katkısını değerlendirir. (6. etkinlik c bölümü)	X				
	Oyun	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7. etkinlik)					X
	Kanatlanın Çocuklar	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik a bölümü)	X				
		İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik b bölümü)	X				

(Devam ediyor)

Tablo 11. (Devam)

Çocuk Dünyası Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Kanatların Çocuklar	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik b bölümü)		X				
	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik b bölümü)	X					
	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik c bölümü)			X			
	İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (6. etkinlik)						X
Oyuncak (Dinleme/ İzleme)							

“Uçurtma” metninin 6. etkinliğin “a” bölümünde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “bağlaç” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki koyu yazılmış bağlaçların cümlelere kattığı anlamlar sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (MEB, 2019) 6. sınıf düzeyinde “ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen” ifadeleri yer almaktadır. Etkinlikte, programın 6. sınıf düzeyinde yer alan geçiş ve bağlantı ifadelerinin tamamı kullanılmıştır. İlgili metinde “ya da, ve, de, ama” geçiş ve bağlantı ifadeleri yer almaktadır.

Görsel 17’ de “Uçurtma” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

a. Aşağıdaki cümleleri koyu yazılmış ifadelerle dikkat ederek okuyunuz.

Hava hiç de soğuk değildi **ama** ben zangır zangır titremeye başlamıştım.

Her söylediğin doğru olmalı **fakat** her doğruyu her yerde söylemek doğru değildir.

Teknoloji hayatımıza sayısız faydalar sağlamıştır. **Bununla birlikte**, teknoloji kullanımı üzerindeki kontrolümüzü kaybetmememiz gerekmektedir.

Birçok oyunda zaten koşmak, zıplamak gibi hareketler vardır. Bu nedenle çokça oynayan çocuk, çok da sağlıklı olur. **Ancak** günümüzde çocuklar dışarıda oynamak yerine mavi ışık (tablet, telefon ve bilgisayar ekranı) karşısında donup kalıyorlar.

Çok istedim, çabaladım **lakin** aradığımı bulamadım.

Ne kadar da bitkindi **buna rağmen** bizi uğurlamaya kapıya kadar geldi.

Görsel 17. Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Uçurtma” metninin 6. etkinliğinin “b” bölümünde “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır.” kazanımı doğrultusunda “bağlaç” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte “ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte, buna rağmen” geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanarak cümleler yazılması istenmiştir. Etkinlikteki geçiş ve bağlantı unsurları ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (MEB, 2019) 6. sınıf düzeyinde “ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen” ifadeleri yer almaktadır. Etkinlikte, programın 6. sınıf düzeyinde yer alan geçiş ve bağlantı ifadelerinin tamamı kullanılmıştır. İlgili metinde “ya da, ve, de, ama” geçiş ve bağlantı ifadeleri yer almaktadır.

Görsel 18’ de “Uçurtma” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

b. Siz de noktalı yerlere, verilen geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanarak cümleler ya da paragraflar yazınız.

- _____ **ama** _____
- _____ **fakat** _____
- _____ **ancak** _____
- _____ **lakin** _____
- _____ **bununla birlikte** _____
- _____ **buna rağmen** _____

Görsel 18. Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Uçurtma” metninin 6. etkinliğinin “c” bölümünde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “bağlaç ” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, ilgili metinde “ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen” geçiş ve bağlantı ifadelerinden hangilerinin kullanıldığı sorulmuştur. Geçiş ve bağlantı unsurlarının ilgili metinden hareketle bulunulması istendiği için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir.

Görsel 19’ da “Uçurtma” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

c. Okuduğunuz metinde bu geçiş ve bağlantı ifadelerinden hangisi kullanılmıştır?

Görsel 19. Uçurtma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Oyun” metninin 7. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “çoğul eki” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki çoğul ekinin, çoğul eki dışında hangi anlamları kattığının belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin; benzerlik, abartma, aile, grup, saygı, yaklaşıklık, alay ve küçümseme anlamlarından hangisini kattığının bulunulması istenmiştir. İlgili metinde benzerlik, abartma, aile, grup, saygı, yaklaşıklık, alay ve küçümseme anlamlarını ifade eden çokluk eki yer almamaktadır. Metinde, sayı bakımından çokluk belirten 20 tane sözcük tespit edilmiştir. Metinde, sayı bakımından çokluk belirten cümlelerin bazıları şu şekildedir:

- “Eyvahlar olsun, bütün camlar aşağıya inecek!”
- “Haydi, ebesin!” diyorlar.
- Yine omuzlara biniyorlar.
- Sırttakilerin hepsi birden yumruklarıyla:“Güm!”
- İnsan bunları görür de sormaz olur mu?
- Gözler havada, ellerde yumaklar.
- Sofulardaki evde yaptıklarını biliyorsun ya!”
- Aradan aylar geçti, hâlâ: “Terleme!”

- Ya da şunlar:
- Oyunsuz çocuk, karnına bastıkça “vık vık” eden kukla bebeklerden başka bir şey değildir.

Görsel 20’ de “Oyun” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde çoğul ekinin, eklendiği kelimelere temel anlamının(çokluk) dışında hangi anlamları kattığını eşleştirme yaparak gösteriniz.

Ayşegül ateşler içinde sayıklıyordu.	☐	benzerlik
Adam 40’lı yaşlardaydı.	☐	abartma
Hüseyinler bize gelecekti.	☐	aile, grup
Beyefendiler bugün erken kalktılar.	☐	saygı
Başbakan sizleri bekliyor efendim.	☐	yaklaşık
Ömer Halisdemirler her zaman olacaktır.	☐	alay, küçümseme

Görsel 20. Oyun Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kanatlanın Çocuklar” metninin 5 ve 6. etkinliği “İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. 5. etkinliğin “a” bölümünde “isim ve sıfat” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte verilen örneklerden hangilerinin isim, hangilerinin sıfat olduğunun belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnekler ve bu örneklerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Köşeli dünyalara
- Köşeli hayaller yerleşti.
- İnternet ağında boğuldu rüyalar.
- Minicik ellerde minicik tuşlar.

Minicik ellerde minicik tuşlar,
Can evinden vurdu uykuları.
Köşeli hayaller yerleşti,
Köşeli dünyalara.
İnternet ağında boğuldu rüyalar.

- Masal çiçeklerinin

Kanatların rüyalar,
Delin bulutları bin bir yerinden...
Yeniden başlasın yağmuru
Masal çiçeklerinin.
Yeniden yeşersin
Dudaklarda tebessüm.

- Kuşlar, yine kuruyor gökyüzü sofrasını.

Kuşlar, yine kuruyor gökyüzü sofrasını,
Yıldızlar, yine çağırıyor uçurtmaları.
Sakalını tarayan Aydede,
Masal köşesine kurulmuş,
Çocukları bekliyor...

Görsel 21’ de “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. Etkinlik a. Aşağıdaki dizelerde altı çizili ve renkli yazılmış kelimelere dikkat ediniz. Soruları cevaplayınız.

Köşeli dünyalara İnternet ağında boğuldu rüyalar.

Masal çiçeklerinin Kuşlar, yine kuruyor gökyüzü sofrasını

Minicik ellerde minicik tuşlar Köşeli hayaller yerleşti.

- Altı çizili kelimeler hangi varlık, kavram ya da nesnelere karşılık gelmektedir?

Görsel 21. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik
Örneği

“Kanatların Çocuklar” metninin 5. etkinliğin “b” bölümünde “özel ve cins isim” ele alınmıştır. Etkinlikte, özel ve cins ismin ne olduğuna dair açıklamalar yapılmış ardından da örnek olarak metindeki özel ve cins isimler verilmiştir. Etkinlikteki cins ve özel isim örnekleri doğrudan metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir.

“Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği Görsel 22’ de verilmiştir.

b. Etkinliğin a kısmındaki altı çizili kelimeler birer isimdir. İsimler(adlar); canlı varlıkları, nesnelere, kavramları, duyguları, düşünceleri vb. karşılayan, onları anmaya ve birbirinden ayırmaya yarayan kelimelerdir. İsimler Türkçenin temel öğelerindedir.

Türkçemizde isimler varlıklara verilmesine göre özel isimler ve cins isimler olarak ikiye ayrılır. Tek bir kişiyi, varlığı ya da nesneyi karşılayan kelimeler özel isim; aynı türden varlıkların tümünü anlatan kelimeler de cins isimdir. Okuduğunuz şiirde geçen bulut, rüya, cüce, el, tuş, masal, zaman, kuş, çocuk gibi kelimeler cins isimdir. Okuduğunuz şiirde geçen Aydede kelimesi ise özel isimdir.

Siz de özel ve cins isimlere örnekler veriniz.

Özel isimler	<input type="text"/>	Cins isimler	<input type="text"/>
--------------	----------------------	--------------	----------------------

Özel ve cins isimlerin olmadığı cümleler kurulabilir mi? Niçin? Açıklayınız.

Görsel 22. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kanatların Çocuklar” metninin 5. etkinliğin “b” bölümünde “tekil isim, çoğul isim ve topluluk isim” ele alınmıştır. Etkinlikte, tekil ismin, çoğul ismin ve topluluk ismin ne olduğuna dair açıklamalar yapılmış ardından da metindeki tekil ve çoğul isimler örnek olarak verilmiştir. Metinde, topluluk isimlerine dair örnek yer almadığı için örnekler metinden bağımsız olarak verilirken; etkinlikteki “tekil isim ve çoğul isim örnekleri metinden alınmıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir.

Görsel 23’ te “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıda istenenlere göre kutucuklara isimler yazınız.

Tekil İsim	Çoğul İsim	Topluluk İsmi
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Görsel 23. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Görsel 24’ te “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Okuduğunuz şiirde şair, tekil ve çoğul isimleri kullanmadan duygu ve düşüncelerini bize iletebilir miydi? Açıklayınız.

Görsel 24. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kanatların Çocuklar” metninin 5. etkinliğin “b” bölümünde “somut ve soyut isim” ele alınmıştır. Etkinlikte, somut ve soyut ismin ne olduğuna dair açıklamalar yapılmış ardından somut ve soyut isimlere örnekler verilmiştir. Etkinliğin devamında söz konusu metinden “somut ve soyut isimlere örnekler bulunuz” diyerek metinle doğrudan ilişki kurulmuştur. Etkinlik metinden hareketle yapıldığı için metinle tamamen ilişkilidir.

Görsel 25’ te “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

İsimler, varlıkların oluşuna (niteliklerine) göre somut ve soyut isimler olarak da ikiye ayrılır. Bu ayırmada ölçü, varlıkların duyu organlarıyla algılanıp algılanmadıklarıdır. Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıklara verilen isimler somut isimlerdir. Duyu organlarının herhangi biriyle algılanamayan, var olduğu his ve düşünceyle bilinen kavramları karşılayan isimler ise soyut isimlerdir. Kardeş, insan, kuş, uçurtma, sakal, somut isimlere; kardeşlik, insanlık, öfke, anlayış, mutluluk ve soyut isimlere örnektir.

Siz de okuduğunuz metinden somut ve soyut isimlere örnekler bulunuz.

Somut isimler	<input type="text"/>	Soyut isimler	<input type="text"/>
---------------	----------------------	---------------	----------------------

Somut ve soyut isimlerin olmadığı bir cümle kurabilir misiniz? Niçin?

Görsel 25. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kanatların Çocuklar” metninin 5. etkinliğin “c” bölümünde “sıfat” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, sıfatlar ile ilgili ön bilgi verilmiş ardından da metindeki sıfatlar hakkında bilgi verilerek, bu sıfatların incelenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen sekiz örnekten dört tanesi ilgili metinden alınırken kalan dört örnek metinden alınmadığı için etkinlik, metinle kısmen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnekler ve bu örneklerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- minicik tuşlar

Minicik ellerde minicik tuşlar,
Can evinden vurdu uykuları.
Köşeli hayaller yerleşti,
Köşeli dünyalara.
İnternet ağında boğuldu rüyalar.

- beyaz at
- bir tebessüm
- her gece

Bir tebessümdü uzanan yarınlara,
Aydede'nin bahçesine girilirdi her gece,
Aynı masalda buluşulur,
Aynı sofrayı paylaşırdı,
Devle cüce...

Ansızın, tuşları geldi medeniyetin,
Kuşlar gitti...
Üstüne üstüne çocukların,
Oyunlar geldi.
Oyunlar ki yıldız savaşları, kanlar, kılıçlar...
Şehzadenin beyaz atı matlaştı;
Peri kızı dondu kaldı ekranda!

5. etkinliğin “c” bölümünde sıfatların isimleri nasıl nitelediği sorulmuş, ardından da örnek olarak verilen sıfatların numaralarını niteleme ve belirtme sıfatlarının olduğu uygun kutucuklara yazılması istenmiştir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 26’ da ve Görsel 27’ de “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinliği örnekleri verilmiştir.

c. Etkinliğin a kısmındaki mavi renkli kelimeler birer sıfattır. Sıfatlar, isimlerin niteliklerini, durumlarını, sayılarını ve ölçülerini belirten kelimelerdir. Bu nedenle de sıfatlar yardımcı ve tamamlayıcı ögedirler. Söz gelimi, “el” kelimesi genel anlamda bir cins isimdir. Ama bütün ellerin aynı olduğunu söyleyemeyiz. Önüne getirilen her sıfatla elin durumu, şekli ve niteliği değişir. Nitekim okuduğunuz metinde geçen “minicik” sıfatı “el”in nasıl olduğunu, boyutunu bize anlatmıştır. Aynı şekilde aşağıdaki örnekleri inceleyiniz.

- minicik tuşlar → Tuşların boyutunu, şeklini anlatmıştır.
- beyaz at → Atın rengini belirtmiştir.
- güzel çocuk → Çocuğun niteliğini belirtmiştir.
- bir tebessüm → Tebessümü sayı olarak değil, belli belirsiz belirtmiştir.
- her gece → Gecenin sayısını kesin olarak değil, yaklaşık olarak belirtmiştir.
- hangi masal → Masalın niteliğini ya da niceliğini soru yoluyla öğrenmeyi amaçlamıştır.

Görsel 26. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Siz de verilen cümlelerdeki altı çizili sıfatların, isimleri nasıl nitelediğini ya da belirttiğini noktalı yerlere yazınız.

a. Kırmızı kazağımı yardım kolisine ne zaman koydun?
1 2

b. Ablam tüm kitaplarını bu şirin köy okuluna bağışladı.
3 4 5

c. Hangi insan fakirlere yardım etmeyi sevmez?
6

ç. O sözüne sadıktır, altı güne kadar mutlaka gelir.
7

d. Fedakâr doktorlarımız birkaç hastayı daha ameliyat ettiler.
8 9

Görsel 27. Kanatların Çocuklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kanatların Çocuklar” metninin 6. etkinliğinde “sıfat” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen parçada yer alan isim ve sıfatları belirleyip, cümlelerin anlamına sağladığı katkının açıklanması istenmiştir. Etkinlikte verilen metin doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

İlgili metinde; yarınlara, gece, masalda, sofrayı, devle, cüce, dudaklarda, tebessüm, üstüne, oyunlar, kanlar, kılıçlar, peri kızı, ekranda, uykuları, bulutları, rüyalar, yıldızlar ve uçurtmaları olmak üzere 29 tane isim; tuşları medeniyetin, gökyüzü sofrasını, yıldız savaşları, masal köşesine, yağmuru masal çiçeklerinin, internet ağında, can evinden, şehzadenin beyaz atı, üstüne çocukların, Aydede'nin bahçesine ve şehzadenin beyaz atı olmak üzere 11 tane isim tamlaması; bir zamanlar, kuş zamanlı saatlerde, bir tebessümdü, her gece, aynı masalda, aynı sofrayı, beyaz atı, minicik ellerde, minicik tuşlar, köşeli hayaller, köşeli dünyalara ve bin bir yerinden olmak üzere 12 tane sıfat tespit edilmiştir.

Görsel 28' de “Kanatların Çocuklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

“İyilik Üzerine” metninin 4 ve 5. etkinliği “İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. 4. etkinliğin a bölümünde “isim tamlaması” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen isimleri uygun ekler kullanarak anlamlı sözcükler oluşturulması istenmiştir. Ardından da ekler getirerek oluşturduğunuz sözcükler ile bunları oluşturan sözcükler arasındaki anlam ilişkisi sorulmuştur. Etkinlikte verilen isimler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Etkinlikte verilen isimler şu şekildedir:

- kapı kol
- gül bahçe
- iyilik zaman
- gömlek düğme
- köpek tasma
- bakış açısı

Görsel 29’ da “İyilik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

4. Etkinlik a. Aşağıdaki isimleri uygun ekler kullanarak örnekteki gibi anlamlı söz birlikleri hâline getiriniz.

kapı kol kapı ın kolu	gül bahçe _____	gömlek düğme _____
köpek tasma _____	iyilik zaman _____	bakış açısı _____

Yukarıda ekler kullanarak oluşturduğunuz söz birlikleri ile bunları oluşturan kelimeler arasında nasıl bir anlam ilişkisi vardır? Açıklayınız.

Görsel 29. “İyilik Üzerine” Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İyilik Üzerine” metninin 4. etkinliğinde “isim tamlaması” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen isim tamlamalarının tamlayan ve tamlananlarının altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen isim tamlamalarından 4 tanesi ilgili metinden alınırken, 6 tanesi ilgili metinden

alınmamıştır. Etkinlikte verilen isim tamlamaları ve bu isim tamlamalarının metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Dünyanın ünlü yazın yapıtları
- Victor Hugo'nun Sefiller romanı

Dünyanın ünlü yazın yapıtlarında, iyilik etmenin birçok örneği vardır ki bunlardan biri Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) Sefiller romanında geçer: Cezaevinden çıkan sabıkalı

- Piskopos Digne'nin evine
- Piskoposun eşyasını ve gümüşlerini

Jean Valjean (Jan Valjan), kimsenin kendisine yatacak yer ve yiyecek vermediği bir yolculukta, ona çok iyi davranan Piskopos Digne'in (Dinye) evine sığınır. Orada kaldığı gece, piskoposun eşyasını ve gümüşlerini çalarak kaçar. Yakalanarak geri getirildiğinde piskopos onu affettiği gibi, eşyalarla birlikte gümüş şamdanları da ona vererek bunları satıp kendisine onurlu bir yaşam kurmasını söyler.

Etkinlikteki şu cümleler metinden alınmamıştır:

- Ceketimin düğmesi
- Okul kapısının menteşesi
- Telefonun ekranı
- Kedinin pati izleri
- Uçağın kanadı
- Onun hikâyesinin sonu

İlgili metinde 13 tane belirtili isim tamlaması kullanılmıştır. Metindeki belirtili isim tamlamaları şu şekildedir: Onun teşekkürlerini, dünyanın ünlü yazın yapıtları, Victor Hugo'nun Sefiller romanı, kimsenin kendisi, Piskoposun eşyasını ve gümüşlerini, insanların bu davranışları, sizin katkınız, yardımınız, atasözümüzün doğrultusunda, insan olduğumuzun göstergelerinden biri, günün biri, iyilik etmenin birçok örneği.

İlgili metinde 4 tane de belirtisiz isim tamlaması tespit edilmiştir. Metindeki belirtisiz isim tamlaması şu şekildedir: Gümüş şamdanları, küçük görme duygusu, minnet duygularını, iç huzuru.

Görsel 30’ da “İyilik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

Siz de aşağıdaki isim tamlamalarının tamlayan ve tamlananlarının altını çiziniz.

• ceketimin düğmesi	• onun hikâyesinin sonu
• okul kapısının menteşesi	• dünyanın ünlü yazın yapıtları
• telefonun ekranı	• Piskopos Digne’nin evine
• kedinin pati izleri	• Victor Hugo’nun Sefiller romanı
• uçağın kanadı	• Piskoposun eşyasını ve gümüşlerini

Görsel 30. İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İyilik Üzerine” metninin 4. etkinliğinde “isim tamlaması” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen isim tamlamalarının çeşitlerinin belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen isim tamlamaları ilgili metinden alınmamıştır. Etkinlikteki isim tamlamaları şu şekildedir:

- okul defteri
- dağ yolu
- çocuğun paltosu
- kırların şarkısı
- deniz kıyısının serinliği
- gül fidanı
- çalışmanın yararı
- kalp gözü
- tren raylarının parlaklığı
- yolcu otobüsü

4. etkinlikte verilen 22 tane cümle, doğrudan ilgili metinden alınmazken, 4 tane örnek cümle doğrudan ilgili metinden alınmıştır. Bu nedenle 4. etkinlik, metinle çok az ilişkilidir.

Görsel 31’ de “İyilik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki isim tamlamalarının çeşitlerini belirleyiniz.

okul defteri	:	_____	dağ yolu	:	_____
çocuğun paltosu	:	_____	kırların şarkısı	:	_____
deniz kıyısının serinliği	:	_____	gül fidanı	:	_____
çalışmanın yararı	:	_____	kalp gözü	:	_____
tren raylarının parlaklığı	:	_____	yolcu otobüsü	:	_____

Görsel 31. İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İyilik Üzerine” metninin 5. etkinliğinde “sıfat tamlaması” ele alınmıştır. Etkinlikte, altı çizili kelime gruplarındaki isimleri ve sıfatları belirleyip, bu kelime gruplarındaki isimler ve sıfatlar arasında nasıl bir anlam ilişkisi olduğunun açıklanması istenmiştir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır.

Görsel 32’ de “İyilik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. Etkinlik

a. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelime gruplarına dikkat ediniz.

Asık suratı ve gür sesiyle herkes korkar ondan.
Bu mektuplar öğrencilerimin bana yazdıkları.
Yarım ekmeğe alır, içine de üç beş zeytin koyardık.
Birçok yerde insanlar ağaç gölgelerine sığınmış.
Kötü sözler insanın kalbini katılaştırır.
İki kişi kavga ediyorsa aralarına girip onları ayır.
Kardeşi, üçüncü günün sonunda gözlerini açtı.
Kazasını kaç liraya aldığıni söylemeyecek misin?
Bazı günler vardır ki insan kime yardım edeceğini şaşırır.

Yukarıda altı çizili kelime gruplarındaki isimleri ve sıfatları belirleyiniz. Bu kelime gruplarındaki isimler ve sıfatlar arasında nasıl bir anlam ilişkisi vardır? Açıklayınız.

Görsel 32. İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İyilik Üzerine” metninin 5. etkinliğinde “sıfat ve isim tamlaması” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen isim ve sıfat tamlamalarının tamlayan ve tamlananlarının bulunması istenmiştir. Etkinlikteki 5 tane örnek, doğrudan ilgili metinden alınırken, 2 tanesi doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Etkinlikteki sıfat tamlamaları ve bu sıfat tamlamalarının metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- büyük iyilik

“...Hiç ummadığım, bir şey beklemediğim insanlardan büyük iyilikler gördüm de iyilik ettiğim kimselerin bana yüz çevirdiklerine tanık oldum...”

- yırtıcı hayvanlar

“...Yırtıcı hayvanlarla ilgili gördüğüm belgesellerde olsun, evcil hayvanlarla geçen yaşamımda olsun, yakaladığı avı, yiyeceğini başkalarıyla rahatça paylaşan hayvana rastlamadım...”

- dünyanın ünlü yazın yapıtları

“...Dünyanın ünlü yazın yapıtlarında, iyilik etmenin birçok örneği vardır ki bunlardan biri Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) Sefiller romanında geçer...”

- şu dörtlük
- birçok örnek

- bir gönül ziyareti
- yüz Kâbe

“Dürüş, kazan, ye, yedir;
Bir gönül ele getir.
Yüz Kâbe'den yeğrektir
Bir gönül ziyareti.”

5. etkinlikte verilen 11 tane cümle, doğrudan ilgili metinden alınmazken, 5 tane örnek cümle doğrudan metinden alınmıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. “İyilik Üzerine” metninde 21 tane sıfat tamlaması tespit edilmiştir. Metindeki sıfat tamlamaları şu şekildedir: yırtıcı hayvanlar, evcil hayvanlar, kimi zaman, bir yoksul, bir aç, başkalarıyla ilgilenmeyen insan, yüce Yunus Emre'miz, şu dörtlüğünde, eşsiz değerini, yüz kâbe, kendisine yatacak yer ve yiyecek vermediği bir yolculukta, büyük iyilikler, bazı kimselerin, kimi insanların, bu davranışları, bu iyilikleri, çok güzel bir duygu, rahatça paylaşan hayvan, onurlu bir yaşam, çok görülen olay, başkalarıyla ilgilenmeyen insanlar. İlgili metinde 13 tane de belirtili isim tamlaması tespit edilmiştir. Metindeki belirtili isim tamlamaları şu şekildedir: onun teşekkürlerini, dünyanın ünlü yazın yapıtları, Victor Hugo'nun Sefiller romanı, kimsenin kendisi, Piskoposun eşyasını ve gümüşlerini, insanların bu davranışları, sizin katkınız, yardımınız, atasözümüzün doğrultusunda, insan olduğumuzun göstergelerinden biri, günün biri, iyilik etmenin birçok örneği. İlgili metinde 4 tane belirtisiz isim tamlaması tespit edilmiştir. Metindeki belirtisiz isim tamlaması şu şekildedir: gümüş şamdanları, küçük görme duygusu, minnet duygularını, iç huzuru.

Görsel 33’ te “İyilik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki sıfat tamlamalarının tamlayan ve tamlananlarını bulunuz.

- birçok örnek|
- yırtıcı hayvanlar
- büyük iyilik
- şu dörtlük
- bir gönül ziyareti
- yüz Kâbe

Görsel 33. İyilik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Milli Kültürümüz” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 13’ te verilmiştir.

Tablo 13. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Kültürümüz	Gazlı Göl	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (5. etkinlik)			X		
		Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (6. etkinlik)			X		
		Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (7. etkinlik)			X		

(Devam ediyor)

Tablo 13. (Devam)

Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Milli Kültürümüz	Gazlı Göl	Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (8. etkinlik)						X
	Forsa	Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.(2. etkinlik)	X					
		Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (8. etkinlik)	X					
	Nineme Ninni (Dinleme/ İzleme)							

“Gazlı Göl” metninin 5. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “edat” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki edatların cümleye kattığı anlam sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alınmamıştır. Etkinliğin devamında siz de okuduğunuz metindeki edatları bulun diyerek metinle ilişki kurulmasını sağladığı için etkinlik, metinle kısmen ilişkilidir.

Görsel 34’ te “Gazlı Göl” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümlelerin altındaki soruları cevaplayınız.

1. Ahmet, melek gibi biriydi.
2. Sana göre kim haklı?
3. Bu işi senin kadar iyi yapamam.
4. Geç kalmamak için hiç uyumadım.
5. Aydın’a babası ile gidecekmış.

Görsel 34. Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Gazlı Göl” metninin 6. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “bağlaç” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili bağlaçların cümlelerin anlamına kattığı anlamlar ile ilgili sorular sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Etkinliğin devamında siz de okuduğunuz metindeki bağlaçları bulun diyerek metinle ilişki kurulmasını sağladığı için etkinlik, metinle kısmen ilişkilidir.

Görsel 35’ te “Gazlı Göl” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümlelerin altındaki soruları cevaplayınız.

1. Deniz ve güneş onun en sevdiği iki sözcüktür.
2. Bugün ya da yarın yola çıkacaklar.
3. Çok uğraştı ama onu ikna edemedi.
4. Bir baktım ki otobüs hareket etmiş.
5. Borcunu verme de göreyim seni!

- Yukarıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin tek başlarına bir anlamı var mıdır?

- Altı çizili bu kelimeleri cümleden çıkardığımızda cümlelerin anlamında bir daralma olur mu? Niçin?

- Yukarıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler hangi amaçla kullanılmıştır?

Görsel 35. Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Gazlı Göl” metninin 7. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “ünlem” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin hangi amaçla kullanıldığı sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Etkinliğin devamında siz de okuduğunuz metindeki ünlemleri bulun diyerek metinle ilişki kurulmasını sağladığı için etkinlik, metinle kısmen ilişkilidir.

“Gazlı Göl” Metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği Görsel 36’ da verilmiştir.

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümlelerin altındaki soruyu cevaplayınız.

1. Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz!
2. Tüh! Yine otobüsü kaçırdım.
3. Hey çocuklar! Buraya gelin!
4. Ay, ne şirin bir köpek bu böyle!
5. Vay gülüm! Nereden bu geliş?

- Yukarıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler hangi amaçla kullanılmıştır?

Görsel 36. Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Gazlı Göl” metninin 8. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “edat, bağlaç ve ünlem” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin türünü (edat, bağlaç, ünlem) ve cümleye kattığı anlamların yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 37’ de “Gazlı Göl” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin türünü (edat, bağlaç, ünlem) ve cümleye kattığı anlamları yazınız.

- O zaman, sırası ile büyüklerin ellerini öpme yarışı başladığı.
- Amcalar, dayılar ve yetişkin oğullarla torunlar namazdan dönerlerdi.
- Davulcu hem tokmağı vurur hem maniler okurdu.
- O kadar gürültü yaparlardı ki kendi seslerini duymazlardı.
- Kapıdan çıkarken “Eyvah! Yine geç kaldım!” diye söylenirdi.

Görsel 37. Gazlı Göl Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde “kadar, ile ve gibi” olmak üzere 13 tane edat yer almaktadır. Metinde yer alan edatların bazıları şunlardır:

- Sızıları diner gibi olmuş.
- Bu su başka bir su; bu su başka bir duygu gibi sarmış onu.
- Yepyeni bir güzel kız olarak çevresindeki saray adamlarıyla konuşmuş.

- Ararken göller bulursunuz, göllerin masallarıyla avunursunuz
- İğne iğne batan, ısırın, koparan çıbanların sancısıyla önüne çıkan bir kaynağa hemen kapanmış.
- Kızıyla mutlu günlere, yarınlara dalarken adamlarına kesin emrini vermiş:amanla ne yara kalmış ne çıban.
- Yepyeni bir güzel kız olarak çevresindeki saray adamlarıyla konuşmuş.
- Her yerde ağlar, her dereyle çağlarmış.

İlgili metinde; “ki, da, ama, ne ne” olmak üzere 10 tane bağlaç yer almaktadır.

Metinedeki bağlaçların bazıları şunlardır:

- Yurdumuzun neresi güzel değil ki?
- Çatlak, susuz toprağı da güzel; uykusuz sarı yaprağı da güzel.
- Dağı da güzel, bağı da güzel.
- Zamanla ne yara kalmış ne çıban.
- Fidan kız, ceylan kız, civan kız “Ah!” dedikçe kral “Vah!” ediyormuş; ama hiçbir can acısı kızın yarasına merhem olamıyormuş.

İlgili metinde dört tane ünlem cümlesi tespit edilmiştir. Metindeki ünlem cümleleri şu şekildedir:

- Suyu kazın göl olsun, tüm canlar bu sudan şifalarını bulsun!
- Elden ne gelir, dilden ne gelir, yelden ne gelir!
- Fidan kız, ceylan kız, civan kız “Ah!” dedikçe kral “Vah!” ediyormuş.

“Forsa” metninin 2 ve 8. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “edat, bağlaç ve ünlem” konusu ele alınmıştır. 2. etkinlikte, okuduğunuz metinde “ama, fakat, lakin, ancak, bununla birlikte, buna rağmen” gibi geçiş ve bağlantı ifadelerinden hangisi ya da hangilerinin olduğu ve bu ifade ya da ifadelerin kullanılmasının anlama katkısının ne olduğunun açıklanması istenmiştir. Bağlaçların metinden hareketle bulunması istenerek etkinlikle metin arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. Bu nedenle etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. İlgili metinde “ve, fakat, de” bağlaçları yer almaktadır. Metindeki bağlaçlar şu şekildedir:

- Kara Memiş, birçok savaşa ve sefere katılmış ünlü bir Türk kaptanıken otuz yaşında Malta korsanlarına esir olmuştur.
- Gözlerine inanamadı. “Acaba rüyam devam mı ediyor?” şüphesine düştü. Fakat uyanırken rüya görülür müydü?
- Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım.

Görsel 38’ de “Forsa” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

Okuduğunuz metinde “ama, fakat, lakin, ancak, bununla birlikte, buna rağmen” gibi geçiş ve bağlantı ifadelerinden hangisi ya da hangileri vardır? Bu ifade ya da ifadelerin kullanılmasının anlama katkısı nedir? Açıklayınız.

Görsel 38. Forsa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Forsa” metninin 8. etkinliğinde “Edat, bağlaç ve ünlem” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan edatları, bağlaçları ve ünlemi bulup, bunların cümlelere kattığı anlamların yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- İlkbahar bir ümit tufanı gibi her yanı parlatıyordu

“...İlkbahar bir ümit tufanı gibi her yanı parlatıyordu. Martıların, “Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmaya geliyorlar!” gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı...”

- Kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı.

“...Kenara çıkan bölükler, ellerinde al bayraklar, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı...”

- Ben karaya cenk için çıkıyorum.
- Hayır, ben de sizinle beraber cenge çıkacağım.

“...Kendine gelince oğlu, ona, “Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal.” dedi. Eski kahraman kabul etmedi: Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım...”

- Haydi, Bey'in yanına, dediler.

“...Başına bir kavuk koydular. “Haydi, Bey'in yanına!” dediler...”

İlgili metinde “ve, fakat, de” bağlaçları yer almaktadır. Metindeki bağlaçlar şu şekildedir:

- Kara Memiş, birçok savaşa ve sefere katılmış ünlü bir Türk kaptanıken otuz yaşında Malta korsanlarına esir olmuştur.
- Gözlerine inanamadı. “Acaba rüyam devam mı ediyor?” şüphesine düştü. Fakat uyanırken rüya görülür müydü?
- Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım.

İlgili metinde “gibi, için, e doğru, ile” edatları yer almaktadır. Metindeki edatlar şu şekildedir:

- Kara Memiş, o vakit birdenbire gençleşmiş bir kaptan gibi doğrudu.
- Kenara çıkan bölükler, ellerinde al bayraklar, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı.
- Kanaat getirmek için elini ısırdı.
- Kendini kadırgaya getiren askerlerle beraber büyük geminin kıçına doğru yürüdü.

Görsel 39' da “Forsa” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde yer alan edatları, bağlaçları ve ünlemi bulunuz. Bunların metnin unsurlarından olan cümlelere kattığı anlamları örnekteki gibi yazınız.

İlkbahar bir umut tufanı **gibi** her yanı parlatıyordu.

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: **Benzerlik anlamı katmıştır.**

Kalenin etrafına **doğru** ilerliyorlardı.

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: _____

Ben karaya cenk **için** çıkıyorum.

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: _____

Hayır, ben de sizinle beraber cenge **çıkacağım**.

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: _____

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: _____

Edatın/Bağlacın cümleye kattığı anlam: _____

Haydi, Bey'in yanına, **dediler**.

Edatın/Bağlacın/Ünlemin cümleye kattığı anlam: _____

Görsel 39. Forsa Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bilim ve Teknoloji” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 14’ te verilmiştir.

Tablo 14. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Bilim ve Teknoloji	Büyük Keşifler						
	Mavi Porrakal						
	Buldum... Buldum...	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder. (4. etkinlik)		X			
	İçimdeki Müzik (Dinleme/ İzleme)						

“Buldum... Buldum...” metninin 4. etkinliği “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. 4. etkinliğin “a” bölümünde “ek ve kök” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte; “buhar, inek, dalgıçtan, bakıcı, insanlar, fark et-, kolluk, çekyat, yıldızımız, akbaba ve tavukçular” kelimelerinin kök ve eklerine ayrılması istenmiştir. Söz konusu etkinlikte verilen kelimeler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır.

“Buldum... Buldum...” metninin 4. etkinliğinin “b” bölümünde “basit, türemiş ve birleşik kelimeler” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, 4. etkinliğin “a” bölümünde verilen kelime gruplarından, tek kök hâlinde olup hiç ek almayanların, tek kök hâlinde olup sadece çekim eki alanların, tek kök hâlinde olup sadece yapım eki alanların, iki ayrı kökten oluşanların ve tek kök hâlinde olup hem yapım hem de çekim eki alanların yazılması istenmiştir.

“Buldum... Buldum...” metinde, tek kök hâlinde olup hiç ek almayan 68 tane kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: hamam, su, bir, süre, sıvı, saf, çiz, şimdi, söz, zaman, taç, doğru, daire, plastik, bakır, ders, kalay, madde, kolay, ekvator, taban, defter, düş, tahta, uzun, ayna, kalem, cetvel, doğru, kız, ateş, düş, çark, evet, kim, gün, şu, su, süre, merak, küçük, dostum, masa, güzel, ten, çıplak, perde, küçük, taç, kral, söz, tam, ben, ağır, destek, gerçek, şimdi, garip, o, çok, müzik, iyi, düşman, ayna, saydam, hareket, kal, hemen.

İlgili metinde tek kök hâlinde olup sadece çekim eki alan 270 tane kelime tespit edilmiştir. Bun kelimeler şu şekildedir: Masanın, üzerindeki, aynayı, yakmak, istersin, aynayı, eline, sağa, sola, hareket, sonra, yüzüne, saçlarını, aynayla, yakayım, robotu, bisiklete, binersin, durumda, bisikletindeki, çarkları, burguları, kullanmış, olursun, ayaklarınla, pedalları, demek, oluyor, sözler, anlamıyorum, konuşuyorsun, nedeni, vardı, isterim, kürenin, alanlarını, hacimlerini, formüllerini, söyler, bulmuş, bilmiyordum, tahterevalliye, bunu, düşündün, vıdayı, sayede, edemezdi, yoksa, kalmadan, hamamda, birden, içinde, sözünü, içeri, girer, geldiniz, bulduk, çevresine, bakınır, üzerindeki, ilgisini, çeker, yanına, yaklaşır, bakar, benzer, değil, neresi, kentin, adımı, söyler, yaşarım, anda, sizin, yaşadığımız, zamanın, uzağındayız, önce, yılında, doğdunuz, oysa, neredeyse, sonra, yıllardayız, cetveli, kutusunu, yapar, üzerine, olsaydı, değişmezdi, söylemek istediğim, verin, dünyayı, yerinden, söylemişsiniz, çarklar, palangalar, makaralardan, cisimleri, aygıttır, size, etmişimdir, sizin, gemilerini, yaktığımız, soruyu, içeri, girer, eşliğinde, eğilir, başındaki, tacı, günler, iyiyim, adım, okulda, tanımiyorum, tanıyor sun, buna, şaşırmadım, ölür, tüm den, unutulacaktı, kitaplarda, olsun, benden, ediliyorsa, sayesinde, geldim, yaptı, altından, olduğunu, söylüyor, kendisi, gerçekten, ediyorum, kısmı, madenden, bozmak, kazımak istemedim, olur, bunu, başlarım, dizini, selamlar, düşünür, sonra, yürür, geçer, kalemlerle, çıkarır, kurnanın, başına, giderek, başlar, rolünü, çocuğun, gerekmeyecektir, bedenini, tümüyle, rengi, arasına, işe, görünmez, taşıyla, başına, hareketleri, yapar, gerekmez, sonra, bağırır, buldum, çıkar, sahneden.

Tek kök hâlinde olup hem yapım hem de çekim eki alan 47 tane kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Ettirir, önerilerde, görünmez, kullanılıyor, bulunuyorsun, düzeltir, döndüreceksin, silindirle, hesapladın, kaldıracı, tamamlamasına, oturtur, dayanakla, buluşlarımız, anımsadım, yapılarda,

kullanılıyor, anlatılmıştı, yanıtlamasına, yapılmış, öğrenciyim, bilginler, incelemeni, sonucu, bildir, saygıyla, yorulmuştur, yıkanmaya, anlamıyla, seyircinin, bulundu, yitirir, itişle, karşılaşır, korunmasını, yüksekliğini, ölçüp, önemli, buluşçusu, romalılar, kuşatıldığında öldürmeden, seyircilere, görüntüsü, düşünülmalıdır, öğrencilerin, büyüklükte.

Tek kök hâlinde olup sadece yapım eki alan 43 tane kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Kaldıraç, dişli, sevgili, sevinç, bilgin, sayın, sonuç, ilişkin, olanak, birazcık, kaplama, değersiz, bildir, kuşkusuz, tüylü, döndüren, işleyen, bulan, yaşayan, bilgin, yıkanırken, sonuç, yeterince, yarayan, olanak, saran, çekilen, bırakarak, koşarak, kalkarak, yararlanarak, taşan, deneyerek, ölçüp, önemli, öldürmeden, anımsatmak, gereksiz, kaplanarak, büyükçe, anımsatmak, uygulayarak.

İki ayrı kökten oluşan 3 tane kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Yerküre, bugün, hiçbir. İlgili metinde 12 tane birleşik kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Bulabiliriz, binebiliyorsun, oynatabilirim, olabilir, çözebilirsin, kullanılabilir, yarayabilir, anlayabilecekti, anlatabildim, emretmişti, verilebileceği, görülebilecek.

Görsel 40' ta ve Görsel 41' de "Buldum... Buldum..." metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örnekleri verilmiştir.

4. Etkinlik

a. Aşağıdaki kelimeleri kök ve eklerine örnekteki gibi ayırınız.

buhar	dalgıçtan	inek	bakıcı	insanlar	
1	2	3	4	5	
kolluk	fark et-	yıldızımız	çekyat	akbaba	tavukçular
6	7	8	9	10	11

Görsel 40. Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

b. Yukarıda kök ve eklerine ayırdığınız kelime ve kelime gruplarını kutucuklardaki ölçütlere göre örnekteki gibi yazınız.

Tek kök hâlinde olup hiç ek almayanlar

Tek kök hâlinde olup sadece çekim eki alanlar

Tek kök hâlinde olup sadece yapım eki alanlar

İki ayrı kökten oluşanlar

Tek kök hâlinde olup hem yapım hem de çekim eki alanlar

11

Görsel 41. Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Buldum... Buldum...” metninin 4. etkinliğinin “b” bölümünde “Basit, türemiş ve birleşik kelimeler” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, etkinliğin “a ve b” bölümünden hareketle “buhar, inek, dalgıçtan, bakıcı, insanlar, fark et-, kolluk, çekyat, yıldızımız, akbaba ve tavukçular” sözcüklerini basit, türemiş ve birleşik kelimelerinin olduğu kutucuklara yazılması istenmiştir. Söz konusu etkinlikte verilen kelimeler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle metinle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

“Buldum... Buldum...” metinde, 278 tane basit kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Hamam, su, bir, süre, sıvı, saf, çiz, şimdi, söz, zaman, taç, doğru, daire, plastik, bakır, ders, kalay, madde, kolay, ekvator, taban, defter, düş, tahta, uzun, ayna, kalem, cetvel, doğru, kız, ateş, düş, çark, evet, kim, gün, şu, su, süre, merak, küçük, dostum, masa, güzel, ten, çıplak, perde, küçük, taç, kral, söz, tam, ben, ağır, destek, gerçek, şimdi, garip, o, çok, müzik, iyi, düşman, ayna, saydam, hareket, kal, hemen, masanın, üzerindeki, aynayı, yakmak, istersin, aynayı, eline, sağa, sola, hareket, sonra, yüzüne, saçlarını, aynayla, yakayım, robotu, bisiklete, binersin, durumda, bisikletindeki, çarkları, burguları, kullanmış, olursun, ayaklarıyla, pedalları, demek, oluyor, sözler, anlamıyorum, konuşuyorsun, nedeni, vardı, isterim, kürenin, alanlarını, hacimlerini, formüllerini, söyler, bulmuş, bilmiyordum, tahterevalliye, bunu, düşündün, vidayı, sayede, edemezdi, yoksa, kalmadan, hamamda, birden, içinde, sözünü, içeri, girer, geldiniz, bulduk, çevresine, bakınır, üzerindeki, ilgisini, çeker, yanına, yaklaşır,

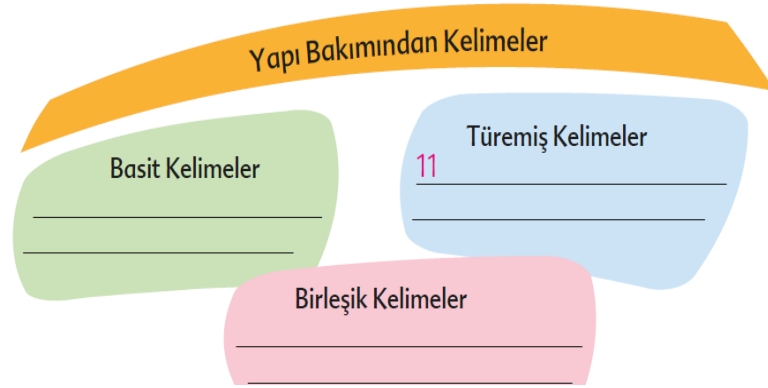
bakar, benzer, değil, neresi, kentin, adını, söyler, yaşarım, anda, sizin, yaşadığınız, zamanın, uzağındayız, önce, yılında, doğdunuz, oysa, neredeyse, sonra, yıllardayız, cetveli, kutusunu, yapar, üzerine, olsaydı, değişmezdi, söylemek istediğim, verin, dünyayı, yerinden, söylemişsiniz, çarklar, palangalar, makaralardan, cisimleri, aygıttır, size, etmişimdir, sizin, gemilerini, yaktığımız, soruyu, içeri, girer, eşliğinde, eğilir, başındaki, tacı, günler, iyiyim, adım, okulda, tanımıyorum, tanıyorsun, buna, şaşırmadım, ölür, tümünden, unutulacaktı, kitaplarda, olsun, benden, ediliyorsa, sayesinde, geldim, yaptı, altından, olduğunu, söylüyor, kendisi, gerçekten, ediyorum, kısmı, madenden, bozmak, kazımak istemedim, olur, bunu, başlarım, dizini, selamlar, düşünür, sonra, yürür, geçer, kalemle, çıkarır, kurnanın, başına, giderek, başlar, rolünü, çocuğun, gerekmeyecektir, bedenini, tümüyle, rengi, arasına, işe, görünmez, taşıyla, başına, hareketleri, yapar, gerekmez, sonra, bağırır, buldum, çıkar, sahneden.

İlgili metinde 90 tane türemiş kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Ettirir, önerilerde, görünmez, kullanılıyor, bulunuyorsun, düzeltir, döndüreceksin, silindirle, hesapladın, kaldıracı, tamamlamasına, oturtur, dayanakla, buluşlarınız, anımsadım, yapılarda, kullanılıyor, anlatılmıştı, yanıtlamasına, yapılmış, öğrenciyim, bilginler, incelemeni, sonucu, bildir, saygıyla, yorulmuştur, yıkanmaya, anlamıyla, seyircinin, bulundu, yitirir, itişle, karşılaşır, korunmasını, yüksekliğini, ölçüp, önemli, buluşçusu, romalılar, kuşatıldığında öldürmeden, seyircilere, görüntüsü, düşünülmelidir, öğrencilerin, büyüklükte, kaldıraç, dişli, sevgili, sevinç, bilgin, sayın, sonuç, ilişkin, olanak, birazcık, kaplama, değersiz, bildir, kuşkusuz, tüylü, döndüren, işleyen, bulan, yaşayan, bilgin, yıkanırken, sonuç, yeterince, yarayan, olanak, saran, çekilen, bırakarak, koşarak, kalkarak, yararlanarak, taşan, deneyerek, ölçüp, önemli, öldürmeden, anımsatmak, gereksiz, kaplanarak, büyükçe, anımsatmak, uygulayarak.

İlgili metinde 12 tane birleşik fiil tespit edilmiştir. Bu kelimeler şu şekildedir: Bulabiliriz, binebiliyorsun, oynatabilirim, olabilir, çözebilirsin, kullanılabilir, yarayabilir, anlayabilecekti, anlatabildim, emretmişti, verilebileceği, görülebilecek.

Görsel 42’ de “Buldum... Buldum...” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Yukarıdaki paragraftan, etkinliğin a ve b bölümünde yaptıklarınızdan hareketle aşağıdaki şemaya a bölümündeki kelime ve kelime gruplarının numarasını örnekteki gibi yazınız.

Görsel 42. Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Buldum... Buldum...” metninin 4. etkinliğinin “ç” bölümünde “basit, türemiş ve birleşik kelimeler” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen kelime ve kelime gruplarının numaralarını ilgili kelime grubunun olduğu kutuya yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen 24 kelimenin tamamı doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek kelimeler ve bu örnek kelimelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Gemilerini, Merak etmek

“...Sevgili Arşimet, size ilişkin pek çok öykü anlatılmıştır hep. Merak etmişimdir, sizin ayna kullanarak düşman gemilerini yaktığımız doğru mu?..”

- Halat, Çarklar, Yapılar

“...DÜŞ ROBOTU — Evet. Böyle söylemişsiniz. Biliyor musunuz Sayın Arşimet, buluşlarınız bugün de kullanılıyor. Çarklar, burgular, palangalar... İPEK — Palanga nedir? ARŞİMET — Palanga, halat ve makaralardan yapılmış ağır cisimleri çekmeye yarayan bir aygıttır. İPEK — Aaa... Evet, anımsadım. Bazı yapılarda kullanılıyor...”

- Hareket etmek, Aynayı

“...DÜŞ ROBOTU — Belki de masanın üzerindeki aynayı kullanarak bir ateş yakmak istersin. İPEK — (Aynayı eline alıp sağa sola hareket ettirir, sonra da

yüzüne bakıp saçlarını düzeltir.) Aynayla niye ateş yakayım? Niçin böyle garip önerilerde bulunuyorsun Düş Robotu?..”

- Zaman

“...DÜŞ ROBOTU — O zaman hiç durma, hemen çocuk parkına git, tahterevalliye bin...”

- Krallar

“...II. HİERON — Buna hiç şaşırmadım. Krallar ölür ama bilginler yaşar. Arşimet olmasaydı adım tümünden unutulacaktı. Eğer kitaplarda birazcık olsun benden söz ediliyorsa bu, Arşimet sayesinde. Sevgili Arşimet, bu tacı görüyor musun?..”

- Aynayı

“...İPEK — (Aynayı eline alıp sağa sola hareket ettirir, sonra da yüzüne bakıp saçlarını düzeltir.) Aynayla niye ateş yakayım? Niçin böyle garip önerilerde bulunuyorsun Düş Robotu?..”

- Kaldıracın, Burguyu

“...DÜŞ ROBOTU — Kaldıracı bulan kim? Tahterevalliye binerken bunu düşündün mü hiç? Arşimet yine... Çark dişlisiyle işleyen burguyu, vidayı bulan kim? Arşimet. Bisiklete bu sayede binebiliyorsun. Bisikletin hareket edemezdi yoksa...”

- Yerküre

“...ARŞİMET — Hoş bulduk. Çevresine bakınır. Masa üzerindeki silindir ve yerküre ilgisini çeker. İpek yanına yaklaşır. Arşimet, İpek’e dikkatle bakar. Şaşırır mı benzer...”

- Dişli

“...DÜŞ ROBOTU — Belki de bisiklete binersin. Bu durumda bisikletindeki o çarkları döndüren dişli burguları kullanmış olursun. Ayaklarınla çark dişlisini döndüreceksin ya pedalları çevirirken...”

- Görüntüsü

“...Her ikisi için de Arşimet zamanında plastik madde olmadığını anımsatmak gereksiz olmakla birlikte, plastik eşyaların kâğıtla kaplanarak onlara bakır görüntüsü verilebileceği de düşünülmalıdır. Masanın üzerinde öğrencilerin ders aracı olarak kullandıkları kolay görülebilecek büyüklükte bir yerküreyle bir silindir vardır...”

- Emretmek

“...Roma Kumandanı Marcellus (Marselus), Arşimet’in korunmasını emretmişti ama Arşimet’in yanına gelen askerın bundan haberi yoktu...”

- Biraz

“...Eğer kitaplarda birazcık olsun benden söz ediliyorsa bu, Arşimet sayesinde...”

- Yükseklik

“...Kurnadaki suyu işaretle İpek. Kalemle su seviyesinin bulunduğu yeri çiz. Oldu. Şimdi tacı suyun içine bırak. Su yükseldi değil mi? Şimdi bu taşın suyun hacmini bulursak bu suyun ağırlığı, tacın ağırlığına eşittir. Suyun özgül ağırlığı 1 olduğuna göre hacimle ağırlık aynı demektir. Kurna, silindir gibi...”

- Giysileri

“...Arşimet rolünü oynayacak çocuğun tam anlamıyla çıplak olması gerekmecektir kuşkusuz. Bedenini tümüyle saran ten rengi bir giysi kullanılabilir. Ya da kurnayla seyircinin arasına çekilen yarı saydam bir perde de işe yarayabilir. Arşimet’in giysileri görünmez böylece...”

- Dünyayı

“...Söylemek istediğim şu: Bana yeterince sağlam bir dayanakla yeterince uzun ve sağlam kaldıraç verin, dünyayı bile yerinden oynatabilirim...”

- Romalılar

“... Biliyor musun İpek; Siraküza, Romalılar tarafından kuşatıldığında Arşimet her şeyden uzak, yere çizdiği bir daire ile uğraşıyordu...”

- Kuyumcu

“...İşte ben de bu taç yüzünden Arşimet’e geldim ya... Bu tacı bana Siraküzalı bir kuyumcu yaptı. Som altından olduğunu söylüyor kendisi. Gerçekten öyle mi merak ediyorum...”

- Bilgin, Sevinç

“...İPEK — Arşimet... Hani Eski Yunan Çağı’nda yaşayan bilgin değil mi? Hani bir gün hamamda yıkanırken birden sevinç içinde...”

- Buluş

“...DÜŞ ROBOTU — Evet. Böyle söylemişsiniz. Biliyor musunuz Sayın Arşimet, buluşlarınız bugün de kullanılıyor. Çarklar, burgular, palangalar...”

Görsel 43’ te “Buldum... Buldum...” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

ç. Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının numaralarını ilgili oldukları kutucuklara yazınız.

<p>1 gemilerini</p> <p>2 halat</p> <p>3 hareket etmek</p> <p>4 zaman</p> <p>5 krallar</p> <p>6 aynayı</p> <p>7 kaldıracın</p> <p>8 yerküre</p> <p>9 burguyu</p> <p>10 dieli</p>	<p>Basit Kelimeler</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>13 merak ettim</p> <p>14 görüntüsü</p> <p>15 emretmek</p> <p>16 biraz</p> <p>17 yükseklik</p> <p>18 giysileri</p> <p>19 dünyayı</p> <p>20 Romalılar</p> <p>21 kuyumcu</p> <p>22 bilgin</p>
	<p>Türemiş Kelimeler</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	
	<p>Birleşik Kelimeler</p> <hr/>	

Görsel 43. Buldum... Buldum... Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Sanat” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 15’ te verilmiştir.

Tablo 15. Sanat Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Sanat	Çocuk ve Resim	Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder. (5. etkinlik)	X				
	Yaz Sinamaları	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (6. etkinlik)				X	
	Yürekler						
	Mozart'ın Müziği (Dinleme/ İzleme)						

“Çocuk ve Resim” metninin 5. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “basit, türemiş ve birleşik kelimeler” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, metindeki basit, türemiş ve birleşik kelimelerin kutucuklara yazılması istenmiştir. Basit, türemiş ve birleşik kelimelerin, metinden hareketle bulunulması istendiği için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir.

Metinde 71 tane basit kelime tespit edilmiştir. Metindeki basit kelimeler şu şekildedir: Yamaçlarda, beyaz, papatyalar, açıyor, dere, geliyor, akıyor, boy, atıyor, kıyısında, çimenler, iki, ağaç, gökleri, yanağından, pembeler, çocuğun, cömert, yağmur, suluyor, çiçekleri, canım, gel, şu, dünyayı, libasından, soy, düşleri, nakışlı, çocuk, elleri, resminin, yerine, beni koy.

Metinde 10 tane türemiş kelime tespit edilmiştir. Metindeki türemiş kelimeler şu şekildedir: Beyazlığa, geziniyor, maviliğinden, serpiliyor, sevgisi, sonsuzluktan,

dökülüyor, kirli, nakışlı, hünerli. Metinde 1 tane birleşik kelime tespit edilmiştir. Metindeki birleşik kelime şu şekildedir: Ebemkuşağını.

Görsel 44’ te “Çocuk ve Resim” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. Etkinlik Okuduğunuz şiirdeki basit, türemiş ve birleşik kelimeleri kutucuklara yazınız.

Basit Kelimeler

_____

_____

_____

Birleşik Kelimeler

_____

_____

_____

Türemiş Kelimeler

_____

_____

_____

Görsel 44. Çocuk ve Resim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliği “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıkla.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. 6. etkinliğin “a” bölümünde “kişi zamirleri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan kişi zamirlerinin yuvarlak içine alınması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 45’ te “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. Etkinlik a. Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Soruları cevaplayınız.

1. Buse, Ömer ve Ceren çamurla oynamayı çok sever.
2. Onlar, çamurla oynamayı çok sever.

1. cümledeki koyu renkli kelimelerin türü nedir?
_____

2. cümledeki “onlar” kelimesi ile 1. cümledeki koyu renkle yazılmış kelimeler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Siz de aşağıdaki cümlelerde yer alan kişi zamirlerini yuvarlak içine alınız.

- Onlara bu yaptıklarının kendileri için önemli olduğunu hissettiriniz.
- Ben verdiğim kararın sorumluluğunu taşıyabilirim.
- Biz verdiğimiz sözün arkasında durmayı biliriz.
- Onun en sevdiğim tarafı özgüveninin yüksek olmasıdır.
- Sana, bu işin de üstesinden geleceğimi söylemiştim.

226

Görsel 45. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde kişi zamiri olarak; “ben, sen, biz, siz ve onlar” zamirleri kullanılmıştır. Metindeki kişi zamiri olan cümleler şu şekildedir:

- Yalnız benim gördüğüm, yaşadığım, tadına vardığım, belki de rol aldığım sahneler.
- Koşan atlarla, atılan kurşunlarla benim de soluğum kesilirdi.
- Onlar eriyip benden uzaklaşırken her şeyin değişmeye başladığını duyardım.
- Perdeye düşen ilk görüntüler, bilmediğim dünyalara doğru alıp götürürdü beni.
- Biz çocuklar da sokak boyunca onun çevresinde döner dururduk.
- Hepimiz bilirdik ki bilet paralarımızı onlar kazanır, gece karanlığın olası tehlikelerinden bizi onlar korurdu.
- Babaların sokak başında görüldüğü o eve dönüş saati yaklaştıkça biz çocuklarda heyecan daha da artardı.
- Kaşla göz arasında, kapıdan ya da pencereden, “Siz de geliyor musunuz, biz gidiyoruz ?” diye seslenilirdi.
- Biz erkek çocuklar ise yumrukların konuştuğu, ortalığın darmadağın olduğu kavga sahnelerinin karşısında kendimizden geçerdik.
- Öyle sanıyorum ki bahçe sinemalarında film seyrederek özelemler daha derin, yolculuklar daha heyecanlı, serüvenler daha doyumsuz gelirdi bize.
- Evler ne denli dar ve sıcak, bizler ne denli yorgun ve uykusuz olursak olalım, bilirdik ki hem yarın yine bir araya geldiğimizde konuşmalar

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “b” bölümünde “işaret zamiri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerden hareketle işaret zamirleri sezdirilmeye çalışılmıştır. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 46’ da “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

b.

1. Buse, Ömer ve Ceren **çamurla** oynamayı çok sever.
2. Buse, Ömer ve Ceren **bununla** oynamayı çok sever.

1. cümledeki “çamur” kelimesinin türü nedir?

Yukarıdaki cümlelerde koyu renkle yazılmış kelimeler arasında nasıl bir ilişki vardır?

---

2. cümledeki “bununla” kelimesi yerine başka hangi kelimeleri yazabiliriz?

Görsel 46 .Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “b” bölümünde “işaret zamiri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan işaret zamirlerinin yuvarlak içine alınması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 47’ de “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki cümlelerde yer alan işaret zamirlerini yuvarlak içine alınız.

- Orası dünyanın en güzel şehirlerinden birisidir.
- Şunu kimsenin göremeyeceği bir yere koy.
- Atalarımız, bunu binlerce yıldır yapıyormuş.
- Bunlar el sanatlarımızın en güzel örnekleridir.
- Ötekini sen al, bunu da ben alayım.

Görsel 47. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 5 tane işaret zamiri tespit edilmiştir. Metindeki işaret zamirleri şu şekildedir:

- İlk gördüğüm filmi anımsamıyorum, ama bunların öyle olacağı kesin.
- Her şey yansırды perdeye; ama orada kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı.
- En çarpıcı sahneleri, kendi başından geçmişcesine, bağıra çağıra anlatırdı ötekilere.
- Tabancası da böyle değildi.
- Böylece başkalarının görmediği sahneler de girmiş olurdu filme.

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “c” bölümünde “belgisiz zamir” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan belgisiz zamirlerin yuvarlak içine alınması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 48’ de “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki cümlelerde yer alan belgisiz zamirleri yuvarlak izine alınız.

- Gönül kimi severse güzel odur.
- Kişinin kendine ettiğini kimse edemez.
- Bazıları bu toplantıya bile bile geç kaldı.
- Belediye meclisinden çıkan karara birçoğu tepki gösterdi.

Görsel 48. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 8 tane tane belgisiz zamir tespit edilmiştir. Metindeki belgisiz zamirler şu şekildedir:

- Sokaklardan geçildikçe hemen kapıdan birileri çıkıp eklenir, sonunda küçük küçük kervanlar hâlinde film oynatılan bahçeye varılırdı.
- Bilirdik, sinemaya gidilecek akşamlarda, komşu evlerde yaşananlar birbirine çok benzer, insanlar duydukları ortak sevinç ve heyecanla birbirine daha da yakınlaşırdı.

- Birinden biri, ya önceden filmi görmüş ya da bir görenden duymuş olurdu.
- Herkes seyredilen filmler üzerine düşünceler ileri sürerdi.
- Herkes kendine göre birtakım ayrıntıları gözüne kestirirdi.
- Herkes bir an önce kendini evden dışarı atmak isterdi.
- Kimi kadın oyuncuyu yeterince güzel bulmaz, kimine filmin sonu inandırıcı gelmez, kimi de gözyaşlarını tutamadığı sahneleri göklere çıkarırdı.

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “ç” bölümünde “soru zamiri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan soru zamirlerinin yuvarlak içine alınması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde soru zamiri yer almamaktadır.

Görsel 49’ da “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki cümlelerde yer alan soru zamirlerini yuvarlak içine alınız.

- Elinizdeki kitabı nereye koyduğunu bilmiyor musun?
- Şu yalan dünyada annesinden başka kime güvenebilirdi?
- Bu çiçeklerden hangisi daha güzel?
- Sen burada ne bulacağını sanıyordun?

228

Görsel 49. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “d” bölümünde “ilgi zamiri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan ilgi zamirlerinin yuvarlak içine alınması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler, doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde ilgi zamiri yer almamaktadır. Etkinlikte verilen örnek cümleler şu şekildedir:

Görsel 50’ de “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Siz de aşağıdaki cümlelerde yer alan ilgi zamirlerini yuvarlak içine alınız.

- Ali'ninki bence en güzel uçurtmalardan biri.
- Bana onunki daha ayrıntılı geldi.
- Onunkiler daha isabetli gibi.

Görsel 50. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “e” bölümünde “zamir” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, metinde yer alan zamirlerin verilen kutucuğa yazılması istenmiştir. Zamirlerin söz konusu metinden hareketle bulunulması istenerek metinle etkinlik arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur.

Görsel 51’ de “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

e. “Yaz Sinemaları” metnindeki zamirleri aşağıya yazınız.

Görsel 51. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliğinin “f” bölümünde “zamir” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, metnindeki zamirler metnin anlamına nasıl bir katkı sağladığı sorulmuştur. Zamirlerin, söz konusu metnin anlamına nasıl katkı sağladığının sorulması metinle etkinlik arasında doğrudan ilişki kurulmasını sağlamıştır.

Görsel 52’ de “Yaz Sinamaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

f. “Yaz Sinemaları” metnindeki zamirler metnin anlamına nasıl katkı sağlamıştır? Açıklayınız.

Görsel 52. Yaz Sinamaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bilim ve Teknoloji” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 16’ da verilmiştir.

Tablo 16. Vatandaşlık Temasındaki Dil Bilegisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Vatandaşlık	Kurtla Köpek						
	Nazilli Destanı	Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar. (4. etkinlik)	X				
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar						
	Seyfi Dede (Dinleme/ İzleme)						

“Nazilli Destanı” metninin 4. etkinliğinde “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zamir” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde yer alan zamirleri bulup, bu zamirlerin metnin anlamına nasıl bir katkı sağladığının cümlelerin altına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Benim İstanbul’da gördüğüm basma fabrikaları Nazilli’dekinin yanında çocuk oyuncuğı gibi kaldı.

“...Benim İstanbul’da gördüğüm basma fabrikaları Nazilli’dekinin yanında çocuk oyuncuğı gibi kaldı. Hâlbuki bu oyuncak yazma tezgâhlarında, tahta kalıplar üzerine oyulmuş nakışlarla çalışan kimseler için ne müthiş bir şeydi...”

- Bunların işini hemen hemen matbaa makinelerinin bir eşi olan dev makineler görüyordu.

“...Nazilli’de benim bildiğim ipek kasnaklarından ve bu iş için kullanılan tezgâhlardan eser yoktu. Bunların işini hemen hemen matbaa makinelerinin bir eşi olan dev gibi makineler görüyordu...”

- Pamuğun iplik olması için geçtiği dört beş salondan bir tanesi bu...

“...800’den fazla makine aynı anda çalışıyordu. Pamuğun iplik olması için geçtiği dört beş salondan bir tanesi bu...”

- Bizimki orta hâlli bir fabrika sayılırmış.

“...Dokuma fabrikalarının gücü iğnelerin sayısı ile ölçülürmüş. Bizimki orta hâlli bir fabrika sayılırmış...”

- Hepsinin kalın dudaklarında bir tutam bulut.

“...Her tarafını bir güzel ısırmışlar, hepsinin kalın dudaklarında bir tutam bulut. Ama insan bir defa fabrikaya girdi mi, bir defa pamuğun makinenin elinde ne hâllere girdiğini seyre daldı mı, sen tarlayı da, bulutu da, manzarayı da bir kalem unut...”

- O şeytan çekici gibi kendi başlarına bir sürü işler beceren işleri insanın gidip birer birer öpeceği geliyor.

“... Bizimki orta hâlli bir fabrika sayılırmış. O şeytan çekici gibi kendi başlarına bir sürü işler beceren işleri insanın gidip birer birer öpeceği geliyor...”

İlgili metinde 5 tane kişi zamiri tespit edilmiştir. Metinde yer alan kişi zamirleri şu şekildedir:

- Bu davet üç senedir beni saran yazmacılığın, oldukça kahrını çektiğim en büyük mükâfatı oldu.
- Sen tarlayı da, bulutu da, manzarayı da bir kalem unut.
- Nazilli’de benim bildiğim ipek kasnaklarından ve bu iş için kullanılan tezgâhlardan eser yoktu.
- Gel benim şair tabiatım çık ortaya.
- Gel benim renk sevgim, biçim sevgim, çekidüzen gayretim.

İlgili metinde 3 tane belgisiz zamir tespit edilmiştir. Metinde yer alan belgisiz zamirler şu şekildedir:

- Memleketimin en güzel köşelerinden birini, dünyanın en güzel fabrikalarından birini gördüm.
- Hepsinin kalın dudaklarında bir tutam bulut.
- O gün basılacak işlere göre kimi iki renk, kimi üç renk, kimi on renk basıyor.

İlgili metinde 5 tane işaret zamiri tespit edilmiştir. Metinde yer alan işaret zamirleri şu şekildedir:

- Bunların işini hemen hemen matbaa makinelerinin bir eşi olan dev gibi makineler görüyordu.
- Daha bunun tadına doymadan aynı hışımla rüzgârın önüne düşüyor.
- İşte burada bir kıyamettir kopuyor.
- Ama kıyametin böylesine can kurban.
- Pamuğun iplik olması için geçtiği dört beş salondan bir tanesi bu.

Görsel 53’ te “Nazilli Destanı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde yer alan zamirleri bulunuz. Bu zamirlerin metnin anlamına nasıl katkı sağladığını cümlelerin altına yazınız.

- Benim İstanbul’da gördüğüm basma fabrikaları Nazilli’dekinin yanında çocuk oyuncuğu gibi kaldı.
_____
- Bunların işini hemen hemen matbaa makinelerinin bir eşi olan dev makineler görüyordu.
_____
- Pamuğun iplik olması için geçtiği dört beş salondan bir tanesi bu...
_____
- Bizimki orta hâlli bir fabrika sayılırmış.
_____
- Hepsinin kalın dudaklarında bir tutam bulut.
_____

Görsel 53. Nazilli Destanı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

4. 4. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (Özgün, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi

Tablo 17' de 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (Özgün, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı verilmiştir.

Tablo 17. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Metin	Dil Bilgisi Kazanımı	Dil Bilgisi Etkinlik Sayısı	Toplam Etkinlik Sayısı
Karanfiller ve Domates Suyu	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	2	11
Ninenin Kitabı	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	2	11
Baba, Bana Bir Şiir Bul	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	1	8
Akıllı Kız (Dinleme/İzleme)	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	1	8
Atatürk ve Anıları	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	2	9
Koca Seyit	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	6
Bir Mustafa Kemal Vardı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	7
Bayrağımızın Altında (Dinleme/İzleme)	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	2	7

(Devam ediyor)

Tablo 17. (Devam)

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Meşe ile Saz	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	7
Küçük Çocuk	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	7
Yıkamak Kolay	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	8
Sözcüklerin Gücü (Dinleme/İzleme)	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	2	9
İstiklal Marşının Kabullü	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	8
Büyük Mimar Koca Sinan	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	2	9
Yurt Türküsü	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	5
Anadolu Üstüne (Dinleme/İzleme)	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	1	8
Küçük Yunus	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	2	10
Son Leylek	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	2	8
Güz	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.	2	8
Dünya Kadar Plastik (Dinleme/ İzleme)	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.	1	8
	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.	2	8

(Devam ediyor)

Tablo 17. (Devam)

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Ağaç ve Sen			9
Bazı İnsanlar	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	1	12
Karamsar ve İyimser Bakış Açısı			8
İletişim Becerilerimiz (Dinleme/İzleme)			8
Anadolu Davulu	Zarfların metni anlamına olan katkısını değerlendirir.	2	10
Sazıma	Zarfların metni anlamına olan katkısını değerlendirir.	2	9
Karagöz ile Hacivat	Zarfların metni anlamına olan katkısını değerlendirir.	1	8
Türkiye'de Gelenekseller (Dinleme Metni)	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.	1	10
	Zarfların metni anlamına olan katkısını değerlendirir.	1	
Ampulün İlk Yanışı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	1	8
İbni Sina	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	1	9
Işıkla Haberleşenler	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.	1	10
Elinizin Altındaki Dünya (Dinleme Metni)			8
32	7	42	289

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Özgün, 2020), 8 tema ve her temada 5 metin olmak üzere toplam 40 tane metin yer almaktadır. Her temada bir tane serbest okuma metni olmak üzere toplam 4 tane okuma metni yer alırken, bir tane de dinleme/izleme metni yer almaktadır. Serbest okuma metinlerinin içerisinde etkinlik olmadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kitapta, "Fiillerin anlam özelliklerini fark eder." kazanımı ile ilgili 7, "Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder." kazanımı ile ilgili 17, "Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır." kazanımı ile ilgili 5, "Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder." kazanımı ile ilgili 5, "Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir." kazanımı ile ilgili 1 ve "Zarfların metni anlamına olan katkısını değerlendirir." kazanımı ile ilgili 7 tane olmak üzere toplam 42 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Özgün, 2020), 289 tane etkinlik yer almaktadır. Kitaptaki 289 tane etkinliğin 42 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Kitaptaki temaların tamamında dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Programın 7. sınıf düzeyinde yer alan "Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerinin kullanır." ve "Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır." kazanımları ile ilgili kitapta etkinlik yer almamaktadır.

“Erdemler” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 18’ de verilmiştir.

Tablo 18. Erdemler Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Erdemler	Karanfiller ve Domates Suyu	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (9. etkinlik)					X
		Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (10. etkinlik)				X	
	Ninenin Kitabı	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (8. etkinlik)	X				
		Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (9. etkinlik)				X	
	Baba, Bana Bir Şiir Bul	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (7. etkinlik)					X
	Akıllı Kız (Dinleme/İzleme)	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (7. etkinlik)	X				

“Karanfiller ve Domates Suyu” metninin 9. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “fiil ve isim konusu” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin inceleyerek fiil olanların sarı, isim olanların yeşil yaprağa yazılması istenmiştir. Örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Metinde, isim ve fiil olan kelime örnekleri olmasına rağmen etkinlikte kullanılmadığı için etkinlikle metin arasında bir ilişki yoktur. İlgili metinde 95 tane fiil tespit edilmiştir. Metindeki fiiller şunlardır: sevmek, geldiğini, sevince, öğretmişler, sevmiyorum, duyduğumu, kaymıştı, batmıştır, sevimli, severim, sindirmiş, sönük, tatsız, çalışır, kazar, gelmeden, gelişir, girmiş, yaşarlar, verir, boğulduğu, gelmez, bilmem, inen, biliyor, sere, geliştiğini, çalışmak, alıyor, söküyor, koparıyor, kazıyordu, girişemezdi, çıkardı, bulurdu, gidince, kazma, bulamaz, dayanır, yener, yıkardı, görmediği, yetmediği, geldiği, baktık, yemiş, bakarsan, bakmazsan, bilmedik, yenmek, gelir, hatırlıyorum, yeniliyordu, vardım, yaparlar, giymiş, takmış, açıyorum, kazabilsem, gördüm, bakıyorum, düşünüyorum, etmek, bekleştiklerini, düşünüyorum, gönderecektir, göreceksiniz, keserseniz, doldurmuş, içerseniz, bulursunuz, içtiğiniz, katılmıştır, düşünüyorum, öğrettiği, ediyor, dememek, doğmuştur, dolaşır, olursa, kanunu, ayıkladı, bitip, etmeden, yeniyordu, toparlanıyor.

İlgili metinde 200 tane isim tespit edilmiştir. Metindeki isimler şunlardır: küçük, çam, orman, hudutlu, deniz, yerde, köyün, kitaplar, zaman, tabiatın, yaşama, hayır, şimdi, saygı, günlerden, kafamı, adam, işgal, köyden, sola, tarafının, kapağı, arasına, ciğer, kırmızısı, et, parçası, çocukken, arızalı, parlaktır, siyah, canlı, zekidir, kamburu, tuhaf, değil, bütün, kamburlar, iyi, yürekli, arkadaş, canlısıdırlar, şendirler, kaburları, ruh, içine, şıkır, pırıl, canlı, öteki, doğru, dürüst, yanında, mahcup, tuzsuz, kibirlidir, bahçelerde, gündeliğe, dam, kuyu, bizim, lodos, tarafı, gayrimeskûndur, yabani, meşe, palamutları, koca, yemişler, türlü, haline, içine, kilisesinin, malıdır, kocaman, kirli, sakallı, papaz, araba, ucuza, kiraya, memuru, aralarında, cüce, oduna, kanununun, denize, çalılığın, pahasına, tırnakları, pahasına, çırpının, toprak, taşlık, sonra, gündüzleri, yerde, mecburiyetinde, akşam, çalıların, arasına, ağarcaya, kaya, bütün, yaz, bütün, kış, kürek, insan, insan, büyüklüğünde, cüssesini, belli, yosunlu, yüzüyle, omuzları, ayakları, göğüsü, sırtı, kuvvetli, iş, yumruğu, zaman, gölgesinden, korkunç, kavga, romalı, itibarla, farklı, esir, arslana, çeyrek, saat, içinde, ejderhayı, bazen, ümitsizlikten, umitten, zamanki, camın, altına, köylü, kadın, çocuk, takım, tahtalar, saclarla, tarafından, poyraz, lodos, keşşleme, yıldız, karayel, rüzgarı, evdi, arkasına, yeşiller, güçlü, kuvvetli, kadın, ocaklar, arslan, deniz, kıyısında, eski, kuyu, vardı, tuzlu, parça, idare, sevgi, koca, yaylamızın, milyonlarca,

yuvarlağı, üzerinde, insanın, tırnakları, tek, kollarıyla, ejderha, kavga, küçük, nişanınız, köyü, renkli, karanfiller, dikkat, beyler, domates, suyu.

Görsel 54’ te “Karanfiller ve Domates Suyu” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükleri inceleyiniz. Fiil olanları sarı, isim olanları rağa örnekteki gibi yazınız.

- Bizi iş yapmaktan kim kurtaracak?
- Bir gece aniden aklıma çok parlak bir fikir geldi.
- Bir elin nesi var, iki ele ne gerek var?
- İlk kez insanlara yardımcı olacağım için sevindim.
- Çizimlerimi meydana çınar ağacının gövdesine asarak sergiledim.
- Ömür boyu, bildiklerimizin esiri oluruz.
- Günlerce çalışarak planlar çizdim.
- Sonunda çalışmalarım belli bir olgunluğa ulaştı.
- Herkes, yetenekli olduğu alanda fikirler geliştirmeye başladı.
- Hep birlikte çalışmaya koyulduk.
- Su gücüyle çalışan makinelerle iplik ürettiler.
- Köylüler, bütün bu düzen kurarken çalışmayı çok sever oldular.
- Edindikleri bilgileri başka alanlara da uygulamak istediler.
- Çalışmanın, aslında tembellikten çok daha zevkli olduğunu keşfettiler.

Görsel 54. Karanfiller ve Domates Suyu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi

Karanfiller ve Domates Suyu” metninin 10. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “iş, oluş ve durum fiilleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiilleri anlam özelliklerine göre uygun kutucuklara yazılması istenmiştir. Etkinlikteki “yaşamak” fiili ilgili metinden alınırken; geçmek, gelmek, kızarmak, sermek, ağlamak, yeşermek, pişirmek, çıkmak, oturmak, sürmek, çürümek, düşünmek ve toplamak fiilleri ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. “Yaşamak” fiili metin içerisinde şu şekilde yer almaktadır:

“...Çalı süpürgeleri bir türlü ağaç hâline gelemeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girip yaşarlar...”

“Karanfiller ve Domates Suyu” metninde, 52 tane iş (kılış) fiili tespit edilmiştir. Metindeki iş (kılış) fiiline örnek olarak; düşünüyorum, öğretmişler, sevmiyorum, biliyorum, kaplıyor, derlerdi, hatırlatıyor, sindirmiş, sıvar, aktarır,

kazar, ver, kiralamaz, ayıkladı, biliyor musunuz, alıyor, kazıyordu, koydular, kazanıyordu, çıkardı, bulurdu, kesersiniz, kazanabilsem, seyredirdim, şişirdi, yener, göreceksiniz, düşünüyorum, kazdıkça, yener, hatırlıyorum, bulursunuz, der, yeniyordu, ayıkladı, tırmalardı, açıyordu, buldun mu, kazabilsem, giymiş, sevmek, bulurdu, yeniyordu ve içersiniz sözcükleri verilebilir. 24 tane durum fiili tespit edilmiştir. Bu fiillere örnek olarak; geldiğini, kaymıştı, oturmuştu, doğmuştur, batmışlar, çalışır, gelişir, dolaşır, girişemezdi, körlenirdi, yığılırdı, dikilir, dayanır, gelir, yeniliyordu, toparlanıyor, bakıyorum, katılmıştır, yetmediğini, çalışmak, görülen, vardım, dövüşmesinden, ve bulandığı sözcükleri örnek olarak verilebilir. Metinde oluş fiiline örnek olarak 1 tane sözcük tespit edilmiştir. Bu örnek “yaşarlar” sözcüğüdür.

Görsel 55’ te “Karanfiller ve Domates Suyu” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

10. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiilleri anlam özelliklerine göre uygun kutucuklara yazınız.

geçmek yeşermek kızarmak çıkmak sürmek oturmak düşünmek
 gelmek pişirmek sermek yaşamak ağlamak çürümek toplamak

İş **Durum** **Oluş**

Öznenin kendi isteğiyle yaptığı bir işi ve bu işten etkilenen varlıkların gösteren fiillere “iş (kılış) fiilleri” denir.
 Öznenin kendi isteğiyle yaptığı bir işin olduğu ancak bu işten etkilenen bir varlığın olmadığı fiiller “durum fiilleri” olarak adlandırılır.
 Öznenin iradesi dışında kendiliğinden gerçekleşen fiillere “oluş fiilleri” adı verilir.

Görsel 55. Karanfiller ve Domates Suyu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi

Etkinlik Örneği

“Ninenin Kitabı” metninin 8. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen paragraftaki altı çizili fiillerin master hâlinin yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen paragraf, doğrudan metinden alındığı için etkinlik, metinle ilişkilidir.

“Ninenin Kitabı” metninde 90 tane fiil tespit edilmiştir. Metindeki fiillere örnek olarak şu sözcükler verilebilir: Veremedi, istemezdi, diyordu, demektir, dedi, görmez, yazıyordu, terk etmedi, kabul etmedi, geri çevirdi, buldu, giymişti, tuttu, teklif etti, götürdü, çekmişti, rica edeceğim, vermedi, tanırdı, yazdım, bulabilir miyiz, aldı, oturttu, biliyordu, göndereceğim, çaldı, okuyabildiğini, söyledi, gönderecekti, götürüyordu, değiştirmişti, kazanmıştı, görmüyordu, görebilmekti, anlamıştı, affedersiniz, satmıştı, bahsediyordu, yazıyordu, yokladı, sordu, geçti, kapadı, görebiliyordu, sürdürdü, duyabiliyordu, söyleyemedim, yazmış, sanmıştı, duruyordu, eğilmiş, oturmaz, gelmişti, vefat, etmişti, yerleşmiş, başlamıştı, evlenmişti, olmuştu, gitmişlerdi, başlamıştı, oluyordu, bağlamıştı, pes etmedi, okunabilecekti, hastalandı, kaldırıldı, kaldı, üzülyordu, oturmayacağım, tıkanmıştı, gelmişti, oldu, çıktı, başlamıştı, mırıldandı, gitti, başladı, olmadım, boşanıyordu, ağır gelmişti, çıkageldi, döndü, geçiniyordu, kalkalmadı, sürdürdü, yaşayalım ve kızardı sözcükleri örnek verilebilir.

Görsel 56’ da “Ninenin Kitabı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillerin mastar hâlini örnekteki gibi yazınız.

“Nine doksan dokuz yaşına bastığı sıralarda kızı hastalandı ve şehirdeki bir hastaneye kaldırıldı. İki küçük torunu da kızının yakın dostları tarafından bakılmak üzere alınınca nine yapayalnız kaldı. Fakat evi terk etmedi. Başkalarına yük olmak istemedi. Yapılan para yardımlarını geri çevirdi. Bütün kasaba ninenin yalnızlığına üzülüyordu. Bir sabah yan komşusu onu evinin kapısında öylece duruyorken buldu. Eski ama şık kıyafetlerini giymişti.”

1. hastalanmak

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

7. ....

8. ....

9. ....

Görsel 56. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Ninenin Kitabı” metninin 9. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “iş, kılış ve durum” fiili ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki “iş, oluş ve durum” bildiren sözcüklerin altına çizilmesi istenmektedir. Etkinlikteki 9 tane örnek cümleden 2 tanesi doğrudan ilgili metinden alınırken, kalan 7 tane örnek cümle metinden alınmamıştır.

Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Asla boş oturmazdı.

“O, kasabanın ninesiydi. İki büklümdü. Sanki fırtına karşısında yere doğru eğilmiş küçük bir ağaç gibi duruyordu. Ama asla boş oturmaz, asla başkasına yük olmayı istemezdi...”

- Ben de hatıralarımı yazarım.

“... Madem öyle ben de oturup hatıralarımı yazarım dedi. Gözleri doğru düzgün görmez, kulakları neredeyse işitmez durumdaydı. Ama nine pes etmedi...”

Görsel 57’ de “Ninenin Kitabı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde iş, oluş, durum bildiren sözcüklerin altını örneklerdeki gibi çiziniz.

- Asla boş oturmazdı.
- Bahçedeki elmalar kızarmıştı.
- Ben de hatıralarımı yazarım.
- Bahçemizdeki üzümler iki haftaya kadar olgunlaşır.
- Anneler, çocukken çeşmeden sürekli su taşımış.
- Her sabah saat 06.30’da alarm sesiyle uyanırım.
- Kardeşim odasında tek başına oyun oynuyor.
- Bebeklerin tırnakları yetişkinlerden hızlı uzuyor.
- Öğrenciler teneffüste okulun bahçesinde koştu.

b. Altını çizdiğiniz; iş, oluş, durum bildiren sözcükleri örneklerdeki gibi gruplandırarak aşağıya yazınız.

İş Bildiren Sözcükler	Durum Bildiren Sözcükler	Oluş Bildiren Sözcükler
<u>yazarım</u>	<u>oturmazdı</u>	<u>kızarmıştı</u>
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Görsel 57. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 49 tane iş (kılış) fiili tespit edilmiştir. Metindeki iş (kılış) fiillerine örnek olarak; veremedi, istemezdi, diyordu, dedi, görmez, yazıyordu, terk etmedi, kabul etmedi, geri çevirdi, buldu, giymişti, tuttu, teklif etti, götürdü, çekmişti, rica edeceğim, vermedi, tanırdı, yazdım, bulabilir miyiz, aldı, oturttu, biliyordu, göndereceğim, çaldı, okuyabildiğini, söyledi, gönderecekti, götürüyordu, değiştirmişti, kazanmıştı, görmüyordu, görebilmekti, anlamıştı, affedersiniz, satmıştı, bahsediyordu, yazıyordu, yokladı, sordu, geçti, kapadı, görebiliyordu, sürdü, duyabiliyordu, söyleyemedim, yazmış ve sanmıştı sözcükleri verilebilir. Metinde 39 tane durum fiili tespit edilmiştir. Metindeki durum fiillerine örnek olarak; duruyordu, eğilmiş, oturmaz, gelmişti, vefat, etmişti, yerleşmiş, başlamıştı,

evlenmişti, olmuştu, gitmişlerdi, başlamıştı, oluyordu, bağlamıştı, pes etmedi, okunabilecekti, hastalandı, kaldırıldı, kaldı, üzülyordu, oturmayacağım, tıkanmıştı, gelmişti, oldu, çıktı, başlamıştı, mırıldandı, gitti, başladı, olmadım, boşanıyordu, ağır gelmişti, çıkageldi, döndü, geçiniyordu, kalkmadı ve sürdü sözcükleri örnek verilebilir. Metinde 2 tane de oluş fiili tespit edilmiştir. Metindeki oluş fiillere örnek olarak yaşayalım ve kızardı sözcükleri örnek verilebilir.

“Baba, Bana Bir Şiir Bul” metninin 7. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “iş (kılış)” fiili ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiillerden “iş (kılış)” anlamı taşıyanların belirlenmesi istenmektedir. Etkinlikte verilen fiiller doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte; koşmak, paslanmak, sarmak, ertelemek, gülmek, vermek, içmek, görmek, kalkmak ve sararmak fiili örnek olarak verilmiştir. Söz konusu metinde, 10 tane iş (kılış) fiili yer almaktadır. Bu fiiller şunlardır:

- Avcı vurmasın.
- Kimse kimseyi üzmesin
- Gülsün, oynasın böcekler.
- Duyan, okuyan beğensin.

Görsel 58’ de “Ninenin Kitabı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiillerden iş (kılış) anlamı taşıyanları belirleyip ilk harflerini sırasıyla kutucuklara yazarak şifreyi bulunuz.

1. sarmak	2. koşmak	3. paslanmak	4. ertelemek
5. vermek	6. gülmek		
7. görmek	8. kalkmak	9. sararmak	10. içmek

Görsel 58. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Akıllı Kız” metninin 7. etkinliğinde “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda “iş (kılış), oluş ve durum” fiili ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen fiillerin incelenip, anlam özelliklerine göre uygun kutucuğa yazılması istenmektedir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Kardeşlerim, beni de alın yanınıza.

“... Fakir kız, “kardeşlerim beni de alın yanınıza” dedi. Önce herkes güldü ona sonra düşündüler ve yanlarına almaya karar verdiler...”

- Sabahleyin kocası ile başka bir şehre geldiler.

“... Önüne uyuyan kocasını aldı ve saraydan ayrıldı. Sabahleyin kocası ile başka bir şehre geldiler. Uyuyan han, orada kendisine geldi...”

- Birkaç gün sonra Sarıbay öldü.

“...Birkaç gün sonra Sarıbay öldü. Akdoğan üç gün gözlerini açmadı, kanadını kaldırmadı, yemedi, içmedi. Dördüncü gün Doğan'ı yedirdiler, içirdiler ve serbest bıraktılar...”

- Hanın yakınları şaşırdılar.

“...Yalan ile doğrunun arasındaki mesafe 4 parmak kadar. Göz ile kulak arası. Kulağımız yalanları duyar, gözlerimiz doğruyu görür. Hanın yakınları şaşırdılar. Fakir kızın, zengin kızlardan daha akıllı olmasını kimse beklemiyordu...”

- Bu güzel tavsiyeyi sana kim verdi?

“... Han, ona karısının yardım ettiğini hemen anladı ama yine de doğru olup olmadığını öğrenmek istedi ve yiğidin ağzını aradı. Bu güzel tavsiyeyi sana kim verdi? Söylemezsen seni asarım...”

- Ben çok yaşadım.

“... Ölmeden önce sarı bay halkını topladı ve şöyle ilan etti: Ben çok yaşadım, çok şey gördüm, çok yedim, içtim. Şimdi geriye yalnızca ölmek kaldı...”

- Zengin kızların hiçbiri bilmecelerin cevabını bulamadı.

“...Yine 3 gün süre verdi. Zengin kızların hiçbiri bilmeceleerin cevaplarını bulamadı. Üç gün fakir kız öbürleri ile birlikte saraya geldi ve şöyle dedi...”

İlgili metinde 80 tane iş (kılış) fiili tespit edilmiştir. Bu örnekler şunlardır:

- Ölmeden önce sarı bay halkını topladı.
- Son isteğim ise kendinize adaletli ve akıllı bir han seçmeniz
- Halkı uzun süre yönetti.
- Yeni Han, önce bunu reddetti.
- Onların akıllarını tartartacağım.
- Ertesi gün hanlığın bütün kızları toplandı.
- Han, onlara 3 bilmece sordu.
- Kızlara düşünmeleri için 3 gün süre verdi.
- Kızlar hala bilmeceleerin cevaplarını bulamamışlardı.
- Bana da söyleyin.
- Gözlerini kaldırırsan gökyüzünü, indirirsen yeryüzüne görürsün.
- Kulağımız yalanları duyar.
- Zengin kızların hiçbiri bilmeceleerin cevaplarını bulamadı.
- Hanım, bu bilmeceleleri de çözdüm.
- O da onun dediklerini dinliyordu.
- Fakat Han, bir gün onu şöyle uyardı.
- Yiğit'in ağzını aradı.

Metinde 3 tane oluş fiili tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bir zamanlar Sarıbayır adlı bir han yaşıyordu.
- Birkaç gün sonra Sarıbay öldü.
- Yaşlıydı.

Metinde 20 tane durum fiili tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Ölümü de yaklaşmıştı.
- Dolandı ve sonunda bir çobanın omzuna kondu.
- Hanın yakınlarından bir çoğu şöyle bağırdı.
- O zaman üç aksakal ileri çıktı.
- O zaman fakir kız öne çıktı.
- Kocasına güzel tavsiyelerde bulunuyor.

- Güvenilir bir kadın olamayacaksan git.
- Han, uykuya daldı.
- Sabahleyin kocası ile başka bir şehre geldiler.
- Birlikte eve döndüler.
- O zamandan sonra Han, akıllı karısına daha da iyi davrandı.

Görsel 59’ da “Ninenin Kitabı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Tablodaki cümlelerde geçen fiilleri inceleyip anlam özelliklerine göre örnekteki gibi değerlendiriniz.

Cümleler	İş (Kılış) Fiili	Durum Fiili	Oluş Fiili
Kardeşlerim, beni de <u>alın</u> yanınıza.	✓		
Sabahleyin kocası ile başka bir şehre geldiler.			
Birkaç gün sonra Sanbay öldü.			
Hanın yakınları şaşırdılar.			
Bu güzel tavsiyeyi sana kim verdi?			
Ben çok yaşadım.			
Zengin kızların hiçbiri bilmecelerin cevabını bulamadı.			

Görsel 59. Ninenin Kitabı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Milli Mücadele ve Atatürk” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 19’ da verilmiştir.

Tablo 19. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Mücadele ve Atatürk	Atatürk ve Anıları	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7. etkinlik)	X				
		Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (8. etkinlik)				X	
	Koca Seyit	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (5. etkinlik)				X	
	Bir Mustafa Kemal Vardı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (6. etkinlik)					X
	Bayrağımızın Altında (Dinleme İzleme)	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (5 ve 6. etkinlik)					X

“Atatürk ve Anıları” metninin 7. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “kip ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili fiillerdeki zaman anlamı katan ekleri belirtip, bu eklerin hangi zamanı ifade ettiğinin yazılması istenmektedir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Atatürk toprağı inceletiyor.

“...Bir kısım arazide türlü denemelere rağmen ağaç yetiştirmek mümkün olamamıştı. Atatürk ısrar ediyor, toprağı inceletiyor, çeşitli ağaçları tecrübeden geçiriyordu...”

- Toprak dedimse sözün gelişi söyledim.

Benim toprak dediğime bakma, diye ilave etti. Toprak dedimse sözün gelişi söyledim. Burası toprak olsaydı, dediğin doğru olurdu...”

- Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım.

“...Ata, bu sözün doğrudur, dedi. Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım. Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım...”

- Ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış.

“...Atatürk, ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış, âdeta kendinden geçmiş, ilerliyordu...”

- Mademki topraktır mutlaka tutacak.

“... Fidan tutmaz, niye bu kadar zorlanırsın? Atatürk: Mademki topraktır, mutlaka tutacak! İhtiyar köylü: Benim toprak dediğime bakma, diye ilave etti...”

İlgili metinde 7 tane cümlede geniş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki geniş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım.
- Çünkü bu işte sen de “okumuş” sayılırsın.
- Zor işlerden hoşlanırsın.
- Olmayacağı oldurmak istersin.
- Fidan tutmaz.
- Niye bu kadar zorlanırsın?
- Ne dediklerini bilmem.

İlgili metinde 1 tane cümlede gelecek zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki gelecek zaman eki alan cümle şu şekildedir:

- Mademki topraktır, mutlaka tutacak!

İlgili metinde 17 tane cümlede görülen geçmiş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki görülen geçmiş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Toprak dedimse sözün gelişi söyledim.
- Kayadır, cevabını verdi.
- Amma yaptın ha!
- Bunca ziraat memuru baktı.
- Topraktır dediler!
- Arazinin çeşitli yerlerini kazdırdı.
- Atatürk sordu.
- Bu sözün doğrudur, dedi
- Yaverlerini yanından uzaklaştırdı.
- Halkın içine girdi.
- Uyanır gibi oldu.
- Yalnız şunu yazdı.

Metinde 3 tane cümlede duyulan geçmiş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir.

Metindeki görülen geçmiş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Atatürk, ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına dayamış.
- Adeta kendinden geçmiş.
- Sen belki ömründe sevmişsindir.

İlgili metinde 2 tane cümlede şimdiki zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir.

Metindeki şimdiki zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Atatürk ısrar ediyor.
- Toprağı inceletiyor.

İlgili metinde 7 tane cümlede geniş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir.

Metindeki geniş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Ben okumuşların sözüne daha çok inanırım.
- Çünkü bu işte sen de “okumuş” sayılırsın.
- Zor işlerden hoşlanırsın.
- Olmayacağı oldurmak istersin.
- Fidan tutmaz.
- Niye bu kadar zorlanırsın?
- Ne dediklerini bilmem.

İlgili metinde 1 tane cümlede gelecek zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki gelecek zaman eki alan cümle şudur:

- Mademki topraktır, mutlaka tutacak!

Görsel 60' ta “Atatürk ve Anıları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillere zaman anlamı katan ekleri, örnekteki gibi belirtip bu eklerin hangi zamanı ifade ettiğini yazınız.

• Atatürk toprağı <u>inceletiyor</u> .	-yor → <u>şimdiki zaman</u>
• Toprak dedimse sözün gelişi <u>söyledim</u> .	..... → .....
• Ben okumuşların sözüne daha çok <u>inanırım</u> .	..... → .....
• Ellerini halktan iki vatandaşın omuzlarına <u>dayamış</u> .	..... → .....
• Mademki topraktır mutlaka <u>tutacak</u> .	..... → .....

Eklendikleri fiillere zaman anlamı katan eklere “haber (bildirme) kipleri” denir.

Görsel 60. Atatürk ve Anıları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Atatürk ve Anıları” metninin 8. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “kip ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiillere kip eklerini getirerek cümleler yazılması istenmiştir. Etkinlikte, verilen “sevmek ve okumak” fiileri ilgili metinden alınırken, “yorulmak, çalışmak, bakmak ve gezmek” fiilleri metinden alınmadığı için etkinlik, metinle kısmen ilişkilidir. Etkinlikteki “sevmek ve okumak” fiillerinin metinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Sevmek

“...Sen belki ömründe sevmişsindir. Fakat hiç sevildin mi, dedi. Bundaki zevk hiçbir şeyde yok...”

- Okumak

“...Fakat bu yaşa kadar toprakla uğraşan sana da inanırım. Çünkü bu işte sen de okumuş sayılırsın...”

İlgili metinde 76 tane fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller; etmek, konuşmak, söylemek, vermek, demek, dinlemek, anlamak, sormak, girmek, gelmek, çıkmak, çizmek,

yazmak, bakmak, kazmak, incelemek, tutmak, zorlamak, hoşlanmak, istemek, inanmak, saymak, bilmek, binmek, dolmak, ayırmak, geçirmek, görmek, yetişmek, dikmek, uğraşmak, geçmek, üzölmek, uğraşmak, bırakmak, ilerlemek, alkışlamak, hazırlamak ve olmak örnek olarak verilebilir.

Görsel 61’ de “Atatürk ve Anıları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiillere kip eklerini getirerek cümleler yazınız.

Fiiller

sevmek okumak yorulmak çalışmak bakmak gezmek

Haber Kipleri

-acak /-ecek -yor -r /-ar /-er /-ır /-ir /-ur /-ür -miş /-miş /-muş /-müş -dı /-di /-du /-dü

.....
.....
.....
.....
.....

Görsel 61. Atatürk ve Anıları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Koca Seyit” metninin 5. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “kip ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili kip eklerinin fiile kattığı anlamın incelenmesi istenmiştir. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerden 1 tanesi ilgili metinden alınırken, 4 tane cümle ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Her gün bir ekmek veriyorlar, doymuyorum.

“...Ben pehlivan yapıyım. Bir tayınla (ekmek) karnım doymuyor kumandanım. Emretseniz de bana iki tayın verseler der...”

- Zaferden sonra Koca Seyit’e onbaşı rütbesi verildi.
- Kendi emeğimle çalışıp kimseye muhtaç olmadan geçinirim.
- Kumandanım, öyleyse isteyeceğim.
- Seyit Onbaşı, Cevat Paşa’nın yanına üç gün sonra tekrar gelmiş.

İlgili metinde 14 tane cümlede duyulan geçmiş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki duyulan geçmiş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- 13 topçumuz şehit olmuştur.
- Bataryada bir de vinci kırılmış top kalmıştır.
- Baktım ki 13 arkadaşım şehit olmuş.
- Bir ben kalmışım.
- Merminin yanına koştum.
- İsteği kabul edilmiştir.
- Böylece de resmedilmiştir.
- Bunun üzerine de onbaşılık rütbesiyle onurlandırılmıştır.

İlgili metinde 2 tane cümlede şimdiki zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir.

Metindeki şimdiki zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Arkadaşım Ali ve diğer bataryadaki arkadaşlarım: ‘Vurdun onu Koca Seyit! Vurdun onu!’ diye bağırıyorlar.
- “Ben pehlivan yapıyım. Bir tayınla (ekmek) karnım doymuyor kumandanım.

İlgili metinde 1 tane cümlede geniş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir.

Metindeki geniş zaman eki alan cümle şudur:

- Emretseniz de bana iki tayın verseler.” der.

İlgili metinde 13 tane cümlede görülen geçmiş zaman eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki görülen geçmiş zaman eki alan cümleler şunlardır:

- Toprağın altından çıktım.
- Arkadaşlarımın bu şekilde gözlerimin önünde şehit edilmesini içime sindiremedim.
- Anamın bana öğrettiği duaları okudum.
- Size izahını yapamayacağım bir şeyler oldu içimde.
- mermiyi bir kez kaldırdım.
- Niğdeli Ali beni biraz destekledi.
- Mermiyi namluya sürdüm.
- Patlattım.
- İsabet ettiremedim.
- Aynı olayı üç kez tekrar ettim.

- Üçüncü mermiyle onların en büyük zırhlıları olan “Ocean” zırhlısını dümen kısmından vurdum.
- Gerçekten o anda zırhlı etrafında dönmeye başladı.
- Kendimde bir başkalık hissetmekteydim.

İlgili metinde 1 tane cümlede şart dilek (tasarlama) kipi eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki şart dilek (tasarlama) kipi eki alan cümle şudur:

- Fakat siz o düşmanı tekrar buraya getirirseniz benim de bu mermiyi nasıl kaldırdığımı o zaman görürsünüz.

İlgili metinde 1 tane cümlede istek dilek (tasarlama) kipi eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki istek dilek (tasarlama) kipi eki alan cümle şudur:

- Gerisini Topçu neferi Koca Seyit’ten dinleyelim.

İlgili metinde 1 tane cümlede emir dilek (tasarlama) kipi eki alan sözcük tespit edilmiştir. Metindeki emir dilek (tasarlama) kipi eki alan cümle şu şekildedir:

- Şimdi kaldıramam kumandanım, mazur görün.

Görsel 62’ de “Koca Seyit” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kip eklerinin fiile hangi anlamı kattığını inceleyiniz.

- Kumandanım, öyleyse isteyeceğim.
- ▶ Kip ekinin fiile kattığı anlam: **Fiil söylendikten sonraki bir zamanda gerçekleşecektir.**
- Her gün bir ekme veriyorlar, doymuyorum.
- ▶ Kip ekinin fiile kattığı anlam: **Fiilin söylenme zamanı ile gerçekleşme zamanı aynıdır.**
- Zaferden sonra Koca Seyit’e onbaşı rütbesi verildi.
- ▶ Kip ekinin fiile kattığı anlam: **Fiilin söylenme zamanı, gerçekleşme zamanından sonradır.**
- Kendi emeğimle çalışıp kimseye muhtaç olmadan geçinirim.
- ▶ Kip ekinin fiile kattığı anlam: **Fiil her zaman, düzenli olarak gerçekleşmektedir.**
- Seyit Onbaşı, Cevat Paşa’nın yanına üç gün sonra tekrar gelmiş.
- ▶ Kip ekinin fiile kattığı anlam: **Fiilin gerçekleştiği başkasından öğrenilmiştir.**

Görsel 62. Koca Seyit Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bir Mustafa Kemal Vardı” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda dilek (tasarlama) kipi ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki dilek (tasarlama) kipiyle

çekimlenmiş fiillerin altına çizilmesi ve bu kiplerin cümlelere kattığı anlamların yazılması istenmiştir. Etkinlikteki örnekler ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde dilek (tasarlama) kipine ait örnek yer almamaktadır.

Görsel 63’ da “Bir Mustafa Kemal Vardı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde dilek (tasarlama) kipiyle çekimlenmiş fiillerin altına çiziniz. Bu kiplerin cümlelere kattığı anlamları örnekteki gibi yazınız.

Büyüklerimize saygı gösterelim.
İstek anlamı katmıştır.

Kitap okumaya zaman ayırmalıyız.
.....

Vaktinde çalışsa daha iyi olur.
.....

Sözümü kesmeden beni dinle.
.....

Bu akşamki konsere ben de geleyim.
.....

Eklendikleri fiillere dilek, tasarı anlamı katan ekler “dilek (tasarlama) kipleri” denir. Bu kipler zaman anlamı taşımaz.

Görsel 63 Bir Mustafa Kemal Vardı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Bayrağımızın Altında” metninin 5. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “kişi ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili fiilleri inceleyip, bu fiillerdeki kişi eklerinin belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikteki cümleler ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde 1 tane 2. tekil kişi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki 2. tekil kişi eki almış fiil şu şekildedir:

- Bayrağımızı çok mu seversin nine.

İlgili metinde 6 tane 3. çoğul kişi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki 3. çoğul kişi eki almış fiiler şu şekildedir:

- Boş sokaklarda kadın-erkek dolaşıyor, hep çocuklar gibi koşuyorlardı.
- Nihayet bizimkiler geldiler.
- Hep deli gibi fırladık fakat az gelmişler.
- Arkadan daha çokluk gelsin diye çıktılar.

- Ama yunanlar bırakmıyorlar.
- Bayrağımız Salihli'ye büyük ordu ile girdi artık çıkmaz dediler.

İlgili metinde 15 tane 3. tekil kişi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki 3. tekil kişi eki almış fiiler şunlardır:

- Kurumuş ellerini kaldırdı.
- Avuçlarındaki hayali, aziz bir şeyi öptü..
- Yolda ölürsem oğlum bedenimi sırtında bizim bayrağın olduğu yere götürecekti.
- Beni, oğlum askerlerden aldığı bir eşekle buraya getirdi.
- Döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı.
- Ah yavrum dedi!
- Allah, emanetini istediği dakika alsın.
- Ev sahibesi ile çıktı o da geldi.
- Boynuma sarıldı.
- Yanıma gelmek için birkaç defa duvara dayanmıştı.
- Hala kadınlar gelip gidiyor.

İlgili metinde 2 tane 1. çoğul kişi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki 1. çoğul kişi eki almış fiiler şu şekildedir:

- Hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyoruz.
- Hâlâ geçen günleri konuşuyoruz.

İlgili metinde 13 tane 1.tekil kişi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki 1.tekil kişi eki almış fiiler şu şekildedir:

- Halk, bir türlü kabusum geçtiğine inanamıyor, bir türlü uyuyamıyorum.
- Ben artık yatağımı uzanmıştım.
- Hey! oğul ben 5 defa muhacir oldum.
- Ben üsküp'ten beri 5 defa düşman bayraklarından bizim bayrağı kaçtım.
- Bunlardan da evvelsi gün ümidi kesince bir tek oğlumu aldım.
- Size bizim bayrağa kaçtım.
- Ben 50 senedir onu kovalıyorum.
- Nihayet baktım.
- Ben ihtiyarlıyorum.

- Size kaçmaya karar verdim.
- Ben arkalarından çıktım.
- Onları buldum.

Görsel 64’ te “Bayrağımızın Altında” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiilleri inceleyiniz. Fiillerdeki kişi eklerini, örnekteki gibi belirtiniz.

<ul style="list-style-type: none"> • Çalışma odasında sessizce ders <u>çalıştık</u>. • Söylediklerimi atlamadan not <u>alınız</u>. • Dün gece çok geç saatte <u>uyuyabildim</u>. • Çocukluğunda her hafta sonu bize <u>gelirdin</u>. • Yemeğe oturmadan önce ellerini <u>yıkamalı</u>. • Akşamki toplantıya öğrenci temsilcileri de <u>katılacaklar</u>. 	<p style="text-align: center; color: #e91e63;">1. çoğul kişi eki</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	--

Bir işin, oluşun, durumun kim tarafından yapıldığını bildiren eklere “kişi ekleri” denir.

Görsel 64. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bayrağımızın Altında” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “haber ve dilek kipleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiillerden zaman anlamı taşıyanları pembe, dilek anlamı taşıyanları sarı çuvala yazılması istenmiştir. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiiller, doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte örnek olarak; “çalışıyor, sevseler, anlatmışsınız topla, yazıyorum, yapayım, çizmeliyim, susacaksın, beklesek, dinliyoruz, yanıtladı, buluşmalıyız, düzenlese ve kazanmışlar” fiilleri yer almaktadır. İlgili metinde 41 tane haber kipi tespit edilmiştir. Söz konusu metindeki haber kipleri; “koşuşuyorlardı, geldiler, gelmişler, çıktılar, bırakmıyorlar, dediler, koklaşılıyor, konuşuyoruz, seversin, ağarıyor, gidiyor, çıktı, şişti, kaldırdı, öptü, kalmadı, götürecekti, getirdi, sarıldı, dedi, olacak, geldi, sarıldı, istenmiştir, dayanmıştı, yandın mı, aktı, geçiyorsunuz, uyuyamıyorum, oldum, kaçtım, aldım, kovalıyorum, çıktım, istiyordum, çaldırıyordum, baktım, ihtiyarlıyorum, verdim, çıktım ve buldum” fiilleridir. Metinde, 1 tane dilek kipi eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki dilek kipi “alsın” fiilidir.

“Bayrağımızın Altında” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği Görsel 65’ te verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiillerden zaman anlamı taşıyanları pembe, dilek anlamı taşıyanları sarı çuvala örnekteki gibi yazınız.

çalışıyor	sevseler
çizmeliyim	susacaksın
öğrendik	yaşlanalım
anlatmışsınız	topla
beklesek	dinliyoruz
yanıtladı	buluşmalıyız
yazıyorum	yapayım
düzenlese	kazanmışlar

Görsel 65. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Duygular” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 20’ de verilmiştir.

Tablo 20. Duygular Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Duygular	Meşe ile Saz	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (6. etkinlik)		X			
	Küçük Çocuk	Fiillerin anlam özelliklerini fark eder. (6. etkinlik)	X				
	Yıkamak Kolay	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (8. etkinlik)		X			
	Sözcüklerin Gücü (Dinleme/ İzleme)	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7 ve 8. etkinlik)					X

“Meşe ile Saz” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “çekimli fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen çekimli fiillerin altını çizerek, hangi kip ekini ve hangi kişi ekini aldığının belirtilmesi istenmiştir. Etkinlikteki örnek cümlelerden 4 tanesi ilgili metinde doğrudan alınırken, 2 tanesi ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

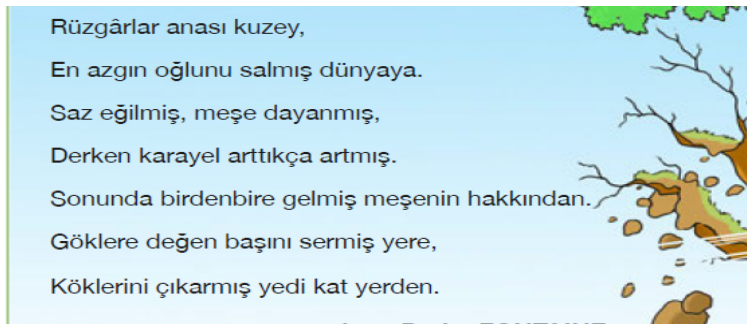
- Güneş bile zor giriyor içime.

- Bugüne kadar dayanmışsın.
- Ben eğilirim, kırılmam.

- Derken karayel artıkça artmış.

İlgili metinde 12 tane cümlede duyulan geçmiş zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki duyulan geçmiş zaman eki alan örnek cümleler şu şekildedir:

- Meşe, bir gün saza demiş.
- Dimdik durmuş.
- Boyun eğmemişsin.
- Demeye kalmamış rüzgâr patlamış.
- güne dek kimseler rastlamamış.
- En azgın oğlunu salmış dünyaya.
- Saz eğilmiş, meşe dayanmış.
- Derken karayel arttıkça artmış.
- Göklere değen başını sermiş yere.
- Köklerini çıkarmış yedi kat yerden.

İlgili metinde 2 tane cümlede şimdiki zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki şimdiki zaman eki alan örnek cümleler şu şekildedir:

- Güneş bile zor giriyor içime.
- Acıyorum sizlere.

İlgili metinde 7 tane cümlede geniş zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki geniş zaman eki alan örnek cümleler şu şekildedir:

- Beliniz bükülürerir.
- Baş eğdirir size.
- Ama sizin soy nedense gider
- Sulu, rüzgârlı yerlerde biter.
- Ben eğilirim.
- Kırılmam.
- Doğru, bugüne kadar dayanmışsın
- Bir gün, bakarsın.
- Sana da çatar.

İlgili metinde 1 tane cümlede şart dilek (tasarlama) eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki şart dilek (tasarlama) eki alan cümle şu şekildedir:

- Üzerine kanat gersem.

İlgili metinde 4 tane cümlede emir dilek (tasarlama) eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki emir dilek (tasarlama) eki alan örnek cümleler şu şekildedir:

- Eksik olma .
- Bizim için üzülme.
- Benden çok sen kork rüzgârdan.
- Bir de benim şu dağ gibi gövdeme bak!

İlgili metinde 1 tane cümlede istek dilek (tasarlama) eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki istek dilek (tasarlama) eki alan örnek cümle şu şekildedir:

- Bari gelip gölgemde yaşasan.

Görsel 66’ da “Meşe ile Saz” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen çekimli fiillerin altını çizerek özelliklerini örnekteki gibi belirtiniz.

• Güneş bile zor <u>giriyor</u> içime.	→ <u>girmek fiili, şimdiki zamanın 3. tekil kişisi</u>
• Bugüne kadar dayanmışsın.	→ .....
• Ben eğilirim, kınlmam.	→ .....
• Derken karayel arttıkça artmış.	→ .....
• Meşe ile saz ormanda konuşuyorlar.	→ .....
• Her zaman alçak gönüllü olmalıyız.	→ .....

Görsel 66. Meşe ile Saz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Küçük Çocuk” metninin 6. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “çekimli fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen; sevinmek, başlamak, beğenmek ve yapmak fiillerinin çekimlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen fiiller doğrudan metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek fiiller ve bu örnek fiillerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Başlamak
- Sevinmek

“...Küçük çocuk çok sevinmiş. Resim yapmayı çok severmiş. Her türlü resim yapabilirmiş: Aslanlar, kaplanlar, Tavuklar, inekler, Trenler ve tekneler. Mum boyalarını çıkarmış ve başlamış çizmeye...”

- Y yapmak

“...Çiçek resmi yapmayı çok severmiş. Güzel güzel çiçekler yapmaya başlamış. Pembe, portakal rengi ve mavi rengârenk çiçekle...”

- Beğenmek

“... Küçük çocuk, bir öğretmenin yaptığı tabağa bakmış, Bir de kendi yaptığına. Kendi yaptığı tabağı daha çok beğenmiş...”

İlgili metinde 44 tane fiil tespit edilmiştir. Metindeki fiillere; başlamış, bilmiyorum, oldukça, yürüyerek, gideceğini, keşfettiğinde, başlamış, seslenmiş, yapacağın, sevinmiş, severmiş, yapabilirmiş, çıkarmış, çizmeye, bekleyin, başlamayın, bağırılmış, demiş, göstereceğim, bakmış, sevmiş, söylememiş, çevirmiş, açabilmeyi, başardığına çalışacağız, beğenmiş, getirmiş, yapmış, öğrenmiş, izlemeyi, geçmeden, yaratamaz, taşınmışlar, kalmış, açılan, yürümek, ulaşmak, istemiyor, sormuş, vereceksin, boyayacağız ve anlayabilmeyi örnek olarak verilebilir.

Görsel 67’ de “Küçük Çocuk” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiilleri istediğiniz kiplere göre çekimleyip örnekteki gibi yazınız.

	yapmak	başlamak	sevinmek	beğenmek
	gelecek zaman kipi	.....	.....	.....
1. tekil kişi:	yapacağım	.....	.....	.....
2. tekil kişi:	yapacaksın	.....	.....	.....
3. tekil kişi:	yapacak	.....	.....	.....
1. çoğul kişi:	yapacağız	.....	.....	.....
2. çoğul kişi:	yapacaksınız	.....	.....	.....
3. çoğul kişi:	yapacaklar	.....	.....	.....

Görsel 67. Küçük Çocuk Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yıkamak Kolay” metninin 8. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “kip ekleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili fiillerin bildirdiği kipi uygun kutucuğa işaretleyerek gösterilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen 8 tane örnek cümleden 5 tane örnek cümle, doğrudan ilgili metinden alınırken, 3 tane örnek cümle ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir.

- Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor!
- Önce bir mimar bulacaksınız.
- Malzeme de iyi cinsten olmalı.

“...Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor! Ne kadar emek ve bilgi istiyor! Önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek. Sonra bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız. Binanın gösterişli ve sağlam olmasını istiyorsanız bunların da iyilerini, ustalarını bulmanız lazım. Duvarcının iyisi, demircinin bilmiş, marangozun ustası... Malzeme de iyi cinsten olmalı...”

- Bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz.

“...Bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz. Ne mimara ne mühendise ne bilgili duvarcılara ne usta marangozlara ne iyi yetişmiş demircilere ihtiyaç vardır...”

- Eseri birkaç haftada yerle bir ederler.

“...Bunca emek ve bilgi ile senelerce çalışılarak meydana getirilmiş eseri, birkaç haftada yerle bir ederler...”

Görsel 68’ de “Yıkamak Kolay” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillerin bildirdiği kipi uygun kutucuğu işaretleyerek gösteriniz.

Cümleler	Haber Kipi	Dilek Kipi
Güzel bir bina ne kadar zor <u>yapılıyor!</u>		
Önce bir mimar <u>bulacaksınız.</u>		
Malzeme de iyi cinsten <u>olmalı.</u>		
Bir de böyle bir binayı yıkmayı <u>düşününüz.</u>		
Eseri birkaç haftada yerle bir <u>ederler.</u>		
Yıkığımız şeyin yerine yenisini <u>yapalım.</u>		

Görsel 68. Yıkamak Kolay Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 25 tane cümlede geniş zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki geniş zaman eki almış cümleler şunlardır:

- Sonra zaman ister.
- Güzel bir bina çabucak yapılamaz.
- Yoksa bina, en ufak bir sarsıntıda çöküverir.
- Bütün emekler boşa gider.
- Karşıma geçer.
- Onu hayranlıkla seyredersiniz.
- Çekip giderler.
- Çünkü yıkmak için sadece kazma sallamayı bilmek yeter.
- Bir düzen emekle, bilgi ile kurulur.
- Bilgisizlik makineyi berbat etmek için yeter de artar bile!
- Her şeyi yıkarlar.
- Çocukları bilirsiniz.
- Sonra yavaş yavaş yapmayı öğrenir.
- Yıkıp bozmamaya çalışarak yapıcı olmanın yolunu tutarlar.

İlgili metinde 1 tane cümlede gereklilik kipi eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki gereklilik kipi eki almış cümle şu şekildedir:

- Malzeme de iyi cinsten olmalı.

İlgili metinde 2 tane cümlede emir kipi eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki emir kipi eki almış cümle şu şekildedir:

- Bir de böyle bir binayı yıkmayı düşününüz.
- Haydi yapın bakalım bunu yeniden!

İlgili metinde 4 tane cümlede şimdiki zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki şimdiki zaman eki almış cümleler şu şekildedir:

- Güzel bir bina ne kadar zor yapılıyor.
- Ne kadar emek ve bilgi istiyor!

İlgili metinde 6 tane cümlede gelecek zaman eki almış sözcük tespit edilmiştir. Metindeki gelecek zaman eki almış cümleler şunlardır:

- Önce bir mimar bulacaksınız güzel bir plan çizecek.
- Sonra bina yapmasını bilen insanları toplayacaksınız.
- Aylarca, belki bir sene uğraşılacak.
- Bir hata işlenmemesine dikkat edilecek.
- Yıkılmak da başarı mıdır, diyeceksiniz.

“Sözcüklerin Gücü” metninin 7. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “çekimli fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki çekimli fiilleri bulup, bu fiillerden haber anlamı taşıyanların karşısına “H”, dilek anlamı taşıyanların karşısına “D” yazılması istenmiştir. Etkinlikteki cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 69’ da “Sözcüklerin Gücü” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen çekimli fiilleri bulunuz. Bu fiillerden haber anlamı taşıyanların karşısına “H”, dilek anlamı taşıyanların karşısına “D” yazınız.

Susayan bir karga, yarısına kadar dolu bir sürahiye su içmek üzere yaklaşmış.	...
Bataklığı geçtikten sonra başak tarlalarına gelinir.	...
Sınava yetişmek için erken yatmalısın.	...
Gözlerimizi kapatıp sobamızın tüttüğü çocukluğumuza dönelim.	...
Bilge; çocuğun gözlerinin içine merhametle, sevgiyle baktı.	...
Yağmur yağsa bir kuş konsa badi parmağıma.	...

Görsel 69. Sözcüklerin Gücü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 27 tane çekimli fiil tespit edilmiştir. Bu çekimli fiiller şu şekildedir:

- Bataklığı geçtikten sonra başak tarlalarına gelinir.
- Sınava yetişmek için erken yatmalısın.
- Gözlerimizi kapatıp sobamızın tüttüğü çocukluğumuza dönelim.
- Bilge; çocuğun gözlerinin içine merhametle, sevgiyle baktı.
- Yağmur yağsa bir kuş konsa badi parmağıma.
- Birden yabancı bir ses “buraya başka bir şey yazmama izin verir misiniz?” diye soruyor.
- Evsiz adam “buyrun” diye yanıtlıyor.
- Yabancı adam, bir şeyler yazıp gidiyor.
- Hemen sonra ilk metal paralarda kutuda şingirdamaya başlıyor.
- Evsiz adam, kartonun üstüne ne yazmış olabilir ki diye düşünmeye başlıyor.
- Yabancı, kartonun üstüne şunu yazmıştı:
- Bahar geldi ama ben göremiyorum.
- Yoldan geçenlerden bazıları “bahar geldi ama ben göremiyorum” sözlerine okuyunca çiçeklenmiş ağaçları hayal ettiler.
- Kimileri ilk, çileklerin şekerli tadını dudaklarında hissetti.
- Kimileri ise kırlangıçların ezgili cıvıltılarını duydu.

”Sözcüklerin Gücü” metninin 8. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “fiillerin olumsuz çekimi” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili fiillerin olumsuz çekiminin yapılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikteki örnek cümleler şu şekildedir:

- Ege’de, şeftali bahçelerinin gölgesinde büyümüş. → büyümemiş
- Eski mahallemi ve arkadaşlarımı çok özledim. → .....
- Yarışmada ikinci oldukları için üzülüyorlar. → .....
- Sabahları çok erken kalkmalısın. → .....
- Kutuları üst kata taşıyalım. → .....
- Her akşam aynı saatte uyur. → .....

Görsel 70' te “Sözcüklerin Gücü” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillerin olumsuz çekimini örnekteki gibi yazınız.

- Ege'de, şeftali bahçelerinin gölgesinde büyümüş. → büyümemiş
- Eski mahallemi ve arkadaşlarımı çok özledim. → .....
- Yanışmada ikinci oldukları için üzülüyorlar. → .....
- Sabahları çok erken kalkmalısın. → .....
- Kutuları üst kata taşıyalım. → .....
- Her akşam aynı saatte uyur. → .....

Görsel 70. Sözcüklerin Gücü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

İlgili metinde 25 tane olumlu çekimli fiil tespit edilmiştir. Metindeki olumlu çekimli fiiller şu şekildedir:

- Birden yabancı bir ses “buraya başka bir şey yazmama izin verir misiniz?” diye soruyor.
- Evsiz adam “buyrun” diye yanıtlıyor.
- Yabancı adam, bir şeyler yazıp gidiyor.
- Hemen sonra ilk metal paralarda kutuda şingirdamaya başlıyor.
- Evsiz adam, kartonun üstüne ne yazmış olabilir ki diye düşünmeye başlıyor.
- Yabancı, kartonun üstüne şunu yazmıştı:
- Yoldan geçenlerden bazıları “bahar geldi ama ben göremiyorum” sözlerine okuyunca çiçeklenmiş ağaçları hayal ettiler.
- Kimileri ilk, çileklerin şekerli tadını dudaklarında hissetti.
- Kimileri ise kırlangıçların ezgili cıvıltılarını duydu.
- Bir rüyaya davet eder.
- Sözcükleri şairler kadar sevebiliriz.
- Onları saygı ve incelikle kavrayabilir.
- Zevkle ve açıklıkla bir araya getirebilir.
- Mutluluk ve keyifle onların tadına çıkarabiliriz.

“Milli Kültürümüz” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 21’ de verilmiştir.

Tablo 21. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Kültürümüz	İstiklâl Marşı'nın Kabulü	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (8. etkinlik)		X			
	Büyük Mimar Koca Sinan	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7. etkinlik)				X	
		Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (8. etkinlik)					X
	Yurt Türküsü	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (5. etkinlik)					X
	Anadolu Üstüne (Dinleme/ İzleme)	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. (7. etkinlik)					X

“İstiklâl Marşı'nın Kabulü” metninin 8. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “fiillerin olumsuz ve soru çekimleri” ele alınmıştır. Etkinlikte; sev, dinle ve oku fiillerini istenilen özelliklere göre çekimlenmesi istenmiştir. Etkinlikteki dinle- ve oku- fiilleri, ilgili metinde doğrudan alınırken, sev- fiili, ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Oku-

“...Hamdullah Suphi Bey, İstiklâl Marşı'nı yoğun istek üzerine Meclis kürsüsünde dört defa okudu...”

- Dinle

“...Hatta milletvekilleri marşı dinleyip coşkuyla alkışlarken o mütevazılığmdan genel kurulda duramamış ve salondan çıkmıştı...”

İlgili metinde, 30 tane fiil tespit edilmiştir. Metindeki fiiller; isteniyordu, olacak, artıracaktı, pekiştirecekti, yazılacaktı, bulundu, açtı, gönderildi, duyurdu, sarıldı, başladı, gelmişti, oluşturulmuştu, taşıyamıyordu, olacaktı, kalmıştı, inceledi, etti, çekmişti, öğrendi, istemeydi, verdi, çiziyor, uğraşıyordu, dalıyordu, unutmuştu, kazandı, okudu ve çıkmıştı sözcükleridir.

Görsel 71' de “İstiklâl Marşı'nın Kabulü” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

b. Aşağıdaki fiilleri istenilen özelliklere göre çekimleyiniz.

Fiiller		sev-	dinle-	oku-
Özellikler		Şimdiki Zamanın Olumsuzu	Gerekliklik Kipinin Sorusu	Geniş Zamanın Olumsuz Sorusu
Kişiler	1. tekil kişi	.....	.....	.....
	2. tekil kişi	.....	.....	.....
	3. tekil kişi	.....	.....	.....
	1. çoğul kişi	.....	.....	.....
	2. çoğul kişi	.....	.....	.....
	3. çoğul kişi	.....	.....	.....

Görsel 71. İstiklâl Marşı'nın Kabulü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Büyük Mimar Koca Sinan” metninin 7. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “haber kipleri” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen zaman eklerinin altını çizip, bu eklerin hangi zamanı ifade ettiğinin bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümlelerden sadece 1 tanesi ilgili metinden alınırken, 5 tane örnek cümle ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Gittiği her şehirde yolları, köprüleri, hanları inceler.

“...İçinde cami, hamam, yatılacak yerler, büyük depolar vardı. Çocuk, kervansarayı büyük hayranlıkla inceliyor, her yere ayrı ayrı bakıyordu. Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı...”

Görsel 72’ de “Büyük Mimar Koca Sinan” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiillerde zaman eklerinin altını çiziniz. Bu eklerin hangi zamanı ifade ettiğini örnekteki gibi ilgili cümlelerin karşısına yazınız.

• Sinan okuma yazmayı küçük yaşta <u>öğreniyor</u> .	şimdiki zaman .....
• Padişah, üç ay sürecek bir sefere çıkar.	.....
• İki ay sonra Kayseri’ye gidiyoruz.	.....
• Gittiği her şehirde yolları, köprüleri, hanları inceler.	.....
• Dedesi ölünce bir kervanın peşine takılıp İstanbul’a gider.	.....
• Bu muhteşem eseri tam yedi yılda bitiriyor.	.....

Görsel 72. Büyük Mimar Koca Sinan Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

İlgili metinde 6 tane geniş zaman eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki geniş zaman eki almış fiiller şu şekildedir:

- Camiyi de tez elden bitir.
- Dedeciğim, acaba biz de böyle büyük yapılar yapamaz mıyız?
- Ama kısmetse sen yaparsın.
- Sahi yapabilir miyim dede?
- Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler.

İlgili metinde 38 tane görülen geçmiş zaman eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki görülen geçmiş zaman eki almış fiiller şu şekildedir:

- Dedesi gülümsedi.
- Ben artık çok yaşlandım evlat.
- Bir gün bir camiyi gezerken dedi ki:
- Bir süre sonra dedesi Yusuf Ağa öldü.
- Yalnız kalan Sinan, köyünde kalmak istemedi.
- Üsküdar'da bir hana yerleşti.
- Hemen kendine bir iş aramaya başladı.
- Sonunda bir kahvehaneye çırak olarak girdi.
- Delikanlı orada yıllarca çalıştı.
- mimarlığın bütün inceliklerini öğrendi.
- Sonra usta oldu ve ocağa tam bir yeniçeri olarak yazıldı.
- Savaşlar bitince İstanbul'a döndü.
- Sinan, başmimar olunca ilk iş kente su sağlamak için bentler yaptı.
- Bana Mimarbaşı Sinan'ı çağırın, diye emir verdi.
- Başüstüne pa dîşahım, diyerek huzurdan ayrıldı.
- Günlerce uğraşıp yapılacak caminin resmini çizdi.
- Pa dîşaha gösterdi.
- Resim çok beğenildi.
- Böylece caminin yapımına başlandı.
- Sonunda caminin kubbesi de bitti.
- Caminin açılış törenine bütün İstanbul halkı katıldı.
- Kapısını önce açmak senin hakkındır, diyerek anahtarı ona uzattı.
- Böylece Süleymaniye Camisi 1556 yılında ibadete açılmış oldu.

İlgili metinde 7 tane şimdiki zaman eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki şimdiki zaman eki almış fiiller şu şekildedir:

- Sinan, artık orduyla birlikte seferden sefere gidiyor.
- Mimarbaşı, bir cami yaptırmak istiyorum.
- Mücevherleri, yapının içinin süslenmesi için gönderiyorum.
- Kimi duvarları örüyor.
- Sinan, artık orduyla birlikte seferden sefere gidiyor, köprüler onarıyor.
- Sinan, Yeniçeri Ocağının geleneklerine göre eğitim görüyor.
- Her gittiği yerde mimarlık yapılarını inceliyor.

İlgili metinde 5 tane duyulan geçmiş zaman eki almış fiil tespit edilmiştir. Metindeki duyulan geçmiş zaman eki almış fiiller şu şekildedir:

- Sinan, ülkenin pek çok yerini görmüş.
- Sinan, bu büyük yapıyı yapmak için tam yedi yıl uğraşmış.
- Bir elçiyle padişaha birçok mücevher yollamış.
- Türk yapıcılık, çinicilik ve oymacılık sanatları onun zamanında en güzel örneklerini vermiştir.

“Büyük Mimar Koca Sinan” metninin 8. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “fiillerde anlam kayması” ele alınmıştır. Etkinlikte verilen cümlelerin fiillerinde zaman ve anlam kayması olup olmadığını belirleyip, zaman ve anlam kayması olan cümlelerin başındaki kutucuğun işaretlenmesi, işaretlenen cümlelerin zaman ve anlam kaymasını gidererek yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde anlam kayması olan cümle yer almamaktadır.

Görsel 73’ te “Büyük Mimar Koca Sinan” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin fiillerinde zaman ve anlam kayması olup olmadığını belirleyiniz. Zaman ve anlam kayması olan cümlelerin başındaki kutucuğu işaretleyiniz. İşaretlediğiniz cümleleri, zaman ve anlam kaymasını gidererek yazınız.

- Önümüzdeki hafta Ankara’da kitap fuarı düzenleniyor.
.....
- Babam, küçükken iki defa kolunu kırar.
.....
- Her akşam düzenli olarak kitap okurum.
.....
- İşe gitmek için sabahları erkenden kalkıyorum.
.....
- Sizi, yarın yine aynı saatte burada beklerim.
.....

Görsel 73. Büyük Mimar Koca Sinan Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yurt Türküsü” metninin 5. etkinliğin “a” bölümünde, “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “fiillerde anlam kayması” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen fiillerin altını çizerek gösterilmesini, bu fiillerin çekimlendiği kiplerin yazılmasını ve anlam kayması olan fiillerde hangi anlamın (zamanın) kastedildiğini belirtilmesi istenmiştir.

Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde, anlam kaymasına uğramış cümle yer almamaktadır.

Görsel 74’ te “Yurt Türküsü” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri altını çizerek gösteriniz. Bu fiillerin çekimlendiği kipleri yazınız. Anlam kayması olan fiillerde hangi anlamın (zamanın) kastedildiğini örnekteki gibi belirtiniz.

Memleketime olan özlemim her geçen gün <u>artıyor</u> .	
Çekimlendiği kip: Şimdiki Zaman	Kastedilen anlam: Geniş Zaman
Atatürk 27 Aralık'ta Ankara'ya gelir.	
Çekimlendiği kip:	Kastedilen anlam: .....
Ankara'da her yıl kültür ve sanat etkinlikleri düzenleniyor.	
Çekimlendiği kip:	Kastedilen anlam: .....
Türk Dil Kurumu 1932 yılında Atatürk'ün emriyle kurulur.	
Çekimlendiği kip:	Kastedilen anlam: .....

Görsel 74. Yurt Türküsü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Yurt Türküsü” metninin 5. etkinliğin “b” bölümünde, “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “fiillerde anlam kayması” ele alınmıştır. Etkinlikte örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili fiillerin incelenip, anlam kayması olan fiillerin belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler, doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde anlam kaymasına uğramış cümle yer almamaktadır.

Görsel 75’ te “Yurt Türküsü” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

b. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili fiilleri inceleyiniz. Anlam kayması olan fiillerin başındaki kutucuğu işaretleyiniz.

☐	1. Haftaya biz de İstanbul'a geliyoruz.
☐	2. Hafta sonları ailece spor salonuna gideriz.
☐	3. Annemleri havaalanından biz alınız.
☐	4. Aradığınız belgeler şu dosyada olacak.
☐	5. Genç adam dün sabah evden çıkar, işe gider.
☐	6. İki gün sonra yanıma gelecek ve bana yardım edeceksin.

Görsel 75. Yurt Türküsü Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Anadolu Üstüne” dinleme/ izleme metninin 7. etkinliğinin “a” bölümünde, “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte örnek olarak verilen cümleleri inceleyip, yargı bildiren sözcüğün isim soylu olduğu cümlelerin başındaki kutucuğun işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikteki örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikteki örnek cümleler şunlardır:

☐	Başarının ilk şartı kendine güvenmiş.
☐	Anadolu bir kültür coğrafyasıdır.
☐	Sabahları gün ışığı pencereye vuruyor.
☐	Kemal, sınıfın en çalışkan öğrencisiydi.
☐	Bütün işleri vaktinde yapmayı sever.
☐	Sağlık varsa huzur da vardır.

Görsel 76’ da “Anadolu Üstüne” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Cümlelerde yargı bildiren sözcüğün isim soylu olduğu cümlelerin başındaki kutucuğu işaretleyiniz.

☐	Başarının ilk şartı kendine güvenmiş.
☐	Anadolu bir kültür coğrafyasıdır.
☐	Sabahları gün ışığı pencereye vuruyor.
☐	Kemal, sınıfın en çalışkan öğrencisiydi.
☐	Bütün işleri vaktinde yapmayı sever.
☐	Sağlık varsa huzur da vardır.

Görsel 76. Anadolu Üstüne Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde, 13 tane isim soylu yargı bildiren cümle tespit edilmiştir. Metindeki isim soylu yargı bildiren cümleler şunlardır:

- Tüten ocağımız anamız bacımız sevincimiz acımız sensin.
- Bin yılların 5000 yılların az geldiği bir medeniyet beşiği Anadolu.
- Ama ayran o ayrandır.
- Bunun ne Yunanı vardır ne Roması ne Bizans'ı.

- Süt ve Maya aynı.
- Kökü ve gövdesi Anadolu'da 3 kıta 3 iklime hükmeden yeryüzünün en ömürlü devleti Osmanlı Devleti.
- Sonrası Trakya'yı da içine alan bir Türkiye'dir Anadolu.
- Köklü bir kültürün kaynaştığı bölünmez bir bütünlüktür artık.
- Her an yeniden keşfedilmeye hazır bir ülkedir bu vatan.
- Bitmez tükenmez bir söz yumağıdır Anadolu.
- Az ötede Taşlıca köyü var.
- Ana sevgisi ile Anadolu sevgisi birbirinden ayrılmaz bir bütündür.

“Anadolu Üstüne” dinleme/izleme metninin 7. etkinliğinin “b” bölümünde, “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte; yalnız, güzel, mutlu ve tatlı sözcüklerini istenilen ek fiil zamanlarına göre çekimlenmesi istenmiştir. Etkinlikteki örnek sözcükler, doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde 47 tane fiil tespit edilmiştir. Metinde yer alan fiiller şunlardır: Çalışır, geçmeyin, çıkarırlar, bitiremezler, parlar, duyulur, çalkalandıkça, çıkar, doğar, çalkalayanlar, açılır, geliryavaşlar, közleşir, pişer, fışkırır, geliş başlar, süslenir, üşüşür, kümeleşir, yapar, olur, uzanır, söyleyelim, bakalım, isterseniz, başlayalım, dinleyin, çıkar, aşar, kurutur, görülür, yaklaşır, indirir, döker, üşüşür, doldururlar, artar, simgelemiş, bulmuştur.

Görsel 77’ de “Anadolu Üstüne” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

b. Aşağıdaki isimleri istenilen ek fiil zamanlarına göre çekimleyerek birer cümlede kullanınız.

- yalnız / Ek fiilin geniş zamanı

.....

- güzel / Ek fiilin duyulan geçmiş zamanı

.....

- mutlu / Ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı

.....

- tatlı / Ek fiilin şartı (koşulu)

.....

Görsel 77. Anadolu Üstüne Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Doğa ve Evren” temasındaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 22’ de verilmiştir.

Tablo 22. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Doğa ve Evren	Küçük Yunus	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. (6. etkinlik a bölümü)			X		
		Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. (7. etkinlik)		X			
	Son Leylek	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7 ve 8. etkinlik)					X
	Güz	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder. (6 ve 7. etkinlik)					X
	Dünya Kadar Plastik (Dinleme/ İzleme Metni)	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir. (5. etkinlik)	X				
		Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder. (6. etkinlik)	X				
		Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder. (7. etkinlik)					X

“Küçük Yunus” metninin 6 ve 7. etkinliği “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. 6. etkinliğin “a” bölümünde “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili fiillere, verilen eklerden uygun birini getirerek cümlelerin tamamlanması istenmiştir. Ardından da bu ekleri getirdikten sonra cümlelerdeki

fiillerin zaman ve anlamında nasıl bir değişiklik olduğu sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Yaptıkları akrobatik hareketler bazen dakikalarca sürer

“...Bu oyuncu canlıların dalıp çıkıp su yüzünden yükseklerle sıçrayarak yaptıkları akrobatik hareketler, bazen dakikalarca sürerdi bol köpüklü dalgalar arasında. Sonra birdenbire kayboluverirlerdi ortadan...”

- Büyük bir ringa balığı sürüsüne rastlamak düğün bayram oluyor

“...Derin sularda avlanmayı seven yunus ailesi için büyük bir sardalya ya da ringa balığı sürüsüne rastlamak, düğün bayram oluyordu...”

- Buz gibi sulara dalıp dalıp çıkır

“...Kıvrak vücutlarında iki yana kanat gibi açılmış yüzgeçleri, bir dümen gibi kullandıkları yatay kuyrukları ile dalgalar arasından ileri doğru fırlayıp dalıp dalıp çıkarak izlenmekten ve izlemekten memnun, bir yarış tutturmuşlardır koca gemiyle...”

- Yine de ailesine kavuşabilmek için çaba harcıyor

“...İçi daralıyordu Küçük Yunus’un. Yine de her şeye rağmen ailesine kavuşabilmek için çaba harcıyordu. Sert hareketlerle kuyruğunu sağa sola çarpıyordu derin sularda...”

- Çöpler denize atılır..... bütün canlılar zarar görür

“...Denizlere karışan lağımlar, zehirli fabrika atıkları, aldırmandan dökülen çöpler ve bırakılan kimyevi madde yüklü variller, yaşayan denizin katilleriydi...”

Metinde, 2 tane cümlede geniş zaman kipi kullanılmıştır. Bu cümleler şu şekildedir:

- Havalar soğudu mu karı koca, iki yavrucağız, çeker giderler.
- Büyük bir hayranlık ve neşe içinde tanık olursunuz.

İlgili metinde 19 tane hikayeyi birleşik zaman kullanılmıştır. Bu cümleler şu şekildedir:

- Gelip geçen gemilerin dümen suyuna takılıp onlarla yarışarak sürdürüyordu.
- Ringa balığı sürüsüne rastlamak, düğün bayram oluyordu.
- Açık duran ağızlarıyla bir çırpıda yüzlerce balığı zahmetsizce yutuveriyorlardı maskaralar.
- Karanlık geceler örtmeye başlıyordu.
- Bazen dakikalarca sürerdi bol köpüklü dalgalar arasında.
- Sonra birdenbire kayboluverirlerdi ortadan.
- Gözlerindeki karanlık kalkıvermişti.
- Kendi çevresinde tıpkı bir topaç gibi döndürmeyi başardı.
- Yüzgeçlerini, kuyruğunu yönetemez olmuştu artık.
- Yan yatmış duruyordu, sahildeki incecik kumların üzerinde.

Metinde, 3 tane cümlede duyulan geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Bu cümleler şu şekildedir:

- İleri doğru fırlayıp dalıp dalıp çıkarak izlenmekten ve izlemekten memnun, bir yarış tutturmuşlardır koca gemiyle.
- Aynı anda ciğerleri temiz hava ile şişmiş.
- Küçük sarışın bir çocuk onun yanı başında dizlerinin üzerine çökmüş.

Metinde, 3 tane cümlede şimiki zaman kipi kullanılmıştır. Bu cümleler şunlardır:

- Böyle zamanlarda, saatte altmış kilometre gibi büyük bir hızla sürünün içine dalıyor.
- Ne var ki giderek gücü kesiliyor.
- Seni çok seviyoruz.

Metinde, 15 tane cümlede görülen geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Bu cümleler şu şekildedir:

- Su yüzüne sıçrayarak kardeşleriyle birlikte yarışmalarını sürdürmek istedi.
- Onlardan kurtulmak istercesine sağa sola silkeledi başını.
- Derin sulara doğru inmeye başladı hızla.
- “Göremiyorum... Göremiyorum...” diyerek sessiz bir çığlık attı.
- Birden kendini suyun çok üstünde uçar buldu.
- Su yüzünde sallanmakta olan bir varil olduğunu gördü.
- Gagayı andıran çenesiyle ona vurdu.
- Sağa sola hareket ettirip oynamaya başladı.
- Derken birdenbire vücudunun ayırımına varabildi.
- kontrolünden çıkmaya başladığını duyumsadı.
- Düşünceleri bulandı.
- Sonra her şey karardı.

“Küçük Yunus” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği Görsel 78’ de verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillere, verilen eklerden uygun birini getirerek cümleleri tamamlayınız.

- Yaptıkları akrobatik hareketler bazen dakikalarca sürer..... .
- Büyük bir ringa balığı sürüsüne rastlamak düğün bayram oluyor..... .
- Buz gibi sulara dalıp dalıp çıkar..... .
- Yine de ailesine kavuşabilmek için çaba harcıyor..... .
- Çöpler denize atılır..... bütün canlılar zarar görür.

-muş
-dı
-miş
-sa
-du

b. Ekleri getirdikten sonra cümlelerdeki fiillerin zaman ve anlamında nasıl bir değişiklik oldu? Aşağıya yazınız.

.....|.....
.....
.....

Görsel 78. Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Küçük Yunus” metninin 6. etkinliğinin “c” bölümünde “ek fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen birleşik zamanlı fiillerin altının çizilip, bu fiillerin zamanının noktalı yerlere yazılması

istenmiştir. Etkinlikteki 6 tane örnek cümleden sadece 1 tanesi doğrudan ilgili metinden alınırken, 5 tane örnek cümle ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Gemilerin dümen suyuna takılıp yaşamını sürdürüyordu.

“...Yunus ailesi, Karadeniz’in hırçın dalgalı sularındaki özgür yaşamlarını, gruplar hâlinde dolaşıp avlanarak ya da gelip geçen gemilerin dümen suyuna takılıp onlarla yarışarak sürdürüyordu...”

Görsel 79’ da “Küçük Yunus” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

c. Aşağıdaki cümlelerde geçen birleşik zamanlı fiillerin altını çiziniz. Bu fiillerin zamanını noktalı yerlere yazınız.

- Gemilerin dümen suyuna takılıp yaşamını sürdürüyordu. (.....)
- Sonra birdenbire kayboluveriyorlarmış ortadan. (.....)
- Yüzlerce balığı zahmetsizce yutuvermişlerdi. (.....)
- Kardeşleriyle yüzme yarışı yaparmış keyifle. (.....)
- Kirliliğe seyirci kalırsak doğamız yok olur. (.....)
- Bir şeyler yapacaksak hemen yapmalıyız. (.....)

Görsel 79. Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Küçük Yunus” metninin 7. etkinliğinde “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen ek fiil almış sözcüklerin altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikteki 7 tane cümleden 5 tanesi doğrudan ilgili metinden alınırken, 2 tanesi doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Küçük Yunus da oburun biriydi.

“...İşte bizim Küçük Yunus da henüz memeden kesilmemiş oburun biriydi. Çok da meraklıydı haa...”

- Oyun oynamak için ailesinden geri kaldığı oluyordu.

“...Annesinin uyarılarına rağmen, ilgisini çeken bir şeyi incelemek, onunla oynamak için sık sık ailesinden gerilerde kaldığı oluyordu. Böyle günlerden birinde, su yüzüne sıçrayarak kardeşleriyle birlikte yarışmalarını sürdürmek istedi...”

- Yıldızların terk ettiği gözlerini karanlıklar perdelemişti.

“...Onlardan kurtulmak istercesine sağa sola silkeledi başını. Derin sulara doğru inmeye başladı hızla. Bu kez de yıldızların terk ettiği gözlerini karanlıklar perdelemişti...”

- Parlak beyaz karnı gün ışığında ıslak mermer çakıntıları içindeydi.

“... Gagayı andıran sevimli çenesi yarı aralık, küçük gözleri şaşkınlıkla açılmış olarak bakakalmıştı gökyüzüne. Parlak beyaz karnı gün ışığında ıslak mermer çakıntıları içindeydi...”

- Eğer açık denizlerde yol alan bir geminin güvertesindeyseniz her şeye tanık olursunuz.

“...Eğer açık denizlerde yol alan bir geminin güvertesindeyseniz bu sevimli yaratıkların bir süre sonra, nefes almak üzere su yüzüne sıçrayışlarını yinelemelerine, büyük bir hayranlık ve neşe içinde tanık olursunuz...”

Metinde, 6 tane cümlede isim soylu sözcüğü yüklem yapmak için ek fiil kullanılmıştır. Bu cümleler şunlardır:

- İşte bizim Küçük Yunus da henüz memeden kesilmemiş oburun biriydi.
- Parlak beyaz karnı gün ışığında ıslak mermer çakıntıları içindeydi.
- Bu kez de yıldızların terk ettiği gözlerini karanlıklar perdelemişti.
- Geceleri gökyüzünü süsleyen bütün yıldızlar, sanki bir anda gözlerinin içine doluvermiş gibiydi.
- Variller, yaşayan denizin katilleriydi.

İlgili metinde 9 tane cümlede şimdiki zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Avlanarak ya da gelip geçen gemilerin dümen suyuna takılıp onlarla yarışarak sürdürüyordu.
- Büyük bir sardalya ya da ringa balığı sürüsüne rastlamak, düğün bayram oluyordu.
- Bir çırpıda yüzlerce balığı zahmetsizce yutuveriyorlardı maskaralar.
- Karanlık geceler örtmeye başlıyordu.
- İçi daralıyordu Küçük Yunus'un.
- Yan yatmış duruyordu, sahildeki incecik kumların üzerinde.

İlgili metinde 6 tane cümlede duyulan geçmiş zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bu kez de yıldızların terk ettiği gözlerini karanlıklar perdelemişti.
- Gözlerindeki karanlık kalkıvermişti.
- Yüzgeçlerini, kuyruğunu yönetemez olmuştu artık.
- Yüzgeçlerini, kuyruğunu yönetemez olmuştu artık.
- Gagayı andıran sevimli çenesi yarı aralık, küçük gözleri şaşkınlıkla açılmış olarak bakakalmıştı gökyüzüne.
- Karadeniz'in hırçın dalgalarına dikmişlerdi gözlerini.

İlgili metinde 4 tane geniş zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bazen dakikalarca sürerdi bol köpüklü dalgalar arasında.
- Ben de senin rahatını bozayım da gör.” diye geçirdi aklından.
- Kendi çevresinde tıpkı bir topaç gibi döndürmeyi başardı.
- Sonra birdenbire kayboluverirlerdi ortadan.

Görsel 80' de “Küçük Yunus” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde geçen ek fiil almış sözcüklerin altını çiziniz.

- Karnı acıkınca ailesinden uzaklaştığının ayrımına varabilmişti.
- Küçük Yunus da oburun biriydi.
- Oyun oynamak için ailesinden geri kaldığı oluyordu.
- Yıldızların terk ettiği gözlerini karanlıklar perdelemişti.
- Parlak beyaz karnı gün ışığında ıslak mermer çakıntıları içindeydi.
- Eğer açık denizlerde yol alan bir geminin güvertesindeyseniz her şeye tanık olursunuz.
- Her canlının temiz bir doğada yaşamaya hakkı vardır.

b. Altını çizdiğiniz sözcüklerden hangilerinin birleşik zamanlı fiiller olduğunu söyleyiniz.

Görsel 80. Küçük Yunus Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Son Leylek” metninin 7. etkinliğinde “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili sözcüklere dikkat ederek okuyup, cümleler arasında nasıl bir anlam farkı olduğunu yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 81’ de “Son Leylek” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümleleri altı çizili sözcüklere dikkat ederek okuyunuz. Cümleler arasında nasıl bir anlam farkı olduğunu yazınız.

- Ben her akşam buraya gelirim. .....
- Ben her akşam buraya gelirdim. .....
- Eve giderken beni aramalı. .....
- Eve giderken beni aramalıydı. .....
- Bu hafta Ankara'ya gelecek. .....
- Bu hafta Ankara'ya gelecekti. .....
- En güzel şiiri o yazmış. .....
- En güzel şiiri o yazmışmış. .....

Görsel 81. Son Leylek Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Son Leylek” metninin 8. etkinliğinde “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki altı çizili eklerin cümlelere kattığı anlam sorulmuştur. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 82’ de “Son Leylek” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili eklerin cümlelere kattığı anlamı örnekteki gibi yazınız.

- Ben, çayına şeker atıyordum.
terk edilmiş alışkanlık
- Her işi kendisi yapmışmış.
- Çalışmalarımızı tamamlamamıza yardımcı olacaktı.
- Amcamlar, bağdaki üzüm^leri toplamıştır.
- Önceden komşularımızla daha çok görüşürdük.

Görsel 82. Son Leylek Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Metinde, 4 tane cümlede gelecek zaman kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Ne yapacağız?
- Kovacak mıyız hayvanı?
- Bu böyle leylek iyileşene, uçup gidene kadar devam edecek galiba.
- İcabettin dayı bi bakıp gideceğiz hemen!

Metinde, 27 tane cümlede görülen geçmiş zaman kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Daha fazla dayanamadı.
- Hep bunu düşünür olduk.
- Gece uykularımız kaçtı.

- Biraz sevindik.
- Biraz da mahzun olduk. .
- Yürüdü gitti.
- Koştuk, yetiştik.
- Ama kış geldi.
- Aldı bizi bir dert.
- Yine mi geldiniz?
- Bu zavallı leylek o bacanın üzerinde niye kaldı?
- Fakat bu sonbahar, hepsi gittiği hâlde biri kaldı, gitmedi!
- Biz hepimiz düşündük taşındık.
- Tacettin ne teoriler yumurtladı ayaküstü.
- Gördük İcabettin dayı.

Metinde, 19 tane cümlede duyulan geçmiş zamanın kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bunu ilk bizim İdris fark etmiş.
- Birkaç hafta gelip gidip gözetlemiş.
- “Bu işte bir iş var.” demiş
- Bence bir şey olmuş.
- Bence bir şey olmuş.
- Ötekilere küsmüş olmasın?
- Boğazına kurbağa takılmıştır falan.
- Leylek yok, gitmiş.
- İcabettin dayı koşmuş, yetişmiş.
- Toraman’ı kovalamış, leyleği kurtarmış.
- Kanadını sarmış, sarmalamış.
- Merdiven üstüne merdiven dayamış.

Metinde, 1 tane cümlede şimdiki zaman kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kaç gündür bakıyorum, hep orada.
- Kanadı sarılı kocaman bir leylek, kutunun içinde çökmüş, o uzun gagasını da karnına çekip bastırmış yatmıyor mu?
- Biz her gün okuldan çıkar çıkmaz İcabettin dayının evinin önünde toplanıyoruz iki aydır.

Metinde, 12 tane cümlede geniş zaman kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bu bizim Mürdümeriği Sokağı'nın ta öte başına kadar doğruca indiğinizde karşınıza Küçük Hayrullah Camisi çıkar.
- Geniş bir tarlaya gelirsiniz.
- Çatapat fabrikası işte bu tarlanın öte tarafında kalır.
- İcabettin dayı, Toraman'la birlikte buranın gece bekçiliğini yapar.
- Havalar ısınır ısınmaz bir leylek ailesi gelir.
- Oraya yerleşir.
- Lak laka lak lak! Ortalık şenlenir.
- Havalar soğudu mu karı koca, iki yavrucağız, çeker giderler.
- Gider o gider!
- Leylekler öyle şeyler yerler neticede!
- İcabettin dayı arada bir gelip görebilir miyiz leyleği?
- E tamam e! Gelirsiniz, görürsünüz!

Metinde, 4 tane cümlede emir kipi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Gidin işinize.
- Al da bak.
- Başında ıhlamur ağacı olandan aşağı doğru verin kendinizi.
- Bakın da gidin hele!

Metinde, 1 tane cümlede istek kipi tespit edilmiştir. Bu cümle şu şekildedir:

- Birde ne görelim!

Metinde, 2 tane cümlede şimdiki zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- İcabettin dayıda böyle bir kutuyu ilk kez görüyorduk.
- Hayatımızda ilk defa bu kadar yakından bir leylek görüyorduk.

Metinde, 1 tane cümlede duyulan geçmiş zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümle şudur:

- İdris, dürbününü de yanında getirmişti.

Metinde, 3 tane cümlede geniş zamanın hikayesi tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Çoktan gitmesi gerekirdi.
- İcabettin dayı öyle sert görünürdü.
- Ama çabuk yumuşardı.

Metinde, 1 tane cümlede şimdiki zamanın rivayeti tespit edilmiştir. Bu cümleler şudur:

- Meğer bu zavallı leylek, tarlada avlanıyormuş.

Metinde, ek fiilin “isim soylu sözcüğü yüklem yapar.” görevinde kullanılmış 3 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- İşte o fabrikanın artık kullanılmayan, uzun bir bacası vardır.
- Bu yuva onların yazlık evleridir.
- Ama kucağında kocaman bir kutu vardı

“Güz” metninin 6. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “basit, türemiş ve birleşik fiiller” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen fiilleri inceleyip, yapım eki, çekim eki ve türemiş fiil olanların belirlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 83’ te “Güz” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri inceleyiniz.

- Gittiği her ülkeden süs eşyası almış.
- Hasan amca sonunda memleketinden ayrılmayı göze almış.
- Sevdiği yazarın tüm kitaplarını almış.

b. Hangi cümledeki fiilin yapım eki aldığını söyleyiniz.

c. Hangi cümledeki fiilin birden fazla sözcükten oluştuğunu belirleyiniz.

ç. Hangi cümledeki fiilin yapım eki almadığını belirtiniz.

d. Cümlelerde geçen fiilleri tablodaki uygun kutucuklara yazınız.

Basit Fiil	Türemiş Fiil	Birleşik Fiil
.....	.....	.....

Görsel 83. Güz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Güz” metninin 7. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “basit, türemiş ve birleşik fiiller” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiilleri yapılarına göre inceleyip, tablodaki uygun yerlere yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte örnek olarak; başlıyoruz, okurum, burnunun dikine gitmek, unutursun, gülüverdi, hatırlatınız, görüşelim, kayboldu, izleyecekler, uyuyakalsam, ağlattı, susturmalısın, kızdırdım, teşekkür etmeli, bekleyeceğiz ve doğuyor fiilleri verilmiştir.

Görsel 84’ te “Güz” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiilleri yapılarına göre inceleyiniz. Tablodaki uygun yerlere örnekteki gibi yazınız.

başlıyoruz	okurum	burnunun dikine gitmek	unutursun
gülüverdi	hatırlatınız	görüşelim	kayboldu
izleyecekler	uyuyakalsam	ağlattı	susturmalısın
kızdırdım	teşekkür etmeli	bekleyeceğiz	doğuyor

Basit Fiiller	Türemiş Fiiller	Birleşik Fiiller
..... doğuyor	....	....

Görsel 84. Güz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 2 tane basit fiil tespit edilmiştir. Metindeki basit fiiller şu şekildedir:

- Olur
- Açar

İlgili metinde 4 tane türemiş fiil tespit edilmiştir. Metindeki türemiş fiiller şu şekildedir:

- Asmaların
- Kınalanmış
- Yangını
- Yağmur

İlgili metinde 1 tane birleşik fiil tespit edilmiştir. Metindeki birleşik fiil şu şekildedir:

- Kül olur

“Dünya Kadar Plastik” dinleme/izleme metninin 5. etkinliğinde “Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “hatta, rağmen, çünkü, kimi zaman, ne yazık ki, ancak, son olarak, yani, kadar, ve, ya da, yalnızca” unsurları ele alınmıştır. Etkinlikte, metinden alınan cümleleri okuyup, cümlelerdeki geçiş ve bağlantı ifadelerinin altını çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen geçiş ve bağlantı unsurlarının olduğu cümleler, doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir.

Etkinlikteki cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Plastik dayanıklı olmasının yanı sıra oldukça da ucuzdur. Hatta o kadar ucuzdur ki çoğu plastik ürün yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir.

“... Plastik, dayanıklı olmasının yanında oldukça da ucuzdur. Hatta o kadar ucuzdur ki çoğu plastik ürün yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir. Yiyecek ambalajları, pipetler, bardaklar...”

- Bu kadar çeşitli kullanım alanına rağmen plastik hiç de çevreci bir malzeme değildir. Neden mi? Çünkü plastik doğada biyolojik olarak çözünmez.

- Attığımız çöpler kimi zaman şehirlerdeki çöp toplama alanlarına, kimi zaman geri dönüşüm fabrikalarına gider. Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder.

“...Attığımız çöpler, kimi zaman şehirlerdeki çöp toplama alanlarına, kimi zaman geri dönüşüm fabrikalarına gider. Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder. Rüzgar ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp denizlere ve okyanuslara kadar taşınır...”

- Rüzgâr ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp, denizlere ve okyanuslara kadar taşınır. Ancak yolculukları burada da bitmez.

“...Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder. Rüzgar ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp denizlere ve okyanuslara kadar taşınır. Ancak yolculukları burada da bitmez.

- Son olarak bu zehirli parçacıklar içtiğimiz suya ya da yediğimiz balığa geçiyor. Yani düşünmeden attığımız plastik çöpler, uzun yollardan geçip bizim tabağımıza geri geliyor.

“...Üstelik içine girdikleri çöp yığınlarının arasında sıkışıp kalabiliyorlar. Son olarak bu zehirli parçacıklar içtiğimiz suya ya da yediğimiz balığa geçiyor. Yani düşünmeden attığımız plastik çöpler, uzun yollardan geçip bizim tabağımıza geri geliyor...”

Etkinlikte kullanılan “hatta, rağmen, çünkü, kimi zaman, ne yazık ki, ancak, son olarak, yani, kadar, ve, ya da, yalnızca” unsurlarının Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (MEB, 2019) hangi düzeyinde olduğu incelendiğinde; 5. sınıf düzeyinde “ancak”, 6. sınıf düzeyinde “ama, rağmen, ancak”, 7 ve 8. sınıf düzeyinde “son olarak” unsurlarının yer aldığı görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde “hatta, çünkü, kimi zaman, ne yazık ki, yani, kadar, ve, ya da, yalnızca” unsurları yer almamaktadır. Bu durum program ve ders kitabı arasında bir tutarsızlığın olduğunu göstermektedir. İlgili metinde “ve, hatta, da, kadar, yalnızca, üzere, daha, rağmen, çünkü, yani, ancak, ama, için, yoksa, kimi zaman, ne yazık ki, ancak, bu yüzden, son olarak, ya da” geçiş ve bağlantı unsurları kullanılmıştır.

Görsel 85’ te “Dünya Kadar Plastik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

Metinde geçen aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümlelerdeki geçiş ve bağlantı ifadelerinin altını örnekteki gibi çizin.

Plastik dayanıklı olmasının yanı sıra oldukça da ucuzdur. Hatta o kadar ucuzdur ki çoğu plastik ürün yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir.

Bu kadar çeşitli kullanım alanına rağmen plastik hiç de çevreci bir malzeme değildir. Neden mi? Çünkü plastik doğada biyolojik olarak çözünmez.

Attığınız çöpler kimi zaman şehirlerdeki çöp toplama alanlarına, kimi zaman geri dönüşüm fabrikalarına gider. Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder.

Rüzgâr ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp, denizlere ve okyanuslara kadar taşınır. Ancak yolculukları burada da bitmez.

Son olarak bu zehirli parçacıklar içtiğimiz suya ya da yediğimiz balığa geçiyor. Yani düşünmeden attığımız plastik çöpler, uzun yollardan geçip bizim tabağımıza geri geliyor.

Görsel 85. Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Dünya Kadar Plastik” dinleme/izleme metninin 6. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “basit, türemiş ve birleşik fiiller” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen altı çizili fiillerin yapısının karşılıklarına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Petrol pek çok şeyin üretiminde kullanılır.

“...Petrol, fabrikalarda çeşitli işlemlerden geçer. İşlenmiş petrol; plastik şişeler, kalemler, bilgisayarlar ve daha pek çok şeyin üretiminde kullanılır. Plastik, dayanıklı olmasının yanında oldukça da ucuzdur...”

- Plastik ürünler yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir.

“...Plastik, dayanıklı olmasının yanında oldukça da ucuzdur. Hatta o kadar ucuzdur ki çoğu plastik ürün yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir. Yiyecek ambalajları, pipetler, bardaklar, şişeler, torbalar, galoşlar ve aklınıza gelebilecek daha pek çok şey...”

- Ayırıştırıcı canlılar, plastiği tanıyamaz.

“...Ancak ayırıştırıcı canlılar plastiği tanıyamaz, çözülmesini sağlayamazlar. Plastik zamanla rüzgar, güneş ve suyun etkisi ile daha küçük parçalara ayrılabilir ama bu toprağı karışamaz...”

- Çöpe atılan plastikler acaba nereye gidiyor?
- Hep birlikte plastiğin izini sürelim.

“...Dünya üzerinde her gün çıkan plastik çöp miktarı neredeyse 80 milyon ton. Peki her gün çöpe atılan plastikler nereye gidiyor? Bırakıldıkları yerde mi kalıyorlar yoksa bambaşka bir yolculuğa mı çıkıyorlar? Gelin hep birlikte plastiğin izini sürelim...”

- Bu plastik atıkları yiyecek zannediyorlar.

“...Plastik çöpler, yalnızca okyanusları kirletmekle kalmıyor. Renkli ve göz alıcı olan bu çöpler canlılar için ilgi çekici. Bu plastik atıkları yiyecek zannediyorlar. Zamanla vücutlarında biriken atıklar onlara zarar veriyor...”

- Çoğu çöp, denizlere ve okyanusa taşınır.

“...Rüzgar ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp, denizlere ve okyanuslara kadar taşınır. Ancak yolculukları burada da bitmez...”

- Çöp yığınlarının arasında sıkışabiliyorlar.

“...Deniz canlıları, yiyecek zannettikleri plastik parçalarını yutmaya çalıştıkları sırada soluk boruları takanabiliyor. Üstelik içine girdikleri çöp yığınlarının arasında sıkışabiliyorlar...”

Metinde 8 tane türemiş fiil tespit edilmiştir. Metindeki türemiş fiiller şu şekildedir:

- Büyük ihtimalle ismini söylediğiniz eşyanın herhangi bir parçası plastikten üretilmiştir.
- İşlenmiş petrol, plastik şişeler, kalemler, bilgisayarlar ve daha pek çok şeyin üretiminde kullanılır.
- Neden mi çünkü plastik doğada biyolojik olarak çözünmez.
- Örneğin meyve kabukları bakteri ve mantarlar tarafından tanınır bulunur.

- İşte bu yüzden kullanıp hemen çöpe attığımız plastikler çevre için büyük tehdit oluşturur.
- Rüzgar ve yağmur yüzünden sürüklenmiş çoğu çöp denizlere ve okyanuslara kadar taşınır.
- Bu yüzden bilim insanları, okyanusları plastik torbası olarak adlandırıyorlar.
- Asıl tehlike bundan sonra başlıyor.

Metinde 15 tane basit fiil tespit edilmiştir. Metindeki türemiş fiiller şu şekildedir:

- Toprağa karışır.
- Petrol, fabrikalarda çeşitli işlemlerden geçer.
- Kafanızı kaldırın ve gözünüze çarpan ilk eşyayı söyleyin.
- Peki her gün çöpe atılan plastikler nereye gidiyor.
- Bırakıldıkları yerde mi kalıyorlar.
- Yoksa bambaşka bir yolculuğa mı çıkıyorlar.
- Gelin hep birlikte plastiğin izini sürelim.
- Attığımız çöpler, kimi zaman şehirlerdeki çöp toplama alanlarına, kimi zaman geri dönüşüm fabrikalarına gider.
- Ancak yolculukları burada da bitmez.
- Çöplerin oluşturduğu adalarda birikir.
- Bu adalarda her gün biraz daha büyür.
- Bu adalardan kopup küçük parçalara ayrılan plastikler okyanusta yüzlerce yıl hiç çözünmeden kalıyor.
- Plastik çöpler yalnızca okyanusları kirletmekle kalmıyor.
- Son olarak bu zehirli parçacıklar içtiğimiz suya ya da yediğimiz balığa geçiyor.
- Yani düşünmeden attığımız plastik çöpler, uzun yollardan geçip Bizim tabağımıza geri geliyor.

Metinde 12 tane birleşik fiil tespit edilmiştir. Metindeki birleşik fiiller şu şekildedir:

- İşte her gün etrafı attığımız plastik poşetler, yiyecek ambalajları, balonlar plastik şişeler oyuncaklar ve daha birçok şey kilometrelerce yol alır.
- Aynı zamanda Okyanusun metrelerce derinliğine kadar uzanabiliyor.

- Bu plastik atıkların yiyecek zannediyorlar.
- Zamanla vücutlarında biriken atıklar onlara zarar veriyor.
- Deniz canlıları yiyecek zannettikleri plastik parçalarını yutmaya çalıştıkları sırada soluk boruları tıkanabiliyor.
- Üstelik içine girdikleri çöp yığınlarının arasında sıkışabiliyorlar.
- Hatta seçtiğiniz eşyanın tamamı da plastik olabilir.
- Plastik zamanla rüzgar, güneş ve suyun etkisi ile daha küçük parçalara ayrılabilir
- Ancak ayrıştırıcı canlılar plastik tanıyamaz.
- Çözülmesini sağlayamazlar.
- Ama bu toprağa karışamaz.
- Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder.

Görsel 86’ da “Dünya Kadar Plastik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillerin yapısını karşılarna yazınız.

Petrol pek çok şeyin üretiminde kullanılır. → .....

Plastik ürünler yalnızca bir kez kullanılmak üzere üretilir. → .....

Ayrıştırıcı canlılar, plastiği tanıyamaz. → .....

Çöpe atılan plastikler acaba nereye gidiyor? → .....

Hep birlikte plastiğin izini sürelim. → .....

Bu plastik atıkları yiyecek zannediyorlar. → .....

Çoğu çöp, denizlere ve okyanusa taşınır. → .....

Görsel 86. Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Dünya Kadar Plastik” dinleme/izleme metninin 7. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “birleşik fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen birleşik fiillerin altını çizip, bu birleşik fiillerin hangi yolla oluştuğunu tablonun uygun bölümüne yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 87’ de “Dünya Kadar Plastik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde geçen birleşik fiillerin altını çiziniz. Bu birleşik fiillerin hangi yolla oluştuğunu tablonun uygun bölümüne örnekteki gibi yazınız.

- Her zaman bizlere yardım ettiniz siz.
- İnsan isterse her şeyi başarabilir.
- İşlerinizi bitiriverin de dışarı çıkalım.
- Bir an önce onların yanına gitmek için can atıyorum.
- Çocuklar, giden arabanın ardından bakakaldılar.
- Sabredersen işimiz daha çabuk biter.
- Burnumda tütüyor annemin güzel yemekleri.
- O kadar çalıştı ama büyük ödülü kazanamadı.
- Yanımıza ne zaman geldiğini fark etmedim.
- Çocuklar, ağız birliği etmiş gibi aynı şeyleri söylüyorlar.
- Biraz daha gayret edersem işimi erkenden bitiririm.
- Ben de sizin kadar iyi bir sanatçı olabilirim.
- Antrenörün gözüne girmek için daha fazla çalışmalısın.

Görsel 87. Dünya Kadar Plastik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Metinde, 3 tane yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil tespit edilmiştir. Metindeki yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller şunlardır:

- Bu plastik atıkların yiyecek zannediyorlar.
- Zamanla vücutlarında biriken atıklar onlara zarar veriyor.
- Ne yazık ki bunların dışında çoğunun yolculuğu devam eder.

Metinde, 8 tane yeterlilik fiili tespit edilmiştir. Metindeki yeterlilik fiilleri şunlardır:

- Aynı zamanda okyanusun metrelerce derinliğine kadar uzanabiliyor.
- Deniz canlıları yiyecek zannettikleri plastik parçalarını yutmaya çalıştıkları sırada soluk boruları tıkanabiliyor.
- Üstelik içine girdikleri çöp yığınlarının arasında sıkışabiliyorlar.
- Hatta seçtiğiniz eşyanın tamamı da plastik olabilir.
- Plastik zamanla rüzgar, güneş ve suyun etkisi ile daha küçük parçalara ayrılabilir
- Ancak ayrıştırıcı canlılar plastik tanıyamaz.
- Çözülmesini sağlayamazlar.
- Ama bu toprağa karışamaz.

“Sanat” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi yer Tablo 23’ te verilmiştir.

Tablo 23. Sanat Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Sanat	Anadolu Davulu	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (8. etkinlik)		X			
		Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (9. etkinlik)					X
	Sazıma	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (8. etkinlik)					X
		Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (9. etkinlik)					X
	Karagöz İle Hacivat	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (7. etkinlik)					X
	Türkiye’de Geleneksel Sanatlar (Dinleme/ İzleme)	Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder. (9. etkinlik)					X
		Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (10. etkinlik)					X

“Anadolu Davulu” metninin 8. etkinliğinde “Zarfın metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer yön-zarfı” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri inceleyip, bu cümlelerin hangi zarf olduğunun bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümlelerden 5 tanesi ilgili metinden alınırken, 2 tanesi ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinden doğrudan alınan cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- “Hem ağlarım hem giderim.” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır.

“...Baba ocağından, yurdundan, yuvasından ayrıldığı için elbet. Ama gelin “Hem ağlarım hem giderim.” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır, o başka...”

- Akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş.

“...Kimi elli okkalık gürzleri havaya uçurmuş, kimi at üzerinde en zor hareketleri yapmış ama kız oralı bile olmamış, başını çevirip bakmamış. Derken akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş. Kızın yüreğinde bir şeyler kımıldamış...”

- Bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız?

“...Anadolu insanı düşünüp taşınmış, bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız diye. O günlerde çalar saat yok. Kapıyı tokmakla dövmek de hoş değil...”

- Kız, konağından dışarı çıkmamış.

“...Kız gelinlik çağına erince beyi bir düşüncedir almış. Kızını evlendirmesi gerek. Ne var ki değil sokağa, odasından bile dışarıya çıkmayan bu kız kimlere versin...”

- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı meydana girmiş.

“...Davulun sesi yaklaştıkça kız pencereye doğru başını çevirmiş, pencereyi açmış. Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş, başlamış türlü havalar çalmaya...”

Metinde, miktar zarfı olmadığı için etkinlikte kullanılan örnek cümle metinden bağımsız bir şekilde oluşturulmuştur. Etkinlikteki miktar zarfı şu şekildedir:

- İnsanlar düğünlerde çok eğlenir.

Metinde, durum zarfı örnekleri olmasına rağmen etkinlikte kullanılan durum zarfı örneği metinden bağımsız bir şekilde oluşturulmuştur. Etkinlikteki durum zarfı şu şekildedir:

- Düşünlerde davul hızlı hızlı çalınırdı.

Metinde 2 tane yer yön zarfı tespit edilmiştir. Bun cümleler şunlardır:

- Bir zamanlar Anadolu beylerinden birinin içe dönük, konağından dışarı çıkmaz.
- Vurdukça dışarı dökülür.

Metinde 2 tane soru zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız?
- Mutlu bir günde gelin niçin ağlar?

Metinde 7 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Eğlenip gülüşelim.
- Tanışıp bilişelim.
- Vurdukça dışarı dökülür.
- Başını çevirip bakmamış.
- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş.
- Güneş batarken de kız nazlı nazlı meydanda görünmüş.
- Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

Metinde 7 tane zaman zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kız gelinlik çağına erince beyi bir düşüncedir almış.
- Belirtilen günde kızın penceresi önünde, şıvgın gibi yiğitler toplanmış, her yiğit hünerini göstermeye başlamış.
- Derken akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş.
- Davulun sesi yaklaştıkça kız pencereye doğru başını çevirmiş.
- Bahşişini hazırla, bayramda görüşelim.
- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş.
- Pehlivanlar elense tutarlarken davulcular onlara şevk verir, güç katar.

Görsel 88’ de “Anadolu Davulu” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümleleri inceleyip bu cümlelere göre soruları yanıtlayınız.

- “Hem ağlarım hem giderim.” diyerek sevincini gözyaşıyla anlatır.
- Akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş.
- Bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız?
- Düğünlerde davul hızlı hızlı çalınırdı.
- Kız, konağından dışarı çıkmazmış.
- İnsanlar düğünlerde çok eğlenir.
- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı meydana girmiş.

Görsel 88. Anadolu Davulu” Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Anadolu Davulu” metninin 9. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer-yön zarfı” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki boşluklara; “biraz, bugün, ağlayarak, yukarı, niçin, içeri, kim, güzelce ve sonra” sözcüklerini durum, zaman, miktar, yer-yön ve soru anlamı belirten sözcüklerden uygun olanı yazarak tamamlanması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 89’ da “Anadolu Davulu” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

- Memleketinden gelen ürünleri buzdolabına ..... yerleştirdi.
- Arkadaşlarım ..... bize gelecekler.
- Kek harcına ..... şeker eklemelisin.
- Sinemaya giderken ..... bana haber vermediniz?
- Minik kız, annesinin peşinden ..... yürüyordu.
- Kedi, açık kapıdan ..... girdi.
- Sen okula git, ben ..... geleceğim.
- Alt kattaki boş kutuları ..... taşıyalım.

Görsel 89. Anadolu Davulu Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Metinde 2 tane yer yön zarfı tespit edilmiştir. Bun cümleler şunlardır:

- Bir zamanlar Anadolu beylerinden birinin içe dönük, konağından dışarı çıkmaz.
- Vurdukça dışarı dökülür.

Metinde 7 tane zaman zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kız gelinlik çağına erince beyi bir düşüncedir almış.
- Belirtilen günde kızın penceresi önünde, şıvgın gibi yiğitler toplanmış, her yiğit hünerini göstermeye başlamış.
- Derken akşama doğru uzaklardan bir davul sesi duyulmuş.
- Davulun sesi yaklaştıkça kız pencereye doğru başını çevirmiş.
- Bahşişini hazırla, bayramda görüşelim.
- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş.
- Pehlivanlar elense tutarlarken davulcular onlara şevk verir, güç katar.

Metinde 2 tane soru zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bir insanı tatlı uykusundan nasıl uyandırırız?
- Mutlu bir günde gelin niçin ağlar?

Metinde 7 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Eğlenip gülüşelim.
- Tanışıp bilişelim.
- Vurdukça dışarı dökülür.
- Başını çevirip bakmamış.
- Az sonra fidan boylu, civan bir delikanlı davulunu döve döve meydana girmiş.
- Güneş batarken de kız nazlı nazlı meydanda görünmüş.
- Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

“Sazıma” metninin 8. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer yön-zarfı” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen paragrafta geçen zarfları bularak altlarının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 90’ da “Sazıma” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki metinde geçen zarfları bularak altlarını çiziniz.

Yağmur damlaları pencereye takır tukur vuruyordu. Sanki gök delinmiş de yeryüzüne karışmıştı. Bir an içimi tarifsiz bir korku kapladı. Yağmurun şiddeti gittikçe artıyor, şimşekler art arda çakıyordu. Yarın sınavım olduğu için annemlerle gidememiştim. Aniden ev telefonu acı acı çaldı. Koşarak yukarı çıktım. Telaşla telefonu açtım. Arayan annemdi. Bana niçin sesin bu kadar endişeli, diye sordu. Ben de ona çok korktuğumu söyledim. Bunun üzerine annem, hemen geliyoruz, dedi.

Bu kitap için yazılmıştır.

b. Altını çizdiğiniz zarfları tablonun uygun kutucuklarına yazınız.

Durum Zarfları	Miktar Zarfları	Yer-Yön Zarfları	Zaman Zarfları	Soru Zarfları

Görsel 90. Sazıma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Sazıma” metninin 9. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıkla.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer yön-zarfı” ele alınmıştır. Etkinlikte verilen “ağır, dün, ileri, hemen, nasıl, az, güzel, aşağı, ne zaman ve fazla” sözcüklerini zarf olacak şekilde birer cümlede kullanılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek sözcükler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde 1 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Metinde zaman, soru ve yer-yön zarfı yer almamaktadır. Metindeki durum zarfı şu şekildedir:

- İnleşir beraber yapardık balı.

Görsel 91’ de “Sazıma” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

Aşağıdaki sözcükleri zarf olacak şekilde birer cümlede kullanınız.

ağır	dün	ileri	hemen	nasıl
az	güzel	aşağı	ne zaman	fazla

Görsel 91. Sazıma Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Karagöz ile Hacivat” metninin 7. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer yön-zarfi” ele alınmıştır. Etkinlikte örnek olarak verilen cümlelerde geçen zarfların altını çizerek bunların cümleye kattığı anlamı karşılıklarına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 92’ de “Karagöz ve Hacivat” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen zarfların altını çizerek bunların cümleye kattığı anlamı karşılıklarına yazınız.

- Geçenlerde çocukluk arkadaşım ile karşılaştım → .....
- Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden. → .....
- Bu olaydan niye bizim haberimiz olmadı? → .....
- Akşam yemeği daha hazırlanmamış. → .....
- En iyi arkadaş seni koşulsuz severdir. → .....
- Araba, kediye çarpmamak için geri gitti. → .....

Görsel 92. Karagöz ve Hacivat Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Metinde 7 tane zaman zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bir an evvel gidip göreyim.
- Bugün komşular gelecek.
- Hem çarşıya çıkınca bir doktora görünürsün.
- Geçenlerde bir kitap almış.
- Ona sonra bakarız.
- İyi havalarda çıkıyorum.
- Bugün çıkmayacağım.
- Bu sırada Azeri gelir.

Metinde 13 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Birden bire duruydu.
- Benim rahatsızlığımı bir bakışta anlamadın.
- Aa! Öyle deme Karagöz’üm.

- Öyle görünüyorsun.
- Çabuk çabuk konuşur.
- Dur yahu! Yavaş konuş!
- Aman iyi bak.
- Kuru yeme.
- Sulu yeme.
- Benim rahatsızlığımı bir bakışta anlamadın.
- O kadar sık gitme.
- Olur, seyrek giderim.
- .Oradan okuyup bütün mahalleyi tedavi ediyormuş.

Metinde 2 tane yer-yön zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Karagöz dışarı çıkar.
- Dışarı çıkıyor musun?

Metinde 9 tane soru zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Bunu da nereden çıkardın yahu?
- Şimdi ben ne yapayım, Hacıcavcav?
- Yahu, ben söyledikten sonra sen ne bulacaksın?
- Canım nereden belli olacak?
- Hee! Sen nerden bilirsen?
- Bu helallik de nereden çıktı?
- Bunu da nereden çıkardın yahu?
- Ne dedi sana?
- Aman evladım, bu helallik de nereden çıktı?

Metinde 3 tane miktar zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- O kadar sık gitme.
- Çok ilerlemiş.
- O kadar okudun .

“Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” dinleme/izleme metninin 9. etkinliğinde “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “basit, türemiş ve birleşik fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen paragrafta geçen fiillerin altını çizip, altını çizilen fiillerin yapılarına göre

tablonun uygun kutucuklarına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek parağraf, doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde; yazının, yazılması, görüntü, anlamı, izleyici, anlatılır, kullanılan, bulunuşundan, yapılan, olan, yapan, yapıldığı, denir, olarak, hazırlanır, dökülmesinden, oluşan, yazmayı, yazılınca, silinir, boyanır, dağılmaması, kaygan, sürülür, denilen, sürülen, oluşur, yazarken, artırmak, verilen, parlatır, kullandıkları, saklanır, pişmiş, yapılır, anlamına, gelen, hazırlanmış, serpiyen, yapılmak, getiren, konulur, bekletilir, ulaşınca, süzülür, açılmasını, ezilir, elenir ve kısaltılmıştır olmak üzere 49 tane türemiş fiil; çıkar, kazanmıştır, sağlar, olursa, silmek, ister ve olmalıdır olmak üzere 7 tane basit fiil; yazabilmesi, elde edilir ve ortaya çıkmak olmak üzere 3 tane birleşik fiil tespit edilmiştir.

Görsel 93’ te “Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde geçen fiillerin altını çiziniz.

Horoz ile Tilki

Gün görmüş, akıllı mı akıllı bir horoz, ağacın dalına tünemiş. Avlanmak için dolaşmakta olan tilkinin yolu da o ağacın altına düşmüş. Ağacın dalında tünemekte olan horozu görünce,
— Horoz kardeş, müjdeler olsun, artık hayvanlar arasında barış oldu. Aşağı in de bunu kutlayalım. Kucaklaşıp öpüşelim. (...) demiş.
Gün görmüş, akıllı horoz başını aşağı doğru uzatarak,
— Can kardeşim, bu haberin beni çok mutlu etti. Bak bu yana doğru iki tazı geliyor. Onlar gelsin, ben ineyim. Bu mutlu günü öpüşerek birlikte kutlayalım, demiş.
Tazı sözünü duyan tilki,
— Hoşça kal horoz kardeş. Benim çok işim var. Bu mutlu günü dönüşte kutlar, öpüşürüz, diyerek telaşa koşup gitmiş.
Deneyimi sayesinde bu numarayı yutmamış horoz. Tilkiyi alt ettiği için de arkasından kıs kıs gülmüş.

Jean De La FONTAINE

(çev.: Emel İPEK)

La Fontaine'den Seçmeler

b. Altını çizdiğiniz fiilleri yapılarına göre tablonun uygun kutucuklarına yazınız.

Basit Fiiller	Türemiş Fiiller	Birleşik Fiiller

Görsel 93. Türkiye’de Geleneksel Sanatlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi

Etkinlik Örneği

“Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” dinleme/izleme metninin 10. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zaman, miktar, soru ve yer yön-zarfı” ele alınmıştır.

Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen zarfların altını çizip, zarfların türlerine göre uygun kutucuğa işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte örnek olarak verilen cümleler şu şekildedir:

- Sunucunun yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordu.
- Haftaya salı günü resim sergisine gideceğiz.
- İnşaat işçileri arı gibi çalışıyordu.
- Ne gülüşüp duruyorsunuz arka sırada?
- Oldukça büyük bir evde yaşayacak.
- İhtiyar kadın akşamleyin yola çıktı.
- Kitapların düzeltilmesi ne zaman bitecek?
- Kardeşim ve ben masayı ileri taşıdık.
- Parktaki ağaçlar bakımsızlıktan kurudu.

Metinde 4 tane zaman zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Osmanlı medeniyetinin en önemli sanatı olan hat sanatı bugün dünyadaki önemli koleksiyonlarda yer alır.
- İslam dünyasından başka Japon Çin ve Avrupa'da da yapılan bu yazı sanatı en çok Osmanlı döneminde şöhret kazanmıştır.
- Yanlış yazılınca da kolayca silinir .
- Yeterli yoğunluğa ulaşıncaya iyice süzülür öt.

Metinde 11 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kamışın ucu çok keskin özel bir bıçakla yontularak belli bir açıda kesilir.
- Bu açı sayesinde yazı yatık ve kavisli olur. Durum zarfı olur mu
- Hat sanatında kullanılan mürekkep de özel olarak hazırlanır.
- Su ağzı kapalı olarak bir süre bekletilir.
- Yazının estetik bir amaçla yazılması ile ortaya çıkar.
- Benmari usulü bekletilir. Olur mu durum
- Yeterli yoğunluğa ulaşıncaya iyice süzülür öt. İyice durum zarfı olur mu
- Yanlış yazılınca da kolayca silinir.
- Kağıtlar önce bitkisel ve madeni boya ile çeşitli renklerde boyanır.

- Özel hazırlanmış yoğun bir suyun içine serpiyen özel boyalarla yapılır.
- Ebru yapımında kullanılan su yoğun olmalıdır.

Metinde 3 tane miktar zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Cilayı artırmak için kağıt, mührü adı verilen akik taşı ile daha çok parlatılır .
- Suya belli ölçüde kitre konulur.
- Su ağzı kapalı olarak bir süre bekletilir.

Görsel 94’ te “Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

10. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen zarfların altını çizip türünü örnekteki gibi işaretleyiniz.

Cümleler	Durum Zarfı	Zaman Zarfı	Miktar Zarfı	Yer-Yön Zarfı	Soru Zarfı
Sunucunun yüzüne <u>şaşkın şaşkın</u> bakıyordu.	X				
Haftaya salı günü resim sergisine gideceğiz.					
İnşaat işçileri an gibi çalışıyordu.					
Ne gülüşüp duruyorsunuz arka sırada?					
Oldukça büyük bir evde yaşayacak.					
İhtiyar kadın akşamleyin yola çıktı.					
Kitapların düzeltilmesi ne zaman bitecek?					
Kardeşim ve ben masayı ileri taşıdık.					
Parktaki ağaçlar bakımsızlıktan kurudu.					

Görsel 94. Türkiye’de Geleneksel Sanatlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi

Etkinlik Örneği

“Kişisel Gelişim” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 24’ te verilmiştir.

Tablo 24. Kişisel Gelişim Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Kişisel Gelişim	Ağaç ve Sen						
	Bazı İnsanlar	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. (9. etkinlik)					X
	Karamsar ve İyimser Bakış Açısı						
	İletişim Becerilerimiz (Dinleme/İzleme)						

“Bazı İnsanlar” metninin 9. etkinliğinde “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda “birleşik zamanlı fiiller” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen birleşik zamanlı fiilleri kullanarak cümleler yazılmasını ve bu fiillerin cümlelere kattığı anlamların belirtilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek birleşik fiiller ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte verilen birleşik zamanlı fiiller; “toplamıştır, okumuşmuş, gelirdim, bitirecekti, açmalıydın ve söyleyecektir” sözcükleridir. İlgili metinde, “sürecekti ve olsaydı” olmak üzere 2 tane birleşik fiil tespit edilmiştir.

Görsel 95’ te “Bazı İnsanlar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

Aşağıdaki birleşik zamanlı fiilleri kullanarak cümleler yazınız. Bu fiillerin cümlelere kattığı anlamları örnekteki gibi belirtiniz.

toplamıştır
Dedem, bağdaki üzümleri toplamıştır.
ihtimal

okumuşmuş

gelirdim

bitirecekti

açmalıydın

söyleyecektir

Görsel 95. Bazı İnsanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bilim ve Teknoloji” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 25’ te verilmiştir.

Tablo 25. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Bilim ve Teknoloji	Ampulün İlk Yanışı	Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder. (7. etkinlik)					X
	İbni Sina	Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar. (8. etkinlik)					X
	Islıkla Haberleşenler	Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır. (6. etkinlik)				X	
	Elimizin Altındaki Dünya (Dinleme/İzleme)						

“Ampulün İlk Yanışı” metninin 7. etkinliğinde “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “çekimli fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiillerin hangi kip ve kişi ekiyle çekimlendiğinin yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen fiiller doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Etkinlikte verilen fiiller doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte verilen fiiller; “yaparım, bulmasanız, okuyacak, gidelim, çalıştım, geleceksin ve bitirmeliyiz” sözcükleridir.

İlgili metinde; dolmuş, çalışıyordu, boşaltılıyordu, yapılacaktı, dayanıyor, oluyor, saçamıyor, kararıyor, çekiyordu, denenmişti, yapıyorsunuz, yorulmuştu, denenmiş, alınamamıştı, inanıyordu, dedi, yaptık, oldu, verdi, alamadık, denedik, öğrendik, vermiş, düşünüyordu, başladı, yanıverdi, denemedik, söyledi, bölündü, kömürleştirildi, almıştı, yerleştirilebildi, gelmişti, verildi, kızardı, sürecekti, geçiyor, ediyordu, yanıyordu, bulunmuştu, kuruldu ve takıldı olmak üzere 42 tane çekimli fiil tespit edilmiştir.

Görsel 96’ da “Ampulün İlk Yanışı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Tablodaki fiillerin hangi kip ve kişi ekiyle çekimlendiğini örnekteki gibi yazınız.

Fiiller	Kip Eki	Kişi Eki
çalıştım	-tı, geçmiş zaman kipi eki	-m, 1. tekil kişi
geleceksin	.....	.....
bitirmeliyiz	.....	.....
yaparım	.....	.....
bulmasanız	.....	.....
okuyacak	.....	.....
gidelim	.....	.....

Görsel 96. Ampulün İlk Yanışı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İbni Sina” metninin 8. etkinliğinde “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda “zarf” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen parçada geçen zarfları bulup, altlarını çizerek işaretlenmesini ardından işaretlenen zarfların türlerini belirterek tabloya yazılması istenmiştir.

Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Metinde 8 tane zaman zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- İbni Sina'nın eserlerini okuyunca bin yıl öncesinin bilgisiyle o kitapları nasıl yazdığına hayret ediyorum.
- İbni Sina, 980 ve 1037 yılları arasında yaşadı.
- 10 yaşındayken Kur'an'ı ezberledi.
- Her okuduğumda farklı bir yönünü keşfediyorum babacığım.
- 14 yaşına geldiğinde öğrenmekte olduğu konuları artık öğretmenlerinden daha iyi biliyordu.
- Genç yaşta hastaları tedavi etmeye başladı.
- 21 yaşına geldiğinde, bulunduğu ülkenin en ünlü doktorlarından biri oldu.
- Yaşı ilerledikçe Doğu'da tıp alanında en büyük bilim insanlarından biri oldu.

Metinde 9 tane miktar zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Doğrusu ben de bin yıl sonra okunacak, çok kıymetli eserler yazmak isterim.
- Oğlum biraz ara verseydin.
- Çok çalıştın.
- Fıkıh yani İslam hukukunu çok iyi öğrendi.
- 21 yaşına geldiğinde, bulunduğu ülkenin en ünlü doktorlarından biri oldu.
- Kitap okumayı ve kütüphaneleri çok sevdi.
- Yaşı çok gençti ama hastalıkların pek çoğunun ilacını bulabiliyordu.
- Keşke biraz ara verseniz.
- 150'den fazla kitap yazdı.
- 14 yaşına geldiğinde öğrenmekte olduğu konuları artık öğretmenlerinden daha iyi biliyordu.

Metinde 6 tane durum zarfı tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- 57 yıl süren hayatını neredeyse hiç teneffüs vermeden, durup dinlenmeden yaşadı.
- Büyük bir emek vererek çalıştı.
- Kendisinden önceki bilim insanlarının çalışmalarını da çok iyi inceledi.
- Fıkıh yani İslam hukukunu çok iyi öğrendi.
- Bazılarının da yanlışlarını bularak eleştirdi.
- 14 yaşına geldiğinde öğrenmekte olduğu konuları artık öğretmenlerinden daha iyi biliyordu.

Görsel 97’ de “İbni Sina” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki metinde geçen zarfları bulup altlarını çizerek işaretleyiniz. İşaretlediğiniz zarfları, türlerini belirterek tabloya yazınız.

Yine bir bahar sabahıydı. Uykudan henüz uyanmışım. Pencereye doğru aheste aheste yürüdüm. Pencere pervazında bir çift güvercin vardı. Hemen onları almak için açtım pencereyi. Kuşlar beni görünce telaş içinde uçtular. Niçin yapmışım bunu, neden serbest bırakmadım onları anlayamıyorum. Gerçi her zaman böyleyim ben. Çok acele hareket ediyorum.

Bu kitap için yazılmıştır.

Zarf	Türü
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Görsel 97. İbni Sina Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İslikla Haberleşenler” metninin 6. etkinliğinde “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda “ek fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki ek fiillerin hangi amaçla kullanıldığını belirleyip ilgili cümlenin altına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen 5 tane örnek cümleden 1 tanesi ilgili metinden alınırken, 4 tanesi metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çok az ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümlenin metin içinde geçtiği bağlam şu şekildedir:

- İşte bu durumda yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır.

“...Ancak ne kadar bağırsak bağıralım kimi zaman sesimizi duyuramayız. İşte bu durumda yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır...”

Görsel 98’ de “İslıkla Haberleşenler” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde ek fiillerin hangi amaçla kullanıldığını belirleyip ilgili cümlenin altına yazınız.

- İşte bu durumda yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır.
.....
- Arkadaşım sürekli bilim kurgu dizileri izliyordu.
.....
- Bu köyde ilginç bir gelenek vardı.
.....
- Karadeniz’in en güzel özelliği ahşap evleriymiş.
.....
- Ankara’da önümüzdeki yıl da bilim fuarı düzenlenecekti.
.....

Görsel 98. İslıkla Haberleşenler Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği
İlgili metinde 1 tane ek fiil olan cümle tespit edilmiştir. Metindeki ek fiil almış cümle şu şekildedir:

- İşte bu durumda yapılacak en iyi şey “ıslık çalmak”tır.

4. 5. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' nda (MEB, 2020) Yer Alan Metinlerle Dil Bilgisi Etkinliklerinin İlişkisi

Tablo 26' da 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (MEB, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı verilmiştir.

Tablo 26. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Metin	Dil Bilgisi Kazanımı	Dil Bilgisi Etkinlik Sayısı	Toplam Etkinlik Sayısı
İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	9
Kaşağı	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	8
İnsanla Güzel	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	8
Kedi ile Fare (Dinleme/İzleme)			7
Bayrağımızın Altında	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	7
Atatük ve Müzik	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	7
Kınalı Ali'nin Mektubu	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	1	8
	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	1	8
Atatürk'ü Gördüm (Dinleme/İzleme)			8

(Devam ediyor)

Tablo 26. (Devam)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Gündelik Hayatta E-Hastalıklar	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	10
Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	8
Parktaki Bilim	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	8
Uzay Giysileri (Dinleme/İzleme)	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	8
Kaldırımlar	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	7
Portakal	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	7
Dilimiz Kuşatma Altında	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	8
Karanlığın Rengi Beyaz (Dinleme/İzleme)	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	6
Eşref Saat	Cümlenin ögelerini ayırır eder.	1	7
Türkiye	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.	1	7
Peri Bacaları	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar	1	7
Robinson Crusoe (Dinleme/İzleme)	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.	1	7
Göç Destanı	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.	1	9
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Cümle türlerini tanır.	1	10
Bir Fincan Kahve	Cümle türlerini tanır.	1	7
Kız Kulesi (Dinleme/İzleme)	Cümle türlerini tanır.	1	10

(Devam ediyor)

Tablo 26. (Devam)

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlarına ve kitaptaki metinlere dağılımı

Yılık Atı	Cümle türlerini tanır.	1	10
Rüzgar	Cümle türlerini tanır.	1	8
Gündüzünü Kaybeden Kuş			8
Hava Kirliliği (Dinleme/İzleme)			8
Haritada Bir Nokta			9
Yaşamaya Dair			7
Kalbim Rumelide Kaldı			10
Zeytin Yağı Üretimi (Dinleme/İzleme)			7
32	5	26	255

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2020), 8 tema ve her temada 5 metin olmak üzere toplam 40 tane metin yer almaktadır. Her temada bir tane serbest okuma metni olmak üzere toplam 4 tane okuma metni yer alırken, bir tane de dinleme/izleme metni yer almaktadır. Serbest okuma metinlerinin içerisinde etkinlik olmadığı için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Kitapta, “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı ile ilgili 6, “Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.” kazanımı ile ilgili 1, “Cümlenin öğelerini ayırt eder.” kazanımı ile ilgili 11, “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı ile ilgili 3 ve “Cümle türlerini tanır.” kazanımı ile ilgili 5 tane olmak üzere toplam 26 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2020), 255 tane etkinlik yer almaktadır. Kitaptaki 255 tane etkinliğin 26 tanesi dil bilgisi etkinliğidir.

“Erdemler” temasında yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 27’ de verilmiştir.

Tablo 27. Erdemler Temasında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Erdemler	İyimselik ve Kötümselik Üzerine	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (8. etkinlik)		X			
	Kaşığı	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (6. etkinlik)	X				
	İnsanla Güzel	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (6. etkinlik)					X
	Kedi ile Fare (Dinleme / İzleme)						

“İyimselik ve Kötümselik Üzerine” metninin 8. etkinliğinin “a” bölümünde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “filimsi ve çekimli fiil” arasındaki farkı anlatmak için “çekimli fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki koyu yazılan sözcüklerden hangisinin çekimli eylem olduğunun gerekçesiyle açıklanması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 99’ da “İyimselik ve Kötümselik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

a) Aşağıdaki cümlelerde koyu yazılan sözcüklerden hangisinin çekimli eylem olduğunu gerekçe-
siyle açıklayınız.

- Kuzey, babasıyla derede balık **tutuyordu**.
- Balık **tutmak** Kuzey'i çok mutlu ediyordu.
- Kuzey balık **tununca** çok seviyordu.
- Kuzey **tuttuğu** balıkları kovaya koyuyordu.

Görsel 99. İyimserlik ve Kötümselik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

İlgili metinde 31 tane çekimli fiil tespit edilmiştir. Bunlar; getirmişlerdir, oynamaz, kalkmazlar, duyarlıdır, bulunurlar, istiyorum, olmazdı, duyarız, yayar, sayılmalı, yapar, sağlıyor, oluyor, ister, istemez, bilinir, verir, kalkmazlar, kuruyor, azalıyor, yükseliyor, saplanırlar, bilmelidir, geliştirir, gösterir, kullanamazlar, yaratamazlar, girer, karşılaşırsınız ve olurlar sözcükleridir.

“İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine” metninin 8. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “fiilimsi” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, fiil kökünden türediği hâlde fiil özelliği taşımayan sözcüklerin altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- İnsanlar, genelde “iyimserler” ve “kötümserler” olarak ikiye ayrılır.

“Yaşama bakışları ve yaklaşımları açısından insanlar, genelde “iyimserler” ve “kötümserler” olarak iki öbekte ele alınır. Gerçekten de günlük yaşamın her kesitinde iyimserler kadar kötümserlerle de karşılaşırsınız...”

- Kör iyimserliğin yol ve araçlarını kullanmaya kalkmazlar.

“...Ama çok zor durumlarda bile kör iyimserliğin yol ve araçlarını kullanmaya kalkmazlar. Böyle durumlarda, onların kötümserler gibi düşüncelerini bir bakıma korunma güdüsü olarak da değerlendirebiliriz...”

- Uçlarda dolaşan iyimserlik tehlikelidir.

“...Sözü şuraya getirmek istiyorum: Fanatik, aşırı romantik, uçlarda dolaşan iyimserlik de kötümserlik de bence tehlikelidir. Denge burada da kendini gösterir...”

- Zorluklardan çıkarılabilecek dersler için iyimser düşünmeye gereksinimimiz vardır.

“...Böyle durumlarda, onların kötümserler gibi düşünmelerini bir bakıma korunma güdüsü olarak da değerlendirebiliriz. En ağır sorunlardan çıkarılabilecek dersler için iyimser düşünmeye gereksinimimiz vardır...”

- Önemli olan bardakta su bulunduğunu kabul ederek onu boşa harcamamaktır.

“...Klasik örnektir: Yarı dolu bir bardağa, kötümserin yaklaşımı “yarısı boş”, iyimserin yaklaşımı “yarısı dolu” biçiminde olur. Önemli olan bardakta su bulunduğunu kabul ederek onu boşa harcamamak, ondan olabildiğince yararlanmaktır...”

- Her şeyin iyi tarafını görmek insanı yanıltabilir.

“...Her şeyin iyi tarafını görmek; her şeye iyi tarafından bakmak insanı yanıltabilir, diyebilirsiniz. Ama unutmayın ki insana yaşama sevinci, neşesi katan gerçekte iyimserlerdir...”

- Kötümserler, hayatı yeniden kurup biçimlendirmezler.

“... Yaşamı yeniden kurup biçimlendirmeye, çağdaş anlayışlarla örgütleyip geliştirmeye yetenekli olmayanlar: doğal olarak kötümserlik batağına saplanırlar...”

Söz konusu metinde 57 tane fiilimsi yer almaktadır. Bunlar; bakışları, olarak, değiştiren, bakışı, olmalarına, oluşan, sürükleyecek, bulup, çıkarmada, sevildiği, alındığı, girişkendir, geleceğe, sevecendir, görmek, bakmak, katan, kaçmaları, kullanmaya, düşünmelerini, bakıma, korunma, olarak, çıkarılabilecek, düşünmeye, bulunmaları, önermenin, olmadığını, getirmek, dolaşan, yükseldiğinde, azaldığında, sarsılıp, sarsılmamasıyla, olup, olmamasıyla, kurup biçimlendirmeye, anlayışlarla örgütleyip geliştirmeye, olmayanlar, olarak, almanın, olan, bulunduğunu, ederek, harcamamak, olabildiğince, olması,

boşalması, sererken, dolmasıysa, yanıtlamaya, olmak, olan, dengelemesini sözcükleridir.

“Kaşağı” metninin 6. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “fiilimsi” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerde geçen isim-fiillerin (mastarların) bulunmasını ve isim-fiillerin aldığı ekin gösterilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim.

“...Dişleri bozulunca tekrar denedim. Gene atların hiçbiri durmuyordu. Kızdım. Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim. On adım ötedeki çeşmeye koştum. Kaşağıyı yalağın taşına koydum...”

- Yemliklere ot doldurmak, ahırını süpürmek, gübreleri kaldırmak hoşumuza gidiyordu.

“...Dadaruh’la beraber onları suya götürmek, çıplak sırtlarına binmek, ne doyulmaz zevkti. Hasan korkar, yalnız binemezdi. Dadaruh onu kendi önüne alırdı. Torbalara arpa koymak, yemliklere ot doldurmak, ahırını süpürmek, gübreleri kaldırmak eğlenceli bir oyundan çok hoşumuza gidiyordu...”

- Dadaruh’un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim.

“...Kaşağıyı yalağın taşına koydum. Yerden kaldırabileceğim ağır bir taş bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul’dan gelen, ihtimal Dadaruh’un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim, parçaladım. Sonra yalağın içine attım...”

- Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar.

“...Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı. Zavallı anneciğim, benim iftira atabileceğime hiç ihtimal vermiyordu...”

- Ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum.

“...Ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Fakat ne yazık ki zavallı suçsuz kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh’u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyorlardı...”

- Hasan'ın hasta oluşu gözümünden gitmiyordu.
- Babamın dışarıya çıkmasını bekliyordardı.

“...Sabaha kadar gene gözlerimi kapayamadım. Hava henüz ağarırken Pervin'i uyandırdım. Kalktık. Ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Fakat ne yazık ki zavallı suçsuz kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyordardı...”

İlgili metinde 22 tane sıfat fiil tespit edilmiştir. Bunlar; kaybolmuş, gittiği, olan, sevdiğimiz, görünmeyen, doyulmaz, olduğu, gönderdiği, çıkan, parlayan, kaldırılabileceğim, kırılmış, atabileceğime, yaptıklarını, büyümediklerini, kıymadığı, ağlayan, duran, gelen, darıldığı, hastalandığında ve utanmaz sözcükleridir. 19 tane isim fiil tespit edilmiştir. Bunlar; götürmek, binmek, koymak, doldurmak, süpürmek, kaldırmak, sürmek, köreltmek, sürtmeye, çıkarmak, indirmeye, kullanmaya, ağlamaya, kesip, ağlamaya, boşaltmak ve çıkmasını sözcükleridir. 7 tane zarf fiil tespit edilmiştir. Bunlar; dalar dalmaz, alıp, giderken, bakarken, çıkınca, bularak, oynarken, büyüyüp, ağarırken, ağlarken, bozulunca, uyurken, koşarak, sarsarak, düştükçe, geldikçe ve sormadan sözcükleridir.

Görsel 100' de “İyimserlik ve Kötümselik Üzerine” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK	
Aşağıdaki cümlelerde geçen <i>isim-fiilleri (mastarları)</i> bulunuz. İsim-fiillerin aldığı eki örnekteki gibi gösteriniz.	
Öfkemi sanki kaşağıdan <u>çıkarmak</u> istedim.	İsim-Fiilin Aldığı Ek -mak
Yemliklere ot doldurmak, ahırını süpürmek, gübreleri kaldırmak hoşumuza gidiyordu.	
Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim.	
Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar.	
Ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum.	
Hasan'ın hasta oluşu gözümünden gitmiyordu.	
Babamın dışarıya çıkmasını bekliyordardı.	

Görsel 100. İyimserlik ve Kötümselik Üzerine Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“İnsanla Güzel” metninin 6. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “sıfat fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, metinden bağımsız olarak verilen paragrafta geçen sıfat-fiillerin (ortaçların) bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen parça doğrudan ilgili metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir. İlgili metinde; “doğan, gerinen, koştuğu, göveren ve veren” olmak üzere 5 tane sıfat fiil eki; “oldukça, uzandıkça, varken, bırakıp ve güzelken “ olmak üzere 5 tane zarf fiil ve bir tane de isim fiil, bölüşür, tespit edilmiştir.

Görsel 101’ de “İnsanla Güzel” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki metinde geçen **sıfat-fiilleri (ortaçları)** bulunuz. Sıfat-fiilin aldığı eki örnekteki gibi gösteriniz.

Züla’ın baktığı resimler, unutulmaz güzel günlerden hatıraydı. Tozlanmış rafların içindeki albümü, çok özlediği arkadaşları Sena ve Elif hediye etmişti. O, resimlerdeki gibi değildi artık; ağarmış saçları, buruşmuş yüzü, akıp giden zamanı ona hissettirmişti. Değişmeyen bir tek şey vardı: O da güler yüzü.

Sıfat-Fiilin Aldığı Ek	
Züla’ın <u>baktığı</u> resimler <u>unutulmaz</u> güzel günlerden hatıraydı.	-tıği, -maz

Görsel 101. İnsanla Güzel Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Milli Mücadele ve Atatürk” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 28’ de verilmiştir.

Tablo 28. Milli Mücadele ve Atatürk Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin
Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (5. etkinlik)		X			
	Atatürk ve Müzik	Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (6. etkinlik)		X			
	Kınalı Ali'nin Mektubu	Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir. (5. etkinlik)					X
		Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar. (6. etkinlik)					X
	Atatürk'ü Gördüm (Dinleme/ İzleme)						

“Bayrağımızın Altında” metninin 5. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “zarf fiil” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki zarf fiillerin bulunması istenmiştir. Etkinlikteki cümlelerden 5 tanesi ilgili metinden alınırken, 3 tane örnek, cümlelerdeki bazı kelimelerin zarf fiil eki almış sözcüğe dönüştürülerek ve cümlelere zarf fiil eki almış sözcük eklenerek örnek oluşturulmuştur. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Ortalık ağarıyor, hâlâ kadınlar gelip gidiyor.

“...Ortalık ağarıyor, hâlâ kadınlar gelip gidiyor, hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyorduk, hâlâ geçen günleri konuşuyorduk...”

- Hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyoruz.

“...Ortalık ağarıyor, hâlâ kadınlar gelip gidiyor, hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyorduk, hâlâ geçen günleri konuşuyorduk...”

- Evvelsi gün ümidi kesince bir tek oğlumu aldım, bizim bayrağa kaçtım.

“...Ben Üsküp’ten beri beş defa düşman bandırasından bizim bayrağa kaçtım. Bunlardan evvelsi gün ümidi kesince bir tek oğlumu aldım, size, bizim bayrağa kaçtım...”

- Sürüne sürüne size kaçmaya karar verdim.

“...Sonunda baktım, ben ihtiyarlıyorum, siz gecikiyorsunuz, sürüne sürüne size kaçmaya karar verdim. Yolda ölürsem oğlum sırtında, ölümü bizim bayrağın olduğu yere götürecekti. Sonunda bizimkiler geldiler! ...”

- Her gün buradan kaçıp size gelmek istiyordum.

“...Her gün buradan kaçıp size gelmek istiyordum. Her gün burada ölüverirsem, mezarım bandıra altında kalırsa diye çıldırıyordum. Ama düşmanlar bırakmıyorlar, öteye kaçmak için bizim de ne atımız ne arabamız vardı...”

- Yerini yurdunu kaybedince Hatice Nine endişelenmedi.

“...Bana öyle geldi ki bu zafer arasında bütün Salihli’deki kadınların kimi sevgili bir vücudu, hepsi yerini yurdunu hatta karnını doyurabilmek güvenini kaybettikleri için arada alınlarından uçan siyah endişe gölgesi Hatice Nine’de yoktu...”

- Oğlum, askerlerden bir eşek alarak beni buraya getirdi.
- Giderken döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı.

“...Oğlum beni, askerlerden aldığı bir eşekle buraya getirdi. Döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı. Ne yangın ne facia ne zarar ve ziyan ne de işkencenin onca manası vardı...”

İlgili metinde 11 tane sıfat fiil eki almış sözcük tespit edilmiştir. Bunlar; “unutamayacağım, kalmış, geçtiğine, gelenlerdendi, geçen, uçan, ermiş, kurumuş, olduğu, aldığı ve istediği” sözcükleridir. Metinde 5 tane isim fiil tespit edilmiştir. Bunlar; “doyurabilmek, gelmek, sevmek, kaçmak ve kaçmaya” sözcükleridir. Metinde 5 tane de zarf fiil tespit edilmiştir. Bunlar; “gelip, sarılıp, kesince, kaçıp ve sürüne sürüne” sözcükleridir.

Görsel 102’ de “Bayrağımızın Altında” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen zarf-fiilleri (bağ-fiil) bulunuz. Zarf-fiillerin aldığı eki örnekteki gibi karşılarna yazınız.

	Zarf-Fiilin Aldığı Ek
Ortalık açarıyor, hâlâ kadınlar <u>gelip</u> gidiyor.	-ip
Hâlâ birbirimizin boynuna sarılıp koklaşıyoruz.	
Yerini yurdunu kaybedince Hatice Nine endişelenmedi.	
Evvelsi gün ümidi kesince bir tek oğlumu aldım, bizim bayrağa kaçtım.	
Sürüne sürüne size kaçmaya karar verdim.	
Her gün buradan kaçıp size gelmek istiyordum.	
Oğlum, askerlerden bir eşek alarak beni buraya getirdi.	
Giderken döndü ve sıkı sıkı bir daha boynuma sarıldı.	

Görsel 102. Bayrağımızın Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Atatürk ve Müzik” metninin 6. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda “fiilimsiler” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, 6 tane örnek cümle verilerek bu cümlelerdeki fiilimsilerin bulunmasını istenmiştir. Etkinlikte verilen 5 tane örnek cümle doğrudan metinden alınırken, 1 tane örnek cümle doğrudan metinden alınmamıştır. Bu nedenle etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Alafranga müziğe yönelip halkı buna teşvik etmiştir.

“...Atatürk, özellikle son dönemde her ne kadar alafranga müziğe yönelip halkını buna teşvik etmişse de kendisi Türk musikisi ile olan bağını hiçbir zaman kopartmamıştır...”

- “Manastır” en sevdiği türküler arasındadır.

“...En sevdiği türküler arasında, “Aliş’imin Kaşları Karem, Atladım Bahçeye Girdim, Ayağına Giymiş Sedef Nalini, Bülbülüm, Dağlar Dağlar, Gide Gide Yarelerin Derildi, Köşküm Var Deryaya Karşı, Maya Dağ’dan Kalkan Kazlar, Manastır, Şahane Gözler...”

- Atatürk, sanat ve sanatçıya önem vermeyi vurgulamıştır.

“...Görüldüğü üzere Gazi; gittiği her yerde, katıldığı hemen her toplantıda, etrafındakilerle yaptığı söyleşilerde müzik konusuna mutlaka değinmiş ve topluma önemli mesajlar vermeye çalışmıştır...”

- Atatürk, Batı’dan getirilen müzik kültürünü araştırmıştır.

“...Atatürk, akşam yemeklerini zaman zaman bir müzik akademisine dönüştürmüştür. Bu toplantılarda Batı’dan getirilen müzik kültürünü ayrıntılarına kadar öğrenmek istemiştir. Yerli ve yabancı kişilerle görüşmeye, tartışmaya, önem vermiştir...”

- Kitaplarda satırların altını çizerek yerli ve yabancı kaynakları incelemiştir.

“...Bir arayış içinde olduğu görülen Atatürk bu esnada enteresan bulduğu satırların altını çizerek yerli yabancı kaynakları incelemiş, Ziya Gökalp’in eserlerini devamlı surette okumuş ve onlardan etkilenmiştir...”

- İlk adım, konservatuvarların kurulması olmuştur.

Etkinlikte verilen “İlk adım, konservatuvarların kurulması olmuştur.” örnek cümlesi metinde doğrudan geçmemektedir. Metinden özetleme yapılarak oluşturulmuş bir cümledir. Örnekteki “kurulması” sözcüğü ilgili metinde doğrudan geçen bir sözcük değildir. Cümlenin içerisine metinden bağımsız olarak eklenen bir isim fiildir.

İlgili metinde; gelişmelerin, konuşmada, bahsetmeye, yapılması, açıklamasını, yapmaya, ilgilenmesi, olması, etmesini, söylemesinin, etmesinin, okumak,

sevmesine, gelişmelerin, gelişmesi, ulaşması, ulaşmanın, yoklaması, olduğu, bulunduğu, öğrenmek, görüşmeye, tartışmaya, getirmekten ve vermeye olmak üzere 25 tane isim fiil; gittiği, yaptığı, ilgilendiğinde, gördüğümüz, vuracak, olan, yapılacak, yaptığı, değinmiş, tasdiklediğini, gösterdiği, olduğu, almadığını, söylediğini, dinleyeni, dinlediğini, sevdiği, kalkan, edenlerden, anlattıklarından, çağrıldığı, seven, olduğunu, bulunan, duyduğu, dinlediği, bulunduğu, kazanmasındaki, ol uşturulması, veren, verilen, geçen, tartışılmış, görülen, dönen, getirilen, bulunan, nitelendirdiği, görüldüğü, katıldığı, gittiği, yaptığı ve istediği olmak üzere toplam 41 tane sıfat fiil; bahsederek, alıp, olarak, severek, yönelip, çalınıp, gösterip, düşünülüp, sunularak, çizerek, tamamlayarak ve olarak olmak üzere toplam 12 tane zarf fiil tespit edilmiştir.

Görsel 103’ te “Atatürk ve Müzik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde geçen **fiilimsileri** bulup türlerini belirleyerek uygun bölümleri işaretleyiniz.

	İsim-Fiil	Sıfat-Fiil	Zarf-Fiil
Alafranga müziğe yönelip halkı buna teşvik etmiştir.			
“Manastır” en sevdiği türküler arasındadır.			
Atatürk, sanat ve sanatçıya önem vermeyi vurgulamıştır.			
İlk adım, konservatuvarların kurulması olmuştur.			
Atatürk, Batı’dan getirilen müzik kültürünü araştırmıştır.			
Kitaplarda satırların altını çizerek yerli ve yabancı kaynakları incelemiştir.			

Görsel 103. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kıvalı Ali’nin Mektubu” metninin 5.etkinliğinde “Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda “özellikle, kısaca, son olarak” unsurları ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen metinde geçen geçiş ve bağlantı ifadelerinin altını çizip, bu ifadelerin anlatıma olan katkısının belirlenmesi istenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim

Programı'nın (MEB, 2019) 8. sınıf düzeyinde “oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak” unsurları yer almaktadır. Söz konusu metinde, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 8. sınıf düzeyinde yer alan geçiş ve bağlantı unsurları yer almamaktadır. Etkinlikte, metinden bağımsız bir paragraf verilmiştir. Bu nedenle etkinlik, metinle ilişkili değildir.

Görsel 104' te “Atatürk ve Müzik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

5. ETKİNLİK

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde geçen geçiş ve bağlantı ifadelerinin altlarını çizip bu ifadelerin anlatıma olan katkısını yazınız.

Gençlik kavramı, biyolojik anlamda kullanıldığı zaman şüphesiz ki belli bir yaş dönemini ifade eder. Atatürk, gençlere verdiği önemi ilk olarak 19 Mayıs tarihini “Gençlik ve Spor Bayramı” hediye ederek göstermiştir. Atatürk, gençlerin özellikle sağlam ve olumlu bir karakter taşımalarını önemsemiştir.

Kısaca Atatürk gençliği, ideal gençliği oluşturmalıdır. Son olarak diyebiliriz ki ilkelere bağlı, çalışkan ve vatansever bir gençlik Atatürk'ün idealiydi.

Komisyon

Görsel 104. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Kınalı Ali'nin Mektubu” metninin 6. etkinliğinde “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda sıfat, zarf ve isim fiil konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen mektup türündeki parçada geçen fiilimsileri bulup, türlerini belirleyerek uygun bölümlere yazılması istenmiştir. Etkinlikte, örnek olarak verilen metin doğrudan metinden alınmamıştır. Dolayısıyla etkinlik, metinle ilişkili değildir.

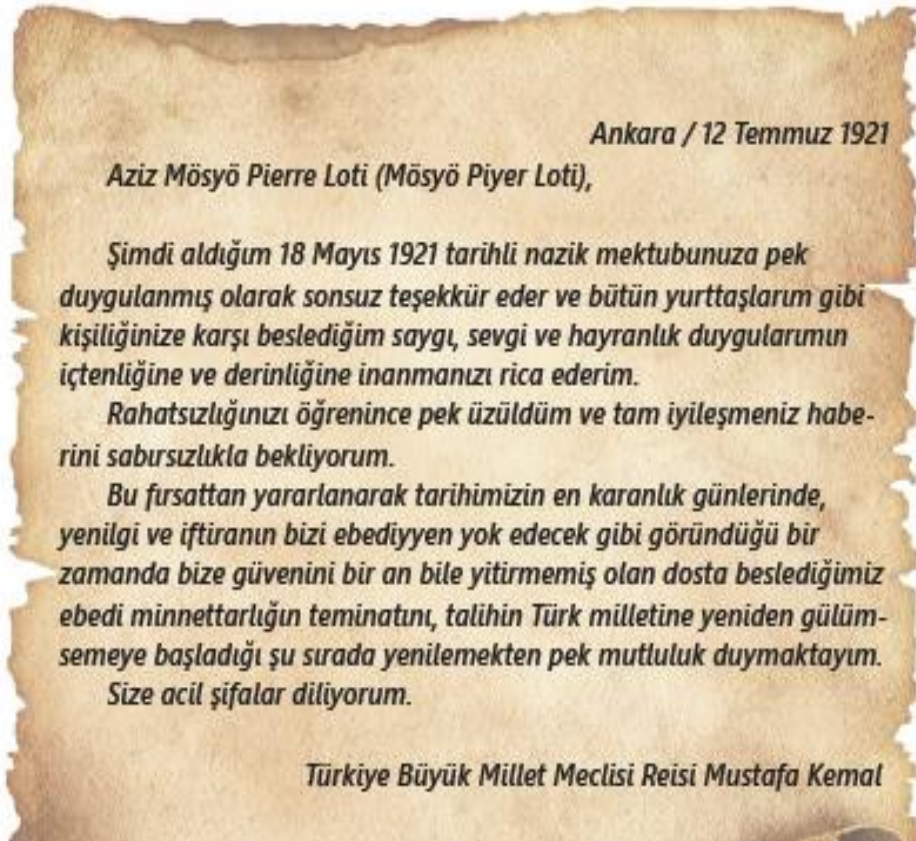
İlgili metinde 19 tane sıfat fiil, 16 tane zarf fiil ve 14 tane isim fiil tespit edilmiştir. Metinde geçen; “gelen, sararmış, sevecen, olduğunu, söyleyenlerin, yazılmadığını, sorduktan, oldukça, ekleteceğini, savaşı, gelen, biçildiği, göndermek, gören, bulaşacakları, gidenlerin, yazdırdığı, gidecek ve öper sözcükleri sıfat fiile; denetlerken, gelmeden, yazılıp, kapatılırken, söyleyerek, gönderirken, giderek, gidip, atarak, gitmeden, diyerek, okunurken sözcükleri zarf fiile; demekle, göndermek, bildirmek, okumam, yazmam, etmemesini, gitmek,

almak, düşmek, kalmaması, göndermek, göndermesini, etmek ve okumaya” sözcükleri yer almaktadır.

Görsel 105’ te “Atatürk ve Müzik” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki mektubu okuyunuz. Mektupta geçen fiilimsileri bulup türlerini belirleyer bölümlere yazınız.

Görsel 105. Atatürk ve Müzik Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Erdemler” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 29’ da verilmiştir.

Tablo 29. Bilim ve Teknoloji Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Bilim ve Teknoloji	Gündelik Hayatta E-Hastalıklar	Cümlelerin öğelerini ayırt eder. (10. etkinlik)	X				
	Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	Cümlelerin öğelerini ayırt eder. (8. etkinlik)	X				
	Parktaki Bilim	Cümlelerin öğelerini ayırt eder. (8. etkinlik)		X			
	Uzay Giysileri (Dinleme/ İzleme Metni)	Cümlelerin öğelerini ayırt eder. (8. etkinlik)	X				

“Gündelik Hayatta E- Hastalıklar” metninin 10. etkinliğinde “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “özne ve yüklem” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki özne ve yüklemlerin altının çizilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir.

- Bireyler, teknoloji bağımlısı durumuna gelmişlerdir.

“...İnternet teknolojisinin gelişim göstermesi, akıllı telefon ve tablet kullanımının yaygınlaşmasıyla bireyler teknoloji bağımlısı durumuna gelmişlerdir...”

- Dijital bağımlılık; internet bağımlılığını, cep telefonu bağımlılığını içermektedir.

“...Dijital bağımlılık, başta teknolojik araç ve uygulamaların günlük yaşantımıza olumsuz etkilerini, Internet bağımlılığını, cep telefonu bağımlılığını, sosyal medya bağımlılığını ve dijital oyun bağımlılığını içermektedir...”

- Birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır elektronik uykusuzluk.

“...Keza elektronik uykusuzluk da birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır. Dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonuyla, tabletiyle, bilgisayarıyla uğraşan kullanıcılar bu hastalığa yakalanmış demektir...”

- Akıllı telefonlarını sürekli elinde tutan kullanıcılar, karşısındaki kişiyi önemsememektedirler.

“...Akıllı telefonlarını sürekli elinde tutan kullanıcılar, karşısındakinin söylediklerine odaklanmak yerine telefon ekranlarına dikkatlice bakmakta ve karşısındaki kişiyi önemsememektedir...”

- Onlar, dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonlar ile uğraşırlar.

“...Dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonuyla, tabletiyle, bilgisayarıyla uğraşan kullanıcılar bu hastalığa yakalanmış demektir...”

İlgili metnin içerisinde özne ve yüklem bulunan 27 tane cümle bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- E-hastalıklar sosyal medya aracılığıyla giderek yaygınlaşmaktadır.
- Bu hastalığa yakalananlar her bir sağlık problemini internetten araştırmakta ve doktorlara itibar etmemektedirler.
- Keza elektronik uykusuzluk da birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır.
- Hayalet titreşim adı verilen fantom (fantım) vibrasyon da cep telefonlarıyla yaygınlaşan bir e-hastalıktır.
- Unutulmamalıdır ki e-hastalık özgüven ve dikkat eksikliği oluşturmaktadır.
- Dolayısıyla bu tür hastalıklara yakalanan bireylerin mutlaka tedavi sürecine başlaması gerekmektedir.

Görsel 106’ da “Gündelik Hayatta E- Hastalıklar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

10. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerdeki **özne ve yüklem**lerin altını çiziniz.

- Bireyler, teknoloji bağımlısı durumuna gelmişlerdir.
- Dijital bağımlılık; internet bağımlılığını, cep telefonu bağımlılığını içermektedir.
- Onlar, dinlenme saatleri esnasında bile akıllı telefonlar ile uğraşırlar.
- Birçok kullanıcının yakalandığı bir e-hastalıktır elektronik uykusuzluk.
- Akıllı telefonlarını sürekli elinde tutan kullanıcılar, karşısındaki kişiyi önemsememektedirler.

Görsel 106. Gündelik Hayatta E- Hastalıklar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi

Etkinlik Örneği

“Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” metninin 8. etkinliğinde “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “özne ve yüklem” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki bazı özne ve yüklemler yanlış gösterilmiştir. Yanlışları düzelterek, altlarına doğru olan özne ve yüklemelerin yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Biz Türkiye’de Mardin ilinin Savur ilçesindeyiz.
- Küçük Aziz Sancar, öğle sıcağı bastırmadan evden çıkıyor.

- Aziz, heybeni yine tıka basa kitapla doldurmuşsun.

- İyi bir öğrenci olan Aziz Sancar, ilk ve ortaöğrenimini başarıyla tamamlar.
- O, üniversitede tıp okumaya karar verir.

“...İyi bir öğrenci olan Aziz Sancar ilk ve ortaöğrenimini başarıyla tamamlar. Canlıların ve insan bedeninin işleyişine büyük ilgi duyar. Üniversitede tıp okumaya karar verir...”

- (Ben / G.Ö.) Kimse beni rahatsız etmeden çalışabileceğim.

İlgili metinde içerisinde özne ve yüklem olan 58 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir:

- Mikroorganizmalar, bitkiler ve hayvanlar hücre ya da hücrelerden oluşuyormuş.
- Hücre denen bu yapının içinde de o canlıya özgü genetik bilgiler bulunuyormuş.
- Aziz, rahat rahat kitap okuyabileceği, ders çalışabileceği, sessiz bir yer olduğu için kat ediyormuş onca yolu.
- Onlarca süren disiplinli çalışmasının sonunda Aziz Sancar, morötesi ışınımdan zarar gören DNA moleküllerinin nasıl onarıldığını gösterdi.
- Ve Aziz Sancar, elindeki tüm olanakları kullanarak Amerika Birleşik Devletleri'ne gider.

kurallarıyla açıklamak mümkün. Peki, oyun parkındaki oyuncakların fizik kurallarıyla ilişkisi ne olabilir? Gelin, bu oyuncakların işleyişini fizik kuralları açısından birlikte inceleyelim...”

- Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün.

“...Bir çubuk ve bir destekten oluşan düzeneklere kaldıraç denir. Tahterevalli de desteği ortada bulunan bir tür kaldıraçtır. Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün. Eğer böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız? Bunun cevabı çok basit. Desteğin yerinin ağır olan kişiye yakın olması gerekir. Desteğin yeri kişilerin ağırlıklarına bağlı olarak değişir...”

- Ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız?

“...Bir çubuk ve bir destekten oluşan düzeneklere kaldıraç denir. Tahterevalli de desteği ortada bulunan bir tür kaldıraçtır. Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün. Eğer böyle bir olanağınız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız? Bunun cevabı çok basit. Desteğin yerinin ağır olan kişiye yakın olması gerekir. Desteğin yeri kişilerin ağırlıklarına bağlı olarak değişir...”

- Tahterevalliyi eşit kollu bir terazi gibi düşünebilirsiniz.

“...Parklardaki eğlenceli bir diğer oyuncak da tahterevallidir. Tahterevalli iki ucunda birer oturak olan uzun bir çubuk ve bu çubuğun tam ortasındaki bir destekten oluşur. Tahterevalliyi eşit kollu bir terazi gibi düşünebilirsiniz. Eğer eşit ağırlıktaki kişiler tahterevallinin iki ucuna oturursa tahterevalli dengede durur. Eğer farklı ağırlıklardaki kişiler tahterevalliyeye oturursa ağır olan kişinin bulunduğu uç aşağı iner. Ağırlıkları dengelemek için ağır olan kişinin kendini yukarı itmesi gerekir...”

Etkinlikte verilen üç tane örnek, metinden doğrudan alınmamıştır. Dolayısıyla bu üç örneğin metinle bir ilişkisi yoktur. Bu cümleler şu şekildedir:

- Öğretmenimiz “Parktaki Bilim metnini okuyun.” dedi.
- Okan, ilk kez salıncak ve kaydırak görmüştü.
- Sallanırken ayaklarınızı yerden kaldırırsınız.

İlgili metinde 7 tane belirtili nesne ve 6 tane belirtisiz nesne olmak üzere toplam 13 tane nesne tespit edilmiştir. Tespit edilen bu cümleler şu şekildedir:

- Gelin, bu oyuncakların işleyişini fizik kuralları açısından birlikte inceleyelim.
- Ayaklarınızla geri geri gidip salınacağı belirli bir yüksekliğe getirdiğinizde ona potansiyel enerji kazandırmış yani onda enerji biriktirmiş olursunuz.
- Kinetik enerji salınacağın ileri doğru yükselmesini sağlar.
- Eğer hiçbir direnç ve sürtünme olmasaydı salıncakta hiç durmadan sonsuza kadar sallanabileceğinizi biliyor muydunuz?
- Salınacağın zincir uzunluğu, salınacağın salınım hızını etkiler.
- Eğer kısa zincirli bir salıncaktaysanız uzun zincirli salıncaktaki birine kıyasla aynı süre içinde daha fazla sayıda ileri geri hareket edebilirsiniz.
- Yere sert bir şekilde değil, yavaşça inmenizi sağlar.
- Tabii, gideceğiniz mesafeyi de uzatarak işe daha fazla eğlence de katmış olur.
- Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün.
- Oyuncak size, oyuncuğa tutunduğunuz yerden oyuncuğın merkezine doğru bir kuvvet uygular.
- Bu da sizi belli bir yöne dönmeye zorlar.
- Eğer böyle bir olanağımız olsaydı ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağlardınız?
- Tahterevalliye eşit kollu bir terazi gibi düşünebilirsiniz.

Görsel 108’ de “Parktaki Bilim” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8. ETKİNLİK

Cümlelerdeki nesnelere altını çizip türünü belirtiniz.

	Belirtili Nesne	Belirtisiz Nesne
<u>Bu oyuncakların işleyişini</u> fizik kuralları açısından inceleyelim.	✓	
Okan, ilk kez salıncak ve kaydırak görmüştü.		
Tahterevallide desteğin yerini değiştirebildiğinizi düşünün.		
Ağır biriyle hafif birinin dengede kalmasını nasıl sağladınız?		
Öğretmenimiz "Parktaki Bilim metnini okuyun." dedi.		
Tahterevalliyi eşit kollu bir terazi gibi düşünebilirsiniz.		
Sallanırken ayaklarınızı yerden kaldırırsınız.		

Görsel 108. Parktaki Bilim Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

"Uzay Giysileri" dinleme/izleme metninin 8. etkinliğinde "Cümlenin öğelerini ayırt eder." kazanımı doğrultusunda "özne ve yüklem" konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki özne, yüklem ve yer tamlayıcılarının bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Uzay giysileri basınçlı bir atmosfere sahiptir.

"...Yüksek hızlı hareket eden toz parçacıkları bedeninize çarpar. Ardı ardına geliyor sorular. "Bu tehlikelerin hepsine yanıt verebilir mi bu giysiler?" Evet, uzay giysileri basınçlı bir atmosfere sahiptir. Gereken oksijeni sağlar. Astronottan çıkan karbondioksiti yok eder..."

- Bu giysi olmadan astronotlar uzay boşluğunda yürüyemezler.

"...Uzay giysileri odasının bugünkü ilk konuğu Venüs takımı. Takımın eğitmeni Zeynep, "uzaya çıkan astronotun giydiği bu özel giysi onu uzaya taşıyan roket ve kapsül kadar önemli" diyor. Bu giysi olmadan astronotlar uzay boşluğunda, ay üzerinde ya da herhangi bir gezegende yürüyemezler, bir araçtan diğerine geçemezler. Öğrenciler birbirinden meraklı..."

- Yüksek hızla hareket eden toz parçacıkları bedeninize çarpar.
- O, bu tehlikelerin hepsine yanıt verebilir mi?

“... 120 santigrat derece ile 100 santigrat derece arası kozmik ışın ve güneşten kaynaklanan radyasyon yüklü parçacıklara karşı savunmasız kalırsınız. Yüksek hızlı hareket eden toz parçacıkları bedeninize çarpar. Ardı ardına geliyor sorular. “Bu tehlikelerin hepsine yanıt verebilir mi bu giysiler? ” Evet, uzay giysileri basınçlı bir atmosfere sahiptir. Gereken oksijeni sağlar...”

- Uzay giysileri astronotu göktaşlarından, radyasyondan korur.

“...Evet, uzay giysileri basınçlı bir atmosfere sahiptir. Gereken oksijeni sağlar. Astronottan çıkan karbondioksiti yok eder. Gereken ısıyı sabit tutar. Astronotu; göktaşlarından, radyasyondan korur. Temiz ve iyi bir görüş sağlar...”

- Astronot uzay aracının içinde bu hantal giysilerle oturuyor.

“...Uzay aracının içinde de bu hantal giysilerle mi oturuyor astronot? Hayır, uzay kabininde astronotun bu özel giysileri ihtiyacı yok. Çünkü sınıksız kapalı kabinin içi saf oksijen ya da atmosferdeki doğal hava ile doldurulmuştur...”

Metinde, 40 tane yüklem, 40 tane özne tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- “Diyelim ki uzay giysisi olmadan uzaya gitti astronot böyle bir durumda neler yaşanır?” diye soruyor naz.
- “Neler yaşanmaz ki” diye gülüyor Zeynep.
- Astronotun kalp atışları ve vücut ısısını bu aletlerle her an kontrol edilir.
- Böylece yerdeki kontrol merkezinde bulunan Doktorlar astronotların sağlık durumunun saniyesi saniyesine takip edebilir.
- Uzay giysileri, astronotlara soluyacakları havayı sağlayacak ve uzayda rahatça çalışabilecek biçimde tasarlanmış.
- Takımın eğitmeni Zeynep, “uzaya çıkan astronotun giydiği bu özel giysi, onu uzaya taşıyan roket ve kapsül kadar önemli” diyor.

Metinde, içerisinde yer tamlayıcısı olan 16 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Geleceğin liderleri buradan doğar sloganıyla öğrencilerini karşılayan uzay kampı Türkiye'yi keşfetmeye hazır mısınız?

- Öğrencilerin en sevdiği bölümlerin başında uzay giysilerinin bulunduğu oda geliyor.
- Odanın bir duvarı boyunca yan yana sıralanmış gerçeğiyle birebir uygun kıyafetlerin içinde eksik olan tek şey astronot.
- Astronotların çevreyi görebilecekleri canlı bir kask, omuz kısmı tam oturan sert ama ellerin kolların çalışabilmesine izin veren bir üst gövde, eldivenler ve altında büyük botların bulunduğu esnek alt gövdeden oluşuyor.
- Hayır, uzay kabininde astronotun bu özel giysilere ihtiyacı yok
- Ama boyu kısa cüssesi narin olan küçük yaştakiler içinde astronot varmış gibi dimdik duran giysilerin yanında poz vermekle yetiniyor.
- Bundan sonrası uzay giysileri ile fotoğraf çekme yarışına dönüşüyor.

Görsel 109’ da “Uzay Giysileri” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7.
ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde özne ve yüklem altını çiziniz. Karşısındaki kutucuğa cümlelerdeki yer tamlayıcılarını yazınız.

	Yer Tamlayıcısı
Bu giysi olmadan <u>astronotlar</u> uzay boşluğunda <u>yürüyemezler.</u>	<i>uzay boşluğunda</i>
Özne Yüklem	
Yüksek hızla hareket eden toz parçacıkları bedeninize çarpar.	
O, bu tehlikelerin hepsine yanıt verebilir mi?	
Uzay giysileri basınçlı bir atmosfere sahiptir.	
Uzay giysileri astronotu göktaşlarından, radyasyondan korur.	
Astronot uzay aracının içinde bu hantal giysilerle oturuyor.	

108

Görsel 109. Uzay Giysileri Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Birey ve Toplum” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi Tablo 30’ da verilmiştir.

Tablo 30. Birey ve Toplum Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Birey ve Toplum	Kaldırımlar	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (6. etkinlik)		X			
	Portakal	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (7. etkinlik)	X				
	Dilimiz Kuşatma Altında	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (7. etkinlik)		X			
	Karanlığın Rengi Beyaz (Dinleme/ İzleme Metni)	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (6. etkinlik)	X				

“Kaldırımlar” metninin 6. etkinliğinde “Cümlenin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “zarf tamlaması” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerdeki özne, yüklem ve zarf tamlayıcılarının bulunması istenmiştir. Etkinlikte verilen 6 tane örnekten 4 tanesi metinden doğrudan alınırken, 2 tanesi metinden alınmadığı için etiklik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Arkama bakmadan yürüyorum.

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa sapanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

- Kaldırımların sesi, sesler kesilince duyulur.

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

- Islak bir yorgan gibi sımsıkı bürüneyim.

Ne sabahı göreyim ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

- Uzansın gövdem, taşlara boydan boya.

Uzaniverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse kaldırımların kara sevdalı eşi...
(...)

Necip Fazıl KISAKÜREK

- Serin karanlıkları üstüme yavaşça örtün.

Etkinlikteki “Serin karanlıkları üstüme yavaşça örtün.” örnek cümlesi metinde doğrudan geçmemektedir. Metinde bu cümle “Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.” diye geçmektedir. Metinde yer alan cümlede zarf tamlaması yoktur. Metinden alınan etkinlikteki örneğe, zarf tamlaması eklenerek değiştirilmiştir. Metinde, etkinlikte kullanılacak zarf tamlaması örneği olmasına rağmen metindeki cümleler değiştirilerek örnekler oluşturulmuştur.

İlgili metinde, etkinlikte kullanılan örnekler haricinde içerisinde zarf tümleci olan 4 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir:

- Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyiyor.
- İki yanımdan aksın, bir sel gibi fenerler.

- Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya.
- Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
- Ölse kaldırımların kara sevdalı eşi...

Metinde içerisinde özne ve yüklem bulunan 31 tane cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şu şekildedir:

- Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında.
- Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
- Yolumun karanlığa saplanan noktasında, sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.
- Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
- Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;
- Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta.
- Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum.
- Ben gideyim, yol gitsin, ben gideyim, yol gitsin.

Görsel 110’ da “Kaldırımlar” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerdeki özne ve yüklemi belirleyiniz. Zarf tamlayıcılarını karşısındaki boşluğa yazınız.

	Zarf Tamlayıcısı
(Ben / G.Ö.) Arkama bakmadan yürüyorum. Yüklem	Arkama bakmadan
Kaldırımların sesi, sesler kesilince duyulur.	
Islak bir yorgan gibi sımsıkı bürüneyim.	
Hiçbir zaman bitmesin yolculuğum.	
Uzansın gövdem, taşlara boydan boya.	

Görsel 110. Kaldırımlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Portakal” metninin 7. etkinliğinde “Cümlenin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, metinden alınan cümlelerdeki koyu yazılan sözcük ya da sözcük gruplarının cümlenin hangi ögesi olduğunun bulunması istenmiştir.

Etkinlikte verilen örnekler metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- **Her yerde** öğrenci var.

“... Yatılı dedikleri yer kocaman bina. Ben derdim ki bizim evden kalabalığı yok herhâlde. Varmış ki nasıl varmış. Her yerde öğrenci var...”

- Portakalların hepsini yedirmedi **annem**.

“...Portakalların hepsini yedirmedi anam, “Şunlar dursun da babana verelim akşam.” Sonra uykumuz geldi. Anam Elif’i yatırdı, ben de yanına yattım...”

- **İlkokul bitince** dedem babamı yanına çağırdı.

“...İlkokul bitince dedem babamı, bir de Hasan emmimi yanına çağırdı. İçeriye geçip konuştular. Sonra da Nurettin’le beni çağırdılar...”

- Ben **böyle bir şey** görmemişim.

“...Esas mesele bina değil, okul değil, esas mesele yemek. Ben böyle bir şey görmemişim, sıraya girip yemek alıyoruz...”

- Derslerden kalırsam beni okuldan **atarlarmış**.

“...Ben de derslerime çalışıyorum ki nasıl. Niye çalışıyorum? Derslerden kalırsam beni okuldan atarlarmış. Atınca nereye atacaklar ki köye atacaklar. Köye gitmem ben...”

- Bir gün **yemekte** bir şey verdiler.

“...Bir gün yemekte bir şey verdiler. Yuvarlak. Rengi kırmızı gibi... Portakal! Ben portakalı ilkin orada gördüm...”

- **Dönem boyunca** hiç gitmedim köye.
- Giderken anama **portakal** götürdüm.

“...Dönem boyunca hiç gitmedim köye, ev burnumda tütüyor. Giderken anama portakal götürdüm. Anam beni görünce nasıl sarıldı. Bileklerime baktı, sırtımı yokladı...”

- Ne vakit portakal yesem elimi **yıkamam**.

“...Ben o günü hiç unutmadım. Şimdi ne vakit portakal yesem elimi yıkamam, bir süre koklarım. Elif’i koklar gibi, anamı koklar gibi koklarım...”

İlgili metinde 127 tane özne ve yüklem, 28 tane belirtili nesne, 26 tane belirtisiz nesne, 61 tane zarf tamlayıcısı ve 63 tane dolaylı tümleş tespit edilmiştir. Metindeki bazı örnekler şunlardır:

- Elif'in avuçları portakal kokuyordu.
- Ben portakalı ilkin orada gördüm.
- Sofrada azıcık başını çevirsen önündeki ekmek kaybolur.
- Öğlendi, akşamı derken bizim yeme işi düzene girdi.
- Annemi o zamanlar bir göreceksiniz.
- İlkokul bitince dedem babamı, bir de Hasan emmimi yanına çağırdı.
- Onu ilçenin yatılısına koydular.
- Adını yanlış derim diye utanıyorum.
- Su bile içmedim şişmeyeyim diye.
- Yedikten sonra elimi de yıkamadım.
- “Ben bir kere yediydim bundan, bilirim.” dedi.
- Elif suyunu döke döke yedi.
- “Sınıfın birincisi değilim ya, az kaldı.” dedim.

Görsel 111’ de “Portakal” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

	Yüklem	Özne	Nesne	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tamlayıcısı
Her yerde öğrenci var.				X	
Portakalların hepsini yedirmedi annem .					
İlkokul bitince dedem babamı yanına çağırdı.					
Ben böyle bir şey görmemişim.					
Derslerden kalırsam beni okuldan atarlarmış .					
Bir gün yemekte bir şey verdiler.					
Dönem boyunca hiç gitmedim köye.					

Görsel 111. Portakal Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Dilimiz Kuşatma Altında” metninin 7. etkinliğinde “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin öğelerini bularak karşılardaki öge dizilişleriyle eşleştirilmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen 7 cümleden, 5 tanesi metinden doğrudan alınırken, 2 tane cümle

metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Hepimizin katkısıyla dilimiz giderek yozlaştırılıyor.

“...Kimi aydınlarımız, yazarlarımız, çizerlerimiz, basınımız, sanatçılarımız, televizyon kanallarımız, reklamcılarımız, sözün kısası hemen hepimizin katkısıyla dilimiz giderek yozlaştırılıyor...”

- Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar.

“...Hemen her yerli dizide, sanatçıları yöresel dilde konuşturmak yaygın hâle gelmiş durumda. Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar...”

- Türkçe sözcükler İngilizce eklerle zenginleştiriliyor.

“...Türkçe sözcükler İngilizce eklerle zenginleştiriliyor (!); Börek Center (sentır), Boncuk Center... Ayaküstü lokantaya yakıştırılan “Şip Şak” gibi güzel bir ad, ne hikmetse İngilizce olarak Ship Shak (uydurma bir İngilizce) yazılabiliyor...”

- Türk dili; giderek benliğinden, özünden uzaklaşıyor.

“... “Türk dili” şimdi de yepyeni bir tehditle karşı karşıya: Küreselleşme adına, İngilizcenin kuşatması altında, giderek benliğinden, özünden uzaklaşıyor...”

- Konuştuğumuz, yazdığımız Türkçemizi sevmiyoruz

“...Konuştuğumuz Türk diline, dilimize, ana dilimize... Öyle görüyorum ki biz kendi “dilimizi”, konuştuğumuz, yazdığımız, insanlarla ilişki kurmakta aracı olan Türkçemizi sevmiyoruz...”

- Kişi mesleğini sevmezse hayatta başarılı olamaz.

“... Kişi mesleğini sevmezse başarılı olamaz, ilerleyemez. Kendini sevmezse gelişemez, mutsuz olur, çevresine yabancılaşır...”

- Harfleri İngilizce telaffuzuyla dillendirdik.

“...Öyle bir duruma geldik ki alfabeyi bile değiştirdik. Harfleri İngilizce telaffuzu ile dillendirmeye başladık...”

Etkinlikteki “Kişi mesleğini sevmezse hayatta başarılı olamaz.” cümlesi özne, zarf tamlayıcısı, yer tamlayıcısı ve yüklemden oluşmaktadır. Etkinlikteki cümle, metinde “Kişi mesleğini sevmezse başarılı olamaz.” olarak geçmekte ve özne, zarf

tamlayıcısı ve yüklemden oluşmaktadır. Metindeki cümlede “hayatta” kelimesi yokken, cümleye “hayatta” sözcüğü eklenerek yer tamlayıcısı oluşturulmuştur. Metinde, yer tamlayıcısının olduğu 16 tane cümle yer almasına rağmen etkinlikteki örneğe metinden bağımsız olarak yer tamlayıcısı eklenmiştir. Etkinlikteki “Harfleri İngilizce telaffuzuyla dillendirdik.” cümlesi belirtili nesne, zarf tamlayıcısı ve yüklemden oluşmaktadır. Etkinlikteki cümle, metinde “Harfleri İngilizce telaffuzu ile dillendirmeye başladık.” olarak geçmeke ve cümle, yer tamlayıcısı ve yüklemden oluşmaktadır. Metindeki cümle değiştirilerek başka ögeler oluşturulmuştur. Söz konusu metinde 42 tane yüklem, 42 tane özne, 5 tane belirtili nesne, 2 tane belirtisiz nesne, 16 tane yer tamlayıcısı ve 18 tane zarf tamlayıcısı tespit edilmiştir. Metindeki örnek cümlelere şu cümleler örnek olarak verilebilir:

- İnsanoğlunun toplumsal yaşamında, ilişkilerinde, sevginin var olma gerekliliği bana göre değişmez kuraldır ya da öyle olmalıdır.
- Kişi mesleğini sevmezse başarılı olamaz, ilerleyemez. Kendini sevmezse gelişemez, mutsuz olur, çevresine yabancılaşır.
- Aile bireyleri arasında sevgisizlik çocuğu yalnızlığa iter.
- Öyle görüyorum ki biz kendi “dilimizi”, konuştuğumuz, yazdığımız, insanlarla ilişki kurmakta aracı olan Türkçemizi sevmiyoruz.
- Harfleri İngilizce telaffuzu ile dillendirmeye başladık.
- Taksim, “Taxim” diye yazılıyor.
- Başka hiçbir dilde görülmeyen bir buluşla (!) yabancı dillere özenilerek müthiş bir yaratıcılık örnekleniyor.
- Türkçe sözcükler İngilizce eklerle zenginleştiriliyor.
- Kulelerin adı tower (tavır), alışveriş merkezlerinin shopping center (şoping sentır), ayakkabı mağazaları shoe center (şu sentır) oluyor.
- Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar.

Görsel 112’ de “Dilimiz Kuşatma Altında ” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin ögelerini bularak karşılarındaki öge dizilişleriyle eşleştiriniz.

☒ D	Hepimizin katkısıyla / dilimiz / giderek / yozlaştırılıyor.	Özne / Yer T. / Zarf T. / Yüklem	☐ A
☐	Harfleri İngilizce telaffuzuyla dillendirdik.	Özne / Zarf T. / Yüklem	☐ B
☐	Türkçe sözcükler İngilizce eklerle zenginleştiriliyor.	Belirtili Nesne / Zarf T. / Yüklem	☐ C
☐	Konuştuğumuz, yazdığımız Türkçemizi sevmiyoruz.	Zarf T. / Özne / Zarf T. / Yüklem	☐ D
☐	Diziler bu konuda âdeta yarışıyorlar.	Özne / Zarf T. / Yer T. / Yüklem	☐ E
☐	Türk dili; giderek benliğinden, özünden uzaklaşıyor.	Belirtili Nesne / Yüklem	☐ F
☐	Kişi mesleğini sevmezse hayatta başarılı olamaz.	Özne / Zarf T. / Yer T. / Yüklem	☐ G
		Özne / Belirtisiz Nesne / Yüklem	☐ H

Görsel 112. Dilimiz Kuşatma Altında Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik

Örneği

“Karanlığın Rengi Beyaz” metninin 6. etkinliğinde “Cümlelerin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “nesne, zarf tamlayıcısı ve yer tamlayıcısı” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen örnek cümlelerde “nesne, zarf tamlayıcısı ve yer tamlayıcısı” ögelerinden hangilerinin bulunduğu sorulmuştur. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Kâğıda yazarken Selim’in yazısı satırlardan kayıyor.
- Biz dura dura, yavaş yavaş okuyabiliyorduk.

“...Sınavlarda cevapları kâğıda yazarken Selim’in satırları kayıyor, yazılıyı bitirmek onun için bazen işkence haline dönüşüyordu. Herkes düzgün ve hızlı bir biçimde okurken biz dura dura, yavaş yavaş okuyabiliyorduk...”

- Verilen yazılı ödevleri bitiremiyorduk bir türlü.

“...Sorunlar evde de sürüyordu. Verilen yazılı ödevleri bitiremiyorduk bir türlü. İmdada annem yetişiyordu. Bizim yarım bıraktıklarımızı o tamamlıyor...”

- Çaresiz, yazmaya devam ettik.

“... Erken saat olsa izin isteyip cam kenarına geçer ve günışığından yararlanabilirdik ama bu da olanaksızdı. Çaresiz yazmaya devam ettik. Sınava iyi hazırlanmıştık...”

- Sınıftaki diğer öğrenciler de kâğıtlarını göremiyorlardı.

“...Elektrikler kesildi. Şimdi her şey eşitlenmişti. Sınıftaki diğer öğrenciler de kâğıtlarını göremiyordu. Sınav iptal oldu...”

- Görmemeye birlikte başlamıştık.

“...Okul yıllarımızda körlüğümüzün anlaşılamayışının getirdiği sorunlarla o kadar çok karşılaştık ki görmemeye birlikte başlamıştık ama körlüğü muz aynı hızla seyretmiyordu...”

- Lise bittiğinde okulun en iyi ilk dört öğrencisi arasındaydık.

“...Kerim ders yılının daha ilk günlerinde anlaşılması kısmen görsellik gerektiren karbon kimyasına çözmüştü bile. Sınıfının en iyi notlarını biz alıyorduk. Lise bittiğinde okulun en iyi ilk 4 öğrencisi arasındaydık...”

- Yeni düzenlemeler işimizi kolaylaştıracaktı.

“...Bizim için değişen fazla bir şey yoktu aslında zaten yıllardır bu sorunun içinde yaşıyorduk. Hatta doktorun tespiti yararımıza bile oldu. Çünkü böylece gerçek durum ortaya çıkmıştı. Alınacak önlemler ve yeni düzenlemeler işimizi kolaylaştıracaktı...”

- 28 Ağustos'ta annemle evde vedalaştık.

“...1981 yılının güzel bir yaz günü, 28 Ağustos'ta, annemle evde vedalaştık ve yatılı kursiyer olarak eğitim görmek üzere babamla Emirgan Reşit Paşa'daki körler Rehabilitasyon merkezine gittik...”

- Zaten yıllardır bu sorunun içinde yaşıyorduk.

“...Bizim için değişen fazla bir şey yoktu aslında zaten yıllardır bu sorunun içinde yaşıyorduk. Hatta doktorun tespiti yararımıza bile oldu ...”

- 1981'de üniversite sınavına girdik.

“...Önümüzdeki ilk engel üniversite sınavlarıydı. Hedefimiz belliydi. Hukuk fakültesinde okuyacaktık. 1981'de üniversite sınavına girdik. İki aşamalı sisteme yeni geçilmişti...”

İlgili metinde 62 tane zarf tamlayıcısı tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Her gün 6-7 saatlik dersi kabartma yazı ile kâğıda geçirmek yüzünden parmaklarım nasır tutmuştu.
- Alel acele yenen bir yemekten sonra hemen masa başına geçerdik.
- Görmemeye birlikte başlamıştık.
- Ama körlüğümüzü aynı hızla seyretmiyordu.
- Selim'inki daha hızlı ilerliyordu.
- Sınavlarda cevapları kâğıda yazarken Selim'in satırları kayıyor.
- Yazılıyı bitirmek onun için bazen işkence haline dönüşüyordu.
- Çünkü cümleyi bütün halinde göremiyorduk.
- Sadece bir kelimeyi tam olarak seçebiliyorduk.
- Onu tanıdıktan sonra okuyup diğerine geçebiliyorduk.
- Öğretmen soruları tek tek yazdırıp başarılar diledi.
- Aydınlatma belki normal gören biri için yeterliydi
- Ama bizim için sınıf karanlıktı.
- Erken saat olsa izin isteyip cam kenarına geçer.
- Ve gün ışığından yararlanabilirdik.
- Çaresiz yazmaya devam ettik.
- Bu görmesini daha da engelliyor.
- O anda hiç beklenmedik bir şey oldu.
- Şimdi her şey eşitlenmişti.
- Açıkçası okula başladığımız ilk günlerde ürktük.
- Sınıftaki diğer öğrenciler de kâğıtlarını göremiyordu. Beli nesne
- Ertesi günü fen bilgisi ilk dersti.
- Günlük güneşlik öğlen saatinde tekrarlanan sınavdan 10 aldık.
- Hele merkezin yatılı olduğunu öğrenince daha da endişelendi.
- Hukuk fakültesinde okuyacaktık.
- 1981'de üniversite sınavına girdik.

Metinde 34 tane yer tamlayıcısı tespit edilmiştir. Metindeki yer tamlayıcısına örnek olarak şu cümleler verilebilir:

- Hukuk fakültesinde okuyacaktık.
- Kitapları okutmaya yetişemedik.
- 1981'de üniversite sınavına girdik.

- Yanımızda birer görevli vardı.
- Yanımızda birer görevli vardı.
- Alel acele yenen bir yemekten sonra hemen masa başına geçerdik.
- Görmemeye birlikte başlamıştık.
- Onu tanıdıktan sonra okuyup diğerine geçebiliyorduk.
- Sorunlar evde de sürüyordu.
- İmdada annem yetişiyordu.
- Bize soruları ve şıkları okudular.
- Günlük güneşlik öğlen saatinde tekrarlanan sınavdan 10 aldık.

Metinde 41 tane nesne tespit edilmiştir. Metindeki nesnelere örnek olarak şu cümleler verilebilir:

- Bize soruları ve şıkları okudular.
- Çünkü cümleyi bütün halinde göremiyorduk.
- Sadece bir kelimeyi tam olarak seçebiliyorduk.
- Kendimize özel bir çalışma sistemi geliştirmiştik.
- Her gün derslerde düzenli olarak notlar tutuyordu.
- Bu hem dikkatinizin dağılmasını önüyor.
- Ben derste tuttuğum notları okurdum.
- Bir misafir gelse bizi hafiften bir telaş alırdı.
- Soruların yanıtlarını biliyorduk ama yazamıyorduk.
- Babam bizim için aradığını bulmuştu.
- Bizim yarım bıraktıklarımızı o tamamlıyordu.
- Annem 8. sınıfının sonuna kadar ev ödevlerimizi yazdı.
- Haritaları çizdi.

Görsel 113' te "Karanlığın Rengi Beyaz" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerde verilen öğelerden hangileri bulunmaktadır? Bulunan öğeleri ilgili bölüme yazınız.

Cümleler	Nesne	Yer Tamlayıcısı	Zarf Tamlayıcısı
Kâğıda yazarken Selim'in yazısı satırlardan kayıyor.	-	-	<i>kâğıda yazarken</i>
Biz dura dura, yavaş yavaş okuyabiliyorduk.			
Verilen yazılı ödevleri bitiremiyorduk bir türlü.			
Çaresiz, yazmaya devam ettik.			
Sınıftaki diğer öğrenciler de kâğıtlarını göremiyorlardı.			
Görmemeye birlikte başlamıştık.			
Lise bittiğinde okulun en iyi ilk dört öğrencisi arasındaydık.			
Yeni düzenlemeler işimizi kolaylaştıracaktı.			

Görsel 113. Karanlığın Rengi Beyaz Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Zaman ve Mekan” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 31’ de verilmiştir.

Tablo 31. Zaman ve Mekan Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Zaman ve Mekan	Eşref Saat	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (6. etkinlik)	X				
	Türkiye	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. (6. etkinlik)		X			
	Peri Bacaları	Cümlenin öğelerini ayırt eder. (6. etkinlik)	X				
		Cümlenin öğelerini ayırt eder. (7. etkinlik)		X			
	Robinson Crusoe(D inleme / İzleme Metni)	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. (7. etkinlik)			X		

“Eşref Saat” metninin 6. etkinliğinde “Cümlenin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “cümlenin öğeleri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin öğelerine ayrılması istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler metinden doğrudan alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Eşref saatlerini kollamanın sırlarından bahsedeceğim.

“...Bizim gücümüz oralara yetmediği için sadece gündelik hayatımızda hatta aile hayatımızda yer alan ufak tefek eşref saatlerden, daha doğrusu birbirimizin eşref saatlerini kollamanın sırlarından bahsedeceğim...”

- Yaş ilerledikçe insanlar sabah saatlerini severler.

“...Ama yaş ilerledikçe insanlar sabah saatlerini sever olurlar. Dünyayı sabahın saat beşinde, kurtlar, kuşlar henüz uyanmadan tabiat daha mahmurken seyretmek ancak o yaşlarda tadına varılır zevklerdenendir...”

- Talih, o saatlerde adamın yüzüne gülmeye başlar.

“... O saatler gelmeyegörsün, milletler esaretten kurtulurlar; o saatler gelip çatinca ordular harikalar yaratırlar. İnsanların kaderleri o saatlerde değişir, talih o saatlerde adamın yüzüne gülmeye başlar...”

- Her şey eşref saatte olur.

“...Her iyi şey eşref saatte olur. Biraz sabır göstermek, biraz dikkatli davranmak, insanların bam teline dokunmamaya çalışmak evinizde eşref saati sık sık çaldırmak için kâfidir...”

- Sabahleyin 9’da mı, öğleyin 12’de mi teşrif eder bilinmez.

“...Sabahleyin 9’da mı, öğleyin 12’de mi, akşam 7’de mi gelir; gün ortasında mı, gece yarısında mı teşrif eder, bilinmez. Ama o gelince en çetin meselelerinizi tereyağından kıl çeker gibi hâlleder, en çıkılmaz davaların içinden tüy gibi hafif çıkarırsınız...”

- Öğle vaktinin gelmesi iple çekilir.

“...Dünya nimetlerinin lezzetlerine kendilerini kaptırmış olanlar öğle vaktinin gelmesini iple çekerler...”

- Geçit vermeyen dumanlı dağlar eşref saat gelince delinir.

“... Asırlarca ve asırlarca geçit vermeyen dumanlı dağlar bile eşref saat gelince delinir, treniniz onun bağrından düdüğünü öttüre öttüre geçer gider...”

- Eşref saat insanların bizzat kendileri tarafından işletilir.

“...Hatta ben öyle zannediyorum ki eşref saat görünmez kuvvetlerin, esrarlı hesapların, içinden çıkılmaz bilmecelelerin işlettiği bir saat değil, insanların bizzat kendileri tarafından işletilen veya sadece dikkatli olmaları sayesinde geldiği kolayca fark edilen bir saattir...”

Söz konusu metinde 50 tane yüklem, 50 tane özne, 13 tane belirtili nesne, 4 tane belirtisiz nesne, 16 tane yer tamlayıcısı ve 22 tane zarf tamlayıcısı tespit edilmiştir. Metindeki örnek cümlelerden bazıları şunlardır:

- Sabahleyin 9'da mı, öğleyin 12'de mi, akşam 7'de mi gelir?
- Gün ortasında mı, gece yarısında mı teşrif eder, bilinmez..
- En çıkılmaz davaların içinden tüy gibi hafif çıkarız.
- Yıllarca ümitle beklediğiniz büyük ikramiye, eşref saat çalar çalmaz size isabet eder.
- Bir türlü içinden çıkamadığımız davaları eşref saatte çabucak hâlleder.
- Sonra nasıl hallettiğinize siz de şaşarsınız.
- O saate hiçbir şey dayanamaz.
- Milletlerin eşref saatlerini büyük dâhiler keşfeder.
- Milletlerin eşref saatlerini büyük dâhiler keşfeder.
- “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” diye bir söz vardır.
- Onun hiç gelmeyeceğini sandığımız bir anda sarf edeceğimiz hoş bir cümle, yerinde bir iltifat, eşref saatin akrebini 12'ye getiriverir.
- Her iyi şey eşref saatte olur.
- Milletlerin eşref saatlerini büyük dâhiler keşfeder.
- Muhakkak ki her şeyin bir zamanı vardır.
- Asırlarca ve asırlarca geçit vermeyen dumanlı dağlar bile eşref saat gelince delinir.

Görsel 114' te “Eşref Saat” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümleleri öğelerine ayırınız.

Eşref saatlerini kollamanın sırlarından bahsedeceğim.	Sabahleyin 9'da mı, öğleyin 12'de mi teşrif eder bilinmez.
Talih, o saatlerde adamın yüzüne gülmeğe başlar.	Geçit vermeyen dumanlı dağlar eşref saat gelince delinir.
Yaş ilerledikçe insanlar sabah saatlerini severler.	Öğle vaktinin gelmesi ipte çekilir.
Her şey eşref saatte olur.	Eşref saat insanların bizzat kendileri tarafından işletilir.

Görsel 114. Eşref Saat Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Türkiye” metninin 6. etkinliğinde “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda “etken - edilgen” fiiller ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri özne-yüklem (etken-edilgen) ilişkisi bakımından inceleyip, fiillerin özelliklerini karşılarındaki bölüme yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen 6 tane örnek cümlenin 5 tanesi ilgili metinden alınırken, 1 tane örnek cümle metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Bereket topraktan bulut gibi köpürtülmüş.
- Pehlivan dağlarında, şafaklar büyümüş.

Türkiye, Türkiye dağlarını duman almış,
Üzümler memleketi, tütünler memleketi,
Türkiye, Türkiye çok gülmüş, çok ağlamış,
Sabırlı, bağı yanık insanlar memleketi.
Bulut gibi köpürmüş topraktan bereketi,
Pehlivan dağlarında şafaklar büyümüş
Ya o nehirler delirip gür gür gelirler
Bir şarkı gibi dağdan denize yürümüş.
(...)

- Göğe kılıçlar çekilmiş.
- Uçan yıldızı dondurur Ardahan'ın kışları.

Sen Türkiye'sin, evim barkım, köyüm obam Türkiye.
O senin çifte çarşılı harp görmüş şehirlerin,
Sahilde Mersin, yayla türküsü Konya.
Adana'nın yolları taştan, yola çıkıp Maraş'tan
Ezanla birlikte vardık bir akşam Urfa'ya.
Bursa'nın, ya Bursa'nın ufak tefek taşları,
Uçan yıldızı dondurur Ardahan'ın kışları.
Erzincan'da bir kuş var, kanadı gümüş pul pul
Ve göğe kılıç gibi çekmiş minarelerini
Şehirler padişahı canım İstanbul.
Türkiye, Türkiye, aylı yıldızlı Türkiye,
Sen Mehmet'sin omuzların Anadolu yaylası,
Aladağlar, Toroslar dev gibi gövden,
Sen şehit oğlu, şehit babası,
Sana selam olsun dünyadan, hürriyetten...

- Neftî ormanlar saçlarını rüzgâra vermiş.

(...)

Batan güneş gibi bakır taşkömürü
Ve rüzgâra vermiş saçlarını nefti ormanlar
Ve köylere karşı sarışın harmanlar.
Ferik elması, kavun, karpuz, dut ve kayısı,
Fındık da sende, ceviz de sende, badem de sende,
Alnımın teri, gözlerimin nuru Türkiye.

- Türkiye şiiri çok beğenilmiş.

Etkinlikteki “Türkiye şiiri çok beğenilmiş.” cümlesi metinde doğrudan geçmemektedir. Etkinlikteki “Bereket topraktan bulut gibi köpürtülmüş.” cümlesindeki “köpürtülmüş” sözcüğü, metinde “köpürmüş” olarak geçmiştir. Aynı şekilde etkinlikteki “Göge kılıçlar çekilmiş.” cümlesindeki “çekilmiş” sözcüğü metinde “çekmiş” şeklinde geçmektedir. Metinde edilgen çatılı sözcük olmadığı için etken çatılı fiiller, edilgen çatılı fiil haline getirilmiştir. İlgili metinde 12 tane etken fiil tespit edilmiştir. Bunlar:

- Türkiye, Türkiye dağlarını duman almış,
- Türkiye çok gülmüş, çok ağlamış.
- Ya o nehirler delirip gür gür gelirler.
- Bir şarkı gibi dağdan denize yürümüş.
- O senin çifte çarşılı harp görmüş şehirlerin.
- Ezanla birlikte vardık bir akşam Urfa'ya.

Görsel 115’ te “Türkiye” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümleleri özne-yüklem (etken-edilgen) ilişkisi bakımından inceleyiniz. Fiillerin özelliklerini karşılarındaki bölüme yazınız.

	Özne-Yüklem İlişkisine Göre
Bereket topraktan bulut gibi köpürtülmüş.	<i>edilgen fiil</i>
Pehlivan dağlarında, şafaklar büyümüş.	
Göge kılıçlar çekilmiş.	
Nefti ormanlar saçlarını rüzgâra vermiş.	
Türkiye şiiri çok beğenilmiş.	
Uçan yıldız dondurur Ardahan'ın kışları.	

Görsel 115. Türkiye Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Peri Bacaları” metninin 6. etkinliğinde “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “cümlenin ögeleri” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte örnek olarak verilen cümlelerin ögelerine ayrılması istenmiştir. Etkinliğin devamında hangi cümlelerin fiillerinin nesne aldığını, hangi cümlelerin fiillerinin nesne almadığı sorulmuştur. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Şapka gibi başında kalmış.

“...Peri bacasının başka yerlerinden daha sert görünüyor. Granit sertliğinde. Onun için olacak, yağmurlar, seller önce tepeden yiyecekken, yiyememişler, şapka gibi başında kalmış...”

- Bacalar ormanı alabildiğine uzuyor.

“...Bacalar ormanı alabildiğine uzuyor gibi. Buradan, bu oturduğumuz yerden bakınca bacalar ormanı hiç sonu yokmuş gibi görünüyor...”

- Seyrederken dünyayı unutuyorsun.

“...Seyrederken bütün bunları, dünyayı unutuyorsun. Öteki, gerçek dünyayı, ağacı, kuşu, tarlası, evleri ile bıçak gibi kesip o dünyada hiç yaşamamışsın gibi, bu peri bacaları dünyasına kendini kapıp koyuveriyorsun...”

- Tepeye gelenleri seyrederlermiş.

“...Güzel ülke yakılıp yıkılacak. Bütün halk, gözleri yaşlı, toplanmışlar bir tepeye, gelenleri seyrederlermiş... Ne gelir elden! Ölümlerden ölüm beğen...”

İlgili metinde 70 tane yüklem ve özne tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

İlgili metinde 20 tane yer tamlayıcısı tespit edilmiştir. Bunlar cümleler şu şekildedir:

- İkinciye doğru Mustafa’yla yola düşüp Göreme’ye geldik.
- Göreme’de peri bacaları ormanına düştük.
- Bu peri bacaları dünyasına kendini kapıp koyuveriyorsun.
- Dizlerinde derman kalmıyor hayretten.
- Tepede bir şapka var..
- Bir iki ot vardır bazen üstünde. .
- Peri bacasının başka yerlerinden daha sert görünüyor. .

- Şapka gibi başında kalmış.
- Ağzı aşağı yatır.
- Binlerce kere büyüt huniyi.
- Yana yatmış,
- Uzun bir sefere çıkmışlar.
- Bereket fişkırmış topraktan.
- Bütün halk, gözleri yaşlı, toplanmışlar bir tepeye.
- Korkudan titrer.
- Cesaret edip ordunun yanına varamamış kimse.
- Güzel ülkede toy düğün başlamış.
- Varalım bir peri bacasının karşısında, bir metre kadar ötesinde duralım.

İlgili metinde 70 tane yüklem ve özne tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Ha biçimini söylemedim peri bacasının.
- Bir gaz hunisini al.
- Ağzı aşağı yatır.
- Binlerce kere büyüt huniyi.
- Başına şapka da oturtmayı unutma.
- Ağzı aşağı konulmuş huniler her zaman öyle düzgün değildir.
- Eğilmiş, bükülmüş.
- Yana yatmış,
- Türlü biçim almıştır her biri.
- Uzun sözün kıyası her bir baca başka bir biçimdir.
- Hareket hâindedir hepsi de.
- Uzun bir sefere çıkmışlar.
- Bir kapalı ülkeymiş.
- O yüzden de kimler, kimsecikler yani istilacılar uğramazmış.
- Bu yüzden de askerleri azmış.
- Askeri ne yapsınlar!
- Yakıp yıkıp gelir.
- Asker yok karşı koyacak.
- Güzel ülke yakılıp yıkılacak.
- Bütün halk, gözleri yaşlı, toplanmışlar bir tepeye.

İlgili metinde 14 tane zarf tümleci tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- İkinciye doğru Mustafa'yla yola düşüp Göreme'ye geldik.
- Bacalar ormanı alabildiğine uzuyor gibi.

- Seyrederken bütün bunları, dünyayı unutuyorsun.
- Belk asırlardır bu sarhoşluk içindesin.
- Dizlerinde derman kalmıyor hayretten.
- .Bir iki ot vardır bazen üstünde.
- Rengi çoğu zaman koyu kurşunidir.
- Şapka gibi başında kalmış.
- Şapkadan sonra bir kuşak geliyor.
- Binlerce kere büyüt huniyi.
- Zamanında buralar güzel bir ülkeymiş.
- Güzel ülke yakılıp yıkılacak.

İlgili metinde 20 tane nesne tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kendini bir heykel ormanında sanırsın.
- Bir büyü içinde kalıyor insan.
- Bu peri bacaları dünyasına kendini kapıp koyuveriyorsun.
- Belk asırlardır bu sarhoşluk içindesin.
- Önce tepeden başlayalım.
- Düşmek üzeredir.
- Ha biçimini söylemedim peri bacasının.
- Bir gaz hunisini al.
- Başına şapka da oturtmayı unutma.
- Ağzı aşağı konulmuş huniler her zaman öyle düzgün değildir
- Türlü biçim almıştır her biri.
- Hareket hâindedir hepsi de.
- İnsanlar birbirlerini sayarlarmış, severlermiş. .
- O yüzden de kimler, kimsecikler yani istilacılar uğramazmış.
- Bu yüzden de askerleri azmış. .
- Gelenleri seyrederlermiş.
- Ölümünden ölüm beğen.
- Haber vermiş.

Görsel 116’ da “Peri Bacaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümleleri öğelerine ayırınız.

Bacalar ormanı alabildiğine uzuyor.

Seyrederken dünyayı unutuyorsun.

Şapka gibi başında kalmış.

Tepeye gelenleri seyrederlermiş.

b)

..... renkli kutudaki cümlelerin fiilleri nesne alıyor.

..... renkli kutudaki cümlelerin fiilleri nesne almıyor.

Görsel 116. Peri Bacaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Peri Bacaları” metninin 7. etkinliğinde “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda “yüklem ve nesne” konusu ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen fiilleri cümle içerisinde yüklem görevinde kullanılmasını ve fiillerin nesne alıp almadığının gösterilmesi istenmiştir. Etkinlikte, 9 tane fiil kökü verilmiştir. Etkinlikteki yarat-,koş-, topla-, otur- ve gel- fiilleri metinden doğrudan alınırken; gez-, oku-, git- ve çalış fiilleri metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki fiil köklerinin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir

- Koş-

“...En sonunda bir çoban değneğini havaya fırlatıp “Ölümse de ölüm. Ben varacağım duran ordunun yanına.” demiş. Koşarak inmiş koyağa. Varmış ki bir de ne görsün! Ordu tüm taş kesmiş... Haber vermiş. Güzel ülkede toy düğün başlamış. Kırk gün kırk gece...”

- Topla-

“...Yıllardan bir yıl, günlerden bir gün bakmışlar ki Maçan’dan beri yazıyı yabanı tutmuş bir ordu gelir. Yakıp yıkıp gelir. Asker yok karşı koyacak... Güzel ülke yakılıp yıkılacak. Bütün halk, gözleri yaşlı, toplanmışlar bir tepeye, gelenleri seyrederlermiş...”

- Otur-

“...Şapkadan sonra bir kuşak geliyor. Ha biçimini söylemedim peri bacasının. Bir gaz hunisini al, ağzı aşağı yatır. Binlerce kere büyüt huniyi, işte sana peri bacası. Başına şapka da oturtmayı unutma...”

- Yarat-

“...Bu türlü biçimlere, türlü hareketlere halk burada türlü efsaneler yaratmıştır. Maçan’daki bacalar ormanın efsanesi şudur...”

- Gel-

“...Askeri ne yapsınlar! Yıllardan bir yıl, günlerden bir gün bakmışlar ki Maçan’dan beri yazıyı yabanı tutmuş bir ordu gelir. Yakıp yıkıp gelir. Asker yok karşı koyacak...”

İlgili metinde, 79 tane fiil kökü tespit edilmiştir. Bu fiiller şunlardır: Düş-, büyü-, alabil-, uza-, otur-, bak-, gör-, san-, yürü-, dur-, kalk-, koş-, uç-, hazırla-, başla-, say-, bit-, çek-, bin-, gel-, kal-, seyre-, unut-, kes-, yaşa-, kap-, koyuver-, kal-, dön-, dur-, başla-, görün-, ol-, kal-, söyle-, yatır-, büyüt-, oturt-, unut-, konul-, eğil-, bükül-, yat-, çık-, yarat-, fişkir-, say-, sev-, uğra-, yap-, yaz-, tut-, gel-, koy-, yak-, yık-, topla-, seyret, beğen-, titre-, kımıl-da-, var-, fırlat-, de-, öl-, var-, dur-, koş-, in-, gör-, kes-, ver-, başla-, es-, don-, kal-, yum-, et-.

Görsel 117’ de “Peri Bacaları” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiilleri cümle içerisinde **yüklem görevinde** kullanınız. Fiillerin nesne alıp alamadığını örneklerdeki gibi gösteriniz.

Fiil	Cümle	Nesnesi Var / Yok
yarat-	Halk burada türlü efsaneler yaratmış.	efsaneler
koş-	Sabahın erken saatlerinde koştum.	-
topla-		
gez-		
oku-		
otur-		
git-		

Görsel 117. Peri Bacaları Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Robinson Crusoe” metninin 7. etkinliğinde “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda “geçişli ve geçişsiz fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri “nesne-yüklem (geçişli-geçişsiz) ilişkisi bakımından inceleyip, ardından da cümlelerin özelliklerini (geçişli-geçişsiz) karşısındaki bölüme yazılması istenmiştir. Etkinlikteki 7 tane örnek cümleden 6 tanesi doğrudan dinleme/izleme metinden alınırken, 1 tane cümle metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Gemi, hızla karaya doğru sürükleniyordu.

“...Kamaramdan korkuyla dışarı fırladım. Diğerlerinin baktığı yöne baktığımda kapkara bulutlar arasında hayal meyal de olsa karayı görebildim. Sevinçle bağırmaya başladık. Yaşasın kurtuluyoruz! Gemi hızla karaya doğru sürükleniyordu. Bu kez de kayalara çarpıp parçalanma korkusu sardı içimizi. Çok geçmeden korkumuz gerçekleşti. Korkunç bir gürültüyle sarsıldık...”

- Üç tayfayı hırçın dalgalara kaptırdık.
- Çiftliğimde olsaydım keyifle kahvemi yudumluyordum.

“...Bu arada da 3 tayfayı dalgalara kaptırdık. Her an biz de aynı sonu yaşayabilirdik. Kendi kendime çok kızılıyordum. Böyle bir tehlike olasılığının her zaman olduğu bir yolculuğa ne gerek vardı sanki. Şu anda çiftliğimde olsaydım keyifli keyifli kahvemi yudumluyor olabilirdim. Ah akılsız kafa ah! Her geçen süre biraz daha yıpranan gemi ile Afrika kıyılarına varmamız olanaksızdı. Kaptanla baş başa verip durum değerlendirmesi yaptık...”

- Kamaramdan korkuyla dışarı fırladım.

“..Dalgalar bazen azalıyor gibi olsa da kısa zamanda yeniden azgınlaşıyordu. Çaresizlik içinde sürüklenirken bir ara tayfalardan birinin bağırması ile yüreğim umutla doldu. “Kara, kara...” Kamaramdan dışarı fırladım. Diğerlerinin baktığı yöne baktığımda kapkara bulutlar arasında hayal meyal de olsa karayı görebildim. Sevinçle bağırmaya başladık...”

- Korkunç bir gürültüyle sarsıldık.

“...Gemi, hızla karaya doğru sürükleniyordu. Bu kez de kayalara çarpıp parçalanma korkusu sardı içimizi. Çok geçmeden korkumuz gerçekleşti. Korkunç bir gürültüyle sarsıldık. Gemimiz sivri kayalara çarptı. Kıyıya çok yakın sayılmazdık. Kurtuluş sevincinin yerini yeniden ölüm korkusu aldı...”

- Sen Augustin (Sen Agıstin) Burnu’ndan geçerek okyanusa açıldık.

“...Kiralık gemiyle 1 Eylül 1659 da Afrika'ya doğru yola çıktık. Kaptan da dâhil olmak üzere gemide 14 kişiydik. Sen Augustin burnundan geçerek okyanusa açıldık. Yıllar sonra yeniden engin denizle baş başa olmaktan çok mutluydum. Duygularım tazelenmiş, yeniden canlanmışım...”

- Kaptan, kurtuluş planlarımızı dinliyordu.

Etkinlikteki “Kaptan, kurtuluş planlarımızı dinliyordu.” cümlesi doğrudan metinden alınmamıştır. İlgili metinde 71 tane geçişli fiil tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Bazen arkası suya batıyor,
- Gemiye hedefe doğru itiyordu.
- Yolculuğun keyfini çıkarıyordum.
- Sancağı bazen iskeleye atıyor.
- Bu arada da 3 tayfayı dalgalara kaptırdık.
- Her an biz de aynı sonu yaşayabilirdik.
- Kaptanla baş başa verip durum değerlendirmesi yaptık.
- Kaptan, “en iyisi İngilizlere ait adalardan birine sığınmak” dedi.
- “Dev dalgalar arasında gemiye yön vermek olanaksız değil mi?” diye sordum.
- Kaptan, umutsuzca bana bakarak duyulur bir sesle “Ne yazık ki haklısın” dedi.
- Diğerlerinin baktığı yöne baktığımda kapkara bulutlar arasında hayal meyal de olsa parayı görebildim.
- Bu kez de kayalara çarpıp parçalanma korkusu sardı içimizi.
- Kurtuluş sevincinin yerini yeni de ölüm korkusu aldı.
- Sandal dalgaların oyuncağıydı sanki.

- Kendimizi önce dev bir dalganın tepesinde sonra da baş aşağı denizin dibinde bulduk.
- Kollarım vücudumu taşımakta zorlansa da sonunda yüzeye çıkmayı başardım.
- Derin bir soluk almak için ağzımı ardına kadar açtım.
- Azıcık soluk alabilmişim ki kocaman bir dalga beni yeniden içine aldı.
- Artık hareketlerimi denetleyemiyordum.
- Az ötemde bir çift ayakkabı, 3 şapka ve birkaç parça eşya gördüm.
- Gövdesi yer yer parçalanmış olsa da bütünlüğünü koruyordu.
- Gemiden ayrılmayıydık diğerlerinin de yaşıyor olabileceğini düşündüm.
- Ama bunu bilemezdik.

İlgili metinde 139 tane geçişsiz fiil tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Kaptan da dahil olmak üzere gemide 14 kişiydik.
- Sen agustin burnundan geçerek okyanusa açıldık.
- Yıllar sonra yeniden Engin Deniz ile baş başa olmaktan çok mutluydum.
- Duygularım tazelenmiş.
- Yeniden canlanmıştım.
- Yolculuğumuzun başlangıcında kaygılanacak bir durum yoktu.
- Hava koşulları da çok iyiydi.
- Neye uğradığımızı şaşırдық.
- Rüzgâr, fırtınaya dönüştü.
- Sırt üstü yatacak gibi oluyordu.
- Dev dalgalar, geminin üzerinden aşarken bizi yutmaya çalışıyordu.
- Gemide daha fazla kalamadık.
- Çok geçmeden karaya ulaşabileceğimiz gibi görünüyordu.
- Kâbustan uyanır gibi gözlerimi açtım.
- Gemi, yaklaşık 400 metre kadar ötede Deniz'in ortasındaydı.
- Sivri kayaların arasına sıkışmış hareketsiz duruyordu.
- Bu arada gökyüzü batmakta olan güneşin kızılılığına bürünmüştü.

Görsel 118' de "Robinson Crusoe" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin özne ve yüklemine varsa nesnesini bulunuz. Cümleleri nesne-yüklem (geçişli-geçişsiz) ilişkisi bakımından inceleyiniz. Cümlelerin özelliklerini karşısındaki bölüme yazınız.

	Nesnesine Göre
Gemi, hızla karaya doğru sürükleniyordu. Özne <u>Yüklem</u>	<i>geçişsiz</i>
Sen Augustin (Sen Agıstin) Burnu'ndan geçerek okyanusa açıldık.	
Üç tayfayı hırçın dalgalara kaptırdık.	
Çiftliğimde olsaydım keyifle kahvemı yudumluyordum.	
Kamaramdan korkuyla dışarı fırladım.	
Korkunç bir gürültüyle sarsıldık.	
Kaptan, kurtuluş planlarımızı dinliyordu.	

Görsel 118. Robinson Crusoe Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Milli Kültürümüz” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 32’ de verilmiştir.

Tablo 32. Milli Kültürümüz Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Milli Kültürümüz	Göç Destanı	Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar. (9 . etkinlik)	X				
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Cümle türlerini tanıır. (10. etkinlik)					X
	Bir Fincan Kahve	Cümle türlerini tanıır. (7. etkinlik)	X				
	Kız Kulesi (Dinleme/ İzleme)	Cümle türlerini tanıır. (10. etkinlik)	X				

“Göç Destanı” metninin 9. etkinliğinde “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda “etken, edilgen, geçişli ve geçişsiz fiil” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin çatı özelliklerine göre incelenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikte verilen örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Ağacın gövdesi yarılarak içinden beş çocuk çıktı.

“...Ağacın gövdesi gittikçe kabarıyor, oradan güzel musiki sesleri geliyordu. Geceleri, otuz adım çevresinde bir ışık görünüyordu...”

- Çinli prenses, sarayını Hatun Dağı’nda kurdu.
- Bir gün Uygur tahtına yeni bir hükümdar oturdu.

“...Bir gün Uygur tahtına yeni bir hükümdar oturdu. Bu hakan, Çinlilerle yapılan savaşlara bir son vermek için oğlu Gali Tigin’e, Kiyu - Liyen adlı bir Çin prensesi almayı tasarladı. Bu prenses, sarayını Hatun Dağı’nda kurdu...”

- Çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi.

“...Nihayet Bugu Han’ın çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi. Onun zamanında memleketteki ehli, vahşi bütün hayvanların, bütün kuşların, bütün çocukların hatta bütün cansızların “Göç! Göç!” diye derin üzüntüyle bağırdukları duyuldu...”

- Büyük bir şölen yapılmış.

“...Bunların Allah tarafından gönderildiğine inanan Uygurlar, içlerinden birini hakan yapmayı düşündüler. Bugu Tigin; güzellik, zekâ ve ehliyetçe ötekilerden üstün olduğundan onu ittifakla hakan seçtiler. Büyük bir şölen yaparak tahta oturtular...”

- Prenseslerine karşılık, bu kaya Çinlilere verildi.

“...Bunun üzerine Çinliler, prenseslerine karşılık, bu kayanın kendilerine verilmesini istediler. Yeni hakan, yurt içindeki bu taş parçasını Çinlilere kıskanmaksızın verdi...”

- “Göç! Göç!” diye derin üzüntüyle bağırdukları duyuldu.

“... “Göç! Göç!” diye derin üzüntüyle bağırdukları duyuldu. Uygurlar bu manevi işarete (bu ilahî emre) uyarak toplandılar. Yurtlarını bırakıp göçmeye başladılar. Nerede durmak istedilerse bu sesleri duydular...”

- Parçaları arabalara yükleyerek birer birer Çin’e götürdüler.

“...Fakat bu, kolay götürülecek bir kaya değildi. Çok büyüktü. Onun için Çinliler kayanın etrafına odun yığıp ateş yaktılar. Taşı iyice kızdırdıktan sonra üzerine keskin sirke dökerek parçaladılar. Parçaları arabalara yükleyip birer birer Çin’e götürdüler...”

İlgili metinde, 41 tane etken fiil tespit edilmiştir. Metinden etken fiile örnek olarak şu cümleler verilebilir:

- Bu dağdan Tuğla ve Selenge adında iki ırmak çıkardı.
- İki ırmak arasında yaşayan halk bunu dikkatle takip etti.
- Bir gün ağacın gövdesi yarılarak içinden beş çocuk çıktı.
- Ağızları üstünde asılı birer emzikten süt emiyorlardı.
- Halk ve amirler onlara büyük saygı gösterdiler.
- Büyük bir şölen yaparak tahta oturttular.
- Bu prenses, sarayını Hatun Dağı'nda kurdu.
- Çin elçileri, bakıcılarla birlikte geldiler.

Metinde, 18 tane geçişli fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller şu şekildedir:

- Ağızları üstünde asılı birer emzikten süt emiyorlardı.
- Bu hakan, Çinlilerle yapılan savaşlara bir son vermek için oğlu Gali Tigin'e, Kiyu Liyen adlı bir Çin prensesi almayı tasarladı.
- Bu prenses, sarayını Hatun Dağı'nda kurdu.
- Bu hükümeti zayıflatmak için onu yok etmeli.
- Yeni hakan, yurt içindeki bu taş parçasını Çinlilere kıskanmaksızın verdi.
- Parçaları arabalara yükleyip birer birer Çin'e götürdüler.
- Halk, rahat yüzü görmedi.
- Nerede durmak istedilerse bu sesleri duydular.
- Toprak, yiyecek vermez oldu.
- Adını Beş Balık koydular.
- Yeni hakan, yurt içindeki bu taş parçasını Çinlilere kıskanmaksızın verdi.

Metinde, 3 tane edilgen fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller şunlardır:

- Orda sesler kesildi.
- Nihayet Bugu Han'ın çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi.

Metinde, 26 tane geçişsiz fiil tespit edilmiştir. Bu fiillere örnek olarak şunlar verilebilir:

- Ağacın gövdesi gittikçe kabarıyor, oradan güzel musiki sesleri geliyordu.
- Bir gün ağacın gövdesi yarılarak içinden beş çocuk çıktı.
- Büyük bir şölen yaparak tahta oturttular.
- Çin elçileri, bakıcılarla birlikte geldiler.
- Vatandaki bütün kuşlar, hayvanlar, kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağladılar.
- Yedi gün sonra da Tigin öldü.
- Memleket felaketten kurtulamadı.
- Halk, rahat yüzü görmedi.
- Yurtlarını bırakıp göçmeye başladılar.
- Nihayet Beş Balığ'ın bulunduğu yere geldiler.
- Burada yaşayıp çoğaldılar.
- Çin elçileri, bakıcılarla birlikte geldiler.
- Hatun Dağı'nın saadeti bu kayaya bağlıdır.
- Fakat bu, kolay götürülecek bir kaya değildi.
- Onun için Çinliler kayanın etrafına odun yığıp ateş yaktılar.

Görsel 119' da "Göç Destanı" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

Aşağıdaki cümleleri çatı özelliklerine göre inceleyiniz.

	Özne-Yüklem İlişkisine Göre		Nesne-Yüklem İlişkisine Göre	
	Etken	Edilgen	Geçişli	Geçişsiz
Ağacın gövdesi yarılarak içinden beş çocuk çıktı.	X			X
Çinli prenses, sarayını Hatun Dağı'nda kurdu.				
Çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi.				
Bir gün Uygur tahtına yeni bir hükümdar oturdu.				
Büyük bir şölen yapılmış.				
Prenseslerine karşılık, bu kaya Çinlilere verildi.				
"Göç! Göç!" diye derin üzüntüyle bağırdıkları duyuldu.				

Görsel 119. Göç Destanı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

"Vatan Sevgisini İçten Duyanlar" metninin 10 etkinliğinde "Cümle türlerini tanı." kazanımı doğrultusunda "isim ve fiil cümlesi" ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin yüklemelerinin bulunmasını ve yüklemelerine göre cümlelerin türünün yazılması istenmektedir.

Etkinlikte verilen örnek cümleler doğrudan ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle ilişkili değildir. Etkinlikte verilen örnek cümleler şunlardır:

- Gidiyorum gündüz gece.
- Gidenleri hep görüyorum.
- Okuduğumuz şiiri çok beğendim.
- Veysel bu işe şaşmaktadır.
- Uzun ince bir yoldayım.
- İki kapılı bir handayım.
- İki kapılı bir han denen yer dünyadır.
- Sebep arıyorum kalkmaya.

İlgili metinde, 10 tane fiil cümlesi ve 10 tane isim cümlesi olmak üzere toplam 20 tane yüklem yer almaktadır. Bu cümleler şunlardır:

- Her ferdin hakkı var.
- Bizimdir vatan
- Babamız dedemiz döktüler al kan.
- Tesir nüfuz olur her bir tarafa.
- Herkes onu büyük tanır severek.
- Olmak istiyorsan dünyada mesut.
- Hakka halka yarayacak bir iş tut.
- Çalıştır oğlunu.
- Kızını okut.
- İnsan olmak için okumak gerek.
- Vatan bizim, ülke bizim, el bizim.
- Emin ol ki her çalışan kol bizim.

Görsel 120' de "Vatan Sevgisini İçten Duyanlar" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

10. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlelerin yüklemine bulunuz. Yüklemine göre cümlenin türünü yazınız.

Yüklem Türüne Göre	
Gidiyorum gündüz gece. Yüklem	Fiil Cümlesi
Uzun ince bir yoldayım.	.....
Okuduğumuz şiiri çok beğendim.	.....
İki kapılı bir handayım.	.....
Gidenleri hep görüyorum.	.....
Sebeb arıyorum kalkmaya.	.....
Veysel bu işe şaşmaktadır.	.....
İki kapılı bir han denen yer dünyadır.	.....

b) Siz de isim ve fiil cümlelerine örnek veriniz.

İsim Cümlesi:

.....

Fiil Cümlesi:

.....

Görsel 120. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Bir Fincan Kahve” metninin 6. etkinliğinde “Cümle türlerini tanır.” kazanımı doğrultusunda “kurallı ve devrik cümle” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri, yüklem yeri bakımından değerlendirip, ilgili kutucuğu işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Anadolu'nun geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik.

“...Anadolu'nun geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik. Ne var ki bu konukseverlik önce kahveden başlar...”

- İstanbul'un, Anadolu'nun günlük hayatına girmiş kahve.
- Ekmek gibi, su gibi ihtiyaç maddeleri arasında yer almıştır.

“...Bakmışlar ki kahve içiminin önüne geçilmiyor, hele büyük konaklarda kahveden vazgeçilemiyor, tütün yasağı gibi kahve yasağı da kaldırılmış. Kahve İstanbul'un ve Anadolu'nun günlük hayatına girmiş. Ekmek gibi, su gibi ihtiyaç maddeleri arasında yer almıştır...”

- Ardından hemen okunurdu beyit.

(...)

Ardından da hemen şu beyit okunurdu:

Ehlikeyfe kahve verse tazeler,
Ehlikeyfin keyfini yelpazeler.

(...)

- Gönül ne kahve ister, ne kahvehane.

(...)

Gönül ne kahve ister, ne kahvehane
Gönül sohbet ister, kahve bahane.”

(...)

- Birçok bölgede bu ikram daha da ağır basar.

“...Konuk olduğunuz köy ve kasabalarda bir kahve içirmeden sizi bırakmazlar. Birçok bölgede bu ikram daha da ağır basar. Güney Anadolu’da ve Kıbrıs köylerinde kahvehaneye gelen konuk, önce selam verip kimin masasına oturmuşsa onun bir kahvesini içer...”

- İyi günün dostu, kötü günüm geçti gel.

(...)

Kahvelerim pişti gel,
Köpükleri taşı gel,
Eyi günün dostları
Kötü günüm geçti gel.”

(...)

- Konuk bunlardan bir tanesini yer.

“.... Kahvehanede otuz kişi varsa tepside otuz lokum birikir. Konuk bunlardan bir tanesini yer, ötekilerini ayrılırken ceplerine doldurur. Almazsa ikramı geri çevirmiş sayılır ki bunu da kimse yapmaz...”

İlgili metinde, 58 tane kurallı cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Bakmışlar ki kahve içiminin önüne geçilmiyor.
- Kahve İstanbul'un ve Anadolu'nun günlük hayatına girmiş.
- Ekmek gibi, su gibi ihtiyaç maddeleri arasında yer almıştır.
- Anadolu'da konukseverliğin başını kahve çeker, demiştik. .
- Birçok bölgede bu ikram daha da ağır basar.
- Ondan sonra kahvehanede bulunanlar, teker teker ikrama başlarlar.
- Diyeceksiniz ki bir insan kaç kahve içebilir?
- Bunun da çaresini bulmuşlar.
- Kahvehanede otuz kişi varsa tepside otuz lokum birikir.
- Almazsa ikramı geri çevirmiş sayılır ki bunu da kimse yapmaz.

Görsel 121' de "Vatan Sevgisini İçten Duyanlar" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

6.
ETKİNLİK

Aşağıda verilen cümleleri yüklem yeri bakımından değerlendirip ilgili kutucuğu işaretleyiniz.

Cümle	Kurallı Cümle	Devrik Cümle
<u>Anadolu'nun geleneksel konukseverliği dillere destandır, dedik.</u>	☐	☐
<u>İstanbul'un, Anadolu'nun günlük hayatına girmiş kahve.</u>	☐	☐
<u>Ekmek gibi, su gibi ihtiyaç maddeleri arasında yer almıştır.</u>	☐	☐
<u>Ardından hemen okunurdu beyit.</u>	☐	☐
<u>Gönül ne kahve ister, ne kahvehane.</u>	☐	☐
<u>Birçok bölgede bu ikram daha da ağır basar.</u>	☐	☐
<u>İyi günün dostu, kötü günüm geçti gel.</u>	☐	☐
<u>Konuk bunlardan bir tanesini yer.</u>	☐	☐

Görsel 121. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

"Kız Kulesi" dinleme/izleme metninin 10. etkinliğinde "Cümle türlerini tanı." kazanımı doğrultusunda "tek yüklemlî cümle, birden çok yüklemlî cümle, filimsi bulunan cümle ve bağlacı olan cümle" ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri yapısına göre inceleyip, uygun kutucuğun işaretlenmesi istenmiştir. Etkinlikte verilen cümleler doğrudan ilgili metinden alındığı için etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Halk ona Kız Kulesi adını vererek bu söylenceyi uydurmuş.

Bu kule, Bizans imparatoru Manuil Komninos tarafından gözetleme amacıyla yapılmış ama halk ona kız kulesi adını vererek bu söylenceye uydurmuş.

- Hemen motoru durdurmuşlar ve bir küfe üzüm almışlar.

“...Tam o sırada kuleden bakmak da olan kralın kızı asma yapraklarını görünce küfelerin içinde taze üzüm olduğunu anlamış. Nöbetçilere seslenmiş. “Üzüm istiyorum.” demiş. Nöbetçiler hemen motoru durdurmuşlar. Bir küfe üzüm almışlar. Getirmiş, kıza vermişler...”

- Nöbetçiler olup bitenden habersizmiş.

“...Bir salkım üzüm alayım derken yılan birden eline vurmuş, onu anında öldürmüş. Nöbetçiler olup bitenlerden habersizmiş. Çevrede kol geziyorlar, kuş uçurtmuyorlarmış. Kral, kızını zaman zaman görmeye geliyormuş...”

- Kız, günün birinde serpilmiş, gelişmiş.

“...Kızı yanaklarına elini süreceksin olsa “dişin mi ağrıyor?” dermiş. Kız günün birinde serpilmiş, gelişmiş. O büyüdükçe kıralın kuşkuları artmış...”

- Falcılar sırayla kralın kızının falına bakmışlar.

“...Bakın da yorumlayın demiş. Falcılar sırayla kızının falına bakmışlar. Bakmışlar ama söylemeye yürek gerek. Ağızlarını bıçak açmıyormuş. Niye mi? Kızın sonu çok kötüymüş de ondan. Hükümdar falcıların savsaklamasından kuşkularında ne denli haklı olduklarını bir kez daha anlamış...”

- Büyük kralımız, inanmayın, üzülmeyin.

“...Falcılar sanki birbirleriyle sözleşmiş gibi hep aynı sözlerin söylemişler. “Büyük kralımız inanmayın, üzülmeyin, bu bir faldır. Görünüşe göre ileride kızınız bir yılan tarafından sokularak öldürecek...”

- Kral kızını zaman zaman görmeye geliyormuş.

“...Çevrede kol geziyorlar, kuş uçurtmuyorlarmış. Kral, kızını zaman zaman görmeye geliyormuş. O gün yine yoklamış. Kızının yerde cansız yattığını görünce çok şaşırılmış. Ağlamış, inlemiş. Sonunda da yazgı demiş...”

- Nöbetçiler çevrede kol geziyorlar ve kuş uçurtmuyorlarmış.

“...Bir salkım üzüm alayım derken yılan birden eline vurmuş, onu anında öldürmüş. Nöbetçiler olup bitenlerden habersizmiş. Çevrede kol geziyorlar, kuş uçurtmuyorlarmış. Kral, kızını zaman zaman görmeye geliyormuş...”

İlgili metinde, 43 tane tek yüklemlı cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerden bazıları şunlardır:

- Ona kız kulesi denir.
- Bizanslılar döneminde hükümdarın bir kızı varmış.
- O büyüdükçe kıralım kuşkuları artmış.
- Falcılar sırayla kızının falına bakmışlar.
- Niye mi kızın sonu çok kötüymüş de ondan.
- Yine de gürlmekten geri kalmamış. .
- Kral ne yapsın şimdi hemen önlem almayı düşünmüş.
- Kulenin altına üstüne, sağına, soluna ve bekçiler dikmiş.
- Aradan günler haftalar aylar geçmeye başlamış.
- Küpelerin ağzında asma yaprağı varmış.
- Nöbetçiler, hemen motoru durdurmuşlar
- Kız, bir salkım üzüm alayım derken yılan birden eline vurmuş,
- Nöbetçiler, olup bitenlerden habersizmiş.
- Kral, kızını zaman zaman görmeye geliyormuş.
- Kızının yerde cansız yattığını görünce çok şaşırılmış.

Metinde, 12 tane birden çok yüklemlı cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Kız, günün birinde serpilmiş, gelişmiş.
- Kızımın geleceğine bakın sonu nereye varacak.
- Getirmiş, kıza vermişler.
- Sormuş, soruşturmuş.
- Çevrede kol geziyorlar, kuş uçurtmuyorlarmış.
- Ağlamış, inlemiş sonunda da yazgı demiş.
- Büyük kralımız inanmayın, üzölmeyin, bu bir faldır.
- Kral, kızını çok seviyor, gözünü onun üzerinden ayırmıyormuş.
- Bakmışlar ama söylemeye yürek gerek.

Metinde, 18 tane fiilimsi bulunan cümle vardır. Bu cümleler şu şekildedir:

- Kaygılarından arınabilmek için sarayında bulundurduğu falcıları çağırılmış

- Yine de gürlemekten geri kalmamış.
- Falcılar sanki birbirleriyle sözleşmiş gibi hep aynı sözleri söylemişler.
- Görünüşe göre ileride kızınız bir yılan tarafından sokularak öldürecek.
- Kral, ne yapsın şimdi hemen önlem almayı düşünmüş.
- Sonunda kurtuluşu o kız kulesini denizin ortasında yaptırma da bulmuş.
- Aradan günler haftalar aylar geçmeye başlamış.
- Kúpelerin ağzında asma yaprağı varmış.

Metinde, 8 tane bağlaç olan cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şunlardır:

- Tam o sırada kuleden bakmak da olan kralın kızı asma yapraklarını görünce küfelerin içinde taze üzüm olduğunu anlamış
- Sonunda kurtuluşu o kız kulesini denizin ortasında yaptırma da bulmuş.
- Kulenin altına üstüne, sağına, soluna ve bekçiler dikmiş.
- Ağlamış, inlemiş sonunda da yazgı demiş.
- Bakmışlar ama söylemeye yürek gerek.
- Kulenin altına üstüne, sağına, soluna ve bekçiler dikmiş
- Yine de gürlemekten geri kalmamış.

Görsel 122’ de “Kız Kulesi” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

	Tek Yüklem- li Cümle	Filimsi Bulunan Cümle	Birden Çok Yükleml Cümle	Bağlaç Olan Cümle
Falcılar sırayla kralın kızının falına bakmışlar.	X			
Büyük kralımız, inanmayın, üzölmeyin.				
Kral kızını zaman zaman görmeye geliyormuş.				
Nöbetçiler çevrede kol geziyorlar ve kuş uçurtmuyorlarmış.				
Halk ona Kız Kulesi adını vererek bu söylenceyi uydurmuş.				
Hemen motoru durdurmuşlar ve bir küfe üzüm almışlar.				
Nöbetçiler olup bitenden habersizmiş.				

Görsel 122. Kız Kulesi Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

“Doğa ve Evren” teması içinde yer alan dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi, Tablo 33’ te verilmiştir.

Tablo 33. Doğa ve Evren Temasındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi

Tema	Metin	Kazanım	Metinle İlişkisi				
			Tamamen ilişkili	Çoğunlukla ilişkili	Kısmen ilişkili	Çok az ilişkili	İlişkili değil
Doğa ve Evren	Yılkı Atı	Cümle türlerini tanır. (9. etkinlik)				X	
	Rüzgar	Cümle türlerini tanır. (8. etkinlik)		X			
	Gündüzünü Kaybeden Kuş						
	Hava Kirliliği (Dinleme / İzleme)						

“Yılkı Atı” metninin 9. etkinliğinde “Cümle türlerini tanır.” kazanımı doğrultusunda “olumlu cümle, olumsuz cümle, olumlu soru cümlesi ve olumsuz soru cümlesi” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümleleri anlamlarına göre incelenmesini ve anlam özelliklerine göre uygun kutucuğun işaretlenmesi istenmektedir. Etkinlikte verilen 12 örnek cümleden 2 tanesi ilgili metinden alınırken, 10 tanesi ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çok az ilişkilidir.

Görsel 123’ te “Yılkı Atı” metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

9. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümleleri anlamına göre inceleyiniz. Anlam özelliğine göre uygun kutucuğu işaretleyiniz.

	Olumlu	Olumsuz	Olumlu Soru	Olumsuz Soru
Köyde kış, acı yüzünü göstermeye başlamıştır.	X			
Dışarıda, Dorukısarak ve köpeklerden başka hiç kimse kalmaz.				
Kurtların ulumaları ovadadan duyuluyor muydu?				
Dorukısarak artık çok yıpranmıştır.				
Bulunduğu köy, Anadolu'nun yoksul köylerinden biridir.				

Görsel 123. Yılkı Atı Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

Etkinlikteki 2 tane soru cümlesi doğrudan metinde geçen cümlenin yüklemi soru cümlesi yapılarak oluşturulmuştur. Bu cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekilde verilmiştir:

- Vadide savaşa tutuşmak istemiyor muydu?

“...Aygır süreli, güçlü bir kişneme bıraktı. Sonra tepenin düzlüğüne doğru yürüdü. Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu. İniş yokuş hareket kabiliyetlerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi...”

- Kurt ulumalarına, güçlü yılkılıklar karşılık verdi mi?

“...Sonra çeşitli tonda bir uluma tutturdular, dillerini yaladılar. Kurt ulumalarına, güçlü yılkılıklar karşılık verdi. Aygır, hemen zayıfların dört bir yönünü dolandı...”

Metinde, soru cümlesi yer almamaktadır. İlgili metinde, 85 tane olumlu cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir:

- Yel, ıslık çalmaya başlamıştı.
- Aygır kişnedi.
- Ön sağ ayağını sertleşmiş toprağa hırslı hırslı vurdu.
- Atlar peşine takıldı.
- Bir tepenin kuytusuna geldiler.

- Gökyüzü zulüm kusuyordu.
- Çok geçmeden yel ıslığını ulumaya çevirdi.
- At çoğunluğunda şaşkınlık arttı.
- Gecenin şüpheleri artıyordu.

İlgili metinde, 9 tane olumsuz cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelere örnek olarak şunlar verilebilir:

- Yaşlı ana ile yavrusunu bulamazlar bir daha.
- Bu gece tekin bir gece değildi.
- Yerlerinde duramıyorlardı.
- Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu.
- Hiç sesleri çıkmıyordu.
- Hiçbir karşılık alamadı.
- Çılkır birdenbire dik inişe vurmadı.

“Rüzgar” metninin 8. etkinliğinde “Cümle türlerini tanır.” kazanımı doğrultusunda “yüklemin türü, yeri, anlamı ve yapısı” ele alınmıştır. Etkinlikte, örnek olarak verilen cümlelerin özelliklerini (yükleminin türüne, yükleminin yerine, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek, cümlelerin altına yazılması istenmiştir. Etkinlikte verilen 10 tane cümleden 8 tanesi ilgili metinden alınırken, 2 tanesi ilgili metinden alınmadığı için etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Etkinlikteki örnek cümleler ve bu örnek cümlelerin metin içinde geçtiği yerler şu şekildedir:

- Şimdi bir rüzgâr geçti buradan.

“Şimdi bir rüzgâr geçti buradan

Koştum ama yetişemedim.

(...)

- Nerelerde gezmiş tozmuş?

“Şimdi bir rüzgâr geçti buradan

Koştum ama yetişemedim.

Nerelerde gezmiş tozmuş

Öğrenemedim.”

(...)

- Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru.

”Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru

Bulutları koyun gibi gütmüştür,

(...)

- Islak, karanlık odalarda beşik sallamaktadır.

(...)

Köylere de uğradıysa eğer

Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.

(...)

- Koştum ama yetişemedim.

“Şimdi bir rüzgâr geçti buradan

Koştum ama yetişemedim.

(...)

- Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu yüreğini allak bullak etmiştir.

(...)

“Besbelli denizden çıkıp

Kıyıları boyunca gitmiştir.

Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu

Yüreğini allak bullak etmiştir.”

(...)

- Toz toprak gözlerine gitmiştir.

(...)

Kıraçlarda mavi dikenler...

Toz toprak gözlerine gitmiştir.”

(...)

Etkinlikteki 2 tane cümle ilgili metinden alınmamıştır. Bu cümleler şunlardır:

- Gördükleri çiçeğe benzer kızlardı.
- Büyüktü otları yaylaların.

Metinde, 16 tane fiil cümlesi ve 16 tane tek yüklemlilik cümle tespit edilmiştir. Bu cümleler şu şekildedir:

- Şimdi bir rüzgâr geçti buradan

- Koştum ama yetişemedim.
- Nerelerde gezmiş tozmuş öğrenemedim.
- Bulutları koyun gibi gütmüştür.
- Okşayıp otları yaylalarda büyütüştür.
- Güneş altında çalışanlara imdat eylemiştir.
- Toz toprak gözlerine gitmiştir.
- Kentlere de uğramış ki yanımdan geçti.
- Sorsaydım söylerdi herhâlde.
- Soramadım.

Metinde, 14 tane olumlu cümle tespit edilmiştir: Bu cümleler şunlardır:

- Şimdi bir rüzgâr geçti buradan.
- Besbelli denizden çıkıp kıyıları boyunca gitmiştir.
- Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru.
- Bulutları koyun gibi gütmüştür.
- Okşayıp otları yaylalarda büyütüştür.
- Güneş altında çalışanlara imdat eylemiştir..
- Haşhaş çiçeğine benzer kızlar görmüştür.
- Bir gülüş, bir tel saç, allık pudra alıp gitmiştir.
- Sorsaydım söylerdi herhâlde.

Metinde, 13 tane kurallı cümle yer almaktadır. Bu cümleler şunlardır:

- Koştum ama yetişemedim.
- Nerelerde gezmiş tozmuş öğrenemedim.
- Bulutları koyun gibi gütmüştür.
- Okşayıp otları yaylalarda büyütüştür.
- Güneş altında çalışanlara imdat eylemiştir.
- Toz toprak gözlerine gitmiştir.
- Kentlere de uğramış ki yanımdan geçti.
- Haşhaş çiçeğine benzer kızlar görmüştür.
- Bir gülüş, bir tel saç, allık pudra alıp gitmiştir.

Metinde, 1 tane eksilteli cümle tespit edilmiştir. Bu cümle şu şekildedir:

- Sonra başlayıp alçalmaya ovalara doğru, haşhaş tarlalarında eflatun, pembe, beyaz, kıraçlarda mavi dikenler...

Görsel 124' te "Rüzgar" metninde yer alan dil bilgisi etkinlik örneği verilmiştir.

8.

ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin özelliklerini (yüklemnin türüne, yüklemnin yerine, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek cümlelerin altına örnekteki gibi yazınız.

1. Şimdi bir rüzgâr geçti buradan.
fil cümlesi – devrik cümle – olumlu cümle – tek yüklemlî cümle
2. Nerelerde gezmiş tozmuş?
3. Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru.
4. Gördükleri çiçeğe benzer kızlardı.
5. Soraydım söyledirdi herhâlde ama sormadım.
6. Islak, karanlık odalarda beşik sallamaktadır.
7. Koştum ama yetişemedim.
8. Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu yüreğini allak bullak etmiştir.

Görsel 124. Rüzgar Metninde Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlik Örneği

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde; Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinlikleri ile ilgili alanyazındaki çalışmalara yer verilmiş, ulaşılan bulgular doğrultusunda sonuçlar sunulmuştur.

5. 1. Tartışma

Alanyazında metne dayalı dil bilgisi öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, “Metne Dayalı Dil Bilgisi Öğretiminin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Başarısına Etkisi” (Çeçen ve Aytaş, 2008), “İlköğretimde Dil Bilgisi Konularının Öğretiminde Kullanılan Metinlerin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi” (Derman, 2008) ve “Türkçe Eğitiminde Metin Temelli İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi: Bir Eylem Araştırması” (Arslan, 2020) konuları ile ilgili olduğu görülmektedir.

Dil bilgisi öğretiminde farklı yöntem ve tekniklerinin kullanılması dil bilgisi derslerinin daha verimli geçmesini sağlamaktadır. Dil bilgisi öğretim yöntemlerinin dil bilgisi öğretimine etkisinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında, “Sezdirme Yöntemi İle Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi” (Ayrancı, 2017), “Sezdirme Yöntemi Ve Düz Anlatım Yöntemi İle Yapılan Dil Bilgisi Öğretiminin Öğrenci Başarısına Ve Erişisine Etkisinin Karşılaştırılması” (Şahin, 2021), “Öğrenci Merkezli Yaklaşım, Yöntem Ve Tekniklerin Öğrencilerin Dil Bilgisi Başarılarını Etkileme Durumunu” (Kansızoğlu ve Sulak 2019) ve Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihi Ve İçerik Odaklı Dil Bilgisi Öğretimi İle Görev Odaklı Dil Bilgisi Öğretiminin Uygulamalı Karşılaştırılması” (Altas, 2009) konularının olduğu görülmektedir.

Ders kitapları öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerini yürüttüğü, en ulaşılabilir kaynaktır. Bu bağlamda ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinlikleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında, “İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme” (Özbülür 2011), MEB 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Değerlendirilmesi” (Ay 2020), “Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan

Dilbilgisi Kavramlarının Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Ele Alınışları Üzerine Bir İnceleme” (Uzun, Atalay ve Çelikpazu, 2019).

Alanyazında Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, Karagöz (2014), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 6. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı’ndaki ve 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkilerini incelemiştir. Araştırmada, dil bilgisi etkinliklerinin ana metin bağlamından hareketle mi, ana metinden farklı bir metinden hareketle mi, sözcük düzeyinde mi, açık uçlu mu, karma etkinlikler ile mi oluşturulduğu araştırılmıştır. Sadece bir sınıf düzeyindeki ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı üzerinde gerçekleştirilen çalışma, daha çok etkinliklerin nasıl oluştuğu üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırma ile incelenen ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin metne dayalı olarak gerçekleştirilmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, bu çalışma ile benzerlik göstermesine rağmen çalışma materyallerinde bulgularında, veri toplama araçlarında, verilerin toplanmasında ve sonuç kısmında bütük farklılıklar barındırmaktadır.

Göçer ve Sayın (2014), “6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kılavuz Kitaplarındaki Metinlerin Dil Bilgisi Öğretimindeki Yeterliliği ve Kullanım Durumlarının İncelenmesi” adlı çalışmasında Türkçe öğretiminde bir araç olarak kullanılan metinlerin, işlenen dil bilgisi konularının öğretime aracılık etme durumları üzerine gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada, metinlerin işlenen dil bilgisi konularıyla ilgili örnekler taşıyıp taşımadığına ve kılavuz kitabındaki etkinliklerde kullanım durumu incelenmiş, ardından öğretmenlerin derste dil bilgisi konularını işlerken kullandıkları yöntem ve teknikler ile ilgili görüşlerini almak için öğretmenlerle görüşme gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada, işlenen dil bilgisi konusunun ana metin ile ilgisi “var, yok” olarak işaretlenerek belirlenmiştir. Ayrıca ana metnin dışında müstakil bir metin olup olmadığı da incelenmiştir. Bu araştırmadan farklı olarak etkinlikte, işlenen dil bilgisi konusunun ilgili metinlerde örneklerinin olup olmadığına dair bir bulgu verilmemiştir. Araştırma ile dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisinin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, bu çalışma ile benzerlik göstermesine rağmen veri toplama araçlarında, bulguların toplanmasında, bulguların verilmesinde ve sonuç kısmında farklılıklar bulunmaktadır.

Özdemir (2019), “Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretimi” adlı çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları’na ait 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin programdaki dil bilgisi kazanımlara göre dağılımı ve dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleri ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Araştırma, etkinliklerin metinle ilişkisini “var, yok” ve dil bilgisi konusunda özel metin olup olmadığını öğrenmek için özel metin başlığı altında “var, yok” kısımlarından uygun olanın işaretlenmesi ile gerçekleşmiştir. Özdemir’ in (2019), araştırmasında etkinliklerin metinle ilişki yönleri “var, yok” olarak belirlenmesi ve etkinlikte işlenen dil bilgisi konusu ile ilgili, metinlerde örnek olup olmadığına dair bir bulgunun yer almaması bu araştırmadan ayrılan yönleridir.

Akın (2015), Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarını dil bilgisi etkinlikleri bakımından değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada, dil bilgisi etkinlikleri temadaki metinlerden hareketle hazırlanmış mı, etkinliklerde görsellik kullanılmış mı ve kullanılmışsa hangi görsel türlerin kullanıldığı sorularına cevap aramıştır. Araştırma, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Muş ili Bulanık ilçesindeki okullarda okutulan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe çalışma kitaplarındaki dil bilgisi etkinlikleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma materyali 6. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı (Evren yayınevi), 7. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı (Koza yayınevi) ve 8. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabı (Tav yayınevi) olarak belirlenmiştir. Araştırmada, çalışma kitaplarında ana metinden alınabilecek örnekler olduğu halde birçok etkinlikte ana metnin dikkate alınmadığı, dil bilgisi etkinliklerinde görselliğe yeterince yer verilmediği ve dil bilgisi öğretiminde görsel unsurlardan faydalanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, etkinliklerin metinle ilişki yönü “Evet, Hayır” ile yapılmıştır. Akın’ ın (2015) gerçekleştirdiği çalışma, bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermesine karşılık çalışma materyali, veri toplama araçları verilerin toplanması, verilerin analizi, bulgular ve sonuç kısmında büyük farklılıklar bulunmaktadır.

Alanyazında gerçekleştirilen çalışmaları incelediğimizde sonuç bölümleri bu çalışma ile benzerlik gösterse de bulguların toplanması, çalışma materyalleri, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin analizi, bulgular ve sonuç bölümlerinde büyük farklılıklar bulunmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar Türkçe öğretmen kılavuz kitapları ile belirli bir sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitapları

üzerinde başka bir araştırma birlikte yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar, etkinliklerin metinle ilişki yönüne değil de daha çok dil bilgisi etkinliklerinin nasıl oluştuğuna odaklanmıştır. Alanyazında, dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkileri verilirken etkinlikte yer alan örnek kelime, cümle veya paragrafın metin içerisinde geçtiği bağlamı veren, etkinliğin konusu ile ilgili, metinde yer alan örneklerin bulunup, sayısı ile birlikte verildiği bir çalışma yoktur. Ayrıca alanyazında dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkisi tespit edilirken beşli kategori (tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili, ilişkili değil) ile incelendiği başka bir araştırma yoktur. Alanyazındaki çalışmalarda metinle ilişki yönü belirlenirken metinle ilişkisi “var, yok” ya da “evet, hayır” şeklinde yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişkileri bir sistem dahilinde incelenerek kitaplardaki metinlerin dil bilgisi etkinliklerine örnek verebilme durumları incelenmiştir. Bu inceleme ile her seviyedeki Türkçe ders kitabının ilişki durumu (tamamen ilişkili, çoğunlukla ilişkili, kısmen ilişkili, çok az ilişkili, ilişkili değil) değerlendirilmiştir. Metin, dilin kullanım alanı ve dili en iyi yansıtan bir araçtır. Dil bilgisi de bir dilin kullanımından ortaya çıkan kurallar olduğuna göre bu kurallar dilin en güzel örneği olan metinler üzerinden verilmelidir. Bu bağlamda ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilişkilerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma alanda önemli bir açığı kapatacağı düşünülmektedir.

5. 2. Sonuç ve Yorumlar

5. 2. 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Anıttepe, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Anıttepe, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin 6 tanesi metinle tamamen ilişkili, 1 tanesi metinle kısmen ilişkili, 1 tanesi çok az ilişkili ve 11 tanesinin metinle herhangi bir ilişkisi yok olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Anıttepe, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle çok az ilişkili olduğu değerlendirmesine ulaşılmıştır.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (Anıttepe, 2020), 323 tane etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden 19 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Programın 5. sınıf düzeyinde yer alan 6 tane dil bilgisi kazanımından 5 tanesi ile ilgili, metinde etkinlik yer alırken; “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır.” kazanımı ile ilgili metinde dil bilgisi örneği yer almamaktadır. Dil bilgisi etkinliklerin temalara dağılımı şu şekildedir: “Doğa ve Evren” temasında 6, “Sağlık ve Spor” temasında 8, “Erdemler” temasında 3, “Milli Kültür” temasında 1 ve “Bilişim ve Teknoloji” temasında 1 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. En fazla dil bilgisi etkinliği “Sağlık ve Spor” temasında yer almaktadır. Metinle hiçbir ilişki kurulmayan tema “Sağlık ve Spor” temasıdır. “Sağlık ve Spor” temasında yer alan 8 tane dil bilgisi etkinliğinin hiçbirisinin metinle ilişkisi yoktur. En fazla dil bilgisi etkinliği “Sağlık ve Spor” temasında olmasına rağmen metinle en az ilişki kurulan tema da “Sağlık ve Spor” temasıdır. En fazla dil bilgisi etkinliğinin yer aldığı temanın en fazla ilişkili çıkması beklenir ancak burada ters bir durum söz konusudur. Bu da kitabın olumsuz bir özelliği olarak değerlendirilmiştir. Metinle en çok ilişki kurulan tema “Doğa ve Evren” temasıdır. “Birey ve Toplum, Vatandaşlık, Milli Mücadele ve Atatürk” temalarında dil bilgisi etkinliklerine yer verilmemiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin temalara dağılımına bakıldığında belirli bir sistemin gözetilmediği göze çarpmaktadır. Bütün sınıf seviyelerinde verilmesi zorunlu olan temalar yer almaktadır. Bu temalar; “Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk ve Erdemler” temasıdır. Seçmeli temalar yayınevlerine ve yıllara göre değişmesine rağmen zorunlu temalar değişmemektedir. Bu nedenle dil bilgisi etkinliklerinin bu zorunlu temalar üzerinde verilmesi daha sağlıklı olacaktır. Ancak 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki dil bilgisi etkinliklerinin verildiği temalara bakıldığında zorunlu temaların bazılarında dil bilgisi etkinliklerine çok az yer verildiğini, bazılarında ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Bu durum kitap için bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Kitapta yer alan 8 tane dinleme/izleme metninden sadece “Tavşan ile Kaplumbağa” dinleme/izleme metninde dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Bu durum dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinlerine orantılı bir şekilde dağıtılmadığını, hatta dinleme/izleme metinlerinde neredeyse hiç dil bilgisi etkinliğine yer verilmediği sonucunu vermektedir. Bu da 5. Sınıf Türkçe

Ders Kitabı için olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Kitaptaki iki tane dil bilgisi etkinliğinde “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” ve “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımları çerçevesinde “yalnız ve öyle ki” bağlaçları üzerinde durulmuştur. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (MEB, 2019) 5. sınıf düzeyinde “ama, fakat, ancak, ve lakin” olmak üzere dört tane bağlaç geçmektedir. Söz konusu etkinlikte kullanılan “yalnız ve öyle ki” bağlacı programın sınıf seviyelerinin hiçbirisinde yer almamasına rağmen etkinlikte kullanılmıştır. Bu durum kitabın, programla tutarlılığı açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan etkinlikte “yalnız, fakat, lakin, ancak ve ama” unsurlarını konuşmalarında kullanmalarını istemiştir. Öğrencilere, içerisinde programda olmayan unsurlarında olduğu bu geçiş ve bağlantı ifadelerini herhangi bir sezdirme işlemi yapılmadan direkt olarak konuşmalarında kullanmalarının istenmesi kitap için olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Metinle ilişkisi olmayan 11 tane dil bilgisi etkinliğinden 6 tanesi işlediği dil bilgisi konusu ile ilgili, metinde örnek yer alırken, 5 tanesinin işlediği dil bilgisi konusu ile ilgili, metinde örnek yer almamaktadır. Bu sonuç dil bilgisi etkinliklerinde işlenen dil bilgisi konusu ile ilgili, metinlerde yeteri kadar örneğin olduğunu ancak bu örneklerin dil bilgisi etkinliklerinde kullanılmadığını ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuçtan hareketle kitap yazarlarının etkinliklere dil bilgisi konuları için örnek seçerken metinlerden yararlanabileceklerini göstermektedir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Anıttepe, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki düzeyleri şu şekildedir: “Doğa ve Evren” temasında; “Kökleri ekleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bu Nehir Bizim” metninin 10. etkinliği metinle tamamen ilişkiliyken, “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan 3. etkinlik metinle kısmen ilişkilidir. “Kökleri ekleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Okland Adası” metninin 8. etkinliği metinle tamamen ilişkiliyken, “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan 6. etkinlik, metinle ilişkili değildir. 6. etkinliğin konusu

olan “ancak ve öyle ki” bağlantı unsurları ile ilgili söz konusu metinde bir örnek yer almamaktadır. Türkçe Öğretim Programı’nın 5. sınıf düzeyinde” ama, fakat, ancak, ve lakin” olmak üzere dört tane bağlaç geçmektedir. “Öyle ki” bağlacı programın 5. sınıf düzeyinde yer almamasına rağmen etkinlikte kullanılmıştır. “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Deprem” metninin 4. etkinliği metinle tamamen ilişkiliyken, “Yapım eklerinin işlevlerini açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan 8. etkinlik, metinle ilişkili değildir. Söz konusu metinde, 8. etkinliğin konusu olan “yapım ekleri” ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Sakın Kesme” dinleme/ izleme metninde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasında; “Kökleri ekleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Kilim” metninin 5. etkinliği metinle tamamen ilişkilidir. “Vatan Yahut Silistre”, “Boğaç Han” ve dinleme/izleme metni olan “Ali Kuşçu” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Sağlık ve Spor” temasında; “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” metninin 9 ve 10. etkinlikleri, metinle ilişkili değildir. Söz konusu metinde, 9 ve 10. etkinliğin konusu olan “ünsüz benzeşmesi” ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Çitlembik” metninin 7 ve 8. etkinlikleri metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliklerin konusu olan “ünsüz türemesi” ile ilgili örnekler yer almamaktadır. “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Spor ve Bedenimiz” metninin 8 ve 9. etkinlikleri metinle ilişkili değildir. Metinde, 8 ve 9. etkinliğin konusu olan “ünsüz yumuşaması” ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Tavşan ile Kaplumbağa” dinleme/ izleme metninin 9 ve 10. etkinlikleri, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan “ünlü daralması” ile ilgili örnekler yer almamaktadır.

“Erdemler” temasında; “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “İyiliğin Değerini Bilen Kim” metninin 10. etkinliği, metinle çok az ilişkiliyken 11. etkinlik, metinle ilişkili

değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan “ünlün düşmesi” ile ilgili örnek yer almaktadır. “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Yaşama Sevinci” metninin 8. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Büyükklere Saygı” ve dinleme/izleme metni olan “Paylaşalım” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Bilim ve Teknoloji” temasında; “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Barkod” metninin 8. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Sosyal Medya Psikolojinizi Etkiliyor”, “Akıllı Ulaşım Sistemleri” ve dinleme izleme metni olan “Aziz Sancar” metninde, dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. “Birey ve Toplum, Vatandaşlık, Milli Mücadele ve Atatürk ” temalarında dil bigisi etkinlikleri yer almamaktadır.

5. 2. 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Ekoyay, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Ekoyay, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin 6 tanesi metinle tamamen ilişkili, 4 tanesi metinle çoğunlukla ilişkili, 3 tanesi metinle kısmen ilişkili, 4 tanesi metinle çok az ilişkili ve 2 tanesi metinle ilişkili değil olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çoğunlukla ilişkili olduğu değerlendirilmesine ulaşılmıştır.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Ekoyay, 2020), 251 tane etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden 19 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Dil bilgisi etkinliklerin temalara dağılımı şu şekildedir: “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında 1, “Çocuk Dünyası” temasında 4, “Erdemler” temasında 2, “Milli Kültürümüz” temasında 6, “Bilim ve Teknoloji” temasında 1, “Sanat” temasında 2 ve “Vatandaşlık” temasında 1 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Zorunlu temaların tamamında dil bilgisi etkinliğine yer verilmiştir. Bu durum, kitap için olumlu bir özellik olarak değerlendirilmiştir. En fazla dil bilgisi etkinliği “Milli Kültürümüz” temasında yer almaktadır. Metinle en çok ilişki kurulan tema ise “Milli Kültürümüz” ve “Vatandaşlık” temalarıdır. En çok dil bilgisi etkinliğinin yer aldığı tema ile dil bilgisi etkinliklerinin metinle en çok ilişki kurulduğu temanın aynı olması kitap için olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Metinle en az ilişki kurulan tema “Çocuk Dünyası” temasıdır. “Doğa ve Evren” temasında dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. Kitaptaki dinleme/izleme metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. Kitaptaki dinleme/izleme metninin hiçbirisinde dil bilgisi etkinliğinin yer almaması dil bilgisi etkinliklerinin metinlere orantılı bir şekilde dağıtılmadığını göstermektedir. Bu da kitap için bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Metinle ilişki kurulmayan 2 tane dil bilgisi etkinliğinden 1 tanesi ile ilgili, metinde örnek yer almazken; 1 tanesi ile ilgili, metinde örnek yer almaktadır. Kitapta, programın, 6. sınıf düzeyinde yer alan “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerinin kullanır.” kazanımı ile ilgili dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. Bu durum kitabın programla tutarlılığı açısından eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Ekoyay, 2020) yoğun bir dil bilgisi etkinliği göze çarpmaktadır. Sayı numarası ile verilen her bir etkinliğin devamında aynı dil bilgisi konusu ile ilgili, etkinliğin a, b, c, d, e, f bölümleri yer almaktadır. Öğrenciler, aynı dil bilgisi konusuyla ilgili sayısız örnekle karşılatırılmıştır. Bu durum öğrencileri dil bilgisine karşı soğutabilir. Kitapta, dil bilgisi etkinliklerinin bu denli çok olmasına karşın etkinliklerin çoğunluğu sezdirilerek verilmiştir. Bu da kitap için olumlu bir özellik olarak değerlendirilmiştir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Ekoyay, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki düzeyleri şu şekildedir: “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında; “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Kuşların Çektiği Kağı” metninin 5. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Çanakkale” metninin 6. etkinliği metinle tamamen ilişkilidir. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Anadolu İmecesini” metninin 6. etkinliği metinle çoğunlukla ilişkilidir. Dinleme/izleme metni olan “Baba” metninde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Çocuk Dünyası” temasında; “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Uçurtma” metninin 6. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Oyun” metninin 7. etkinliği metinle ilişkili değildir.

Metinde, etkinliğin konusu olan çokluk ekinin cümlelere kattığı; benzerlik, abartma, aile, grup, saygı, yaklaşık, alay ve küçümseme ile ilgili örnekler yer almamaktadır. “İsm ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Kanatların Çocuklar” metninin 5. etkinliği metinle çoğunlukla ilişkili, 6. etkinlik metinle ilişkili değildir. Metinde, 6. etkinliğin konusu olan sıfatlar ile ilgili örnekler yer almaktadır. Dinleme/ izleme metni olan “Oyuncak” metninde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

Erdemler temasında; “İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “İyilik Üzerine” metninin 4 ve 5. etkinliği metinle çok az ilişkilidir. “Sevgiyle, Azim” ve dinleme/izleme metni olan “Ceylana Yardım Edenler” metinlerinde dil bilgisi etkinlikleri yer almamaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasında; “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Gazlı Göl” metninin 5, 6 ve 7. etkinliği metinle kısmen ilişkili, 8. etkinlik, metinle tamamen ilişkilidir. “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Forsa” metninin 2 ve 8. etkinlikleri metinle tamamen ilişkilidir. “Nineme Ninni” ve ”dinleme/ izleme metni olan “Öğretmenimin Mektubu” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Bilim ve Teknoloji” temasında; “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Buldum...Buldum...” metninin 4. etkinliği metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan basit, türemiş ve birleşik kelimeler ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Büyük Keşifler, Mavi Portakal” ve dinleme izleme metni olan “İçimdeki Müzik” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Sanat” temasında; “Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Çocuk ve Resim” metninin 5. etkinliği metinle tamamen ilişkilidir. “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Yaz Sinamaları” metninin 6. etkinliği metinle çok az ilişkilidir. “Yürekler” ve dinleme/izleme metni olan “Mozart’ın Müziği” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Vatandaşlık” temasında; “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Nazilli Destanı” metninin 4. etkinliği metinle tamamen ilişkilidir. “Kurtla Köpek, Vatan Sevgisini İçten Duyanlar” ve dinleme/izleme metni olan “Seyfi Dede” metinlerinde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

5. 2. 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Özgün, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda (Özgün, 2020), 289 tane etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden 42 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (Özgün, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin 6 tanesi metinle tamamen ilişkili, 5 tanesi metinle çoğunlukla ilişkili, 1 tanesi metinle kısmen ilişkili, 6 tanesi metinle çok az ilişkili ve 24 tanesinin metinle ilişkisinin olmadığı değerlendirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle çok az ilişkili olduğu değerlendirilmesine ulaşılmıştır.

Dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle en az ilişki kurulduğu kitap, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’dır (Özgün, 2020). Dil bilgisi etkinlik sayısının en fazla olduğu kitap 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Özgün, 2020) olmasına rağmen metinle en az ilişki kurulan da 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’dır (Özgün, 2020). En fazla dil bilgisi etkinliğinin olduğu kitabın metinle en fazla ilişkili olan kitap olması beklenirken burada tam tersi bir durum söz konusudur. Bu durum 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Özgün, 2020) için bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Dil bilgisi etkinliklerin temalara dağılımına bakıldığında; “Erdemler” temasında 6, “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında 6, “Doğa ve Evren” temasında 9, “Sanat” temasında 7, “Kişisel Gelişim” temasında 1, “Bilim ve Teknoloji” temasında 3, “Duygular” ve “Milli Kültürümüz” temasında 5 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. En fazla dil bilgisi etkinliği “Doğa ve Evren” temasında yer almaktadır. En az dil bilgisi etkinliği ise “Kişisel Gelişim” temasında yer almaktadır. Her temada dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Dil bilgisi etkinlikleri metinlere dengeli bir şekilde dağılmıştır. Dil bilgisi etkinliklerinin metinlere dengeli dağılımı, kitap için olumlu bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin zorunlu temalarda çoğunlukta olması

da kitap için olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle en çok ilişki kurulduğu tema, “Erdemler” temasıdır. En az ilişki kurulan ise “Kişisel Gelişim ve Sanat” temasıdır. “Sanat” temasında yer alan 6 tane dil bilgisi etkinliğinde, etkinliğin konusu olan dil bilgisi konusu ile ilgili örnekler yer almasına rağmen metinle ilişki kurulmamıştır. Öğrencilerin okuduğu, dinlediği/izlediği metinlerden bağımsız bir etkinlik çalışması, öğrencilerin metinleri işlevsiz olarak görmelerine yol açabilir. Bu nedenle metinlerde bu denli örnek yoğunluğu varken öğrencilerin dil bilgisi örneklerini bağlam içerisinde görebilecekleri metinlerden hareketle oluşturulması öğrenciler için faydalı olacaktır. Kitaptaki dinleme/izleme metinlerinin çoğunluğunda dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Diğer sınıf düzeylerindeki kitaplarla karşılaştırıldığında dinleme/izleme metinlerinde en fazla dil bilgisi etkinliğine yer veren 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’dır (Özgün, 2020).

Kitapta, metinle ilişkili olmayan 24 tane dil bilgisi etkinliğinin 19 tanesinde etkinliğin konusu olan dil bilgisi konusu ile ilgili, metinde örnek yer alırken; 5 tanesi ile ilgili, metinde örnek yer almamaktadır. Metinlerdeki bu örnek yoğunluğuna rağmen etkinliklerde kullanılmaması kitap için bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Etkinlikte işlenen dil bilgisi konusu ile ilgili, metinde örnek yer almayabilir. Bu durumda metin seçimi konusu ortaya çıkmaktadır. Ders kitabı yazarlarının metin seçimine de özen göstermesi gerekmektedir. Araştırmacının kendi sınıf deneyiminden ve gözlemlerinden hareketle; nasıl okuduğunu anlama soruları metinlerden hareketle oluşturuluyorsa, dil bilgisi etkinliklerindeki örnekler de metinlerden seçilebilir. Metinden hareketle okuduğunu anlama sorularını cevaplanırken aynı zamanda o cevaplardan hareketle dil bilgisi konuları da öğrenilebilir. Metinden hareketle verilen örneklerle öğrenciler, dil bilgisi örneklerinin metin içindeki işlevlerini sezerek kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebilirler.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki düzeyleri şu şekildedir: “Erdemler” temasında; “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Karanfiller ve Domates Suyu” metninin 9. etkinliği metinle ilişkili değilken, 10. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. Metinde, fiillerin anlam özellikleri ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan

”Ninenin Kitabı” metninin 8. etkinliği, metinle tamamen ilişkiliyken, 9. etkinliği metinle çok az ilişkilidir. Metinde, fiillerin anlam özellikleri ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımımı doğrultusunda hazırlanan ”Baba Bana Bir Şiir Bul” metninin 7. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, iş (kılış) fiili ile ilgili örnek yer almaktadır. “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımımı doğrultusunda hazırlanan ”Akıllı Kız ” metninin 7. etkinliği metinle tamamen ilişkilidir.

“Milli Mücadele ve Atatürk” temasında; “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Atatürk ve Anıları” metninin 7. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Atatürk ve Anıları” metninin 8. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan çekimli fiil ile ilgili örnek yer almaktadır. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Koca Seyit” metninin 5. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. Metinde, kip ekleri ile ilgili örnek yer almaktadır. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bir Mustafa Kemal Vardı” metninin 6. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan dilek (tasarlama) kipleriyle ilgili örnek yer almamaktadır. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bayrağımızın Altında” metninin 5. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan kişi ekleri ile ilgili örnek yer almaktadır. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bayrağımızın Altında” metninin 6. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan haber ve dilek kipleri ile ilgili örnek yer almaktadır.

“Duygular” temasında; “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Meşe ile Saz” metninin 6. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan çekimli fiil ile ilgili örnek yer almaktadır. “Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Küçük ocuk” metninin 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Yıkma K Kolay” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan haber ve dilek kipleri ile ilgili örnek yer almaktadır. “ekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan

“Sözcüklerin Gücü” dinleme/izleme metninin 7 ve 8. etkinlikleri, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliklerin konusu olan haber, dilek ve olumlu fiiller ile ilgili örnekler yer almaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasında; “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “İstiklal Marşı’nın Kabulü” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan çekimli fiil ile ilgili örnek yer almaktadır. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Büyük Mimar Koca Sinan” metninin 7. etkinliği metinle çok az ilişkili, 8. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, 7. etkinliğin konusu olan haber kipleri ile ilgili örnekler yer alırken; 8. etkinliğin konusu olan fiillerde anlam kayması ile ilgili örnek yer almamaktadır. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Yurt Türküsü” metninin 5. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan fiillerde anlam kayması ile ilgili örnek yer almamaktadır. “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Anadolu Üstüne” dinleme/izleme metninin 7. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan yargı bildiren isim soylu sözcükler ile ilgili örnekler yer almaktadır.

“Doğa ve Evren” temasında; “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Küçük Yunus” metninin 6. etkinliğinin “a” bölümü metinle tamamen ilişkili, 6. etkinliğin “c” bölümü metinle çok az ilişkili, ve 7. etkinlik, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu ek fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Son Leylek” metninin 7 ve 8. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan ek fiiller ile ilgili örnek yer almaktadır. “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Güz” metninin 6 ve 7. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan basit fiilden 2, türemiş fiilden 4 ve birleşik fiilden 1 tane örnek yer almaktadır. “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Dünya Kadar Plastik” dinleme/izleme metninin 5 ve 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir; 7. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, 7. etkinliğin konusu olan birleşik fiillerden sadece yeterlilik fiilinin örnekleri yer almaktadır.

“Sanat” temasında; “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Anadolu Davulu” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkiliyken; 9. etkinlik, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan durum zarfı, zaman zarfı, yer yön zarfı ve soru zarfı örnekleri yer alırken; miktar zarfı örneği yer almamaktadır. “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Sazıma” metninin 8 ve 9. etkinliği metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan zarflarla ilgili sadece 1 tane örnek yer almaktadır. “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Karagöz ile Hacivat” metninin 7. etkinliği metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan zarflar ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” metninin 9. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, 9. etkinliğin konusu olan basit, türemiş ve birleşik fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” metninin 10. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan zarflarla ilgili örnekler yer almaktadır.

“Kişisel Gelişim” temasında; “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bazı İnsanlar” metninin 9. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan ek fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Ağaç ve Sen, Karamsar ve İyimser Bakış Açısı ve İletişim Becerilerimiz” dinleme/izleme metninde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Bilim ve Teknoloji” temasında; “Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Ampulün İlk Yanışı” metninin 7. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan çekimli fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “İbni Sina” metninin 8. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan zarflarla ilgili örnekler yer almaktadır. “Ek fiili işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Işıklı Haberleşenler” metninin 6. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. Metinde, ek fiil almış bir tane cümle yer almaktadır. Metinde, yer alan tek ek fiil cümlesi etkinlikte kullanılmıştır. “Elimizin Altındaki Dünya” dinleme/izleme metninde dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

5. 2. 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2020) İncelenen Metinler ile Dil Bilgisi Etkinliklerine Yönelik Sonuçlar

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (MEB, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin 11 tanesi metinle tamamen ilişkili, 10 tanesi metinle çoğunlukla ilişkili, 1 tanesi metinle çok az ilişkili ve 4 tanesi metinle ilişkili değil olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (MEB, 2020) dil bilgisi etkinlikleri metinlerle çoğunlukla ilişkili olduğu değerlendirilmesine ulaşılmıştır.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2020), 255 tane etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerden 26 tanesi dil bilgisi etkinliğidir. Dil bilgisi etkinliklerin temalara dağılımı şu şekildedir: “Erdemler” temasında 4, “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında 4, “Birey ve Toplum” temasında 4, “Zaman ve Mekan” temasında 4, “Doğa ve Evren” temasında 2, “Bilim ve Teknoloji” temasında ve “Milli Kültürümüz” temasında 4 tane dil bilgisi etkinliği yer almaktadır. Vatandaşlık temasında dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. Kitapta yer alan zorunlu temalarda dil bilgisi etkinliklerinin yer alması kitap için olumlu bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle en çok ilişki kurulduğu tema, “Bilim ve Teknoloji” temasıdır. Metinle en az ilişki kurulan “Milli Mücadele ve Atatürk” temasıdır. Kitapta, metinle ilişkili olmayan 4 tane dil bilgisi etkinliğinin 3 tanesinde etkinliğin konusu olan dil bilgisi konusu ile ilgili, metinde örnek yer alırken; 1 tanesi ile ilgili, metinde örnek yer almamaktadır. Kitaptaki etkinlikler metinlere dağılırken sadece bir metinde ya da bir temada değil; her metinde bir dil bilgisi etkinliği olacak şekilde dağılım yapılmıştır. Bu durum kitap için olumlu bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Programın 8. sınıf düzeyinde yer alan “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerinin kullanır.” ve “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı unsurlarını kullanır.” kazanımları ile ilgili kitapta, etkinlik yer almamaktadır. Dil bilgisi etkinliklerinin okuma ve dinleme/izleme metinleriyle en çok ilişki kurulduğu kitap, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'dır (MEB, 2020). 5, 6 ve 7. Sınıf Türkçe ders kitapları özel yayınevi, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ise MEB Yayınları'na aittir. MEB Yayınları'nda, dil bilgisi etkinliklerinin çoğunluğu metinlerden hareketle oluştururken; özel yayınevleri, MEB Yayınları kadar metinlerle ilişki kurmamıştır.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki (MEB, 2020) dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki düzeyleri şu şekildedir: “Erdemler” temasında; “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”İyimserlik ve Kötümserlik” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan fiilimsiler ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Kaşağı” metninin 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “İnsanla Güzel” metninin 6. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan sıfat fiil ile ilgili örnek yer almaktadır. “Kedi ile Fare” dinleme/izleme metninde, dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Milli Mücadele ve Atatürk” temasında; “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Bayrağımızın Altında” metninin 5. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. “Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Atatürk ve Müzik” metninin 6. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Kınalı Ali'nin Mektubu” metninin 5. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan “özellikle, kısaca ve son olarak” geçiş ve bağlantı unsurları ile ilgili örnek yer almamaktadır. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Kınalı Ali'nin Mektubu” metninin 6. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Atatürk'ü Gördüm” dinleme/izleme metninde, dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır.

“Bilim ve Teknoloji” temasında; “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Gündelik Hayatta E- Hastalıklar” metninin 10. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri” metninin 8. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümlelerin öğelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Parktaki Bilim” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan belirtili ve belirtisiz nesne

ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Uzay Giysileri” metninin 8. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir.

“Birey ve Toplum” temasında; “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Kaldırımlar” metninin 6. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan yüklem, özne ve zarf tamlayıcısı ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Portakal” metninin 7. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Dilimiz Kuşatma Altında” metninin 7. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan ”Karanlığın Rengi Beyaz” dinleme/ izleme metninin 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir.

“Zaman ve Mekan” temasında; “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Eşref Saat” metninin 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Türkiye” metninin 6. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Peri Bacaları” metninin 6. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümlenin ögelerini ayırt eder.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Peri Bacaları” metninin 7. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. “Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Robinson Crusoe” dinleme/ izleme metninin 7. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan geçişli ve geçişsiz fiil ile ilgili örnekler yer almaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasında; Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Göç Destanı” metninin 9. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümle türlerini tanıır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar” metninin 10. etkinliği, metinle ilişkili değildir. Metinde, etkinliğin konusu olan isim ve fiil cümlesi ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Cümle türlerini tanıır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Bir Fincan Kahve” metninin 7. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir. “Cümle türlerini tanıır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Kız Kulesi” dinleme/ izleme metninin 7. etkinliği, metinle tamamen ilişkilidir.

“Doğa ve Evren” temasında; “Cümle türlerini tanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Yılkı Atı” metninin 9. etkinliği, metinle çok az ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan olumlu ve olumsuz cümleler yer alırken, olumlu soru ve olumsuz soru cümleleri yer almamaktadır. “Cümle türlerini tanır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanan “Rüzgar” metninin 8. etkinliği, metinle çoğunlukla ilişkilidir. Metinde, etkinliğin konusu olan cümle türleri ile ilgili örnekler yer almaktadır. “Gündüzünü Kaybeden Kuş” ve Hava Kirliliği dizleme/izleme metninde dil bilgisi yer almamaktadır.

5. 3. Öneriler

Dil bilgisi öğretiminde amaç dilin kurallarını ezberletmek değil, metin içindeki işlevini sezdirme ve dili doğru kullanma becerisi kazandırmaktır. Bu nedenle dil bilgisi, sezdirme yoluyla ve metinlerle bağlantılı bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir. Dil bilgisi öğretimi, dilin kullanım alanı olan metinlerden bağımsız ve hayattan kopuk olarak verildiğinde öğrencilerin dil bilgisine karşı olumsuz bir tutum oluşturmalarına neden olmaktadır. Bu olumsuz tutum, öğrencilerin dil bilgisini soyut olarak algılamalarına ve ezber yaparak halledilmesi gereken bir kurallar yığını olarak görmelerine yol açmaktadır. Aynı şekilde öğretmenler, dil bilgisini ayrı bir dersmiş gibi vermesi öğrenciyi dil bilgisine karşı daha da soğutmaktadır. Bu nedenle dil bilgisi Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden hareketle, beceri alanları ile birlikte, günlük hayatla bağlantılı bir şekilde verilmelidir. Türkçe dersleri metinler üzerinden yürütülen bir ders olduğu için metin seçimi dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisidir. Etkinliklerde işlenen dil bilgisi konusu ile ilgili bazı metinlerde örnekler yer alırken, bazı metinlerde ise yeteri kadar örnek yer almamaktadır. Bu nedenle metinler oluşturulurken ya da seçilirken etkinlikte verilen dil bilgisi konusu ile örnek içerip içermediğine dikkat edilmelidir. Her metin etkinliğin konusu olan dil bilgisi ile ilgili örnekler içermediğinde ise o konuya uygun olarak hazırlanmış metinler kullanılabilir. Her okulda etkileşimli tahta olduğu için bu metinler, dinleme/izleme metinlerinde olduğu gibi etkileşimli tahta üzerinden verilebilir. Metin, dilin kullanım alanı ve dili en iyi yansıtan araçtır. Bu bağlamda ders kitaplarında kullanılacak metinler bu husus dikkate alınarak özenle seçilmelidir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarının her birisi ayrı bir yayınevine ait olduğu için dil bilgisi etkinlik sayısı, dil bilgisi etkinliklerinin temalara ve metinlere dağılımı ile dil bilgisi etkinliklerinin metinlerle ilişki düzeyleri birbirinden farklıdır. Bu kitapları, ortak bir noktada birleştirebileceğimiz önemli noktalardan birisi; bütün sınıf seviyelerinde verilmesi gereken zorunlu temalardır. Araştırmada incelenen ders kitaplardaki zorunlu temaların bir kısmında dil bilgisi etkinliği yer alırken; bir kısmında yer almamıştır. Her sınıf seviyesinde yer alan zorunlu temalarda, dil bilgisi etkinliklerine yer verilerek kitaplar ortak bir noktada birleştirilebilir. Dil bilgisi etkinlikleri temalara ve dinleme/izleme metinlerine orantılı bir şekilde dağıtılmamıştır. Etkinlikler belli başlı temalara ve metinlere dağıtılmıştır. Bir temada ya da bir metinde birden çok dil bilgisi etkinliği yer alırken, bazı temalarda ve metinlerde hiç dil bilgisi etkinliği yer almamaktadır. Dil bilgisi etkinliklerinin temalara ve metinlere dağılımı yapılırken orantılı bir şekilde dağılım yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akın, E. (2015). Türkçe Çalışma Kitaplarındaki (6, 7 ve 8. Sınıflar) Dil Bilgisi Etkinliklerinin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10 (15), 19-34.
- Akyol, H., & Şahin, A. (Ed.) (2019). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altas, S. (2009). *Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihi ve İçerik Odaklı Dil Bilgisi Öğretimi ile Görev Odaklı Dil Bilgisi Öğretiminin Uygulamalı Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Arslan, M. (2017). Ortaöğretim Türkçe Dersinde Dil Bilgisi Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi. *Social Science Studies*, 5(10), 231-241.
- Arslan, S. (2020). *Türkçe Eğitiminde Metin Temelli İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi: Bir Eylem Araştırması*. (Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.

- Ay, V. (2020). *MEB 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Değerlendirilmesi (Nevşehir Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Azizoğlu, N. A., & Okur, A. (2020). Dil Bilgisi Öğretiminde İçerik ve Kapsam. A. Pehlivan & İ. S. Aydın (Ed.), *Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 53-74). Ankara: Pegem Akademi.
- Bağcı Ayrancı, B. (2017). Sezdirme Yöntemi ile Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education*, 5 (4), 145-164. <https://doi.org/10.18298/ijlet.2170>
- Balcı, A. (2014). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Dil Bilgisi Öğretimi. Murat Özbay (Ed.), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 1-45). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, M., & Melanlıoğlu, D. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin “Dil Bilgisi” ne İlişkin Algılarının Söze ve Çizime Yansımaları. *Karadeniz Araştırmaları*, XVII (67), 813-834.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayat, N. (2020). Dil Bilgisi ve Dil Becerileri. Pehlivan, A., & Aydın, İ. S. (Ed.), *Dil Bilgisi Öğretimi* (s. 172-192). Ankara: Pegem Akademi.
- Benzer, A. (2019). Dil Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı, Ders Kitabı ve Merkezî Sınav Çıkmazı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 76, 291-323. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS30294>.
- Bulut, M. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi. *Turkish Studies*, 9(12), 43-55.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (26. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Çeçen, M. A., & Aytaş, G. (2008). Metne Dayalı Dil Bilgisi Öğretiminin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Başarısına Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 133-149.
- Çelebi, M. D. (2006). Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 285-307. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23754/253119>.
- Çolak, F. (2013). *Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Genel Sorunları İle Alan Literatüründeki Tartışmalı Konuların İlköğretim İkinci Kademe Dil Bilgisi Öğretimine Yansımaları ve Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (Ed.) (2021). *Ders Kitabı İncelemesi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786050370058>.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Derman, S. (2008). *Dil Bilgisi Öğretiminde Metinlerin Seçimi Üzerine Bir Araştırma (7. sınıf)*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dolunay, S. K. (2010). Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 275-284.
- Durmuş, M. (2017). Kimlik, Dil ve Öteki İlişkisi Açısından Türkçenin Konumlandırılması. *Türk Dili*, 67(782), 17- 26.
- Ekinci Çelikipazu, E. (2015). Ortaokul 5-8. Sınıf Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Turkish Studies*, 10(15), 333-333. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.8926>
- Epçaçan, C. (2013). Yapılandırmacı Anlayışa Göre Düzenlenmiş Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğrenme Alanındaki Konular ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri. *International Journal of Social Science*, 6(4), 409-430.
- Erdem, İ. (2008). Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 85-105.

- Erdem, İ., & Başaran, M. (2010). Mezun Oldukları Bölümlerin Öğretmenlerin Dil Bilgisi Öğretimine İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 321-339.
- Erdem, İ., & Çelik, M. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1057-1069.
- Erdem, İ. (2007). *İlköğretim II. Kademedeki Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Erenoğlu, D. (2008). Mehmet Kaplan'ın Dil Üzerine Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 65-80.
- Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. Ankara: Bayrak Basım Yayım.
- Eyüp, B. (2008). *İlköğretim İkinci Kademe 1981 ile 2005 Türkçe Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Göçer, A., & Sayın, H. (2014). 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kılavuz Kitaplarındaki Metinlerin Dil Bilgisi Öğretimindeki Yeterliliği ve Kullanım Durumlarının İncelenmesi. *Journal Of European Education-Avrupa Eğitim Dergisi*, 4, 11. <https://doi.org/10.18656/jee.54528>
- Göçer, A. (2015). Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Dil Bilgisi Öğrenme Alanının Yeri, İşlevi ve Öğretimi: Bütünlük İlkesi ve Tümevarım Yöntemi Ekseninde Tematik Bir Yaklaşım. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1) 233-242.
- Göçer, A., & Arslan, S. (2019). Ortaokulda Gerçekleştirilen Dil Bilgisi Öğretimi Durumunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 297-326.
- Güneş, F. (2013). Türkçe'de Metin Öğretimi Yerine Metinle Öğrenme. *Adıyaman University Journal of Social Sciences*, 11, 603-603. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.454>.

- Güneş, F. (2013). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7), 71-92.
- Güneş, F. (2017). Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı. *Ana Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 48-64.
- İlhan, E., & Bahşi, N. (2019). 8. Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Konularını Öğrenme Düzeyleri. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2(1), 25-46.
- İnnalı, Ö. (2020). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihsel Süreci ve İlköğretim Programlarında Türkçe Dil Bilgisinin Yeri. A. Pehlivan & İ. S. Aydın (Ed.), *Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 297-335). Ankara: Pegem Akademi.
- Kalaycı, N., & Yıldırım, N. (2020). Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Analizi ve Değerlendirilmesi (2009-2017-2019). *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 238-262.
- Kansızoğlu, H. B., & Sulak, S. E. (2019). Öğrenci Merkezli Dil Bilgisi Öğretim Uygulamalarının Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 958-980.
- Karagöz, M. (2014). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 187-194.
- Karaman, S. (2018). *Tüm Dil Yaklaşımı Işığında Türkçe Öğretimi Programlarındaki Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Kaygusuz, T. (2006). *İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kurudayıoğlu, M. (2014). Dünyada ve Türkiye’ de Dil Bilgisi Öğretiminde Temel Problemleri. Murat Özbay (Ed.) *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 47-70). Ankara: Pegem Akademi.

- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (6. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Tali ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Tali ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. sınıflar)*. Ankara: Tali ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Özgün Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (S. Turan, Çev.,3. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Mete, G., & Çeçen, M. A. (2011). 6-8. Sınıflarda Dil Bilgisi Etkinliklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5),47-62.

- Mete, G. (2017). Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 5(3), 306-328. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3604>
- Özbay, M. (Ed.) (2014). *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Onan, B. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Temel İlkeler ve İzlenen Aşamaları. Murat Özbay (Ed.), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 72-103). Ankara: Pegem Akademi.
- Özbulur, E. P. (2011). *İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinlikleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hatay. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2009). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I* (3. Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.
- Özbay, M. (2009). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II* (3. Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.
- Pehlivan, A., & Aydın, İ. S. (Ed.) (2020). *Dil Bilgisi Öğretimi* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağır, M., & Demir Atalay, T. (2016). *Yeni Programa Uygun Etkinliklerle Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, E. K. (2021). *Sezdirme Yöntemi ve Düz Anlatım Yöntemi ile Yapılan Dil Bilgisi Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Erişisine Etkisinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Temizkan, M. (2014). Metin Temelli Dil Öğretimi ve Uygulamaları. Murat Özbay (Ed.), *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* içinde (s. 129-152). Ankara: Pegem Akademi.

- Uzun, D. S., Atalay, E., & Ekinci Çelikpazu, E. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Dilbilgisi Kavramlarının Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Ele Alınışları Üzerine Bir İnceleme. *XIV Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı*. 178-190.
- Ünal, E. (2011). İlköğretim İkinci Kademedeki Dil Bilgisi Konularının Öğretimine İlişkin Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 6(1), 1915-1929.
- Ünal, E., & Şahinci, C. (2011). Türkçe Öğretmenlerinin İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dil Bilgisi Konularının Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1915-1929.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yağmur Şahin, E., & Abacı, O. (2019). Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi, Amaçları ve İlkeleri: Bir Literatür Özeti. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 286-294.
- Yeşilyurt, D. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Ortaokul Türkçe Ders Programlarındaki Dil Bilgisi Öğretiminin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurttaş Kuşdoğan, Z. (2019). *İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Öğretmen Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı	Kadriye DOĞAN
ORCID Numarası	0000-0001-6655-7475
Lisans Mezuniyet	
Üniversite	Gazi Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans Mezuniyet	
Üniversite	Ordu Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Programı	Türkçe Eğitimi
Doktora Mezuniyet	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Anabilim Dalı	
Programı	
Akademik Çalışmaları	
1	Süğümlü, Ü. & Doğan, K. (2021). Okuma Stratejilerinin Programlar ve Ders Kitapları Bağlamında İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 53, 131-153.
2	